

Aktuálne otázky európskeho medzinárodného práva súkromného

Miroslav Slašťan, Michael Siman a kol.

2018

Justičná akadémia
Slovenskej republiky
Judicial Academy of the Slovak republic

Justičná akadémia Slovenskej republiky

Aktuálne otázky európskeho medzinárodného
práva súkromného

Miroslav Slašťan, Michael Siman a kol.

Pezinok

2018

Autori:

Miroslav Slašťan, doc. JUDr. PhDr., PhD. – kapitola 1, úvod, záver
Miroslava Vozáryová, JUDr., PhD. a Katarína Burdová, JUDr., PhD. – kapitola 2
Kristián Csach, doc. JUDr., PhD., LL.M. – kapitola 3
Marica Pirošíková, JUDr. – kapitola 4
Elena Júdová, JUDr., PhD. – kapitola 5
Michal Malacka, JUDr. Mag. iur., PhD., MBA – kapitola 6
Lea Mezeiová, Mgr. a Peter Rakovský, Mgr. – kapitola 7
David Sehnálek, doc. JUDr., PhD. – kapitola 8
Michael Siman, doc. JUDr. PhDr. Ing., PhD., D.E.A. – kapitoly 9 a 10
Simona Kočišová, Mgr. – kapitola 9
Dominika Böhmová, JUDr. – kapitola 11

Editori:

Miroslav Slašťan, doc. JUDr. PhDr., PhD.
Michael Siman, doc. JUDr. PhDr. Ing., PhD., D.E.A.

Recenzenti:

Peter Hulla, JUDr.
Andrej Karpat, JUDr., PhD.
Peter Vršanský, doc. JUDr., CSc.

Táto monografia bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

© Justičná akadémia Slovenskej republiky,
Slovenská asociácia európskeho práva, o. z.

ISBN: 978-80-973158-0-1

OBSAH

ÚVOD	7
I MEDZINÁRODNÉ PRÁVO SÚKROMNÉ EURÓPSKEJ ÚNIE V PREMENÁCH ČASU	11
I.1 Zmluva o založení EHS a „bruselský“ režim MPS	12
I.2 Zmluva o EÚ a status quo	15
I.3 Amsterdamská zmluva a komunitarizácia medzinárodného práva súkromného.....	16
I.4 Lisabonská zmluva a súčasný právny základ medzinárodného práva súkromného EÚ	17
I.5 Územná pôsobnosť medzinárodného práva súkromného EÚ.....	19
II NARIADENIE BRUSEL IA A ROZHODCOVSKÉ KONANIE.....	27
II.1 Článok 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia a recitál 12.....	30
II.2 Namietanie platnosti rozhodcovskej zmluvy na súdoch rôznych členských štátov	32
II.3 Anti-suit injunction a nariadenie Brusel Ia	34
II.4 Uznanie a výkon nezlučiteľných súdnych rozhodnutí a rozhodcovských rozhodnutí	36
III PREDBEŽNÉ OPATRENIA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE PROCESNOM.....	39
III.1 Právomoc na vydanie predbežného opatrenia podľa nariadení medzinárodného práva procesného.....	39
III.2 Umožňuje slovenské právo nariadiť predbežné opatrenie (neodkladné alebo zabezpečovacie) v konaní s cudzím prvkom?	42
III.3 Uznanie a výkon cudzích predbežných opatrení.....	47

IV	MEDZINÁRODNÉ RODIČOVSKÉ ÚNOSY DETÍ A JUDIKATÚRA EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA.....	51
IV.1	Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí.....	51
IV.2	Všeobecné princípy vyplývajúce z judikatúry ESLP	55
IV.3	Rozsudok veľkej komory ESLP vo veci X. proti Lotyšsku.....	60
IV.4	Zohľadnenie rozsudku X. proti Lotyšsku a ďalších rozhodnutí ESLP v judikatúre Ústavného súdu SR	62
IV.5	Rozhodnutia ESLP vyhlásené proti Slovenskej republike	67
IV.5.1	<i>Prípady L.G.R. a A.P.R. proti Slovenskej republike</i>	67
IV.5.2	<i>Prípady López Guió proti Slovenskej republike</i>	69
IV.5.3	<i>Prípady Frisancho Perea proti Slovenskej republike</i>	70
IV.5.4	<i>Prípady Hoholm proti Slovenskej republike</i>	72
IV.5.5	<i>Prípady Mansour proti Slovenskej republike</i>	72
IV.6	Legislatívne zmeny.....	74
V	VÝKLAD NARIADENIA Č. 650/2012 O DEDIČSKÝCH VECIACH V JUDIKATÚRE SÚDNEHO DVORA EÚ	81
V.1	Nariadenie o dedičstve a vecné práva	82
V.1.1	<i>Neznáme vecné práva v dedičskom konaní</i>	82
V.1.2	<i>Rozsudok SD EÚ vo veci C-218/16 Kubicka.....</i>	84
V.2	Nariadenie o dedičstve a manželské majetkové režimy.....	87
V.2.1	<i>Vyporiadanie majetkového režimu manželov a dedičské práva pozostalého manžela.....</i>	87
V.2.2	<i>Rozsudok SD EÚ vo veci C-558/16 Mahnkopf.....</i>	89
V.3	Lekcia k výkladu Nariadenia o dedičstve	94
V.4	Ešte pár slov k voľbe práva podľa Nariadenia o dedičstve.....	97
VI	OBCHODNÍ PODMÍNKY V EVROPSKÉM A MEZINÁRODNÍM KONTEXTU	101
VI.1	Vývoj a etablovaní všeobecných obchodných podmienok.....	103
VI.2	Vybrané mezinárodné prameny a soubory pravidiel.....	106
VI.3	Všeobecné obchodné podmínky a UPICC	113
VI.4	Všeobecné obchodné podmínky a PECL	115

VI.5 Všeobecné obchodní podmínky v DCFR a v CESL – nerealizovaném nařízení EU	117
VII LIMITÁCIA VOĽBY PRÁVA V CEZHRANIČNÝCH B2C VZŤAHOCH	123
VII.1 Ochrana spotrebiteľa v cezhraničných B2C vzťahoch	124
VII.2 Voľba práva v cezhraničných B2C vzťahoch	126
<i>VII.2.1 Konceptie voľby práva</i>	127
<i>VII.2.2 Nariadenie Rím I</i>	130
VIII K VYBRANÝM OTÁZKÁM OCHRANY SPOTREBITEĽA PŘED NEKALÝMI OBCHODNÍMI PRAKTIKAMI	135
VIII.1 Pojem průměrného spotřebitele	136
VIII.2 Změna v osobě spotřebitele	138
VIII.3 Pojem zvlášť zranitelného spotřebitele	139
VIII.4 Pojem obchodníka	142
IX LIMITY OCHRANY SLABŠEJ STRANY V KONTEXTE AKTUÁLNEJ JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EÚ	147
IX.1 Rozsudok Schrems	148
IX.2 Rozsudok Hofsoe	154
X PRIPOMIENKY K NAVRHOVANÝM ZMENÁM NARIADENÍ O DORUČOVANÍ PÍ SOMNOSTÍ A SPOLUPRÁCI PRI VYKONÁVANÍ DÔKAZOV	159
X.1 Všeobecné pripomienky k navrhovanej právnej úprave	160
X.2 Zmeny nariadenia o spolupráci pri vykonávaní dôkazov	162
X.3 Zmeny nariadenia o doručovaní písomností	164
XI ANALÝZA ROZSUDKOV SÚDNEHO DVORA EÚ TÝKAJÚCICH SA NARIADENIA BRUSSEL IIA A NARIADENIA V DEDIČSKÝCH VECIACH	169
XI.1 Právomoc súdu na schválenie dohody o vysporiadaní dedičstva uzavretej opatrovníkom maloletých detí	169
<i>XI.1.1 Skutkový stav</i>	170

<i>XI.1.2 Výrok rozhodnutia</i>	171
<i>XI.1.3 Komentár</i>	171
XI.2 Právomoc súdu členského štátu na schválenie odmietnutia dedičstva v mene maloletého dieťaťa	173
<i>XI.2.1 Skutkový stav</i>	173
<i>XI.2.2 Výrok rozhodnutia</i>	174
<i>XI.2.3 Komentár</i>	175
XI.3 Rozsah pôsobnosti nariadenia (EÚ) č. 650/2012	177
<i>XI.3.1 Skutkový stav</i>	177
<i>XI.3.2 Výrok rozhodnutia</i>	180
<i>XI.3.3 Komentár</i>	180
ZÁVER	185
BIBLIOGRAFIA	191
AUTORSKÝ KOLEKTIV	199

ÚVOD

Od januára 2018 zriadil Krajiný súd vo Frankfurtu nad Mohanom plne funkčný senát, ktorý pojednáva a rozhoduje súdne spory v anglickom jazyku v obchodných veciach vždy, ak je žaloba podaná v anglickom jazyku. Hessenská ministerka spravodlivosti Eva Kühne-Hörmann zodpovedá za personálne a materiálne vybavenie tohto senátu, ktorý sa zaoberá predovšetkým medzinárodnými obchodnými spormi. Predseda tohto súdu Wilhelm Wolf vidí príležitosť v odchode Spojeného kráľovstva z Európskej únie¹ a následného etablovania Frankfurtu ako miesta rozhodovania medzinárodných sporov štátnymi súdmi. Wolf dodáva, že Frankfurt predurčuje na túto rolu jeho poloha, dopravná a ďalšia infraštruktúra, ako aj obchodnoprávne zázemie a kompetentnosť.² Spolková republika Nemecko je v tomto smere aktívna už dávnejšie, keďže podobné senáty zriaďujú viaceré spolkové štáty už od roku 2009, najmä v Hamburgu a Kolíne.

Ani Francúzsko nemá v úmysle byť na chvoste snáh o zvýšenie reputácie súdnictva a ekonomického dosahu riešenia medzinárodných sporov. Totiž už 17. novembra 2011 predseda Obchodného súdu v Paríži (Tribunal de Commerce) Christian de Baeque slávnostne inauguroval „nový“ senát so špeciálnou „medzinárodnou“ príslušnosťou. Tento senát (3ème Chambre) pritom existoval, avšak žiaduce bolo zvýšiť jeho povedomie u verejnosti. Senát pojednáva spory v anglickom, nemeckom a španielskom jazyku a k dispozícii mu je deväť sudcov, ktorí tieto jazyky plynule ovládajú. Christian de Baeque tiež pripomína najmä snahu o zvýšenie konkurencieschopnosti a atraktivity francúzskej justície pri pojednávaní medzinárodných sporov.³

¹ Je nutné podotknúť, že v rámci Európskej únie získal Londýn vedúce postavenie ako miesto rozhodovania medzinárodných, najmä obchodných sporov vznikajúcich v rámci fungovania vnútorného trhu EÚ, pričom podľa rôznych údajov pojednávajú londýnske súdy až 50% sporov s cudzím prvkom, keď ani jedna zo strán sporu nie je etablovaná v Spojenom kráľovstve. Významným v tomto smere je najmä článok 25 nariadenia Brusel I bis s dohodou o právomoci *High Court of London*.

² Pozri viac na <https://www.lto.de/recht/justiz/j/lg-frankfurt-gerichtsstandort-kammer-englischsprachig-handelssachen>.

³ Pozri viac na <http://conflictoflaws.net/2011/paris-commercial-court-creates-international-division>.

Príležitosť odkrojiť časť z londýnskeho koláča po Brexite vidí aj Brusel a belgická vláda ohlasuje v októbri 2017 plán na vytvorenie samostatného Bruselského medzinárodného obchodného súdu (Brussels International Business Court). Jazykom konania bude anglický jazyk, voči rozsudkom súdu nebude prípustný opravný prostriedok a po procesnej stránke pôjde o kombináciu klasického súdneho konania s prvkami arbitráže.⁴

Precízne a jednoducho v impozantnej budove v amsterdamskom prístave je však už zriadený aj samostatný Holandský obchodný súd (Netherlands Commercial Court), ktorý na prepracovanej a pre obchodníkov príťažlivej internetovej stránke (<https://netherlands-commercial-court.com>) láka na všetky výhody holandského právneho systému: nízke trovy konania, jednoduchý civilný proces, stabilita právneho systému a predvídateľnosť rozhodnutí holandských štátnych súdov. Holanďania sa pritom nechcú zamerať iba na riešenie sporov v rámci Európskej únie, ale celého sveta, čo im nemožno zazlievať. Hneď na úvodnej stránke je kľúčová informácia o uznávaní holandských súdnych rozhodnutí vo väčšine štátov USA, Kanady, Singapuru, Hongkongu, Austrálie a Nového Zélandu.

V tejto európskej realite sa zdá slovenská legislatíva a diskusia o stave súdnictva v Slovenskej republike celkom zjavne mimo 21. storočia. Zatiaľ čo uvedené štáty Únie zriaďujú nové súdy, či špecializované senáty v snahe zvýšiť nápad súdnych sporov a najmä sporové strany zo zahraničia, slovenský zákonodarca vytrvalo upevňuje pozície legislatívneho a inštitucionálneho stredoveku. V rámci rekodifikácie civilného procesného práva, ktorá bola len nedávno v roku 2015 završená, nezaznela nielen jediná hlasná pripomienka k rekodifikácii medzinárodného práva súkromného a procesného, ale ani k nevyhnutnej adaptácii nových nariadení Európskej únie prijatých v rámci justičnej spolupráce v civilných veciach. Aby slovenskí a zahraniční podnikatelia zďaleka obchádzali aj rozhodcovské konanie s *lex loci arbitri* v Slovenskej republike, prijíma v roku 2016 slovenský parlament dve novely zákona o rozhodcovskom konaní, ktoré odrádzajú potenciál medzinárodnej, ale aj vnútroštátnej arbitráže. Slovenskí arbitri a slovenské firmy sú tak bytostne odkázané prinajmenej na viedenské VIAC (Vienna International Arbitral Centre).

⁴ Pozri viac na <http://conflictoflaws.net/2018/the-belgian-government-unveils-its-plan-for-the-brussels-international-business-court-bibc>.

Je skutočnosťou, že medzinárodné právo súkromné zažíva v Slovenskej republike ťažké časy a porovnávanie s okolitými štátmi v tomto smere nie je ani možné (napríklad s rekodifikáciou a prijatím novej legislatívy v Českej republike zákonom č. 91/2012 Sb. o mezinárodnom práve súkromom).

Na pozadí tejto reality je snahou autorského kolektívu reflektovať aktuálny dynamický vývoj medzinárodného práva súkromného Európskej únie a jeho aplikáciu v „tvrdej“ slovenskej realite. Jedinou cestou modernizácie a zvýšenia stability zmluvnej praxe, či následného súdneho rozhodovania je podľa nášho názoru zodpovedná právna veda, ktorá má ambíciu vyplniť prázdne miesta a nedostatky zastaranej právnej úpravy, ktorej účel je sám osebe nielen neaktuálny, ale skôr opačný, než sú súčasné trendy.

Z tohto dôvodu prinášame aj odlišný pohľad na súčasné problémy medzinárodného práva súkromného. Cestu spoločne vidíme v širokej interpretácii nariadení Európskej únie a ich aplikácií aj v tých procesných situáciách, ktoré by štandardne mal riešiť civilný proces na vnútroštátnej úrovni.

V predloženej monografii sa preto zameriavame špecificky na vzťah nariadenia Brusel Ia a rozhodcovského konania, aktuálnu a judikátorne nedoriešenú otázku predbežných opatrení v medzinárodnom práve procesnom, ale aj politicky a mediálne zneužívanú citlivú právnu oblasť rodičovských únosov, ktorá presahuje nielen právo Únie, pričom význam judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva je potrebné vnímať osobitne. Legislatívne nedostatky sa ďalej prejavujú aj v rámci aplikácie a adaptácie nového nariadenia č. 650/2012 v cezhraničných dedičských veciach. Aplikačnú aj súdnu prax trápí európsky a medzinárodný kontext obchodných podmienok, či stále prítomná ochrana spotrebiteľa v cezhraničných sporoch, ktorá trpí legislatívnou a judikátornou nestabilitou. Naším cieľom je aj analýza európskej legislatívy de lege ferenda v prípade nariadení o doručovaní písomností a spolupráci pri vykonávaní dôkazov.

Cenné pripomienky a potrebnú pomoc pri príprave tejto monografie nám poskytli jej recenzenti. Publikácia by samozrejme neuzrela svetlo sveta ani za obetavého príspevku mnohých ďalších kolegov z Právnickej fakulty Masarykovej univerzity a Univerzity Palackého, ktorým touto cestou ďakujeme.

Za autorský kolektív

Miroslav Slašťan a Michael Šiman

I MEDZINÁRODNÉ PRÁVO SÚKROMNÉ EURÓPSKEJ ÚNIE V PREMENÁCH ČASU¹

Úvod

Vznik Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ v roku 1952², Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu³ a najmä Európskeho hospodárskeho spoločenstva v roku 1958⁴ bol predovšetkým odrazovým mostíkom pre vznik a rozvoj komunitárneho práva alebo aj práva Spoločenstiev. Slovom Súdneho dvora: „Na rozdiel od bežných medzinárodných zmlúv vytvorila Zmluva o založení EHS vlastný právny poriadok, ktorý sa okamihom nadobudnutia jej platnosti stal neoddeliteľnou súčasťou právnych poriadkov členských štátov a ktorý sú vnútroštátne súdy povinné aplikovať. Vytvorením Spoločenstva na neobmedzenú dobu, ktoré má vlastné inštitúcie, vlastnú subjektivitu, spôsobilosť právne konať a vystupovať na medzinárodnom poli a najmä skutočné právomoci vyplývajúce z obmedzenia či prenesenia právomocí členskými štátmi na Spoločenstvo, členské štáty obmedzili, hoci len vo vymedzených oblastiach, svoje suverénne práva a vytvorili právny poriadok záväzný tak pre ich príslušníkov ako aj pre štáty samotné.“⁵

Tento komunitárny právny poriadok je zameraný na etablovanie spoločného a neskôr vnútorného trhu, mení právne poriadky členských štátov, pričom vytvára nové právne odvetvia vrátane nahradenia množstva právnych predpisov členských štátov.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

² Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ z roku 1951, platná od 23.7.1952.

³ Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu z roku 1957, platná od 1.1.1958.

⁴ Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ZEHS) z roku 1957, platná od 1.1.1958, premenovaná Zmluvou o EÚ (Maastrichtskou zmluvou, ďalej len „ZEÚ“) na Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva (ZES) od 1.11.1993 a naposledy premenovaná Lisabonskou zmluvou platnou od 1.12.2009 na Zmluvu o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).

⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 15.7.1964, Costa p. ENEL, 6/64, Zb. s. 1141, 1158 a 1159.

I.1 Zmluva o založení EHS a „bruselský“ režim MPS

Prijímanie komunitárneho práva v oblasti medzinárodného práva súkromného členských štátov EÚ (v podobe smerníc, či nariadení) pôvodné zakladajúce zmluvy nepredpokladali. Jediným a nepresným právnym základom bolo ustanovenie čl. 220 ZEHS, podľa ktorého „členské štáty začnú medzi sebou v prípade potreby rokovania s cieľom zabezpečiť pre svojich štátnych príslušníkov zjednodušenie predpisov upravujúcich vzájomné uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí a rozhodcovských nálezov“. Rovnaké ustanovenie tiež vyzývalo zabezpečiť vzájomné uznávanie spoločností, zachovávanie právnej subjektivity v prípade premiestnenia sídla z jedného štátu do druhého a možnosť fúzií spoločností, ktoré sa spravujú právom rôznych členských štátov. Výsledkom rokovaní pritom mali byť medzinárodné zmluvy, ktorých vzťah ku komunitárnemu právu nebol celkom jasný.⁶

Naviac predpoklad prijatia medzinárodnej zmluvy ku vzájomnému uznávaniu a výkonu rozhodcovských nálezov sa prakticky ihneď pod vzniku EHS vyčerpal a síce úplne mimo nových európskych organizácií a komunitárneho práva. Dohovor o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí z New Yorku bol podpísaný dňa 10. júna 1958 aj zo strany všetkých šiestich pôvodných zakladajúcich členských štátov⁷, vrátane ďalších vtedy nečlenských štátov.⁸ Na úrovni komunitárneho práva či členských štátov EHS vôbec nemalo zmysel problematiku uznávania rozhodcovských rozhodnutí nijako duplicitne upravovať.⁹

Je skutočnosťou, že ZEHS z roku 1958, ktorá zaviedla vnútorný trh a voľný pohyb tovaru, osôb, služieb, kapitálu, známeho tiež ako „štyri slobody“,

⁶ Podľa výslovného znenia právneho základu čl. 220 ZEHS prijaté medzinárodné zmluvy neboli výsledkom legislatívnej činnosti inštitúcií ES, teda nemohli byť prameňom komunitárneho práva.

⁷ Pozri Drlíčková, K.: Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 79 a nasl.

⁸ Aj ČSR podpísala dohovor v ten istý deň a tento nadobudol účinnosť dňa 10.10. 1959 (pozi vyhlášku 74/1959 Zb. zo 6.11.1959).

⁹ Napriek tomu uznávanie rozhodcovských rozhodnutí v kontexte práva EÚ tvorilo naďalej otvorenú otázku. Viac Kyselovská, T.: Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings. 1. vyd. Brno: Brno: Masaryk Univeristy, 2009, s. 1764 a nasl.

predpokladala súčasne zaviesť aj voľný pohyb súdnych a rozhodcovských rozhodnutí (ich uznávanie a výkon kdekoľvek v EHS, teda de facto voľný pohyb exekučných titulov). Táto piata sloboda sa postupne ukázala ako kľúčový prvok na posilnenie cezhraničnej vymáhateľnosti práva a predpoklad efektívneho uplatňovania základných štyroch slobôd vôbec.

Nakoniec až po dekáde¹⁰ dochádza k uzatvoreniu (Bruselského) Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, v zmysle čl. 220 ZEHS, ktorý nadobúda platnosť až od 1.2.1973.¹¹ Bruselský dohovor sa nakoniec stáva de facto prameňom komunitárneho práva, nakoľko ešte pred jeho platnosťou členské štáty uzatvárajú Protokol o výklade Bruselského dohovoru Súdnym dvorom Európskych spoločenstiev.¹² Súdny dvor ako inštitúcia Európskych spoločenstiev sa ujíma svojich právomocí a aplikuje Bruselský dohovor podľa výkladových metód komunitárneho práva. Práve tento Protokol umožnil Súdnemu dvoru rozhodovať v prejudiciálnom konaní o výklade Bruselského dohovoru a umožnil tak jeho „komunitarizáciu“ (pozri čl. 1 Protokolu).

Možnosť podať prejudiciálnu otázku k výkladu Bruselského dohovoru však bola obmedzená pre odvolacie súdy a najvyššie súdy členských štátov. Prvé otázky tak prichádzajú z Belgicka a Holandska v roku 1976.¹³ Celkovo ich do takmer úplného nahradenia Bruselského dohovoru nariadením 44/2001 bolo viac než sto a judikatúra Súdného dvora prispela významne k aktualizácii a modernizácii Bruselského dohovoru bez nutnosti jeho novelizácie, vrátane jednotnej aplikácie naprieč Spoločenstvami.

Pôsobnosť Bruselského dohovoru viac-menej pokrývala vtedajšiu predstavu oblasti vnútorného trhu a fungovania štyroch slobôd, najmä hospodárskej (komerčnej) výmeny tovarov, kapitálu, služieb a čiastočne aj pohybu osôb-

¹⁰ Expertná komisia na jeho prípravu začala pracovať už v roku 1960.

¹¹ Postupne zmenený a doplnený dohovormi o prístupí nových členských štátov k tomuto dohovoru (Ú. v. ES L 299, 31.12.1972, s. 32, Ú. v. ES L 304, 30.10.1978, s. 1, Ú. v. ES L 388, 31.12.1982, s. 1, Ú. v. ES L 285, 3.10.1989, s. 1, Ú. v. ES C 15, 15.1.1997, s. 1. Text úplného znenia pozri v Ú. v. ES C 27, 26.1.1998, s. 1).

¹² Tento Protokol bol odpísaný v Luxemburgu 3. júna 1971 a účinnosť nadobudol spolu s Dohovorom v rovnaký deň (1.2.1973).

¹³ Veci C-14/76, De Bloos a C-21/76, Handelskwekerij Bier.

pracovníkov (do vecnej pôsobnosti dohovoru spadali pracovnoprávne vzťahy, ale napríklad aj výživné).

Na rozdiel od splnomocnenia čl. 220 ZEHS však Bruselský dohovor upravuje aj medzinárodnú právomoc súdov členských štátov, nielen oblasť uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí, čo výslovne nezdôvodňuje ani Jenardova správa.¹⁴

Tento postup má iste svoje ústavné – ľudsko-právne racione spočívajúce v stanovení základného (prvotného), predvídateľného a ktorýmkoľvek súdom ihneď overiteľného predpokladu pre uznanie/výkon cudzieho súdneho rozhodnutia – dodržanie práva na zákonného sudcu v cezhraničnom súdnom spore, teda najskôr práva na sudcu z konkrétneho štátu (nielen konkrétneho súdu a sudcu v tomto štáte). Logickým predpokladom pre uznávacie konanie je tak stanovenie spoločných pravidiel a hodnôt pre dodržanie práva na zákonného sudcu, ako *conditio sine qua non* pre extra teritoriálne rozšírenie účinkov takéhoto súdneho rozhodnutia.

Následným logickým a druhým legislatívnym krokom bolo prijatie (Rímskeho) Dohovoru o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky z 19.6.1980¹⁵, ktorý nadobudol platnosť až 1.4.1991.¹⁶ Dohovor v krátkej preambule neuvádza svoj právny základ a odkazuje na „*snahu pokračovať v oblasti medzinárodného práva súkromného v práci na harmonizácii práva, ktorá sa začala v rámci Spoločenstva, predovšetkým v oblasti právomoci súdov a výkonu rozsudkov*“. Uzatvorenie Rímskeho dohovoru tak bolo v zásade mimo pôsobnosti článku 220 ZEHS.

Nakoniec o desať rokov neskôr článok 220 ZEHS nestačil ani pri uzatvorení (Lugánskeho) Dohovoru o právomoci a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach,¹⁷ ktorý nadobudol platnosť 1. januára

¹⁴ Správa Paula Jenarda o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, uverejnená v Ú. v. 1979, C 59/1, považovaná za „dôvodovú správu“ k tomuto dohovoru.

¹⁵ Ú. v. L 266, 9.10.1980, s 1-19.

¹⁶ Dohovor sa uplatňoval od 1. augusta 2006 aj v SR (Ú. v. EÚ C 169, 8.7. 2005, s. 10).

¹⁷ Ú. v. ES 1988, L 319, 25.11.1988.

1992 a tradične sa označuje ako „paralelný dohovor“¹⁸ k Bruselskému dohovoru, in concreto rozšírenie spoločných pravidiel určovania právomoci, uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí aj na niektoré členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu (Nórsko, Island, Švajčiarsko, Švédsko, Rakúsko, Fínsko)¹⁹. Spätosť Európskych spoločenstiev a Európskeho združenia voľného obchodu sa nevyhnutne prejavila analogicky ako v EHS samotných, tak aj v potrebe spoločných pravidiel v oblasti uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí.

I.2 Zmluva o EÚ a status quo

Napriek existencii troch dohovorov, ktoré boli prameňom komunitárneho práva sui generis, a objavení potreby harmonizovať MPS členských štátov ES a EZVO, neprinesla žiadnu ďalšiu pozitívnu zmenu ani podstatná novelizácia primárneho práva Jednotným európskym aktom (JEA)²⁰ a neskôr Maastrichtskou zmluvou.²¹

Zmluva o EÚ (ZEÚ) totiž nakoniec neúspešne zdvojila právny základ medzinárodného práva súkromného EÚ aj do tejto štvrtjej „zakladajúcej“ zmluvy, mimo komunitárneho práva (mimo ZES, ZESUO, ZESAE). Tretí pilier EÚ v čl. K.1 zakotvil aj samostatnú „súdnu spoluprácu v občianskych veciach“, pričom podľa čl. K.3 písm. a) a b) bola Rada ako inštitúcia EÚ oprávnená „zaujímať spoločnú pozíciu a vhodnou formou a postupom podporovať akúkoľvek spoluprácu...“ resp. „prijímať spoločné postupy“, čo znamenalo nakoniec len bezzubé deklarácie. Článok K.3 písm. c) tak len odkázal na jestvujúcu možnosť vypracovať rešpektujúci článok 220 ZES zo strany Rady dohovory, ktoré „odporučí členským štátom na prijatie v súlade s ich ústavnými predpismi“.

¹⁸ Pozri Správu P. Jenarda a G. Mollera o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16.9.1988, uverejnená v Ú. v. 1990, C 189/57.

¹⁹ Takmer dve tretiny obchodnej výmeny štátov EZVO sa po jeho vzniku týkalo členských štátov Európskych spoločenstiev. V rokoch 1972 - 1973 členské štáty EZVO so štátmi Európskych spoločenstiev uzatvárajú dvojstranné zmluvy o voľnom obchode.

²⁰ Podpísaný v dňoch 17.2. a 28.2.1986 a platný od 1.7.1987.

²¹ (Maastrichtská) Zmluva o EÚ bola podpísaná 7.2.1992.

Na základe článku K.3 ZEÚ, resp. skôr 220 ZES, tak boli schválené v rokoch 1995 až 1998 ďalšie tri dohovory, ktoré pre zdĺhavé ratifikácie nikdy nenadobudli platnosť.²²

Ak teda mal JEA vytvoriť priestor pre dokončenie vnútorného trhu²³, úlohou ZEÚ bola jeho politizácia a rozšírenie jeho dosahu na ďalšie oblasti spolupráce členských štátov aj v ne hospodárskych oblastiach. Oblasť európskeho medzinárodného práva súkromného, ktorá bola potrebná primárne na hospodárske oblasti fungovania vnútorného trhu, tak ďalej ostala bez adekvátnej právneho základu.

I.3 Amsterdamská zmluva a komunitarizácia medzinárodného práva súkromného

Až prijatie Amsterdamskej zmluvy²⁴ vyriešilo situáciu jednoznačnou komunitarizáciou právneho základu MPS členských štátov, keď justičná spolupráca v civilných veciach bola vyňatá z tretieho piliera EÚ²⁵ a nové ustanovenie článku 65 ZES umožnilo ďalej už prijímať záväzné akty sekundárneho práva (najmä nariadenia a smernice), teda „*potrebné pre správne fungovanie vnútorného trhu, zahrňajúce zlepšenie a zjednodušenie:*

- a) systému cezhraničného doručovania súdnych a mimosúdnych dokumentov;
- b) spolupráce pri získavaní dôkazov;
- c) uznávanie a výkon rozhodnutí v občianskoprávných a obchodných veciach, vrátane rozhodnutí v mimosúdne riešených veciach;
- d) podporu zlučiteľnosti pravidiel uplatniteľných v členských štátoch týkajúcich sa kolíznych noriem a sporov o príslušnosť;

²² Dohovor o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností vo veciach občianskych a obchodných, Dohovor o právomoci, uznaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských (Dohovor Brusel II) a Dohovor o konaniach o nesolventnosti. Pozri Siman, M.: Európske úpadkové právo. In: Obchodné právo. Roč. 6, č. 1-2 (2005), s. 128.

²³ JEA zakotvil povinnosť EHS „prijat' opatrenia s cieľom postupne vytvárať vnútorný trh v priebehu obdobia, ktoré sa končí 31. decembra 1992“ (nový čl. 8a ZEHS).

²⁴ Podpísaná dňa 2.10.1997 a platná od 1.5. 1999.

²⁵ Tretí pilier EÚ zakotvený ZEÚ sa premenoval na „policajnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach“.

- e) odstraňovanie prekážok riadneho fungovania občianskoprávneho konania, ak je to nutné, podporovaním zlučiteľnosti pravidiel občianskeho súdneho konania uplatniteľného v členských štátoch.“

Len rok od nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy sú prijímané prvé tri kľúčové nariadenia:

1. nariadenie Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. 5. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom – tzv. nariadenie Brusel II,
2. nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. 5. 2000 o úpadkovom konaní, a
3. nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. 12. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach – tzv. nariadenie Brusel I (nahradzajúce Bruselský dohovor s výnimkou pre Dánsko).

Amsterdamská zmluva tiež zachovala obmedzenie pre prvostupňové sudy podávať prejudiciálne otázky k výkladu nariadení prijatých v oblasti medzinárodného práva súkromného EÚ, a to v osobitnom ustanovení čl. 68 ZES, ktorý bol *lex specialis* k čl. 234 ZES a „základnému“ prejudiciálnemu konaniu pred Súdnyim dvorom. Podľa Súdneho dvora samotného nie je prejudiciálna otázka položená súdom podľa čl. 68 ZES, proti ktorého rozhodnutiu je možný opravný prostriedok, prípustná (Varbecq, C-555/03), resp. prejudiciálne konanie môže začať až súd, ktorého rozhodnutie už nemôže byť napadnuté opravným prostriedkom, a to je vo všeobecnosti až najvyšší súd (Lyckeskog, C-99/00). Toto obmedzenie malo svoje výhody aj nevýhody, v skutočnosti však zrejme nútilo nižšie sudy náležite sa vysporiadať s doterajšou judikatúrou Súdneho dvora a odhadnúť jej prípadný vývoj.

I.4 Lisabonská zmluva a súčasný právny základ medzinárodného práva súkromného EÚ

Posledná revízia primárneho práva zavedená Lisabonskou zmluvou z roku 2007²⁶ upravila právny základ európskeho medzinárodného práva súkromného značne rozpačito.

²⁶ Lisabonská zmluva nadobudla platnosť dňa 1.12.2009.

Lisabonská zmluva:

- výslovne formuluje na úrovni normy najvyššej právnej sily zásadu vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí (čl. 81 ods. 1 ZFEÚ),
- oslabuje kontext prijímaných opatrení vo väzbe na fungovanie vnútorného trhu,
- ruší obmedzenie prístupu k prejudiciálnemu konaniu pre prvostupňové súdy,²⁷
- rozširuje oblasť možných opatrení o alternatívne metódy riešenia sporov a podporu vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov v oblasti medzinárodného práva súkromného (čo sa fakticky deje aj bez tohto splnomocnenia ešte pred prijatím Lisabonskej zmluvy).

Jasným krokom späť je však zavedenie dvoch legislatívnych postupov v oblasti medzinárodného práva súkromného:

- a) mimoriadny legislatívny postup na opatrenia týkajúce sa rodinného práva, ktoré majú cezhraničné dôsledky (jednomyseľnosť Rady po porade s Európskym parlamentom) a
- b) riadny legislatívny postup na všetky ostatné opatrenia týkajúce sa medzinárodného práva súkromného.

Možno konštatovať, že výsledkom je čiastočná nemožnosť pokračovať v harmonizácii noriem medzinárodného práva súkromného naprieč všetkými členskými štátmi (mimo Dánska, Spojeného kráľovstva a Írska) v oblasti rodinného práva, čoho svedkami sme aj pri prístupe k legislatívnej iniciatíve Komisie zo strany Slovenskej republiky.²⁸

Lisabonská zmluva platná od 1.12.2009 nakoniec obmedzenie prvostupňových súdov predkladať prejudiciálne otázky k nariadeniam a smerniciam v oblasti medzinárodného práva súkromného EÚ zrušila. Dokonca v zmysle bodu 31 rozsudku Súdneho dvora zo 17.2.2011 vo veci C-283/09, Weryński, má od

²⁷ Porovnaj čl. 68 ZES v znení Amsterdamskej zmluvy.

²⁸ K postoju Slovenskej republiky k nariadeniu Rím III pozri bližšie Burdová, K.: Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a Slovenská republika. In: Mířniky práva v stredo európskom priestore 2017. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 157-167.

1. decembra 2009 Súdny dvor právomoc rozhodovať o návrhu na začatie prejudiciálneho konania, ktorý predložil súd, ktorého rozhodnutia je možné napadnúť opravným prostriedkom podľa vnútroštátneho práva, aj keď bol návrh predložený pred uvedeným dátumom.²⁹

I.5 Územná pôsobnosť medzinárodného práva súkromného EÚ

Od platnosti Lisabonskej zmluvy je územná pôsobnosť primárneho práva EÚ rámcovo upravená článkom 52 Zmluvy o EÚ a ďalej článkami 349 a 355 ZFEÚ. Európska únia nedisponuje svojim vlastným územím, ale pri pôsobnosti únievého práva odkazuje na územie svojich členských štátov.³⁰ Územná pôsobnosť aj primárneho práva Únie je tak značne dynamická a dokonca nemusí vyžadovať zmenu zakladajúcich zmlúv.³¹

Navyše je v súlade so zakladajúcimi zmluvami možné, aby pramene sekundárneho práva Únie neboli na území jedného alebo viacerých členských štátov záväzné.

Primárne právo umožňuje trvalé derogácie niektorých svojich ustanovení na území napríklad Dánska, Írska alebo Spojeného kráľovstva na základe využitia tzv. *opt-out*, resp. *opt-in* doložky. Ako príklad možno uviesť viaceré ustanovenia práva Únie upravujúce hospodársku a menovú úniu, ktoré nie sú

²⁹ Podľa argumentácie Súdneho dvora v tomto rozhodnutí (bod 30): „Cieľ vytvoriť efektívnu spoluprácu medzi Súdny dvorom a vnútroštátnymi súdmi sledovaný článkom 267 ZFEÚ, ako aj zásada hospodárnosti konania hovoria v prospech toho, aby sa návrhy na začatie prejudiciálneho konania, ktoré podali súdy nižšieho stupňa v priebehu prechodného obdobia krátko predtým, ako Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti, a ktoré Súdny dvor pojednával až po vstupe tejto Zmluvy do platnosti, považovali za prípustné. Zamietnutie z dôvodu neprípustnosti by za daných podmienok totiž viedlo len k tomu, že vnútroštátny súd, ktorý medzičasom nadobudol právo podať na Súdny dvor návrh na začatie prejudiciálneho konania, by opätovne podal nový návrh na začatie prejudiciálneho konania s tou istou otázkou, čím by došlo k nárastu procesných formalít a k zbytočnému predĺženiu doby trvania konania vo veci samej“.

³⁰ Siman, M., Slašťan, M.: Právo Európskej únie : inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou. 1. vydanie. Bratislava: EUROIURIS - Európske právne centrum, 2012, s. 101.

³¹ Príkladom môže byť rozšírenie pôsobnosti zmlúv na územie bývalej Nemeckej demokratickej republiky 3.10.1990 (Rada však prijala viacero prechodných opatrení v súvislosti s uplatňovaním sekundárneho práva na území bývalej NDR; pozri sériu nariadení uverejnených v Ú. v. L 353, 17.12.1990). Podobný scenár sa predpokladá aj v prípade znovuzjednotenia Cypru.

záväznú pre Spojené kráľovstvo a Dánsko v súlade s Protokolmi č. 15 a 16 pripojenými k zakladajúcim zmluvám.

Podobne na základe Protokolu č. 21 sa Spojené kráľovstvo a Írsko nemusia podieľať na prijímaní sekundárneho práva v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti podľa hlavy V tretej časti ZFEÚ, pričom prijaté akty v tejto oblasti nie sú na ich území záväzné.

Podobná výnimka je ustanovená pre Dánsko v súlade s Protokolom č. 22. Uvedené znamená, že medzinárodné právo súkromné EÚ nepočíta s pôsobnosťou nariadení v oblasti medzinárodného práva súkromného EÚ na území Dánska (kategoricky) a len potenciálne na území Spojeného kráľovstva a Írska.

O rozhodnutiach Írska a Spojeného kráľovstva a následnom uplatňovaní nariadení sa dozvedáme v recitáloch jednotlivých nariadení. Tak napríklad recitál 45 nariadenia Rím I³² oznamuje, že „v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o postavení Spojeného kráľovstva a Írska ... sa Spojené kráľovstvo nezúčastňuje na prijatí tohto nariadenia, nie je ním viazané a nepodlieha jeho uplatňovaniu“.

Avšak mesiac od prijatia nariadenia Rím I si Spojené kráľovstvo svoju neúčast' na prijímaní a následnom uplatňovaní nariadenia rozmyslelo a oznámilo Komisii listom z 24. júla 2008 svoj zámer prijať nariadenie Rím I a zúčastňovať sa na ňom. Nariadenie Rím I sa následne uplatňuje od 17. decembra 2009 aj v Spojenom kráľovstve.³³

Tento postup Spojeného kráľovstva nebol ojedinelý a zopakoval sa napríklad aj pri prijímaní nariadenia č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti.

Navyše Hlava IV Zmluvy o EÚ (čl. 20) umožňuje v rámci posilnenej spolupráce prijímať akty záväzné len pre niektoré členské štáty. Inštitút

³² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. L 177, 4.7.2008, s. 6-16.

³³ Pozri Rozhodnutie Komisie z 22. decembra 2008 o žiadosti Spojeného kráľovstva prijať nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ, L 10, 15.1.2009.

posilnenej spolupráce, ktorý zakotvila Amsterdamská zmluva, umožňuje členským štátom zaviesť medzi sebou užšiu spoluprácu a prijať akt v tých prípadoch, kedy nie je možné dosiahnuť jeho akceptáciu na základe všeobecných legislatívnych pravidiel (najmä v prípade vyžadovanej jednomyseľnosti počas schvaľovania). Je vždy otvorená pre všetky členské štáty (pozri čl. 20 ZEÚ, čl. 326 až 334 ZFEÚ). Rozhodnutie, ktorým sa povoľuje posilnená spolupráca, prijme Rada ako poslednú možnosť, keď sa zistí, že ciele takejto spolupráce nemôže Únia ako celok dosiahnuť v primeranom čase a za predpokladu, že sa na nej zúčastní najmenej deväť členských štátov.³⁴ Všetci členovia Rady sa môžu zúčastniť na jej rokovaní, ale hlasovania sa zúčastňujú len členovia Rady zastupujúci členské štáty, ktoré sa zúčastňujú na posilnenej spolupráci.

Ako príklad možno uviesť prijaté nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku (nariadenie Rím III).³⁵ Opäť len z recitálu č. 6 sa dozvedáme, že „*Belgicko, Bulharsko Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Rakúsko, Portugalsko, Rumunsko a Slovinsko predložili Komisii žiadosť, v ktorej uvádzajú, že majú v úmysle nadviazať medzi sebou posilnenú spoluprácu v oblasti rozhodného práva v manželských veciach. Grécko vzalo 3. marca 2010 svoju žiadosť späť*“. Táto informácia z nariadenia Rím II však už dávno nie je aktuálna.

Právna prax následne musí skúmať, že územná pôsobnosť nariadenia Rím III bola rozšírená rozhodnutiami Komisie č. 2012/714/EÚ³⁶, č. 2014/39/EÚ³⁷ a č. 2016/1366³⁸ o Litvu, Grécko a Estónsko. Babylon však pokračuje v osobitnej časovej pôsobnosti nariadenia Rím III pre každý uvedený členský štát s možnými výnimkami.

³⁴ Rada sa uznáva v súlade s postupom ustanoveným v článku 329 ZFEÚ.

³⁵ Ú. v. EÚ L 343, 29.12.2010, s. 10 a nasl.

³⁶ Rozhodnutie z 21. novembra 2012, ktorým sa potvrdzuje účasť Litvy na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

³⁷ Rozhodnutie z 27. januára 2014, ktorým sa potvrdzuje účasť Grécka na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

³⁸ Rozhodnutie z 10. augusta 2016, ktorým sa potvrdzuje účasť Estónska na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

Podobný osud posilnenej spolupráce postihlo aj nariadenie Rady (EÚ) 2016/1103 z 24. júna 2016, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov.

Záver

Európska únia si stanovila za cieľ udržiavať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti okrem iného uľahčením prístupu k spravodlivosti, a to predovšetkým prostredníctvom zásady vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí v občianskych veciach. Na postupné vytvorenie takéhoto priestoru sa prostredníctvom jasného a komplexného právneho základu, ktorý v súčasnosti predstavuje článok 81 ZFEÚ, prijalo od Bruselského dohovoru v roku 1968 až do súčasnosti množstvo právnych predpisov, ktoré predstavujú v skutočnosti nahradenie medzinárodného práva súkromného členských štátov Únie. Toto „nové“ právne odvetvie predstavuje „opatrenia v oblasti justičnej spolupráce v občianskych veciach s cezhraničnými dôsledkami“ a podľa zakladajúcich zmlúv je potrebné pre riadne fungovanie vnútorného trhu.

Rozhodujúci posun v tomto právnom odvetví nastal prijatím Amsterdamskej zmluvy z roku 1997. Práve táto zakotvila jasný nový cieľ EÚ: zachovať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a práva, v ktorom je zabezpečený voľný pohyb osôb.³⁹

Vzájomné uznávanie súdnych (a mimosúdnych) rozhodnutí v rámci EÚ pritom tvorí základný kameň súdnej spolupráce, tak vo veciach občianskych, obchodných, ako aj trestných.

Zásadu vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí potvrdila aj Európska rada na svojom zasadnutí v októbri 1999 v Tampere, ktorá túto oblasť vytipovala ako jasnú prioritu. Už v čase nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy dochádza ku koncipovaniu prvých návrhov, ktoré si za cieľ v prvej fáze kladú predovšetkým zrušenie doložky vykonateľnosti („*exequatur*“). Táto totiž bránila priamemu výkonu cudzích rozhodnutí, predlžovala samotné konanie

³⁹ Pozri hlavu IV. Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva („ZES“).

a zvyšovala finančné nároky na „výkon spravodlivosti“ v rámci priestoru vnútorného trhu EÚ. Avšak pre viaceré prístupujúce štáty do Únie v roku 2004, Slovenskú republiku nevynímajúc, nebolo zrušenie exequatur novinkou.

Nariadenie Brusel I z roku 2000 však takýto krok neprineslo a zásada vzájomného uznávania pre všetky civilné rozhodnutia bola realitou až od roku 2015 (prijatím a nadobudnutím platnosti nového nariadenia Brusel I bis).

Vzájomná dôvera vo výkon súdnictva v Únii opodstatňuje zásadu, že rozsudky vydané v jednom z členských štátoch by sa mali uznávať vo všetkých členských štátoch bez potreby osobitného konania. Cieľ urýchliť cezhraničné súdne konania a obmedziť vynaložené náklady okrem toho opodstatňuje zrušenie vyhlásenia vykonateľnosti rozsudku pred jeho výkonom v dožiadanom členskom štáte. V dôsledku toho by sa s rozsudkom vydaným súdom v členskom štáte malo nakladať tak, ako keby bol tento rozsudok vydaný v dožiadanom členskom štáte.⁴⁰

Práve „vzájomná dôvera vo výkon súdnictva“ v každom jednotlivom členskom štáte EÚ opodstatňuje zásadu vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí. Táto vzájomná dôvera však nie je deklarovaným a nutne rešpektovaným javom. Ako príklad uveďme prejudiciálnu otázku írskeho Najvyššieho súdu z 27.3.2018 (C-216/18), ktorý túto dôveru vo výkon súdnictva v Poľsku už nemá, vzhľadom na to, že „existuje jednoznačný dôkaz o tom, že podmienky v členskom štáte sú nezlučiteľné so základným právom na spravodlivý proces z dôvodu, že členský štát už nenapĺňa princíp právneho štátu“.

Medzinárodné právo súkromné Európskej únie prechádza turbulentným vývojom, ktorý by mal viesť k zefektívneniu právnej úpravy, odrážať vývoj v spoločnosti a naplňať spravodlivé očakávania subjektov súkromnoprávných vzťahov s cudzím prvkom

Navyše toto právne odvetvie nie je samostatné, ale je previazané aj s ostatnými najmä sekundárnymi aktmi v oblasti voľného pohybu, najmä pracovníkov a osôb všeobecne.

⁴⁰ Pozri recitál č. 26 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú.v. EÚ L 351, 20.12.2012, s. 1 – 32.

Ako príklad kolízneho práva uveďme do nariadenia Rím I zasahujúcu smernicu 96/71/ES Európskeho Parlamentu a Rady zo 16. decembra 1996 o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb.⁴¹

Súdny dvor určil, že smernica 96/71/ES okrem iného zakladá jadro kogentných pravidiel o minimálnej požadovanej ochrane, ktoré majú dodržiavať zamestnávateľia (napríklad aj slovenské podniky) vysielajúci pracovníkov na územie hostiteľského štátu.⁴² Článok 3 ods. 1 prvý pododsek tejto smernice teda stanovuje, že členské štáty majú dbať na to, aby bez ohľadu na rozhodné právo pre pracovnoprávne vzťahy podniky usadené v inom členskom štáte, ktoré vysielajú pracovníkov na ich územie v rámci cezhraničného poskytovania služieb, zabezpečili vyslaným pracovníkom také podmienky práce a zamestnávania v oblastiach stanovených v tomto článku, aké sú platné v členskom štáte, na ktorého území sa vykonáva práca.⁴³

Osobitnú a citlivú problematiku predstavuje oblasť rodinného práva a civilného uznávania statusu manželských či partnerských vzťahov (zväzkov). Súdny dvor nedávno určil, že pojem „manželský partner“, uvedený v článku 2 bode 2 písm. a) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života zaručené v článku 7 Charty základných práv EÚ má kľúčový význam.⁴⁴ Teda v situácii, v ktorej občan Únie využil svoje právo voľného pohybu tak, že sa presťahoval a skutočne zdržiaval v súlade s podmienkami stanovenými v článku 7 ods. 1 smernice 2004/38 v inom členskom štáte než v štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, a pri tejto príležitosti rozvinul alebo začal rodinný život so štátnym príslušníkom tretieho štátu rovnakého pohlavia, s ktorým právoplatne uzavrel manželstvo v hostiteľskom členskom štáte, článok 21 ods. 1 ZFEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby príslušné orgány členského štátu, ktorého je občan Únie štátnym príslušníkom, odmietli priznať právo na pobyt na území tohto členského štátu uvedenému príslušníkovi tretieho štátu z dôvodu, že právo

⁴¹ Ú. v. ES L 18, 21.1.1997, s. 1 – 6.

⁴² Rozsudok Súdneho dvora z 18. decembra 2007, Laval a partneri, C-341/05, Zb. s. I-11767, bod 59.

⁴³ Rozsudok Súdneho dvora z 18. júla 2007, Komisia/Nemecko, C-490/04, Zb. s. I-6095, bod 18.

⁴⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 5. júna 2018, Coman, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385, bod 48.

daného členského štátu neupravuje manželstvá medzi osobami rovnakého pohlavia.

V tejto súvislosti Súdny dvor tiež uviedol, že povinnosť členského štátu uznať manželstvá osôb rovnakého pohlavia uzavreté v inom členskom štáte v súlade s právom tohto štátu, len na účely priznania odvodeného práva na pobyt štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, sa nedotýka inštitúcie manželstva v tomto prvom členskom štáte, ktorá je definovaná vnútroštátnym právom a spadá do právomoci členských štátov. Z tejto povinnosti uznania nevyplýva, že uvedený členský štát musí upraviť vo svojom vnútroštátnom práve inštitúciu manželstva medzi osobami rovnakého pohlavia. Obmedzuje sa na povinnosť uznať takéto manželstvá uzavreté v inom členskom štáte v súlade s právom daného štátu, a to len na účely uplatnenia práv, ktoré týmto osobám vyplývajú z práva Únie.⁴⁵

⁴⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 5. júna 2018, Coman, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385, bod 45.

II NARIADENIE BRUSEL IA A ROZHODCOVSKÉ KONANIE

Úvod

Rozhodcovské konanie je vylúčené z vecnej pôsobnosti revidovaného nariadenia Brusel Ia¹, podobne ako tomu bolo v prípade nariadenia Brusel I² a Bruselského dohovoru³,^a to ustanovením článku 1 ods. 2 písm. d)⁴, ktorého znenie sa od roku 1968 nezmenilo.

Toto ustanovenie spôsobovalo v aplikačnej praxi viaceré problémy, najmä vyvolávalo otázku, aké spory sú z vecnej pôsobnosti tohto nariadenia vylúčené, konkrétne, či ide len o vylúčenie rozhodcovského konania a rozhodcovských rozhodnutí ako takých, alebo sú vyňaté všetky spory, pre ktoré strany platne uzavreli rozhodcovskú zmluvu, ako aj súdne rozhodnutia, ktoré boli vydané súdmi členských štátov v prípadoch, pre ktoré strany platne uzavreli rozhodcovskú zmluvu.⁵ Vo všeobecnosti panovala zhoda aspoň v tom, že súdne konania, ktoré majú vo vzťahu k rozhodcovskému konaniu pomocný charakter, najmä menovanie rozhodcu, stanovenie miesta rozhodcovského konania alebo predĺženie lehoty na vydanie rozhodcovského rozhodnutia, sú z vecnej pôsobnosti nariadenia Brusel Ia vylúčené.⁶

¹ Nariadenie EP a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných (ďalej len „nariadenie Brusel Ia“).

² Nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (ďalej len „nariadenie Brusel I“).

³ Bruselský dohovor z 27. Septembra 1968 o právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (ďalej len „Bruselský dohovor“), ktorým SR nie je viazaná.

⁴ Článok 1 ods. 2 písm. d) nariadenia Brusel Ia: „Toto nariadenie sa neuplatňuje na rozhodcovské konanie.“

⁵ K tomu pozri napr. Schlosserova správa (Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice), Ú. v. C 59/71, 5.3.1979, bod 61.

⁶ Schlosserova správa (Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on

Na viaceré sporné otázky poskytla odpoveď judikatúra Súdneho dvora⁷, ktorý okrem iného konštatoval, že pri určení, či spor, o ktorom sa vedie konanie na súde členského štátu, spadá do rozsahu pôsobnosti Bruselského dohovoru, je potrebné vziať do úvahy len predmet tohto sporu. Pokiaľ svojím predmetom, akým je napríklad menovanie rozhodcu, spor spadá mimo rozsah pôsobnosti Dohovoru, existencia procesnej námietky, o ktorej musí súd rozhodnúť, aby vyriešil tento spor, nemôže, bez ohľadu na to, aký je jej obsah, odôvodniť uplatnenie Bruselského dohovoru.⁸

Vo vzťahu k predbežným opatreniam, ktoré sú nariadené justičnými orgánmi členských štátov Súdny dvor konštatoval, že predbežné opatrenia nie sú v princípe pomocnými vo vzťahu k rozhodcovskému konaniu, ale sú nariadené paralelne k takémuto konaniu a netýkajú sa rozhodcovského konania ako takého, ale ochrany širokej škály práv. Ich zaradenie do rozsahu vecnej pôsobnosti Bruselského dohovoru je preto determinované nie ich vlastnou povahou ale povahou práv, na ochranu ktorých slúžia. Na základe toho Súdny dvor konštatoval, že ak sa predmet návrhu na nariadenie predbežného opatrenia týka otázok spadajúcich do vecnej pôsobnosti Bruselského dohovoru, tento sa aplikuje a je možné založiť právomoc na nariadenie takéhoto predbežného opatrenia podľa článku 24 Bruselského dohovoru aj v prípade, že konanie vo veci samej bolo alebo bude vykonané pred rozhodcami.⁹

Okrem čiastočného vyjasnenia postavenia rozhodcovského konania a súdneho konania v režime nariadenia Brusel I, čo je možné považovať za veľké pozitívum, však najmä rozhodnutie vo veci *West Tankers* prinieslo do tohto vzťahu značnú neistotu, a to hneď v dvoch smeroch.

V prvom rade Súdny dvor v tomto prípade konštatoval, že ak na základe predmetu sporu, teda povahy práv, ktoré sú predmetom ochrany v konaní, akým je žaloba o náhradu škody, toto konanie patrí do pôsobnosti nariadenia

jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice), Ú. v. C 59/71, 5.3.1979, bod 66, rozhodnutie vo veci *Rich*.

⁷ Napr. rozhodnutia vo veci *March Rich* C-190/89, *Van Uden* C-391/95, *West Tankers* C-185/07.

⁸ Bělohávek, A. J.: *Římska úmluva a Nařízení Řím I. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 386.

⁹ *Van Uden* C-391/95.

Brusel I, potom predbežná otázka o uplatniteľnosti rozhodcovskej doložky vrátane otázky jej platnosti tiež patrí do pôsobnosti tohto nariadenia a prináleží výlučne tomuto súdu rozhodnúť o tejto námietke, ako aj o svojej vlastnej právomoci podľa článku 1 ods. 2 písm. d) a článku 5 bodu 3 tohto nariadenia.

V súvislosti s uvedeným konštatovaním Súdneho dvora sa v odborných kruhoch spustila kritika založená na tom, že „ak pripustíme, že nielen takéto konanie (konanie, keď súd rozhoduje o vlastnej právomoci a o námietke nedostatku právomoci v danej veci založenej na existencii platnej rozhodcovskej doložky – pozn. autoriek) súdu členského štátu, ktorý má vo veci právomoc podľa nariadenia Brusel I, ale i konanie súdu členského štátu miesta arbitráže, priamo súvisiace s rozhodcovským konaním, podlieha režimu nariadenia Brusel I, malo by to ďalekosiahle následky. Predne, súd miesta arbitráže by musel čakať, kým súd ktorý vo veci začal konať ako prvý, rozhodne o svojej právomoci (pravidlo litispendencie – článok 27 a 28 nariadenia Brusel I.)“¹⁰ a ďalej „i keby súd členského štátu, na ktorý bola žaloba podaná rozhodol vo veci platnosti rozhodcovskej zmluvy kladne, celý proces by mohol zablokovať prípadné rozhodovanie súdu členského štátu, v ktorom sa má konať rozhodcovské konanie, o menovaní rozhodcu alebo o námietke zaujatosti rozhodcu a tým značne predĺžiť konanie.“¹¹ Zároveň viacerí autori upozorňovali na to, že keď samotné konanie o platnosti rozhodcovskej zmluvy patrí do predmetu nariadenia Brusel I, potom aj jeho výsledok – rozhodnutie súdu členského štátu o platnosti resp. neplatnosti rozhodcovskej zmluvy patrí do pôsobnosti nariadenia Brusel I a zaväzuje ostatné členské štáty vrátane štátu miesta rozhodcovského konania a vytvára dokonca prekážku res iudicata aj pre rozhodcovský súd.¹²

V neposlednom rade Súdny dvor v tomto rozhodnutí konštatoval, že vydanie súdneho príkazu súdom členského štátu, ktorým sa zakazuje osobe začať konanie alebo pokračovať v konaní na súdoch v inom členskom štáte z dôvodu, že takéto konanie je v rozpore s rozhodcovskou doložkou, nie je

¹⁰ Júdová, E.: Rozhodnutie SD ES West Tankers – je rozhodcovské konanie naozaj vylúčené z rozsahu nariadenia Brusel I.? In: Míľníky práva v stredoeurópskom priestore 2009, 2. časť, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2009, s. 592-607.

¹¹ Tamtiež.

¹² Recital 12 of the recast regulation: a new hope? In: International and comparative law quarterly, vol. 62, s. 904.

v súlade s nariadením Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach.

Toto konštatovanie Súdneho dvora vyvolalo kritiku, ktorá Súdnemu dvoru vyčítala, že podporuje torpédovanie¹³ a to tým, že odníma strane rozhodcovskej zmluvy, ktorá mohla dovtedy zabrániť paralelnému súdному a rozhodcovskému konaniu použitím tzv. anti-suit injunction¹⁴, efektívny nástroj na zabránenie takýmto paralelným konaniam a vydaniu nezlučiteľných rozhodnutí.¹⁵

II.1 Článok 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia a recitál 12

Revidované nariadenie Brusel Ia vo vzťahu k rozhodcovskému konaniu prináša nový recitál 12 preambuly a pridáva ustanovenie čl. 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia.

Recitál 12 nariadenia Brusel Ia znie nasledovne: „Toto nariadenie by sa nemalo uplatňovať na rozhodcovské konanie. Žiadne ustanovenie tohto

¹³ V tomto prípade pod pojmom torpédovanie rozumieme situáciu, kedy strana v snahe zmariť rozhodcovské konanie začne konanie pred súdom členského štátu, ktorý by mal právomoc na konanie podľa nariadenia Brusel I (ale zároveň nie je súdom miesta rozhodcovského konania) a žiada o vydanie negatívneho deklaratórneho rozhodnutia vo veci, pričom v žalobe súčasne namieta platnosť rozhodcovskej zmluvy vo vzťahu k súdnej právomoci. In: Kindler, P.: Torped actions and arbitration. In: Pocar, F., Viarengo, I., Villata, F.C. (eds.): Recasting Brussels I. Proceedings of the Conference Held at the University of Milan on November 25-26, 2011, Padova: Cedam, 2012, s. 60.

¹⁴ „Anti-suit injunction predstavuje príkaz anglického súdu, ktorým sa ukladá určitej osobe podliehajúcej in personam právomoci anglických súdov, aby nezačala konanie, či nepredložila určité žalobné návrhy, alebo aby od nich odstúpila alebo podnikla nevyhnutné kroky na ukončenie či zastavenie konania pred štátnym súdom alebo rozhodcovským orgánom so sídlom v zahraničí. Anti-suit injunction nesmeruje proti zahraničnému súdu a je určený len osobe, proti ktorej návrh smeruje. Osoba, ktorej je „anti-suit“ určený a ktorá ho nedodrží, vystaví sa trestnému stíhaniu za pohrdanie súdom, ktoré môže viesť k trestnoprávnym postihom a k zhabaniu majetku nachádzajúceho sa v Spojenom kráľovstve. Je bezpochyby možné, že anti-suit injunction nebude mať nijaký účinok, ak osoba, ktorej je určený, sa nenachádza v Spojenom kráľovstve, ani tam nemá majetok, no akékoľvek rozhodnutie, ktoré získa v rozpore s anti-suit injunction, nebude uznané ani vykonané v Spojenom kráľovstve.“ Prevzaté z návrhov generálneho advokáta Melichora Wathelet, prednesených dňa 4. decembra 2014 vo veci C-536/13 Gazprom OAO, bod 63-65.

¹⁵ Kindler, P.: Torped actions and arbitration. In: Pocar, F., Viarengo, I., Villata, F.C. (eds.): Recasting Brussels I. Proceedings of the Conference Held at the University of Milan on November 25-26, 2011, Padova: Cedam, 2012, s. 60.

nariadenia by nemalo brániť súdom členského štátu, ktoré začali konať vo veci, v ktorej účastníci uzavreli rozhodcovskú zmluvu, aby v súlade so svojim vnútroštátnym právnym poriadkom odkázali účastníkov na rozhodcovské konanie, prerušili alebo zastavili konanie alebo preskúmali, či je rozhodcovská zmluva neplatná, neúčinná alebo nespôsobilá na použitie.

Na rozhodnutie vydané súdom členského štátu o tom, či je rozhodcovská zmluva neplatná, neúčinná alebo nespôsobilá na použitie, by sa nemali uplatňovať ustanovenia o uznaní a výkone uvedené v tomto nariadení bez ohľadu na to, či o tejto otázke súd rozhodol ako o hlavnej alebo predbežnej otázke.

Ak však súd členského štátu pri vykonávaní právomoci podľa tohto nariadenia alebo podľa vnútroštátneho právneho poriadku určí, že rozhodcovská zmluva je neplatná, neúčinná alebo nespôsobilá na použitie, nemalo by to brániť tomu, aby sa rozsudok súdu vo veci samej uznal, prípadne vykonal, v súlade s týmto nariadením. Tým by nemala byť dotknutá právomoc súdov členských štátov rozhodnúť o uznaní a výkone rozhodcovských rozhodnutí v súlade s Dohovorom o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí podpísaným 10. júna 1958 v New Yorku (ďalej len „Newyorský dohovor z roku 1958“), ktorý má prednosť pred týmto nariadením.

Toto nariadenie by sa nemalo uplatňovať na žiadnu žalobu alebo vedľajšie konanie súvisiace najmä s ustanovením rozhodcovského súdu, právomocami rozhodcov, vedením rozhodcovského konania alebo akýmkoľvek iným aspektom takéhoto konania, ani na žiadnu žalobu alebo rozsudok týkajúci sa zrušenia, preskúmania, odvolania, uznania alebo výkonu rozhodcovského rozhodnutia.“

Článok 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia znie takto: „Týmto nariadením nie je dotknuté uplatňovanie Newyorského dohovoru z roku 1958.“

Vo vzťahu k zneniu recitálu 12 preambuly a čl. 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia v súvislosti so skúmanou problematikou nás budú zaujímať najmä nasledovné otázky:

1. Ako pristupuje revidované nariadenie k situácii, že platnosť rozhodcovskej zmluvy je namietaná na súdoch rôznych členských štátov EÚ?
2. Pripúšťa nariadenie Brusel Ia anti-suit injunction?
3. Ako sa revidované nariadenie stavia k situácii, že o tej istej veci, pre ktorú bola platne uzavretá rozhodcovská zmluva, rozhodli odlišne súd/súdy členského/ých štátu/ov a príj. aj rozhodcovský súd?

Odpovede na uvedené otázky by v sumári mali poskytnúť odpoveď na otázku, akým spôsobom pristupuje nariadenie Brusel Ia k paralelným konaniam vo veciach, pre ktoré bola stranami uzavretá rozhodcovská zmluva.

II.2 Namietanie platnosti rozhodcovskej zmluvy na súdoch rôznych členských štátov

Situácie, kedy účastník v snahe vyhnúť sa rozhodcovskému konaniu podá návrh na súde členského štátu, ktorý nie je miestom rozhodcovského konania, avšak si môže založiť právomoc podľa nariadenia Brusel Ia (najčastejšie na kritériu miesta plnenia zo zmluvy), sú pomerne časté. Ako na ne reaguje revidované nariadenie Brusel Ia?

Nový článok 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia priznáva prednosť newyorského dohovoru¹⁶ pred nariadením Brusel Ia. Newyorský dohovor ukladá v článku II ods. 3 súdom zmluvných štátov povinnosť odkázať strany na rozhodcovské konanie, ak je na tomto súde podaná žaloba v záležitosti, o ktorej strany uzavreli rozhodcovskú dohodu a táto dohoda nie je súdom daného štátu považovaná za neplatnú, neúčinnú alebo nespôsobilú na použitie. Teda nariadenie Brusel Ia nebráni tomu, aby súd členského štátu odmietol vykonávať svoju právomoc podľa nariadenia Brusel Ia v prospech rozhodcovského konania, ak mu táto povinnosť vyplýva z newyorského dohovoru.

Nie je však vylúčené, že platnosť rozhodcovskej zmluvy bude súdmi jednotlivých členských štátov EÚ posúdená odlišne. Tu vyvstáva otázka, či konanie o platnosti rozhodcovskej zmluvy, ktoré ako hlavné alebo vedľajšie konanie začalo na súde členského štátu, bráni tomu, aby o tej istej veci prebiehalo konanie na súde iného členského štátu.

Na túto otázku dáva odpoveď recitál 12 nariadenia Brusel Ia nariadenia, cit.: „Žiadne ustanovenie tohto nariadenia by nemalo brániť súdom členského štátu, ktoré začali konať vo veci, v ktorej účastníci uzavreli rozhodcovskú zmluvu, aby v súlade so svojim vnútroštátnym právnym poriadkom odkázali účastníkov

¹⁶ Dohovor o uznávaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí zo 6. novembra 1959 (vyhl. Ministra zahraničných vecí č. 74/1959 Zb.).

na rozhodcovské konanie, prerušili alebo zastavili konanie alebo preskúmali, či je rozhodcovská zmluva neplatná, neúčinná alebo nespôsobilá na použitie.“

Z uvedeného teda vyplýva, „že to, že iný súd členského štátu začal konať ako prvý vo veci, v ktorej je namietaná rozhodcovská zmluva, neznamená, že ostatné súdy členských štátov majú povinnosť prerušiť rozhodovanie o platnosti rozhodcovskej zmluvy pri skúmaní vlastnej právomoci.“¹⁷ Teda otázka platnosti rozhodcovskej zmluvy môže byť preskúmaná justičnými orgánmi viacerých členských štátov v paralelnom konaní. Samozrejme nie je vylúčené, že tieto súdy dospejú k odlišným záverom o jej platnosti.¹⁸

V tejto súvislosti je potrebné uviesť aj ďalšiu časť recitálu 12 nariadenia Brusel Ia. „Na rozhodnutie vydané súdom členského štátu o tom, či je rozhodcovská zmluva neplatná, neúčinná alebo nespôsobilá na použitie, by sa nemali uplatňovať ustanovenia o uznaní a výkone uvedené v tomto nariadení bez ohľadu na to, či o tejto otázke súd rozhodol ako o hlavnej alebo predbežnej otázke.“

Z uvedenej časti recitálu 12 vyplýva, že rozhodnutie o platnosti, účinnosti alebo spôsobilosti rozhodcovskej zmluvy na použitie nie je rozhodnutím, ktoré požíva slobodu voľného pohybu v rámci EÚ v režime nariadenia Brusel Ia. Nie je vylúčené jeho uznanie v národnom režime jednotlivých členských štátov, avšak z pohľadu § 63 slovenského zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov, keďže nejde o rozhodnutie vo veci samej, ale o procesné rozhodnutie, jeho uznanie v režime zákona o MPSaP nie je podľa nášho názoru možné.

V tomto smere je možné vidieť zmenu oproti rozhodnutiu vo veci *West Tankers*, v ktorom Súdny dvor konštatoval, že predbežná otázka

¹⁷ Moses, M.: *Arbitration/Litigation interface: The Europe debate*. In: *Northwestern Journal of International Law and Business*, vol. 13, č. 1., s. 19.

¹⁸ Ako upozorňuje E. Júdová: „Unifikovaná úprava Európskeho dohovoru o medzinárodnej obchodnej arbitráži z roku 1961... síce v článku VI. jednotne upravuje, podľa akého práva majú súdy zmluvných štátov rozhodovať o platnosti a existencii rozhodcovskej zmluvy, ak však strany neurčili právo rozhodné pre ich rozhodcovskú zmluvu, a v čase začatia konania pred vnútroštátnym súdom nie je jasné miesto konania arbitráže, súd rozhoduje podľa *lex fori*...“ a ďalej „Prekážku platnosti rozhodcovskej zmluvy predstavuje, i v zmysle Európskeho dohovoru o medzinárodnej obchodnej arbitráži, ďalej skutočnosť, že vec, ktorú pokrýva rozhodcovská zmluva, nie je arbitrovateľná podľa práva miesta súdu, ktorý o platnosti rozhodcovskej zmluvy rozhoduje.“

o uplatniteľnosti rozhodcovskej doložky vrátane otázky jej platnosti tiež patrí do pôsobnosti tohto nariadenia, ak na základe predmetu sporu toto konanie patrí do pôsobnosti nariadenia Brusel I.

Keďže revidované nariadenie Brusel Ia nielenže vyžaduje preskúmanie platnosti rozhodcovskej zmluvy, ale nezaväzuje justičné orgány (a podľa niektorých autorov ani rozhodcovské súdy) ostatných členských štátov k tomu, aby boli rozhodnutím ktoréhokoľvek z nich viazané, podporuje nielen paralelné súdne konania o tej istej veci (platnosti rozhodcovskej zmluvy), ale aj paralelné súdne konanie (ak súd jedného členského štátu posúdi rozhodcovskú doložku ako neplatnú a založí si právomoc na konanie vo veci samej podľa nariadenia Brusel Ia) a rozhodcovské konanie (ak súd iného členského štátu posúdi rozhodcovskú doložku ako platnú a odkáže strany na rozhodcovské konanie).

II.3 Anti-suit injunction a nariadenie Brusel Ia

Vzhľadom k skutočnosti, že nariadenie Brusel Ia nechráni strany pred paralelným konaním na národnom súde a rozhodcovskom súde vo veciach, pre ktoré bola platne uzavretá rozhodcovská zmluva, vyvstáva otázka, ako pristupuje revidované nariadenie Brusel Ia k tzv. anti-suit injunction¹⁹, konkrétne, či je možné v tomto smere zaznamenať posun oproti nariadeniu Brusel I a najmä rozhodnutiu vo veci *West Tankers*.

Podľa názorov časti právnej vedy²⁰ sú „anti-suit injunction“ v režime prepracovaného nariadenia Brusel Ia povolené na podporu rozhodcovských

¹⁹ Okrem anti-suit injunction (bližšie k tomuto pojmu pozri pozn. pod čiarou č. 12), ktoré vydávajú anglické súdy, existujú aj rozhodnutia vydávané rozhodcovskými súdmi, ktoré ukladajú účastníkovi, aby vzal späť návrhy podané pred národnými súdmi. O prípustnosti takéhoto rozhodnutia v režime nariadenia Brusel I rozhodol Súdny dvor vo veci *Gazprom OAO (C-536/13)* tak, že „nariadenie Brusel I nebráni tomu, aby súd členského štátu uznal a vykonal rozhodcovské rozhodnutie, ktoré zakazuje účastníkovi konania uplatniť si niektoré nároky pred súdom tohto členského štátu, alebo tomu, aby uznanie a výkon takého rozhodnutia odmietol, keďže toto nariadenie neupravuje uznanie a výkon rozhodcovského rozhodnutia vydaného rozhodcovským súdom jedného členského štátu v inom členskom štáte.“

²⁰ Napr. bod 137 návrhov generálneho advokáta vo veci *Gazprom OAO, Moses, M.: Arbitration/Litigation interface: The Europe debate*. In: *Northwestern Journal of International Law and Business*, vol. 13, č. 1, s. 23; Camilleri, S.: *Recital 12 of the recast regulation: a new hope?* In: *International and comparative law quarterly*, vol. 62, s. 904.

konaní, pričom autori vychádzajú z nasledovného textu recitálu 12 nariadenia Brusel Ia: „Toto nariadenie by sa nemalo uplatňovať na žiadnu žalobu alebo vedľajšie konanie súvisiace najmä s ustanovením rozhodcovského súdu, právomocami rozhodcov, vedením rozhodcovského konania alebo akýmkoľvek iným aspektom takéhoto konania, ani na žiadnu žalobu alebo rozsudok týkajúci sa zrušenia, preskúmania, odvolania, uznania alebo výkonu rozhodcovského rozhodnutia.“ Pričom poukazujú na to, že výpočet opatrení je len demonštratívny a použitie slovného spojenia „žiadnu žalobu alebo vedľajšie konanie“ v spojení so skutočnosťou, že úlohou anti-suit injunction je práve podpora rozhodcovského konania, naznačuje, že neexistuje dôvod, prečo by sa podľa revidovaného nariadenia Brusel Ia mali tieto žaloby považovať za neprípustné.

Otázne však je, nakoľko je možné „len“ gramatickým výkladom recitálu preambuly dospieť k zásadnej zmene v aplikácii bruselského režimu, ktorá bola zavedená rozhodnutím vo veci West Tankers, keď takáto zmena nevyplýva ani z normatívneho textu revidovaného nariadenia a ani z prípravných materiálov k uvedenému recitálu. Nepochybne by tiež mal zavážiť argument, že základná výhrada vznesená Súdny dvorom vo veci West Tankers voči anti-suit injunction, konkrétne, že bránia justičnému orgánu členskému štátu preskúmať vlastnú právomoc a vydať rozhodnutie vo veci samej, ktoré by podliehalo režimu uznania a výkonu podľa nariadeniu Brusel Ia, aj po revízii stále trvá.²¹

Rozhodnutie Súdneho dvora vo veci Gazprom OAO, ktorá sa týka „anti-suit injunction“ nariadených rozhodcovským súdom v kontexte nariadenia Brusel I voči orgánu členského štátu, na tomto prístupe nič nemení. Toto rozhodnutie, hoci vydané po prijatí nariadenia Brusel Ia, sa na revidované nariadenie žiadnym spôsobom neodvoláva a zároveň sa netýka otázky, či je možné takéto rozhodnutie vydať, ale či ho môžu súd členského štátu uznať alebo neuznať, čo je otázka diametrálne odlišná od prípadu West Tankers.²²

²¹ Camilleri, S.: Recital 12 of the recast regulation: a new hope? In: International and comparative law quarterly, vol. 62, s. 905.

²² Carducci, G.: Notes on the EUCJ's ruling in Gazprom: West Tankers is unaffected and anti-suit injunctions issued by arbitral tribunals are not governed by EU Regulation 44/2001. In: Arbitration International, roč. 32, č. 1, s. 111-123.

II.4 Uznanie a výkon nezlučiteľných súdnych rozhodnutí a rozhodcovských rozhodnutí

Ako bolo uvedené vyššie, nariadenie Brusel Ia vôbec nebráni tomu, aby otázku platnosti rozhodcovskej zmluvy posúdili jednotlivé členské štáty odlišne, a uvádza, že ich rozhodnutia o tejto veci nebudú uznávané v režime nariadenia Brusel Ia. Avšak, ak by napr. súd členského štátu iného ako miesta rozhodcovského konania rozhodol o neplatnosti rozhodcovskej zmluvy a následne si založil právomoc podľa nariadenia Brusel Ia a vydal rozhodnutie vo veci samej, takéto rozhodnutie už požíva slobodu voľného pobytu v režime nariadenia Brusel Ia a je ním viazaný aj justičný orgán toho členského štátu, ktorý by napr. rozhodol o tom, že rozhodcovská zmluva je platná a odkázal účastníkov na rozhodcovské konanie.

Keďže nariadenie Brusel Ia v článku 45 ods. 3 explicitne zakazuje skúmanie právomoci súdu členského štátu pôvodu cudzieho rozhodnutia (s výnimkou podľa čl. 45 ods. 1 písm. e) nariadenia Brusel Ia), a to aj z hľadiska výhrady verejného poriadku, nesmie byť v režime nariadenia Brusel Ia odlišné posúdenie platnosti rozhodcovskej zmluvy dôvodom neuznania rozhodnutia v inom členskom štáte, čo v konečnom dôsledku predstavuje možnosť akéhosi „zvrátenia“ rozhodnutia o platnosti rozhodcovskej zmluvy vydaného v štáte výkonu rozhodnutia resp. predstavuje prekážku pre nové preskúmanie platnosti rozhodcovskej zmluvy v ostatných členských štátoch. V tomto smere bude preto nepochybne významnú funkciu hrať časový faktor.

Odišná situácia podľa nášho názoru nastane v prípade, ak sa v členskom štáte, ktorého súd rozhodol o neplatnosti rozhodcovskej zmluvy a založil si právomoc na konanie vo veci samej na ustanoveniach nariadenia Brusel Ia, žiada o uznanie rozhodcovského rozhodnutia v tej istej veci. Keďže rozhodcovské rozhodnutie sa neuznáva v režime nariadenia Brusel Ia ale v režime newyorského dohovoru a ten umožňuje neuznanie cudzieho rozhodcovského rozhodnutia z dôvodu výhrady verejného poriadku, nevylučujeme, že tento dôvod bude použitý na odmietnutie uznania a výkonu rozhodcovského rozhodnutia v takomto členskom štáte.

Zaujímavá situácia by nastala v prípade, ak by sa nezlučiteľné súdne a rozhodcovské rozhodnutia stretli v treťom členskom štáte, kde by sa žiadalo o ich uznanie a výkon. V tejto súvislosti vyvstáva otázka, či nový článok 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia je potrebné vykladať tak, že rozhodcovský

rozsudok musí byť uznaný a vykonaný v každom členskom štáte a ak je nezlučiteľný so súdnym rozhodnutím, bráni uznaniu súdneho rozhodnutia²³ alebo nie.

V tejto súvislosti sa skôr prikláňame k názoru, že pravidlo prednosti newyorského dohovoru nemožno vykladať tak, že rozhodcovské rozhodnutie má automaticky prednosť pred súdnym rozhodnutím, ak sa žiada o ich uznanie a výkon v tom istom členskom štáte, pretože týmto spôsobom by bola do nariadenia Brusel Ia nepriamo zahrnutá nová prekážka voľného pohybu súdnych rozhodnutí v rámci Európskej únie a to bez ohľadu na časovú prednosť rozhodnutia.²⁴

V takejto situácii je podľa nášho názoru potrebné postupovať tak, že ak rozhodcovské rozhodnutie spĺňa podmienky uznania a výkonu podľa newyorského dohovoru, bude predstavovať prekážku uznania súdneho rozhodnutia vydaného v inom členskom štáte len vtedy, ak v zmysle článku 45 ods. 1 písm. d)²⁵ nariadenia Brusel Ia bolo vydané skôr ako rozhodnutie justičného orgánu členského štátu.

Avšak v právnej vede sa je možné stretnúť aj s opačným názorom, že v prípade nezlučiteľnosti cudzieho rozhodcovského rozhodnutia a cudzieho súdneho rozhodnutia môže justičný orgán členského štátu odmietnuť uznať a vykonať nezlučiteľné súdne rozhodnutie členského štátu uplatnením výhrady verejného poriadku s poukázaním na článok 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia a povinnosť aplikovať newyorský dohovor prednostne.²⁶

Vzhľadom k odlišným názorom právnej vedy bude zaujímavé sledovať, ako sa s touto otázkou vysporiada Súdny dvor EÚ.

²³ Hartley, T.C.: The Brussels I regulation and arbitration. In: *International and Comparative law Quarterly*, 63 (4), s. 843-866, s. 856.

²⁴ Leandro, A.: Towards a new interface between brussels I regulation? In: *Journal of International Dispute settlement*, 2015, 6, 188-201, s. 192.

²⁵ Uznanie rozsudku sa na návrh zainteresovaného účastníka zamietne, ak je rozsudok nezlučiteľný so skorším rozsudkom vydaným v inom členskom štáte alebo v treťom štáte v rovnakej veci a medzi rovnakými účastníkmi za predpokladu, že skorší rozsudok spĺňa podmienky na jeho uznanie v dožiadanom členskom štáte.

²⁶ Camilleri, S.: Recital 12 of the recast regulation: a new hope? In: *International and comparative law quarterly*, vol. 62, s. 915.

Záver

Záverom je možné konštatovať, že recitál 12 nariadenia Brusel Ia dal odpoveď na viaceré otázky týkajúce sa vzťahu rozhodcovského konania a nariadenia Brusel Ia, zďaleka však nie na všetky, pričom za premárnenú šancu revízie nariadenia Brusel Ia považujeme, že revidované nariadenie nezabránilo utekaniu na súd²⁷ v snahe vyhnúť sa rozhodcovskému konaniu.²⁸

²⁷ K problematike utekania na súd a s tým spojenou otázkou forum shopping pozri napríklad Lysina, P: Forum shopping v medzinárodnom práve súkromnom EÚ. In: Míľniky práva v stredo-európskom priestore 2017. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 174-181.

²⁸ Mangus, U., Mankowski, P. (eds.) Brussels Ibis Regulation. Commentary Kolín: Verlag, 2016, s. 83.

III PREDBEŽNÉ OPATRENIA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE PROCESNOM

III.1 Právomoc na vydanie predbežného opatrenia podľa nariadení medzinárodného práva procesného

Pravidlá právomoci sú vybudované tak, aby mal – pokiaľ možno – právomoc konať súd vždy len jedného štátu s cieľom zabrániť riziku rozdielnych rozhodnutí vo veci samej. Ak je potrebné zabezpečiť výkon rozhodnutia v inom štáte, nemá dôjsť k iniciovaniu ďalšieho konania vo veci samej v inom štáte, ale je zabezpečený proces cezhraničného uznávania a výkonu rozhodnutí. Cezhraničné uznávanie a výkon rozhodnutí sa ale v zásade vzťahuje len na rozhodnutia vo veci samej.

Od právomoci súdu konajúceho o veci samej odlišujeme právomoc súdu pre nariadenie predbežných opatrení.¹ Existujú prípady, keď je potrebné, aby mal dotknutý subjekt prístup k rýchlym opatreniam súdu, ktorými sa inej osobe prikáže zdržať sa určitej činnosti, alebo sa zabezpečí určitý dôkaz, ak je riziko, že plynutie času prinesie nezvratiteľný následok (tzv. predbežné opatrenia).

Potreba dočasného a rýchleho usporiadania právneho vzťahu vyžaduje, aby predbežné opatrenia bolo možné vydávať v rôznych krajinách a aj vtedy, ak by súdy daného štátu nemali možnosť konať a rozhodovať vo veci samej. Tomu v zásade zodpovedá aj právna úprava nariadení medzinárodného práva procesného. Pri rozdelení právomoci na právomoc na vydanie predbežných opatrení a právomoci na konanie vo veci samej však vzniká problém potenciálneho posudzovania rovnakých otázok rozdielne v rôznych súdnych konaniach, čím stúpa riziko, ktoré sa unifikované pravidlá právomoci snažia odstrániť. Pri aplikovaní právnej úpravy tak stoja proti sebe dva záujmy,

¹ Pre vymedzenie predbežného opatrenia v zmysle čl. 35 nariadenia Brusel Ia, ako aj relevantnú judikatúru s komentárom pozri Drličková, K.. Předběžná nebo zajišťovací opatření. In kol. *Rozhodování Soudního dvora EU ve věcech uznání a výkonu cizího soudního rozhodnutí (Analýza rozhodnutí dle Nařízení Brusel Ibis)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. s. 57-79.

záujem na rýchлом a efektívnom poskytnutí dočasnej právnej ochrany a záujem na tom, aby neboli predpisy o právomoci obchádzané.

Podľa čl. 35 nariadenia Brusel Ia:² „Na súdey (ktoréhokol'vek, poznámka autora) členského štátu možno podať návrh na vydanie predbežných opatrení vrátane ochranných opatrení, ktoré sú dostupné podľa právneho poriadku tohto členského štátu, aj keby mali právomoc rozhodovať vo veci samej súdy iného členského štátu.“ Tieto predbežné opatrenia majú teritoriálne obmedzené účinky na územie štátu, ktorého súd ich vydal,³ nezúčastňujú sa cezhraničného obehu a nie sú predmetom cezhraničného uznávania a výkonu. Výnimkou z tohto teritoriálneho režimu sú predbežné opatrenia, ktoré sa v zmysle čl. 2 a čl. 2 písm. a) nariadenia Brusel Ia považujú za rozsudok a sú tak uznateľné a vykonateľné v zahraničí,⁴ ako aj osobitné druhy predbežných opatrení vydaných na podklade európskych nariadení.⁵

Súdy majú preto právomoc vydať predbežné opatrenia podľa vlastného právneho poriadku aj vtedy, ak by právomoc rozhodovať vo veci samej mali súdy iného členského štátu. Pri posudzovaní právomoci na vydanie predbežného opatrenia tak súd nemusí skúmať, či má právomoc konať vo veci (konať o hlavnej otázke). To ale môže byť relevantné pre účely prípadného

² Prepracované znenie nariadenia č. 1215/2012, Brusel Ia, resp. Brusel I bis, Ú. v. EÚ L 351, 20. 12.2012, s. 1-32.

³ Podľa bodu 33 odôvodnenia nariadenia Brusel Ia: „... Ak predbežné opatrenia vrátane ochranných opatrení, nariadi súd členského štátu, ktorý nemá právomoc rozhodovať vo veci samej, účinok týchto opatrení by mal podľa tohto nariadenia byť obmedzený na územie tohto členského štátu.“

⁴ Nariadenie Brusel Ia podľa čl. 2 písm. a) umožňuje, aby predmetom uznávania a výkonu medzi členskými štátmi boli nielen konečné rozhodnutia vo veci, ale aj také predbežné opatrenia, ktoré spĺňajú dve kumulatívne podmienky (pozri aj bod 33 odôvodnenia nariadenia Brusel Ia):

- nariadil ich súd, ktorý má právomoc rozhodovať vo veci samej, a zároveň
- nejde o opatrenie, ktoré bolo nariadené bez predvolania žalovanému na súd, ibaže by bolo žalovanému doručené pred začatím jeho výkonu.

⁵ Osobitným typom predbežného opatrenia je európsky príkaz na zablokovanie účtov podľa nariadenia č. 655/2014, ktorý je možné vydať pred začatím súdneho konania, alebo ako zabezpečovacie opatrenie v rámci výkonu rozhodnutia. Príkaz vydáva súd, ktorý má právomoc konať vo veci, a je predmetom zrýchleného cezhraničného výkonu. Ďalším osobitným typom je ochranné opatrenie v podobe zákazu približovania sa k osobe, vstupu na miesto či kontaktu občianskoprávneho charakteru, ktorého cezhraničné uznávanie a výkon je v zmysle nariadenia č. 606/2013 tiež podstatne zjednodušené.

cezhraničného pôsobenia – uznania a výkonu. Pre nariadenie opatrenia však postačí, ak má podľa vnútroštátneho práva právomoc predbežné opatrenia nariadiť.

Možnosti súdu členského štátu vydať predbežné opatrenie nebráni ani to, že súd iného členského štátu má právomoc konať v spotrebiteľskej veci,⁶ a v zásade ani to, že iný súd má výlučnú právomoc konať a rozhodnúť vo veci.⁷

Obdobnú úpravu nachádzame aj v čl. 14 nariadenia Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti.⁸

Podobné, nie však totožné pravidlo rozdelenia právomoci nájdeme aj v nariadení Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností (Brusel IIa označované aj ako Brusel II bis).⁹ Podľa článku 20 tohto nariadenia môže (avšak len) v naliehavých prípadoch súd členského štátu prijať predbežné opatrenia vrátane ochranných opatrení, s ohľadom na osoby alebo majetok v tomto štáte, ktoré sú dostupné podľa práva tohto členského štátu, aj keby podľa tohto nariadenia mal právomoc rozhodovať vo veci samej súd iného členského štátu. Nariadenie ale jasne normuje dočasnú povahu týchto opatrení. Ich účinky zanikajú, len čo súd členského štátu, ktorý má právomoc podľa tohto nariadenia rozhodovať vo veci samej, prijme opatrenia, ktoré považoval za primerané.¹⁰ Aj tu platí, že

⁶ Rozsudok Súdneho dvora ES (ďalej len „súdny dvor“) C-99/96 Hans-Hermann Mietz vs. Intership Yachting Sneek BV z 27. apríla 1999.

⁷ Rozsudok súdneho dvora vo veci C-616/10 Solvay SA vs. Honeywell Fluorine Europe BV, Honeywell Belgium NV, Honeywell Europe NV, body 47-50.

⁸ Ú. v. EÚ L 7, 10. 1. 2009, s. 1-79.

⁹ Slovenská verzia nariadenia sa nachádza v Mimoriadnom vydaní Ú. v., kap. 19, zv. 6, s. 243-271.

¹⁰ K obmedzeniam vo vzťahu k predbežnému opatreniu s cieľom zveriť dieťa do starostlivosti jednému z rodičov pozri Gregová Širicová, E. in Csach, K., Gregová Širicová, E., Júdová, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 247/248 a rozsudok súdneho dvora vo veci C-403/09 PPU Detiček z 23. decembra 2009 a pre komentár k nemu Gregová Širicová, E.: Komentár k rozsudku Súdneho dvora vo veci Detiček. In *Výber z rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie*. Roč. IX, č. 3 (2012), s. 63-67.

v prípade, ak predbežné opatrenie nariadi súd, ktorý nemá právomoc na konanie vo veci samej podľa nariadenia Brusel IIa, ale spĺňa podmienky čl. 20 nariadenia, bude mať toto nariadenie len teritoriálne účinky.¹¹

Je sporné, či uvedené ustanovenia (čl. 35 nariadenia Brusel Ia, čl. 14 nariadenia č. 4/2009 a čl. 20 nariadenia Brusel IIa) priznávajú právomoc súdom členských štátov,¹² alebo len otvárajú možnosť právomoci podľa vnútroštátnych či medzinárodných pravidiel.¹³

III.2 Umožňuje slovenské právo nariadiť predbežné opatrenie (neodkladné alebo zabezpečovacie opatrenia) v konaní s cudzím prvkom?

Bez ohľadu na to, či považujeme čl. 35 nariadenia Brusel Ia za normu upravujúcu právomoc súdov členských štátov na nariadenie predbežného opatrenia, alebo len za normu otvárajúcu možnosť právomoci podľa iných pravidiel, vždy je potrebné skúmať, či vôbec slovenský súd môže vydať podľa vnútroštátnych pravidiel také predbežné opatrenie, ktoré by malo mať účinky v zahraničí alebo by sa malo týkať osoby v zahraničí.

V zmysle medzinárodného práva verejného, zásada zvrchovanej suverenity štátov a zákaz zasahovania do záležitostí iných štátov nebránia tomu, aby štáty

¹¹ Odôvodnenie návrhu Komisie z roku 1999, ktorý viedol k prijatiu nariadenia č. 1347/2000 [dokument KOM(1999) 220 v konečnom znení] a správa Borrás k Bruselskému dohovoru II v súvislosti s článkami odpovedajúcimi čl. nariadenia Brusel IIa uvádzajú rovnakými slovami, že „*pravidlo obsiahnuté v tomto článku obmedzuje teritoriálne účinky opatrení na štát, v ktorom boli prijaté.*“ Pozri bližšie rozsudok súdneho dvora vo veci C-256/09 Bianca Purrucker/Guillermo Vallés Pérez z 15. júla 2010, body 84-100.

¹² Súdny dvor, zdá sa, tomuto záveru neprisvedčuje minimálne vo vzťahu k čl. 20 nariadenia Brusel IIa. Pozri už citovaný rozsudok súdneho dvora vo veci C-256/09, body 61, 87-91. Súdny dvor tu poukazuje na rozdiel v znení čl. 20 nariadenia Brusel IIa a čl. 11 ods. 1 Haagskeho dohovoru z roku 1996, podľa ktorého „*v každom naliehavom prípade majú orgány ktoréhokoľvek zmluvného štátu, na ktorého území sa nachádza dieťa alebo jeho majetok, právomoc na prijatie potrebných ochranných opatrení.*“ Pokiaľ nariadenie Brusel IIa takýmto predbežným opatrením nebráni, haagsky dohovor ich pripúšťa. Nariadenie o výživnom a nariadenie Brusel Ia sa textáciou blíži skôr k citovanému haagskemu dohovoru.

¹³ Tak rozsudok nemeckého Vrchného krajského súdu OLG Stuttgart, sp. zn. 17 UF 262/13 z 5. marca 2014.

vydávali rozhodnutia, ktoré ukladajú povinnosti osobám v zahraničí alebo sa vzťahujú na situácie v zahraničí. Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti v prípade *Lotus* uviedol, že medzinárodné právo verejné v zásade nebráni tomu, aby štáty podrobili svojmu právnemu poriadku a svojej jurisdikcii aj osoby, majetok a konanie osôb mimo ich teritória a pri určovaní takýchto pravidiel majú široký priestor pre úvahu.¹⁴ Spravidla sa však vyžaduje, aby medzi štátom nariaďujúcim a medzi situáciou v zahraničí mal byť aspoň určitý minimálny skutkový vzťah (*minimum contact rule, genuine link, eindeutige Binnenbeziehung, lien suffisant ou raisonnable de la mesure provisoire avec le for*).¹⁵ Uvedené zásady však bránia tomu, aby mali rozhodnutia jedného štátu bez ďalšieho verejnoprávne účinky v inom štáte, resp. aby jeden štát bol automaticky povinný použiť svoje verejnoprávne mechanizmy na výkon cudzieho rozhodnutia či aplikáciu práva. Verejnoprávne účinky sa cudzím rozhodnutiam priznávajú až v rámci osobitnej, na to ustanovenej formálnej procedúry – uznanie a výkon cudzieho rozhodnutia, alebo výnimočne aj

¹⁴ S.S. *Lotus* (Fr. v. Turk.), 1927 P.C.I.J. (ser. A) No. 10 (Sept. 7), body 46: „It does not, however, follow that international law prohibits a State from exercising jurisdiction in its own territory, in respect of any case which relates to acts which have taken place abroad, and in which it cannot rely on some permissive rule of international law. Such a view would only be tenable if international law contained a general prohibition to States to extend the application of their laws and the jurisdiction of their courts to persons, property and acts outside their territory, and if, as an exception to this general prohibition, it allowed States to do so in certain specific cases. But this is certainly not the case under international law as it stands at present. Far from laying down a general prohibition to the effect that States may not extend the application of their laws and the jurisdiction of their courts to persons, property and acts outside their territory, it leaves them in this respect a wide measure of discretion, which is only limited in certain cases by prohibitive rules; as regards other cases, every State remains free to adopt the principles which it regards as best and most suitable.“ a 47: „This discretion left to States by international law explains the great variety of rules which they have been able to adopt without objections or complaints on the part of other States ; it is in order to remedy the difficulties resulting from such variety that efforts have been made for many years past, both in Europe and America, to prepare conventions the effect of which would be precisely to limit the discretion at present left to States in this respect by international law, thus making good the existing lacunæ in respect of jurisdiction or removing the conflicting jurisdictions arising from the diversity of the principles adopted by the various States. In these circumstances all that can be required of a State is that it should not overstep the limits which international law places upon its jurisdiction ; within these limits, its title to exercise jurisdiction rests in its sovereignty.“

¹⁵ Pozri zhrňujúc Kofmel Ehrenzeller, S.: *Der vorläufige Rechtsschutz im internationalen Verhältnis. Grundlagen*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2005, s. 327 a nasl. Pozri aj rozsudok súdneho dvora vo veci C-391/95 Van Uden Maritime BV zo 17. novembra 1998.

priamo, ak štát výkonu pripustí ich účinky bez tohto formálneho postupu. Rovnako by malo platiť aj pre predbežné opatrenia vydané jedným štátom a vzťahujúce sa na situácie v zahraničí.¹⁶ Limity možností nariaďovať predbežné opatrenia zamerané na činnosť v cudzine je potrebné hľadať inde než v medzinárodnom práve verejnom.

Slovenský ZMSaP¹⁷ predpokladá predbežné opatrenia v styku s cudzinou minimálne v rámci § 45 ods. 2, kedy sa slovenský súd, ktorý nemá právomoc na prejednanie dedičstva po zosnulom cudzincovi, obmedzí na potrebné opatrenia na zabezpečenie majetku po cudzincovi. Z toho ale nie je možné a *contrario* vyvodiť, že v iných prípadoch (iných ako je prejednanie dedičstva) tak urobiť nemôže. ZMPSaP ešte v minulosti obsahoval osobitné ustanovenie § 37f, podľa ktorého: „(1) Ak slovenský súd nemá právomoc konať, môže na návrh účastníka nariadiť predbežné opatrenie. (2) Predbežné opatrenie má právne účinky len na území Slovenskej republiky.“ Toto ustanovenie však bolo zákonom č. 388/2011 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2012 zrušené priamo s odvolaním sa na možnosť vydávania takýchto predbežných opatrení.¹⁸

Slovenská judikatúra k predbežným opatreniam, medzinárodnej právomoci na ich nariadenie a ich účinkom je strohá. Podľa jedného uznesenia Najvyššieho súdu SR, týkajúceho sa ešte zrušeného § 37f: „Podľa práva Slovenskej republiky (§ 37f ods. 2 ZMPS) súd nemôže nariadiť predbežné opatrenie, ktoré by malo právne účinky mimo územia Slovenskej republiky.“¹⁹ Z uvedeného rozhodnutia sa

¹⁶ Kofmel Ehrenzeller, S. *op cit.* s. 327.

¹⁷ Zákon č. 97/1963 Zb. zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov.

¹⁸ Podľa dôvodovej správy k návrhu daného zákona, osobitná časť, k bodom 5 a 9: „... navrhuje (sa) vypustenie § 37f ZMPS (článok II, bod 3), aby sa právomoc slovenského súdu vydávať predbežné opatrenia obmedzila len na situácie, v ktorých slovenské súdy majú takýto medzinárodný záväzok vyplývajúci z právneho nástroja EÚ alebo medzinárodnej zmluvy. Záväzok umožniť prijatie predbežných opatrení v súvislosti s vykonateľnosťou či výkonom rozhodnutí obsahujú len právne nástroje EÚ. Možnosť vydania predbežných opatrení v situácii, že meritórne konanie beží v cudzine, vyplýva tak z nariadení EÚ, ako aj medzinárodných zmlúv. Nariadenia EÚ v súvislosti s cudzím rozhodnutiami, ktorých výkon je potrebné chrániť predbežným opatrením poznajú len dva mechanizmy: buď konanie o vyhlásenie vykonateľnosti alebo priamo výkon (u tých nástrojov, ktoré zrušili požiadavku vyhlásenia vykonateľnosti a neumožňujú proti uznaniu namietat).“

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len najvyšší súd) sp. zn. 1 Obo 162/2010 z 26. januára 2011 (zákaz nakladania s akciami).

d'alej dozvieme, že: „*Otázkou uznania a výkonu predbežných opatrení sa Súdny dvor zaoberal vo veci C-125/79 Denilauer, kde ... zaujal názor, že súd miesta konania alebo v každom prípade súd zmluvného štátu, v ktorom sa nachádza majetok, ktorý je predmetom požadovaných opatrení, je najlepšie schopný posúdiť okolnosti, ktoré môžu viesť k nariadeniu či zamietnutiu požadovaných opatrení alebo k stanoveniu postupu a podmienok, ktoré musí navrhovateľ dodržať, aby bolo možné zaručiť predbežný a zaisťovací charakter povolených opatrení. Z uvedeného vyplýva, že článok 31 nariadenia Brusel I (teraz čl. 35 Brusel Ia, poznámka) bol myslený predovšetkým na situácie, keď sa má predbežné opatrenie vykonať v členskom štáte, ktorého súdy nemajú právomoc na konanie vo veci samej. Rozhodne však nemá slúžiť na to, aby sa jeho prostredníctvom obchádzali ustanovenia o súdnej právomoci. Podľa článku 3 ods. 2 nariadenia Brusel I sa voči osobám s bydliskom na území iného členského štátu neuplatnia najmä normy vnútroštátneho práva uvedené v prílohe I nariadenia, čo v prípade Slovenskej republiky predstavujú §§ 37 až 37e ZMPS. Použitie § 37f ZMPS vylúčené nie je. Je nepochybné, že článok 31 nariadenia Brusel I odkazuje na vnútroštátny právny poriadok konajúceho súdu (lex fori) . Vyplýva to z formulácie ktoré (predbežné opatrenia) sú dostupné podľa právneho poriadku daného štátu. Súd, na ktorom sa žiada o vydanie predbežného opatrenia, uplatní lex fori tak na určenie opatrení, ktoré sa majú nariadiť, ako aj na svoju právomoc ich nariadiť.“*

S rozhodnutím je potrebné sa vysporiadať preto, lebo sa zdá, že indikuje hlbší princíp, ako len jednoduchú aplikáciu § 37f ods. 2 ZMPSaP (spolu s nie úplne korektným chápaním vzťahu právomoci na vydanie predbežného opatrenia podľa nariadenia Brusel Ia). Závery rozhodnutia môžu preto rezonovať aj po zrušení tohto ustanovenia.

Rozhodnutie považujeme za nesprávne už v dobe jeho vydania, a to nielen vzhľadom na aplikačnú prednosť nariadenia (vtedy ešte) Brusel I, ale aj preto, lebo § 37f ods. 2 ZMPSaP hovoril o tom, že predbežné opatrenia má účinky len na Slovensku a nie to, že by nebolo možné vydať opatrenie, ktoré by sa vzťahovalo na situáciu v cudzine. Uvedené považujeme za dve rozdielne veci. Už rozsudok SDEÚ vo veci C-391/95 Van Uden Maritime BV sa týkal veci, v ktorej holandský súd vydával predbežné opatrenie, ukladajúce nemeckej obchodnej spoločnosti konať: zaplatiť určitú sumu, a nespochybnil uvedenú možnosť. Napríklad aj rakúska judikatúra dospela k záveru, že súdy domovského štátu majú právomoc vydať predbežné opatrenie, hoci nie je predpoklad, že by malo mať účinky v tomto štáte, napríklad aj zakázať

nakladať s nehnuteľnosťami v zahraničí.²⁰ Dôvodom je úvaha, že nie je možné vylúčiť potencialitu, že povinný bude mať vôľu sa im podriaďovať.²¹ Okrem toho, aj keď je konanie zakázané smerom do zahraničia, môže podľa rakúskej judikatúry tuzemský súd porušenie predbežného opatrenia v zahraničí sám doma sankcionovať.²² Takéto predbežné opatrenia môžu slúžiť aj na zabezpečenie prípadnej budúcej exekúcie do lokálnych aktív povinného, a všetko to sú argumenty, ktoré by mali platiť aj na Slovensku.

Teritoriálne obmedzenie účinkov na Slovensku preto nemá limitovať možnosť slovenského súdu nariadiť predbežné opatrenie vzťahujúce sa na zahraničnú situáciu. Ani z princípu teritoriality, podľa ktorého má predbežné opatrenie v zásade účinky len v štáte jeho vydania, ešte nemožno vyvodiť, že sa predbežné opatrenie nemôže vzťahovať na situáciu v zahraničí.²³ Mala by sa ale vyžadovať dostatočná a racionálna vecná väzba medzi Slovenskom a nariadením predbežného opatrenia.²⁴ A práve takto navrhujeme vykladať vyššie uvedené rozhodnutie najvyššieho súdu – ak by takáto väzba existovala, mal by slovenský súd právomoc nariadiť takéto predbežné opatrenie. To bude osobitne dôležité v prípade, ak sa žiada posudzovať účinky úkonov zahraničnej

²⁰ Pozri rozsudok rakúskeho Najvyššieho súdneho dvora (OGH) sp. zn. 6 Ob 43/07b z 16. marca 2007.

²¹ Podľa rozsudku OGH sp. zn. 4Ob86/88 z 11. októbra 1988: „Selbst wenn eine zwangsweise Durchsetzung der - auf Verstöße in Österreich beschränkten - einstweiligen Verfügung im Ausland (hier: Liechtenstein) nicht möglich sein sollte, ist ihre Erlassung nicht sinnlos, weil nicht ausgeschlossen werden kann, daß sich die Beklagte an ein solches Verbot hält. Dieses kann auch für allfällige Ansprüche der irreführten Verkehrsteilnehmer von Bedeutung sein.“

²² Podľa rozsudku OGH sp. zn. 3 Ob 113/94 z 26. apríla 1995: „Die Territorialhoheit Österreichs umfaßt auch die Durchsetzung von Unterlassungsgeboten, die zum Schutz eines inländischen Rechtsgutes angeordnet wurden. Es ist daher zulässig, daß österreichische Gerichte eine Exekution ... bewilligen und Strafen ... verhängen, wenn der Verpflichtete seinen Wohnsitz (Sitz) im Ausland hat, sofern das durchzusetzende Verhalten dort nicht verboten ist.“

²³ Napríklad Lacko však tvrdí: „Zároveň platí, že nie je možné žiadať vydanie predbežného opatrenia, ktorého účinky by mali nastať v inom štáte.“ Lacko, P. Nariadenie Brusel I (prepracované znenie). Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 184.

²⁴ Aj ústavný súd mal možnosť podrobiť ústavnému prieskumu rozhodnutie súdu, ktorým sa uložila povinnosť zdržať sa konania – podobne ako v uvedenom rozhodnutí najvyššieho súdu išlo o zdržanie sa nakladania s akciami. Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len ústavný súd) nepredstavovalo takéto rozhodnutie všeobecného súdu zásah do základných práv a slobôd. Pozri uznesenie ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 35/2017 z 24. januára 2017.

strany – odporcu, ktorý by v zahraničí konal v rozpore s teritoriálne obmedzeným predbežným opatrením, ale účinky tohto konania by sa prejavili na Slovensku. Podľa slovenskej judikatúry vedie súkromnoprávne konanie v rozpore s predbežným opatrením k neplatnosti právneho úkonu.²⁵ Je možné argumentovať, že minimálne slovenský súd alebo súd, ktorý by na vec samú mal aplikovať slovenské právo, by mal z porušenia predbežného opatrenia vyvodiť zodpovedajúce právne následky.

Ak by bolo predbežným opatrením uložené nepenažné plnenie, napríklad zdržanie sa určitej činnosti, mohol by podľa nášho názoru exekútor pri výkone rozhodnutia uložiť pokutu za jej nesplnenie,²⁶ ktorá by mohla byť uspokojená z majetku na Slovensku. *Mutadis mutandis*, súd môže uložiť povinnosť domácej strane plniť v zahraničí (napríklad opraviť výrobnú linku v Tunisku alebo dodať tovar do Maďarska). Porušenie tejto povinnosti by bolo možné v rámci exekúcie vedenej na Slovensku proti slovenskému subjektu sankcionovať pokutou. Podobne by sa postupovalo v prípade, ak by predbežné opatrenie smerujúce k situácii v zahraničí vydával tunajší súd, ktorý by konal vo veci samej. V zahraničí by sa takéto predbežné opatrenia mohlo uznať ako rozsudok v zmysle čl. 2 nariadenia Brusel Ia, ale mohlo by byť vykonateľné aj na Slovensku.

III.3 Uznanie a výkon cudzích predbežných opatrení

Pri rozbere právomoci sme poukázali na rozdiel medzi právomocou súdu v konaní o veci samej a právomocou súdu pre nariadenie predbežných opatrení. Účinky predbežných opatrení sú spravidla obmedzené na územie štátu, ktorého súd ich vydal (princíp teritoriality). Vychádza sa z toho, že

²⁵ Pozri napríklad rozsudok veľkého senátu najvyššieho súdu sp. zn. 1 VCdo 1/2017 z 27. apríla 2017.

²⁶ Napríklad nemecký Spolkový súdny dvor (BGH) rozhodol, že rozhodnutia o pokutách, uložených exekučným súdom by sa mohli považovať za rozhodnutia súdu v občianskej a obchodnej veci, a preto by mohli byť predmetom uznávania a výkonu. Rozsudok BGH sp. zn. IZB 116/08 z 25. marca 2010. Na rozdiel od nemeckého práva ale v slovenskom práve ide o pokuty, ktoré sú ukladané priamo exekútorom a nie súdom z iniciatívy oprávneného. Podľa nášho názoru v tomto prípade vystupuje exekútor ako štátny orgán sankcionujúci verejnoprávne a takéto rozhodnutie nie je rozhodnutím vo veci občianskej alebo obchodnej.

právomoc vydať predbežné opatrenie má aj súd toho štátu, ktorý nemá právomoc konať vo veci samej, a preto nie je potrebné, aby mali predbežné opatrenia cezhraničné účinky a zúčastňovali sa voľného obehu rozhodnutí.

Preto napríklad slovenský predpis pripúšťa len uznanie a výkon cudzích rozhodnutí vo veci samej [§ 64 písm. c) ZMPSaP].²⁷

Nariadenie Brusel Ia podľa čl. 2 písm. a)²⁸ však umožňuje, aby predmetom uznávania a výkonu medzi členskými štátmi boli nielen konečné rozhodnutia vo veci, ale aj také predbežné opatrenia, ktoré spĺňajú dve kumulatívne podmienky. Po prvé, nariadil ich súd, ktorý má právomoc rozhodovať vo veci samej a po druhé, nejde o opatrenie, ktoré bolo nariadené bez predvolania žalovaného na súd, ibaže by bolo žalovanému doručené pred začatím jeho výkonu.

Podobne, ako pri právomoci, aj pri uznávaní a výkone predbežných opatrení je potrebné spomenúť osobitné typy predbežných opatrení podľa práva EÚ, ktoré možno automaticky cezhranične vykonať bez toho, aby bolo potrebné konať o uznaní a ich výkone. Ide o dva typy opatrení, už spomínaný európsky príkaz na zablokovanie účtov podľa nariadenia č. 655/2014 a ochranné opatrenie v podobe zákazu približovania sa k osobe, vstupu na miesto alebo kontaktu občianskoprávneho charakteru, ktorého cezhraničné uznávanie a výkon sú v zmysle nariadenia č. 606/2013 tiež podstatne zjednodušené.

²⁷ Zhodne Haťapka, M. In Lysina, P., Ďuriš, M., Haťapka, M. a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 421.

²⁸ Podľa čl. 2 nariadenia Brusel Ia „Na účely kapitoly III zahŕňa "rozsudok" aj predbežné opatrenia vrátane ochranných opatrení, ktoré boli nariadené súdom alebo tribunálom, ktorý má na základe tohto nariadenia právomoc rozhodovať vo veci samej. Nezahŕňa predbežné opatrenie vrátane ochranného opatrenia, ktoré sa nariadilo takýmto súdom alebo tribunálom bez predvolania žalovaného na súd, okrem prípadu, že rozsudok obsahujúci toto opatrenie sa žalovanému doručil skôr, ako sa začal výkon.“ Podľa bodu 33 odôvodnenia nariadenia Brusel Ia: „Ak predbežné opatrenia, vrátane ochranných opatrení, nariadi súd, ktorý má právomoc rozhodovať vo veci samej, mal by sa zaručiť ich voľný obeh podľa tohto nariadenia. Predbežné, a to aj ochranné opatrenia, ktoré boli nariadené bez predvolania žalovaného na súd, by sa však nemali uznať a vykonať podľa tohto nariadenia, okrem prípadu, že rozsudok obsahujúci opatrenie bol žalovanému doručený pred začatím výkonu. Nemalo by to brániť uznaniu a výkonu takýchto opatrení podľa vnútroštátneho právneho poriadku. Ak predbežné opatrenia vrátane ochranných opatrení, nariadi súd členského štátu, ktorý nemá právomoc rozhodovať vo veci samej, účinnok týchto opatrení by mal podľa tohto nariadenia byť obmedzený na územie tohto členského štátu.“

Uznávanie a výkon cudzích predbežných opatrení v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv sleduje tento základný model s určitými odchýlkami. Aj tu platí, že v prípade, ak predbežné opatrenie nariadi súd, ktorý nemá právomoc na konanie vo veci samej podľa nariadenia Brusel IIa, ale spĺňa podmienky čl. 20 tohto nariadenia, bude mať nariadenie predbežného opatrenia len teritoriálne účinky.²⁹ Avšak, ak by predbežné opatrenie vydal súd, ktorý má právomoc konať vo veci samej v zmysle nariadenia Brusel IIa, použili by sa na uznanie a výkon pravidiel čl. 21 nariadenia Brusel IIa.³⁰

Podľa Súdneho dvora, právomoc súdu musí zjavne vyplývať z nariadenia predbežného opatrenia alebo toto rozhodnutie musí obsahovať jednoznačné odôvodnenie týkajúce sa právomoci s odkazom na jednu zo skutočností zakladajúcich právomoc uvedených v nariadení Brusel IIa.³¹ Ak ustálenie právomoci z rozhodnutia vyplýva, nie je v zásade možné ho opätovne preskúmať (čl. 24 Brusel IIa).

Záver

V uvedenom príspevku autor načrtol problémy právomoci a uznávania a výkonu predbežných opatrení. Základným pravidlom pre vydávanie predbežných opatrení vzťahujúcich sa na situácie v cudzine je pravidlo, podľa ktorého teritoriálne účinky predbežných opatrení nebránia tomu, aby slovenský súd nariadil predbežné (neodkladné alebo zabezpečovacie) opatrenie vo

²⁹ Odôvodnenie návrhu Komisie z roku 1999, ktorý viedol k prijatiu nariadenia č. 1347/2000 [dokument KOM(1999) 220 v konečnom znení], a správa Borrás k Bruselskému dohovoru II v súvislosti s článkami zodpovedajúcimi článkom nariadenia Brusel IIa uvádzajú rovnakými slovami, že „*pravidlo obsiahnuté v tomto článku obmedzuje teritoriálne účinky opatrení na štát, v ktorom boli prijaté.*“ Pozri bližšie už citovaný rozsudok súdneho dvora vo veci C-256/09, body 84-100.

³⁰ Pozri už citovaný rozsudok súdneho dvora vo veci C-256/09.

³¹ Tamže, bod 76. Je zaujímavé, že v ďalšom konaní v danej veci sa nemecké sudy prejavili benevolentnejšie. Podľa nemeckého spolkového súdneho dvora (BGH) v prípade, ak nie je jasné, či súd nariaďujúci predbežné opatrenie ustálil svoju právomoc podľa nariadenia, by malo byť podľa nej skúmané, či podľa úvah obsiahnutých v odôvodnení zamýšľal nariaďujúci súd založiť svoju právomoc podľa nariadenia. V tomto smere rozsudok BGH sp. zn. XII ZB 182/08 z 9. februára 2011.

vzťahu k situácii v zahraničí.³² Hoci unifikované pravidlá právomoci v jednotlivých nariadeniach sú pripodobnené, naďalej existuje rozdiel medzi predbežnými opatreniami podľa jednotlivých nariadení, ktoré môžu mať – čiastočne – rôzny režim právomoci na ich vydávanie.

³² Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/0917/16.

IV MEDZINÁRODNÉ RODIČOVSKÉ ÚNOSY DETÍ A JUDIKATÚRA EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Úvod

Vnútroštátne súdy sú povinné postupovať v konaniach o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní v súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) k článkom 6 a 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).

V zmysle konštantnej judikatúry Ústavného súdu SR (ďalej len „ústavný súd“) k článku 154c Ústavy SR (ďalej len „ústava“) predstavujú Dohovor a judikatúra naň sa vzťahujúca pre vnútroštátne orgány aplikácie práva záväznú výkladovú smernicu na výklad a uplatňovanie zákonnej úpravy základných práv a slobôd zakotvených v druhej hlave ústavy, a tým normujú rámec, ktorý tieto orgány v konkrétnom prípade nemôžu prekročiť. Vzhľadom na uvedené vystupuje do popredia znalosť judikatúry ESLP, ktorú plne zohľadňuje aj ústavný súd pri posudzovaní individuálnych sťažností podávaných podľa článku 127 ústavy.¹

IV.1 Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí

Otázku medzinárodných únosov detí globálne upravuje Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (ďalej len „Haagsky dohovor“). Haagsky dohovor bol prijatý v roku 1980 Haagskou konferenciou medzinárodného práva súkromného. V prípadoch únosov detí medzi členskými štátmi Európskej únie (okrem Dánska) sa Haagsky dohovor

¹ V kratšej podobe bol uvedený článok publikovaný. Pozri Pirošíková, M.: Medzinárodné rodičovské únosy detí a judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Zo súdnej praxe.- ISSN 1335-177X.- Roč. 22, č. 4 (2017), s. 153-160.

použije s osobitosťami upravenými v nariadení Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností (ďalej len „nariadenie Brusel II bis“). Účelom Haagskeho dohovoru je jednak zabezpečiť okamžitý návrat detí, ktoré boli neoprávnene premiestnené do niektorého štátu alebo sú v ňom zadržované [čl. 3 ods. 1 písm. a) a b)], a jednak zabezpečiť, aby sa v ostatných zmluvných štátoch účinne dodržiavali opatrovnícke práva a práva styku podľa právneho poriadku iného zmluvného štátu.

O únos (t.j. premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa) ide vtedy, ak je premiestnenie zároveň porušením opatrovníckeho práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba spoločne alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, na území ktorého malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním a v čase jeho premiestnenia alebo zadržania sa toto právo aj skutočne vykonávalo spoločne alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu. Opatrovnícke právo v zmysle Haagskeho dohovoru môže vyplývať priamo zo zákona alebo môže byť založené na základe súdneho alebo úradného rozhodnutia. Opatrovnícke právo zahŕňa práva týkajúce sa starostlivosti o osobu dieťaťa a najmä právo určiť miesto jeho pobytu [článok 5 písm. a) Haagskeho dohovoru]. Právo určiť miesto pobytu dieťaťa je v podmienkach slovenského rodinného práva upravené v súvislosti s rozhodnutím o vysťahovaní sa maloletého dieťaťa do cudziny. Toto rozhodnutie je podľa zákona o rodine podstatnou vecou súvisiacou s výkonom rodičovských práv a povinností, o ktorej (ak sa rodičia nedohodnú) rozhodne na návrh niektorého z rodičov súd (§ 35 ZR). O porušenie opatrovníckeho práva podľa slovenského zákona o rodine pôjde aj v prípade, keď bývalý manžel/manželka (rodič dieťaťa) počas realizácie styku s dieťaťom toto dieťa premiestni do cudziny, pričom poruší právo druhého rodiča mať dieťa u seba vyplývajúce z jeho zverenia do výlučnej osobnej starostlivosti na čas po rozvode (§ 24 ZR).

Haagsky dohovor sa vzťahuje len na dieťa, ktoré ešte nedosiahlo vek 16 rokov a malo obvyklý pobyt na území zmluvného štátu bezprostredne pred porušením opatrovníckeho práva alebo práva styku (článok 4 Haagskeho dohovoru). Obvyklý pobyt spravidla vznikne uplynutím určitého času, po ktorý sa dieťa zdržuje v jednej krajine. Časové hľadisko však nie je jediným rozhodujúcim kritériom. Krajinou obvyklého pobytu dieťaťa je krajina, v ktorej dieťa skutočne reálne určitý čas žilo a v ktorej si vytvorilo určité väzby (napr. z dôvodu navštevovania materskej školy, základnej školy alebo

vďaka príbuzným). Okrem fyzickej prítomnosti dieťaťa v členskom štáte musia byť zohľadnené ďalšie faktory, z ktorých je možné vyvodiť, že táto prítomnosť vôbec nemá dočasný alebo príležitostný charakter a že pobyt dieťaťa odzrkadľuje istú mieru začlenenia do sociálneho a rodinného prostredia. Do úvahy treba vziať najmä trvanie, pravidelnosť, podmienky a dôvody pobytu na území členského štátu a presťahovanie rodiny do tohto štátu, štátnu príslušnosť dieťaťa, miesto a podmienky školskej dochádzky, jazykové znalosti a rodinné a sociálne väzby dieťaťa v danom štáte. Pre vymedzenie obvyklého pobytu nie je podstatné miesto narodenia dieťaťa, jeho štátna príslušnosť ani prihlásenie na pobyt. Znakom pojmu obvyklý pobyt:

- obvyklý pobyt je skutkový, a nie právny koncept; to znamená, že iba jedna právna skutočnosť nešpecifikuje obvyklý pobyt, ale musí sa vyhodnotiť séria skutkových okolností konkrétneho prípadu, aby sa dospelo k záveru, či má osoba niekde obvyklý pobyt,
- obvyklým pobytom nie je trvalý pobyt či bydlisko, ale nemožno vylúčiť, že sú totožné,
- miestom obvyklého pobytu je miesto, kde má osoba centrum, ťažisko svojho života, svojich záujmov so zreteľom na svoj rodinný, pracovný či sociálny život,
- úmysel osoby niekde žiť nie je jediným, ani dostatočným či rozhodujúcim prvkom pre posúdenie obvyklého pobytu (na rozdiel od bydliska),
- vyžaduje sa určitá doba pobytu na určitom mieste, nemusí však byť neprerušovaná; dočasný aj dlhší pobyt v cudzine nemusí nevyhnutne znamenať stratu obvyklého pobytu v pôvodnom mieste,
- momentálny pobyt dieťaťa v určitom štáte nemusí znamenať jeho obvyklý pobyt v tomto štáte (napr. pri putovnom spôsobe života),
- pri určovaní obvyklého pobytu dieťaťa treba brať do úvahy aj jeho vek a v závislosti od neho aj aspekty obvyklého pobytu osoby, ktorá sa o dieťa fakticky stará,
- nie je vylúčené, že sa nebude dať určiť iba jeden štát, v ktorom má osoba obvyklý pobyt.

Žiadosť o pomoc pri zabezpečovaní návratu dieťaťa môže podať osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá tvrdí, že dieťa bolo premiestnené alebo zadržané v rozpore s opatrovníckym právom. Žiadosť môže podať na ústredný orgán štátu obvyklého pobytu dieťaťa, prípadne na ústredný orgán iného zmluvného štátu a musí obsahovať ustanovené náležitosti [článok 8 písm. a) a b) Haagskeho dohovoru]. Ak ústredný orgán, ktorému bola žiadosť

doručená, má dôvod domnievať sa, že dieťa sa nachádza na území iného zmluvného štátu, žiadosť bezodkladne postúpi ústrednému orgánu tohto zmluvného štátu a informuje o tom dožadujúci ústredný orgán alebo žiadateľ. Ústredný orgán štátu, na ktorého území sa dieťa nachádza, prijme všetky primerané opatrenia na dosiahnutie dobrovoľného vrátenia dieťaťa (článok 10 Haagskeho dohovoru). Ak sa do konania zapoja justičné alebo správne orgány zmluvných štátov, v konaní o návrat dieťaťa musia konať bez odkladu. Ak však nevydajú rozhodnutie do šiestich týždňov odo dňa začatia konania, podľa Haagskeho dohovoru má žiadateľ alebo ústredný orgán dožadujúceho štátu právo na informáciu o dôvodoch omeškania (článok 11 ods. 2 Haagskeho dohovoru). Lehota šiestich týždňov je však len lehotou na vydanie rozhodnutia o návrate. Je nereálne očakávať, že v tejto lehote má byť realizovaný aj výkon rozhodnutia o návrate. Ak pri omeškaní ešte neuplynula lehota jedného roka odo dňa neoprávneného premiestnenia alebo zadržania, treba okamžite nariadiť návrat dieťaťa. Povinnosť nariadiť návrat dieťaťa existuje aj vtedy, keď sa konanie o návrat začalo po uplynutí uvedenej jednoročnej lehoty, okrem prípadu, ak sa dieťa už zžilo s novým prostredím (článok 12 ods. 2 Haagskeho dohovoru) alebo ak by vrátenie bolo v rozpore so základnými princípmi rozhodujúceho štátu týkajúci sa ochrany ľudských práv a základných slobôd (článok 20 Haagskeho dohovoru). Okrem dôvodov uvedených vyššie je odmietnutie návratu dieťaťa možné v nasledovných troch prípadoch:

1. ak osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá mala dieťa v osobnej starostlivosti, v čase premiestnenia alebo zadržania opatrovnícke právo skutočne nevykonáva [článok 13 ods. 1 písm. a) Haagskeho dohovoru], alebo
2. ak osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá mala dieťa v osobnej starostlivosti súhlasila či sa následne zmierila s premiestnením alebo zadržaním [článok 13 ods. 1 písm. a) Haagskeho dohovoru], alebo
3. ak existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat by dieťa vystavil fyzickej alebo duševnej ujme alebo ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie [článok 13 ods. 1 písm. b) Haagskeho dohovoru].²

Haagsky dohovor vychádza z premisy, že najlepším záujmom dieťaťa je jeho vrátenie do pôvodného prostredia, ktoré mu je prirodzenejšie. Musia preto

² Pozri aj Dobrovodský, R. Europeizácia a internacionalizácia rodinného práva in: Lazar, J. a kol.: Občianske právo hmotné. Bratislava: Iuris Libri, 2018, s. 248 a nasl.

existovať dôvody vážneho nebezpečenstva, ktoré by prevážili nad uvedenou premisou Haagskeho dohovoru. Pokiaľ ide o naposledy uvedené významným národom pre vnútroštátne súdy je judikatúra ESLP.

IV.2 Všeobecné princípy vyplývajúce z judikatúry ESLP

Z hľadiska Dohovoru je zásahom do rodinného života, ktorý musí byť ospravedlnený podľa článku 8 ods. 2 už i len vykonateľné rozhodnutie o návrate uneseného dieťaťa alebo o jeho zamietnutí. Nie je potrebné, aby bolo vykonané³. Pri posudzovaní proporcionality zásahu tohto rozhodnutia, a teda skúmania, či orgány štátu čeliace únosu dieťaťa jedným z rodičov si splnili povinnosť, ktorá pre ne vyplýva z článku 8 Dohovoru, sa ESLP riadi nasledovnými princípmi:

Dohovor musí byť vykladaný v súlade s článkom 31 ods. 3 písm. c) Viedenského dohovoru o zmluvnom práve z 23. mája 1969, podľa ktorého sa má brať zreteľ na každé príslušné pravidlo medzinárodného práva použiteľné vo vzťahoch medzi stranami⁴. Pozitívne záväzky, ktoré článok 8 Dohovoru ukladá štátom, pokiaľ ide o styk rodičov s ich deťmi, musia byť preto vykladané vo svetle Dohovoru o právach dieťaťa z 20. novembra 1989 a Dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (ďalej len „Haagsky dohovor“).⁵

ESLP skúma, či vnútroštátne súdy pri výklade a aplikácii ustanovení Haagskeho dohovoru zabezpečili záruky obsiahnuté v Dohovore, najmä v článku 8.⁶

Ak je aplikovateľný Haagsky dohovor, o návrate dieťaťa nemožno rozhodnúť automaticky, či mechanicky, keďže v Haagskom dohovore je uznaných

³ Pozri *Šneersona a Kampanella proti Taliansku*, rozsudok z 12. júla 2011, ods. 88.

⁴ Pozri *mutatis mutandis, Streletz, Kessler a Krenz proti Nemecku*, rozsudok veľkej komory z 22. marca 2001, ods. 92.

⁵ Pozri *mutatis mutandis, Van der Berg a Sarri proti Holandsku*, rozhodnutie o prijateľnosti z 2. novembra 2010, *Maire proti Portugalsku*, rozsudok z 26. júna 2003, ods. 72, *Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku*, rozsudok z 25. januára 2000, ods. 95.

⁶ Pozri *mutatis mutandis, Bianchi proti Švajčiarsku*, rozsudok z 22. júna 2006, ods. 92 a *Carlson proti Švajčiarsku*, rozsudok zo 6. novembra 2008, ods. 73.

niekoľko výnimiek zo záväzku nariadiť návrat dieťaťa (pozri najmä článok 12, 13 a 20), ktoré sa zakladajú na úvahách týkajúcich sa konkrétneho dieťaťa a jeho prostredia. Súd, ktorý prípad prerokováva, by sa mal k nemu postaviť *in concreto*.⁷ Zásadnou otázkou je, či bola dodržaná spravodlivá rovnováha medzi súperiacimi záujmami dieťaťa, dvoch rodičov a verejného poriadku v rámci voľnej úvahy poskytnutej štátom v takýchto otázkach. Najlepší záujem dieťaťa je hlavným kritériom a s ohľadom na svoju povahu a závažnosť môže prevážiť nad záujmom rodičov.⁸

Záujmy dieťaťa sú dvojaké: udržať si väzby so svojou rodinou, pokiaľ nie je preukázané, že je to nevhodné, a zároveň potreba sa rozvíjať v zdravom prostredí. Z hľadiska perspektívy osobného rozvoja bude závisieť na rade individuálnych okolností, najmä na veku a stupni vyspelosti dieťaťa, prítomnosti či absencii rodičov v jeho živote a jeho prostredí a zážitkoch. Najlepší záujem dieťaťa (jeho blaho) treba posudzovať v každom jednotlivom prípade⁹.

Posúdiť najlepší záujem dieťaťa v každom jednotlivom prípade je teda primárne úlohou vnútroštátnych orgánov, ktoré často majú výhodu priameho kontaktu s dotknutými osobami. Preto majú určitú mieru voľnej úvahy, avšak ESLP preskúmava podľa Dohovoru rozhodnutia, ktoré tieto orgány prijali pri výkone takejto právomoci¹⁰.

Článok 8 obsahuje aj procesné záväzky a vnútroštátny rozhodovací proces musí byť spravodlivý a umožniť všetkým zúčastneným sa k veci plne vyjadriť. Vnútroštátne sudy však musia dôkladne preskúmať celú rodinnú situáciu (faktory skutkové, citové, psychologické, materiálne či zdravotné) a urobiť vyvážené a rozumné posúdenie dotknutých záujmov a pritom mať neustále na pamäti nájdenie najlepšieho riešenia pre dieťa.¹¹

⁷ Pozri *mutatis mutandis*, *Maumousseau a Washington proti Francúzsku*, rozsudok z 15. novembra 2007, ods. 72.

⁸ Pozri *mutatis mutandis*, *Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku*, rozsudok zo 6. júla 2010, ods. 134, 136 a 138.

⁹ Pozri *Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku*, rozsudok zo 6. júla 2010, ods. 138, *Sneersone a Campanella proti Taliansku*, rozsudok z 12. júla 2011, ods. 85.

¹⁰ Pozri *Bianchi proti Švajčiarsku*, rozsudok z 22. júna 2006, ods. 92 a *Carlson proti Švajčiarsku*, rozsudok zo 6. novembra 2008, ods. 69.

¹¹ Pozri *Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku*, rozsudok zo 6. júla 2010, ods. 132.

Z hľadiska aplikácie Haagskeho dohovoru eliminujúce dôvody návratu maloletého podľa článku 13 Haagskeho dohovoru musia byť vnútroštátnymi súdmi zistené a objasnené natoľko dostatočne, aby hrozba vážneho nebezpečenstva fyzickej alebo duševnej ujmy, prípadne neznesiteľná situácia z príkazného návratu, boli s čo najvyššou mierou pravdepodobnosti vylúčené. Navyše, vnútroštátne súdy sa musia uistiť, že krajine návratu sú presvedčivo poskytované primerané záruky a v prípade známeho rizika, sú zavedené konkrétne ochranné opatrenia“.¹² Aplikáciu uvedených princípov na konkrétne skutkové okolnosti prípadu možno demonštrovať na nasledovných prípadoch.

V rozsudku *Šneersone a Kampanella proti Taliansku*¹³ EŠLP považoval za nedostatočne odôvodnené rozsudky talianskych súdov nariadujúcich návrat dieťaťa do Talianska, pričom lotyšské súdy už predtým odmietli žiadosť o návrat dieťaťa podľa Haagskeho dohovoru s odkazom na článok 13 písm. b). Talianske súdy sa podľa EŠLP náležite nevysporiadali s nebezpečenstvami pre dieťa vyplývajúcimi z jeho návratu do Talianska. Nepoukázali na dva psychologické posudky vypracované na žiadosť matky v Lotyšsku, na ktoré sa odvolali lotyšské súdy, ani nepoukázali na možné ohrozenie psychického zdravia dieťaťa, ktoré bolo zistené týmito posudkami. Ak ich talianske súdy považovali za nehodnoverné, mali možnosť vyžiadať posudok od psychológa podľa ich vlastného výberu. Ďalej EŠLP talianskym orgánom vytkol, že sa vôbec nepokúšali zistiť, či ubytovanie, ktoré otec navrhoval pre dieťa po jeho návrate do Talianska, bolo vhodné ako domov pre malé dieťa, keďže dom nebol prezretý ani súdmi, ani inou nimi vybranou osobou. Čo sa týka „záruk“ navrhnutých jeho otcom, ktoré talianske súdy akceptovali ako dostatočné, EŠLP bol toho názoru, že umožniť matke zostať s dieťaťom 15 až 30 dní prvý rok a potom jeden letný mesiac každý ďalší rok je zjavne neprimeraná reakcia na psychickú traumu, ktorá by nevyhnutne nasledovala po náhlom a nezvratnom prerušení pút medzi matkou a dieťaťom. Konštatoval, že nariadenie drasticky umiestniť dieťa do jazykovo a kultúrne cudzieho prostredia nemôže byť žiadnym spôsobom kompenzované dochádzkou do škôlky, plavárne a na hodiny ruského jazyka. Aj keď sa otec zaviazal, že dieťaťu bude poskytnutá psychologická podpora, EŠLP nesúhlasil, že externá pomoc môže byť

¹² Pozri *L. proti Lotyšsku*, rozsudok veľkej komory z 26. novembra 2013, odseky 93-108.

¹³ Rozsudok z 12. júla 2011.

považovaná za rovnocennú náhradu psychickej podpore vyplývajúcej zo silných a stabilných pút medzi dieťaťom a jeho matkou. Ďalej ESĽP konštatoval, že talianske súdy nezvážili žiadne alternatívne riešenia, ktoré by zabezpečili kontakt medzi dieťaťom a jeho otcom. Z týchto dôvodov dospel k záveru, že zásah do práva sťažovateľov (dieťaťa a matky) na rešpektovanie rodinného života nebol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“ v zmysle článku 8 ods. 2 Dohovoru.

V prípade *B. proti Belgicku*¹⁴ belgické súdy rozhodovali o návrate dieťaťa, ktoré matka vzala z USA do Belgicka bez dohody s jeho otcom alebo bez rozhodnutia amerického súdu. Prvostupňový súd rozhodol, že dieťa sa nemá vrátiť do USA, toto rozhodnutie však bolo zrušené odvolacím súdom, ktorý nariadil návrat dieťaťa a dovolanie matky bolo zamietnuté. Medzitým ESĽP prijal vo vzťahu k belgickej vláde predbežné opatrenie podľa pravidla 39 Rokovacieho poriadku ESĽP neposielat' dieťa späť do USA. V rozsudku ESĽP poukázal na skutočnosť, že belgické súdy neboli jednotné, pokiaľ ide o riziko „neúnosnej situácie“ pre dieťa, ak by sa vrátilo do USA. Odvolací súd odmietol predložené psychologické posudky z dôvodu, že boli vypracované na žiadosť matky. ESĽP kritizoval skutočnosť, že odvolací súd nežiadal o ďalšie znalecké posudky, ktoré by preverili skutočný rozsah rizík pre dieťa. Ďalej poukázal na to, že odvolací súd neskúmal možnosť, či by matka mohla dieťa sprevádzať do USA, alebo či je jej odmietanie vrátiť sa s dcérou objektívne odôvodnené. Odvolací súd nebral do úvahy ani skutočnosť, že dieťa v čase jeho rozhodovania žilo v Belgicku už dva roky, plynule hovorilo po holandsky a bolo plne začlenené do okolitého prostredia. ESĽP bol toho názoru, že časový faktor je rozhodujúcim prvkom pri hodnotení konkrétnych dôsledkov návratu. ESĽP dospel k záveru, že odvolací súd náležite nezistil existenciu rizika v zmysle článku 13 písm. b) Haagskeho dohovoru a teda podľa jeho názoru rozhodovací proces nespĺňal procesné požiadavky článku 8 Dohovoru. Nútený návrat preto nebol nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. ESĽP rozhodol, že by došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru, ak by bol príkaz na návrat dieťaťa do USA vykonaný.

K záveru, že výkonom rozhodnutia o návrate by došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru, ESĽP dospel aj v prípade *Phostira Efthymiou a Ribeiro Fernandez*

¹⁴ Rozsudok z 10. júla 2012.

proti Portugalsku¹⁵. Portugalské súdy s výnimkou odvolacieho súdu rozhodli o návrate dieťaťa na Cyprus. ESLP však ich odôvodnenia týkajúce sa otázky existencie vážneho nebezpečenstva ujmy podľa článku 13 Haagskeho dohovoru, považoval za príliš stručné a nedostatočne podložené dôkazmi. Portugalským súdom vytkol, že nevyžiadali od cyperských orgánov správu o pomeroch otca dieťaťa a jeho sťažovateľkou uvádzanej neschopnosti starať sa o dieťa. ESLP konštatoval, že najvyšší súd sa nevyjadril ani k psychologickému posudku predloženému sťažovateľkou, ani k ňou predloženej kópii príkazu na zatknutie, ktorý bol proti otcovi dieťaťa vydaný v Mozambiku. ESLP tiež najvyššiemu súdu vytkol, že neskúmal, či dĺžkou konania o návrat došlo k zmene v pomeroch dieťaťa.

V prípade *Van den Berg a Sarri proti Holandsku*¹⁶ holandské súdy rozhodovali o návrate druhej sťažovateľky, slečny Sarri, do Talianska ako do krajiny jej obvyklého pobytu. V Holandsku konali vo veci: krajský súd v Amsterdame, odvolací súd v Amsterdame a holandský najvyšší súd na základe podaného dovolania (cassation appeal) a proti-dovolania (cross-appeal in cassation). ESLP vo svojom rozhodnutí o prijateľnosti sťažnosti poznamenal, že konanie prebiehalo na piatich stupňoch (v Holandsku aj v Taliansku), že boli vykonané neúspešné pokusy o mediáciu, že prípad bol citlivej povahy a vyžadoval starostlivé zváženie kvôli následkom, ktoré mal na zúčastnené osoby výsledok konania, že vyžadoval súladnú interpretáciu rôznych právnych princípov vyplývajúcich z medzinárodných právnych nástrojov – Haagskeho dohovoru a Dohovoru o právach dieťaťa – a nakoniec, že sťažovatelia nikdy nevyužili možnosť žiadať podľa článku 11 Haagskeho dohovoru o vyjadrenie k dôvodom omeškania zo strany holandských orgánov. Súd preto nepovažoval za neprímeranú dĺžku konania o návrat dieťaťa do krajiny jeho obvyklého pobytu v trvaní 2 roky, 9 mesiacov a 22 dní.

Pokiaľ ide o zohľadnenie názoru dieťaťa v konaní o návrat, v prípade *Rouiller proti Švajčiarsku*¹⁷ ESLP rozhodol, že nedošlo k porušeniu článku 8 Dohovoru, pričom švajčiarske súdy nariadili návrat dvoch detí do Francúzska napriek skutočnosti, že 14-ročná dcéra sťažovateľky vyjadrila želanie zostať

¹⁵ Rozsudok z 5. februára 2015.

¹⁶ Rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 2. novembra 2010.

¹⁷ Rozsudok z 22. júla 2014.

vo Švajčiarsku, kde sa dobre integrovala a obávala sa návratu do Francúzska z dôvodu, že by musela začať navštevovať novú školu, v ktorej nikoho nepozná. Švajčiarske sudy konštatovali, že Haagsky dohovor nedáva deťom slobodu výberu, kde chcú žiť a ESLP tento záver nepovažoval za svojvoľný. Konštatoval, že dôvody uvádzané dcérou sťažovateľky dostatočne neodôvodňovali aplikáciu jednej z výnimiek stanovených v článku 13 Haagskeho dohovoru a poukázal na skutočnosť, že švajčiarske sudy svoje rozhodnutia dostatočne podrobne odôvodnili.

V prípade *Gajtani proti Švajčiarsku*¹⁸ ESLP skúmal, či švajčiarske orgány dostatočne prihliadli na názor dieťaťa, ktoré ako 11-ročné jednoznačne nesúhlasilo s návratom do Macedónska. Švajčiarsky odvolací súd po analýze vyjadrení dieťaťa dospel k záveru, že správanie dieťaťa nenaznačuje dostatočný stupeň vyspelosti, aby jeho názory bolo možné považovať za dostatočne nezávislé. ESLP tento záver nepovažoval za svojvoľný a konštatoval, že rozhodnutie nariaďujúce návrat bolo dostatočne odôvodnené. Stotožnil sa aj s názorom odvolacieho súdu, že pred touto inštanciou nebolo nevyhnutné ani vhodné opakovať výsluch dieťaťa. Dospel k záveru, že konanie pred vnútroštátnymi orgánmi spĺňalo procesné požiadavky článku 8 Dohovoru.

IV.3 Rozsudok veľkej komory ESLP vo veci X. proti Lotyšsku

Dňa 26. novembra 2013 ESLP vyhlásil rozsudok veľkej komory vo veci X. *proti Lotyšsku*. Prípád sa konkrétne týkal konania o návrat dieťaťa do Austrálie ako krajiny obvyklého pobytu, ktorú matka opustila spolu s dcérou v čase, keď mala necelých tri a pol roka. Skutkové okolnosti prípadu možno zhrnúť nasledovne. Prvostupňový súd v Lotyšsku v novembri 2008 nariadil návrat dieťaťa do Austrálie po tom, ako otec uneseného dieťaťa inicioval konanie o návrat. Sťažovateľka sa voči tomuto rozsudku odvolala, pričom namietala svoju vlastnú neschopnosť vrátiť sa a žiť v Austrálii. Okrem toho predložila posudok vypracovaný psychológom na jej vlastnú žiadosť, v ktorom sa konštatovalo, že v prípade okamžitého oddelenia dieťaťa od matky môže vzniknúť u dieťaťa psychická trauma. V januári 2009 Krajský súd v Rige potvrdil prvostupňové rozhodnutie o návrate dieťaťa, majúc za to, že tvrdenia

¹⁸ Rozsudok z 9. septembra 2014.

matky boli nepodložené. Pokiaľ ide o možnú obavu zo vzniku psychickej traumy vyjadrenej v posudku, konštatoval, že mu neprináleží ho posúdiť z dôvodu, že sa týkal merita konania o opatrovníckom práve, ktoré nebolo súčasťou konania o návrat dieťaťa.¹⁹

Vo veci najskôr rozhodovala sedemčlenná komora ESLP rozsudkom z 13. decembra 2011, ktorým dospela k záveru, že lotyšské súdy opomenutím náležitého preskúmania celej rodinnej situácie porušili právo matky podľa článku 8 Dohovoru v kontexte nariadenia návratu maloletého dieťaťa do Austrálie. Vzhľadom na žiadosť lotyšskej vlády o postúpenie prípadu veľkej komore ESLP sa prípad dostal pred veľkú komoru. Tá väčšinou hlasov rozhodla, že lotyšské súdy v predmetnom prípade nedodržali procesné požiadavky článku 8 Dohovoru z dôvodu, že odmietli posúdiť tvrdenie „o vážnej ujme“, ktorá dieťaťu hrozila v prípade nariadenia návratu do Austrálie.

V tejto súvislosti ESLP najskôr vo všeobecnosti konštatoval, že Dohovor a Haagsky dohovor musia byť interpretované v súlade a bez vzájomného konfliktu, pričom rozhodujúci je najlepší záujem dieťaťa. Zdôraznil aj to, že vnútroštátne súdy sú povinné náležite preskúmať celú rodinnú situáciu, vrátane tvrdení o „vážnej ujme“, ktorá by dieťaťu v prípade návratu mala hroziť, a toto preskúmanie musia vnútroštátne súdy vo svojich rozhodnutiach aj náležite odôvodniť. Ďalej uviedol, že v prípade potreby by vnútroštátne súdy mali zabezpečiť poskytnutie vhodných záruk v krajine obvyklého pobytu, najmä v podobe jasných ochranných opatrení v prípade známej hrozby. Pokiaľ ide o konkrétne posúdenie skutočností v predmetnom prípade, ESLP poznamenal, že medzi únosom dieťaťa z Austrálie do podania žiadosti o návrat uplynul menej ako jeden rok, v dôsledku čoho mal byť ihneď nariadený návrat dieťaťa. V tejto súvislosti však Lotyšsku vytkol, že napriek tomu, že sťažovateľka predložila odvolaciemu súdu v Rige posudok vypracovaný psychológom, ktorý signalizoval, že v prípade okamžitého oddelenia matky od dieťaťa môže vzniknúť u dieťaťa psychická trauma, odvolací súd sa s ním nevysporiadal. Podľa názoru ESLP bolo neprijateľné, aby súd rozhodol o neprípustnosti tohto dôkazu z dôvodu, že sa týkal viac merita opatrovníckeho konania ako merita

¹⁹ Pozri aj Dobrovodský, R. *Europeizácia a internacionalizácia rodinného práva* in: Lazar, J. a kol.: *Občianske právo hmotné*. Bratislava: Iuris Libri, 2014, s. 235 a nasl.

konania o návrat. V tejto súvislosti ESĽP zdôraznil, že psychologický posudok upriamoval pozornosť na riziko vzniku vážnej psychickej traumy, ktorá bola priamo prepojená s najlepším záujmom dieťaťa, a preto toto tvrdenie malo byť preskúmané vo svetle článku 13 písm. b) Haagskeho dohovoru. Krajský súd v Rige mal preto umožniť účastníkom konania vyjadriť sa k tomu dôkazu alebo zabezpečiť vypracovanie druhého znaleckého posudku z vlastnej iniciatívy. Malo byť tiež preskúmané, či by matka mohla ísť za svojou dcérou do Austrálie a udržiavať tam s ňou kontakt. Okrem toho ESĽP zdôraznil, že potreba dodržania krátkych lehôt ustanovených v Haagskom dohovore nezbavovala lotyšské orgány zodpovednosti vykonať účinné preskúmanie takéhoto tvrdenia. V dôsledku toho ESĽP konštatoval, že odmietnutie Krajského súdu v Rige preskúmať sťažovateľkine námietky podľa článku 13 písm. b) Haagskeho dohovoru viedlo k porušeniu procesných záväzkov stanovených v článku 8 Dohovoru.²⁰

IV.4 Zohľadnenie rozsudku X. proti Lotyšsku a ďalších rozhodnutí ESĽP v judikatúre Ústavného súdu SR

Nálezom IV. ÚS 100/2014 z 23. mája 2014 skonštatoval, že základné právo A. S., maloletej J. S. a maloletej E. S. na súdnu ochranu podľa článku 46 ods. 1 ústavy a právo na spravodlivé súdne konanie podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru postupom Krajského súdu v Bratislave v konaní vedenom pod sp. zn. 11 CoP 267/2013 a jeho uznesením z 13. augusta 2013 porušené boli, pričom uznesenie tohto súdu zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie.

Sťažovateľky sa sťažnosťou domáhali vyslovenia porušenia svojho základného práva podľa článku 46 ods. 1 ústavy a práva podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru napadnutým uznesením krajského súdu a postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, pričom ústavný súd považoval za odôvodnené tieto námietky:

- krajský súd bez náležitého odôvodnenia zamietol „*návrh na vypracovanie znaleckého posudku z odboru detskej psychológie, ktorý by sa zaoberal otázkou vplyvu odľúčenia maloletých detí od sťažovateľky v prípade ich návratu...*“ (ďalej aj „druhá námietka“),

²⁰ Pozri aj Pinková, M. K rozsudku Veľkej komory ESĽP vo veci X. v. Lotyšsko, *Justičná revue*, 66, 2014, č. 4, s. 539-547.

- neprihliadal na dĺžku času, ktorý maloleté sťažovateľky strávili v Slovenskej republike, na ich adaptáciu, novonadobudnuté rodinné a sociálne väzby (ďalej aj „tretia námietka“),
- pri posudzovaní dôvodov, ktoré by mohli eliminovať návrat maloletých sťažovateľiek, krajský súd „nevychádzal zo starostlivo zisteného skutkového stavu“ a neprihliadal na „najlepší záujem dieťaťa“ (ďalej aj „piata námietka“).

Ústavný súd k uvedeným námietkam uviedol: *„Zo sťažnosti, ale i z vyžadanej spisovej dokumentácie všeobecných súdov vyplýva, že sťažovateľka v 1. rade opakovanie žiadala o vykonanie znaleckého dokazovania znalcom z odboru detskej psychológie, ktorý by sa mal v posudku vyjadriť k otázke, či by nariadením návratu maloletým sťažovateľkám nebola spôsobená psychická ujma, resp. či a aké dôsledky by malo nariadenie návratu na psychiku maloletých. Všeobecné súdy na oboch stupňoch (okresný súd i krajský súd) vykonanie navrhovaného dôkazu zamietli. Ústavný súd rešpektuje právnu teóriu i praxou prezentovaný názor, v zmysle ktorého súd, ktorý má právomoc vo veci konať, má právomoc posúdiť aj to, či a aké dôkazy na zistenie skutkového stavu sú potrebné a akým spôsobom sa dôkaz zabezpečí, avšak zdôrazňuje, že ani v takomto prípade nemôže ísť o svojvoľný a neodôvodnený postup. ... Z citovaného rozhodnutia krajského súdu i z predloženej spisovej dokumentácie ústavný súd zistil, že všeobecné súdy skúmali ako možnú „hrozbu“ alebo „ujmu“, ktorá by maloletým sťažovateľkám prípadne mohla hroziť po nariadení ich návratu, výlučne okolnosti týkajúce sa domáceho násillia, z ktorého sťažovateľka v 1. rade obvinila otca maloletých detí. Krajský súd konštatoval, že sťažovateľka v 1. rade neuniesla dôkazné bremeno — domáce násillie nebolo v konaní preukázané — a primerané opatrenia na zabezpečenie ochrany detí po ich návrate deklarované otcom považoval za adekvátne (primerané). Ústavný súd v tejto súvislosti ale zistil, že ide prevažne o opatrenia materiálnej povahy týkajúce sa napríklad zabezpečenia oddeleného bývania pre maloleté sťažovateľky a ich matku, potvrdenia o tom, že sťažovateľka má nárok na dávku zo sociálneho zabezpečenia, že maloleté sťažovateľky budú mať zabezpečenú školskú dochádzku atď. Podľa názoru ústavného súdu krajský súd neposkytol právam sťažovateľiek požadovanú ochranu, keď zameral svoju pozornosť výlučne na dokazovanie domáceho násillia v rodine a opomenul, že ujma, ktorá maloletým sťažovateľkám môže hroziť po nariadení ich návratu, môže byť i psychická zvlášť za situácie, keď matka avizovala možné nepriaznivé dôsledky už správami psychológa*

a opakovane navrhla vykonať k tejto otázke znalecké dokazovanie. ... Podľa názoru ústavného súdu sú vo vzťahu k druhej námietke sťažovateľiek aplikovateľné kľúčové právne názory ESLP vyjadrené vo veci *X v. Lotyšsko*. Krajský súd odmietol návrh sťažovateľky v I. rade na nariadenie znaleckého dokazovania z odboru detskej psychológie napriek tomu, že predložené správy psychológa signalizovali možnosť vzniku psychickej traumy (ujmy) nariadením návratu maloletých detí do Francúzskej republiky bez náležitého odôvodnenia. Pri rešpektovaní zásady prihliadania k „najlepšiemu záujmu dieťaťa“ mal krajský súd tvrdenie matky maloletých detí o možnosti vzniku psychickej ujmy náležite preskúmať, zohľadniť pri svojom rozhodovaní a následne posúdiť adekvátnosť „primeraných opatrení na ochranu“ navrhnutých otcom. Ústavný súd na základe uvedeného zastáva názor, že druhá námietka sťažovateľiek je opodstatnená a spolu s ďalšími námietkami (k tomu pozri ďalej) signalizuje možný záver o neprípustnom zásahu krajského súdu do základného práva sťažovateľiek podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru. ... Ústavný súd nespochybňuje názor krajského súdu, podľa ktorého dĺžka obdobia, počas ktorého sa maloleté sťažovateľky nachádzajú bez súhlasu ich otca v Slovenskej republike, nie je sama osebe dôvodom na nenariadenie ich návratu. V posudzovanom prípade je ale potrebné čo najstarostlivejšie preskúmať skutkový stav a zohľadniť nielen samotnú dĺžku ich pobytu, ale tiež sociálne pomery, najmä to, kto zabezpečuje výživu a výchovu detí, aké sú vzájomné citové väzby medzi deťmi navzájom, ako aj medzi deťmi a osobami, ktoré zabezpečujú starostlivosť o ne, prípadne vzťahy so širšou rodinou, vek detí a stupeň ich vyspelosti, ich zdravotný stav, súrodenecké vzťahy, faktory psychologickéj povahy a pod. Podľa názoru ústavného súdu krajský súd v súvislosti s treťou námietkou sťažovateľiek nevyhodnotil dostatočne konkrétne okolnosti posudzovaného prípadu, keď na ňu reagoval zjavne len zjednodušenou všeobecnou úvahou, podľa ktorej ak by mal dôsledne skúmať, posudzovať a vyhodnocovať už uvedené faktory, mohol by „ktorýkoľvek rodič, ktorý by svojvoľne uniesol alebo zadržoval dieťa, zabraňovať uskutočneniu návratu jeho oddaľovaním“, čím mal na mysli najmä časovú náročnosť takéhoto skúmania a tiež možnosť „zneužitia“ tohto inštitútu rodičom – únoscom. S treťou námietkou súvisí i ďalšia (piata) námietka sťažovateľiek, podľa ktorej krajský súd pri posudzovaní dôvodov, ktoré by mohli eliminovať návrat maloletých sťažovateľiek, „nevychádzal zo starostlivo zisteného skutkového stavu“ a neprihliadal na „najlepší záujem dieťaťa“. Cieľom Haagskeho dohovoru je podľa jeho čl. 1 zabezpečiť okamžitý návrat detí, ktoré boli neoprávnene premiestnené do niektorého zmluvného štátu alebo sú v ňom

zadržiavané, pretože to zodpovedá najlepšiemu záujmu dieťaťa. V ostatnom období sa v judikatúre ESLP vo veciach rodičovských únosov detí čoraz častejšie prejavuje názor, že „návrat dieťaťa nemá byť v prípadoch, keď je Haagsky dohovor aplikovateľný, nariadený automaticky alebo mechanicky a najlepší záujem dieťaťa musí byť posudzovaný v každom jednotlivom prípade a závisí od škály individuálnych okolností, konkrétne od veku a stupňa vyspelosti, prítomnosti alebo absencie rodičov, okolia a skúseností. Z procesného hľadiska má národný orgán konať na základe úplného preskúmania celkovej rodinnej situácie a faktorov materiálnej, emocionálnej, zdravotnej, psychologickéj a pod. povahy“ (rozsudok ESLP č. 41615/07, Neulinger a Shuruk v. Švajčiarsko zo 6. 7. 2010). Uvedené naznačuje, že ESLP vyžaduje preskúmanie najlepšieho záujmu dieťaťa v širšom kontexte ako len vo vzťahu k posúdeniu, či nie sú dané okolnosti podľa čl. 13, resp. čl. 20 Haagskeho dohovoru, teda výnimky z povinnosti nariadiť návrat. Rozsah posudzovania najlepšieho záujmu dieťaťa a rozsah dokazovania, ktoré sú vyvoditeľné z aktuálnej judikatúry ESLP, nebol v konaní a rozhodovaní krajského súdu podľa názoru ústavného súdu zohľadnený. Krajský súd nesplnil požiadavku čo naj dôslednejšieho zisťovania skutkového stavu a hoci vykonal dokazovanie, jeho výsledky nezohľadnil pri posudzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa v širšom kontexte. ... Ústavný súd, sumarizujúc dosiaľ uvedené, dospel k záveru, že v posudzovanej veci krajský súd pri zisťovaní skutkového stavu nezohľadnil požiadavky vyplývajúce z aktuálnej judikatúry ESLP, ako i požiadavky na dôslednú ochranu práv maloletých a na tomto (podľa názoru ústavného súdu zjavne nedostatočnom) základe formuloval v napadnutom uznesení skutkové a právne závery, ktoré sú z ústavného hľadiska neakceptovateľné a neudržateľné a zároveň majú za následok porušenie základného práva sťažovateľiek podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 dohovoru.“

Vo vzťahu k štvrtej námietke sťažovateľiek, že krajský súd nezistil názor maloletých sťažovateľiek vo vzťahu k nariadeniu ich návratu do Francúzskej republiky, ústavný súd najskôr poukázal na relevantnú časť odôvodnenia napadnutého uznesenia krajského súdu:

„K námietkam matky súvisiacim s hodnotením výsluchu oboch maloletých detí vypočutých súdom prvého stupňa 13.3.2013 v prítomnosti kolízneho opatrovníka a psychológa Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny treba prisvedčiť úvahe súdu prvého stupňa o tom, že s prihliadnutím na detmi neprirodzene až krčvito deklarované negatívne postoje voči ich otcovi

prezentované nielen pred súdom, ale aj v priebehu asistovaného styku prostredníctvom psychológa a sociálnych pracovníkov ÚPSVaR Partizánske (vyplývajúcich z listinných dôkazov – Záznamov zo stretnutí otca s maloletými) nemožno oboma deťmi deklarovaný ambivalentný postoj k otcovi a ich návratu do Francúzska vyhodnotiť za právne významný z hľadiska potreby posudzovania podmienok pre nenariadenie návratu v zmysle čl. 13 Dohovoru a čl. 11 ods. 4 Nariadenia Rady (ES). Vychádzajúc z obsahu Zápisnice o výsluchu maloletých detí z 13.3.2013 a z obsahu odôvodnenia napadnutého rozhodnutia je treba uviesť, že súd prvého stupňa k zhodnoteniu výsluchu maloletých pristupoval diferencovane, zväžil ich dosah najmä s ohľadom na vek, rozumovú, ale aj emocionálnu vyspelosť maloletých a v spojení so zisteným skutkovým stavom ho aj správne vyhodnotil. Pokiaľ ide o námietky matky týkajúce sa spôsobu realizovaného výsluchu maloletých detí je treba uviesť, že je právom súdu posúdiť a rozhodnúť, akým spôsobom (závisiacim od všetkých ním posúdených okolností prípadu) výsluch maloletých detí vykoná... V prerokovávanom prípade bol obom maloletým deťom na ochranu ich práv v konaní ustanovený kolízny opatrovník Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Partizánskom, ktorý v priebehu konania vypracovával súdom žiadané podklady potrebné pre rozhodnutie, asistoval pri realizovaných stykoch otca s maloletými a ktorého zástupca sa zúčastnil i výsluchu maloletých detí pred súdom uskutočneného 13. 3. 2013 v priestoroch budovy Okresného súdu Bratislava I. Uvedené znamená, že súd prvého stupňa zvolením formy zisťovania názoru maloletých detí postupoval jednak v súlade s právnym názorom Najvyššieho súdu SR vysloveným v jeho uznesení z 28. 11. 2012, sp. zn. 2 Cdo 234/2012, ale aj v súlade so zákonnou procesnou úpravou (§ 100 ods. 3 OSP).“

Vychádzajúc z citovaného uznesenia, ústavný súd konštatoval, že krajský súd ústavne akceptovateľným spôsobom jasne a zrozumiteľne vysvetlil, prečo sa stotožnil s názorom súdu prvého stupňa vo vzťahu k sťažovateľkou v prvom rade požadovaným výsluchom maloletých sťažovateľiek. Ústavný súd už viackrát vyslovil názor, že do obsahu základného práva podľa článku 46 ods. 1 ústavy a práva podľa článku 6 Dohovoru nepatrí právo účastníka konania vyjadrovať sa k spôsobu hodnotenia ním navrhnutých dôkazov súdom, prípadne sa dožadovať ním navrhovaného spôsobu hodnotenia dôkazov (II. ÚS 3/97, II. ÚS 251/03). Podľa názoru ústavného súdu postup všeobecného súdu pri vykonávaní dokazovania výsluchom maloletých a jeho právne závery nemožno považovať za neodôvodnené alebo svojvoľné, preto sa ústavný súd s touto štvrtou námietkou sťažovateľiek nestotožnil.

IV.5 Rozhodnutia ESLP vyhlásené proti Slovenskej republike

IV.5.1 Prípád *L.G.R. a A.P.R. proti Slovenskej republike*²¹

Dňa 13. mája 2014 ESLP vyhlásil rozhodnutie o neprijatí sťažnosti *L.G.R. a A.P.R. proti Slovenskej republike*. Prvým sťažovateľom bol maloletý britský štátny občan, ktorý sa narodil v roku 2006 a v súčasnosti sa zdržiava v SR. Sťažnosť v jeho mene podal jeho otec, druhý sťažovateľ, britský štátny občan žijúci v Newton St. Cyres vo Veľkej Británii. V roku 2006, pred narodením prvého sťažovateľa, sa druhý sťažovateľ oženil s matkou prvého sťažovateľa, slovenskou občiankou. Rodina žila vo Veľkej Británii. V júli 2007 matka informovala druhého sťažovateľa o tom, že ona a prvý sťažovateľ sa z dovolenky v Chorvátsku nevrátia do Veľkej Británie, a že chce zobrať prvého sťažovateľa na Slovensko a usadiť sa tam trvalo. V auguste 2007 prvý sťažovateľ, ktorý mal vtedy menej ako rok, pricestoval aj s matkou na Slovensko a odvtedy sa do Veľkej Británie nevrátili. Dňa 10. novembra 2009 britský súd povolil rozvod manželov, ktorý sa stal právoplatným 6. januára 2009. Dňa 7. novembra 2007 druhý sťažovateľ začal konanie na slovenských súdoch o návrat prvého sťažovateľa do Veľkej Británie podľa Haagskeho dohovoru. Okresný súd Bratislava II a Krajský súd v Bratislave nariadili návrat prvého sťažovateľa do Veľkej Británie ako do krajiny obvyklého pobytu. Rozhodnutie o nariadení návratu sa stalo vykonateľným 9. júna 2008. V decembri 2008 generálny prokurátor vyhovel matkinej žiadosti a využil svoju diskrečnú právomoc napadnúť rozhodnutie o nariadení návratu mimoriadnym dovolaním na najvyššom súde. V ňom tvrdil, že súdy náležite nezistili, či bol prvý sťažovateľ neoprávnené premiestnený alebo zadržaný a či existovali dôvody na nenariadenie návratu prvého sťažovateľa podľa článku 13 Haagskeho dohovoru. Generálny prokurátor súčasne požiadal o pozastavenie vykonateľnosti rozhodnutia o nariadení návratu. Dňa 30. júna 2009 najvyšší súd zrušil rozhodnutie o nariadení návratu a vec vrátil prvostupňovému súdu na ďalšie konanie. Následne, v marci 2010, okresný súd zamietol návrh druhého sťažovateľa na nariadenie návratu prvého sťažovateľa. Odvolávajúc sa na článok 13 Haagskeho dohovoru, okresný súd skonštatoval, že prvý sťažovateľ žil na Slovensku dva a pol roka, a že prvý sťažovateľ sa už zžil s tamojším

²¹ Rozhodnutie z 13. mája 2014.

prostredím. Návrat prvého sťažovateľa tak „nebol v záujme dieťaťa a jeho zdravého psychického vývoja“. V auguste 2010 krajský súd po odvolaní druhého sťažovateľa zrušil rozhodnutie z marca 2010 a vec vrátil prvostupňovému súdu. Odvolací súd usúdil, že okresný súd nezdôvodnil dostatočne svoje rozhodnutie. Dňa 8. novembra 2010 okresný súd a následne 15. marca 2011 na základe odvolania matky krajský súd opätovne nariadili návrat prvého sťažovateľa do krajiny jeho obvyklého pobytu. Súdny konštatovali, že druhý sťažovateľ preukázal, že boli vykonané vhodné opatrenia na zabezpečenie práv a záujmov prvého sťažovateľa po jeho návrate, a že matka nepreukázala, že by návrat dieťaťa bol v rozpore s Haagskym dohovorom. Dňa 11. apríla 2011 matka podala dovolanie na najvyšší súd a následne požiadala o pozastavenie výkonu rozhodnutia o nariadení návratu. V decembri 2011 najvyšší súd zrušil rozhodnutie krajského súdu z 15. marca 2011 o zamietnutí odvolania matky proti novému rozhodnutiu o nariadení návratu a odvolanie vrátil krajskému súdu na ďalšie konanie. Následne krajský súd vrátil vec okresnému súdu na ďalšie preskúmanie a nové rozhodnutie vo veci.

Sťažovatelia sa obrátili na ESĽP, kde podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru namietali, že slovenské orgány nekonali urýchlene, že nevykonali rozhodnutie o nariadení návratu prvého sťažovateľa a tým ich zbavili možnosti, aby vo veci opatrovníctva a styku s dieťaťom rozhodovali súdy krajiny obvyklého pobytu dieťaťa, ktoré mali výlučnú právomoc rozhodovať v takých veciach. Sťažovatelia namietali aj podľa článku 8 Dohovoru, že nenariadenie definitívneho návratu prvého sťažovateľa do krajiny obvyklého pobytu predstavovalo porušenie ich práva na rodinný život a slovenské orgány nerešpektovali svoje pozitívne záväzky voči nim podľa tohto článku.

ESĽP vo svojom rozhodnutí z 13. mája 2014 odkázal na argumenty slovenskej vlády, ktorá poukázala na nevyčerpanie vnútroštátnych prostriedkov nápravy v podobe sťažnosti na ústavný súd podľa článku 127 ústavy (ďalej len „ústavná sťažnosť“). Pripomenul, že od roku 2002 bola ústavná sťažnosť ESĽP akceptovaná ako účinná a preto je vo všeobecnosti na účely článku 35 ods. 1 Dohovoru potrebné tento prostriedok nápravy vyčerpať pred tým, ako sťažovatelia uplatnia na ESĽP svoje námietky týkajúce sa prietáhov v konaní, alebo iné hmotné či procesné námietky. ESĽP uznal, že v určitých jednotlivých prípadoch ním ústavná sťažnosť nebola uznaná za účinný prostriedok nápravy, avšak v týchto prípadoch malo porušenie zákonný základ a ústavný súd nemal právomoc v rámci konania o ústavnej sťažnosti preskúmať súlad zákona s ústavou. Vo vzťahu k sťažnosti sťažovateľov ESĽP nezistil, že by nemali

možnosť obrátiť sa na ústavný súd podľa článku 127 ústavy. Uviedol, že takáto sťažnosť mohla smerovať voči všetkým dotknutým orgánom, ktoré aplikovali Haagsky dohovor, že sa mohla týkať celého priebehu konania (vrátane konaní pred súdnymi aj nesúdnymi orgánmi pri prerokovávaní sťažnosti podľa Haagskeho dohovoru). Ďalej, že po podaní takejto sťažnosti by ústavný súd v prípade zistenia porušenia základných práv sťažovateľov mal právomoc zrušiť akékoľvek nesprávne rozhodnutie, prikázať vykonanie potrebných úkonov, zakázať pokračovanie porušovania práv, nariadiť navrátenie do pôvodného stavu a/alebo priznať náhradu nemajetkovej ujmy. Sťažnosť preto odmietol pre nevyčerpanie vnútroštátnych prostriedkov nápravy v podobe ústavnej sťažnosti.

IV.5.2 Prípád López Guió proti Slovenskej republike²²

Sťažovateľ, španielsky štátny občan, ktorému sa narodilo dieťa zo vzťahu so Slovenkou, inicioval konanie o návrat podľa Haagskeho dohovoru, pretože matka dieťaťa uniesla maloletú dcéru na Slovensko. Konanie prebiehalo na dvoch stupňoch a právoplatne sa skončilo vo februári 2011, pričom súdy vyhovelí žalobe otca a nariadili návrat maloletej dcéry do Španielska. Následne sa matka dieťaťa obrátila na ústavný súd na základe sťažnosti podľa článku 127 ústavy namietajúc porušenie svojich práv a práv svojho dieťaťa v dotknutom konaní o návrat. Ústavný súd v decembri 2011 konštatoval porušenie práv dieťaťa podľa článku 8 Dohovoru v dôsledku viacerých procesných pochybení, predovšetkým však z dôvodu absencie vypočutia dieťaťa v konaní pred súdom prostredníctvom kolízneho opatrovníka. Z toho dôvodu zrušil rozhodnutie najvyššieho súdu a vrátil mu vec na ďalšie konanie. Najvyšší súd následne zrušil právoplatné rozhodnutie v merite veci a vrátil vec prvostupňovému súdu na ďalšie konanie. Po opätovnom vykonaní dokazovania a vypočutí dieťaťa však súdy na dvoch stupňoch už nenariadili návrat maloletej dcéry do Španielska z dôvodu, že prijaté rozhodnutie by nebolo v súlade s najlepším záujmom dieťaťa. V tomto ohľade dospeli k záveru, že dieťa bolo silne citovo pripútané na matku, medzitým si na Slovensku vybuďovalo silné rodinné väzby, pričom bolo plne integrované do spoločnosti, navštevovalo škôlku a hovorilo len po slovensky.

²² Rozsudok z 3. júna 2014.

Sťažovateľ v tejto súvislosti okrem iného namietal, že nálezom ústavného súdu došlo k svojvoľnému zásahu do konania o návrat podľa Haagskeho dohovoru, v dôsledku čoho bol sťažovateľ pozbavený kontaktu so svojím dieťaťom. ESLP v tomto ohľade kritizoval fakt, že sťažovateľ nebol úradne informovaný ako tretia osoba (účastník konania pred všeobecnými súdmi) o konaní pred ústavným súdom, a preto ani nemal možnosť zasiahnuť do konania vedúceho k nálezu a brániť svoje práva. Podľa názoru ESLP sťažovateľovi tak nebola v konaní pred ústavným súdom poskytnutá procesná ochrana, ktorá mala v jeho prípade zásadný význam. S poznámkou, že hmotnoprávne dôvody vedúce k nálezu ústavného súdu netreba samostatne skúmať, ESLP dospel k záveru, že v predmetnom prípade došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru.

IV.5.3 Prípád Frisancho Perea proti Slovenskej republike²³

Sťažovateľom bol peruánsky štátny občan žijúci v USA, ktorý sa v roku 1999 oženil so Slovenkou. Počas manželstva sa im narodili tri deti. Rodina žila v spoločnej domácnosti v USA až do júla 2010, kedy sa matka s deťmi odsťahovala a o mesiac neskôr odišla spolu s maloletými deťmi na Slovensko. Otec detí v októbri 2010 inicioval konanie o návrat podľa Haagskeho dohovoru. Konanie právoplatne skončilo v máji 2011, pričom súdy nariadili návrat maloletých detí do USA. Keďže matka dobrovoľne nesplnila povinnosť podľa rozhodnutia, otec inicioval konanie o výkon rozhodnutia. Okresný súd vydal exekučný príkaz, avšak ústavný súd v decembri 2011 v súvislosti s ústavnou sťažnosťou podanou matkou odložil vykonateľnosť tohto príkazu do jeho rozhodnutia vo veci. Nálezom z júna 2012 ústavný súd rozhodol o porušení práv matky, zrušil rozhodnutie, ktorým bol nariadený návrat detí do USA a vrátil vec Krajskému súdu v Bratislave na ďalšie konanie. Ústavný súd nepripustil do konania sťažovateľa, ktorý sa domáhal postavenia vedľajšieho účastníka. Konanie o návrat bolo napokon v novembri 2014 skončené z dôvodu, že matka sa medzičasom spolu s deťmi presťahovala do Maďarska a slovenské súdy stratili príslušnosť rozhodovať vo veci. Sťažovateľ medzičasom podal ústavnú sťažnosť, ktorú ústavný súd odmietol v novembri 2013 z dôvodu zjavej neopodstatnenosti.

²³ Rozsudok z 21. júla 2015.

Pán Frisancho Perea na ESLP podľa článku 6 a 8 Dohovoru namietal, že mu nebolo umožnené zúčastniť sa konania pred ústavným súdom napriek tomu, že mal na jeho výsledku právny záujem. Ďalej namietal, že mu nebolo doručené rozhodnutie ústavného súdu o odklade vykonateľnosti právoplatného rozhodnutia, a že nález ústavného súdu, ktorým bolo zrušené rozhodnutie o návrate detí svojvoľne zmaril celý účel konania podľa Haagskeho dohovoru. V tejto súvislosti tiež podľa článku 13 Dohovoru namietal, že nemal k dispozícii účinný prostriedok nápravy.

ESLP považoval za vhodné preskúmať sťažnosť podľa článku 8 Dohovoru. Pripustil, že nález ústavného súdu sledoval legitímny cieľ, ktorým bola ochrana práv a slobôd detí a ich matky. Pokiaľ však ide o požiadavku dodržania spravodlivej rovnováhy medzi súperiacimi záujmami, ESLP zdôraznil osobitný význam procesného postavenia a ochrany sťažovateľa v konaní pred ústavným súdom. V tejto súvislosti poukázal na svoje závery prijaté v rozsudku *López Guió proti Slovenskej republike* z 3. júna 2014, v ktorom konštatoval, že v zákone o ústavnom súde neexistoval žiaden základ na domáhanie sa postavenia vedľajšieho účastníka a podporná aplikácia príslušných ustanovení OSP o vedľajšom účastníctve bola v praxi ústavného súdu v danom čase nepresvedčivá. O tom svedčí aj posudzovaný prípad, v ktorom sťažovateľ požiadal ústavný súd o postavenie vedľajšieho účastníka, ústavný súd však jeho žiadosti nevyhovel. Sťažovateľ v dôsledku toho nemal možnosť zasiahnuť do konania vedúceho k nálezu ústavného súdu, ktorým bolo zrušené rozhodnutie o návrate detí a hájiť svoje práva. Podľa názoru ESLP, sťažovateľovi tak nebola v konaní pred ústavným súdom poskytnutá procesná ochrana, ktorá mala v jeho prípade zásadný význam. Tento nedostatok procesnej ochrany bol zároveň umocnený skutočnosťou, že sťažovateľ nemal možnosť v konaní o výkon rozhodnutia reagovať na rozhodnutie ústavného súdu o odklade vykonateľnosti právoplatného rozhodnutia a aj keby takúto možnosť mal, bola by v skutočnosti bez akéhokoľvek právneho účinku. ESLP ďalej prihliadol aj na vyjadrenie predsedu Okresného súdu Bratislava II v inej veci medzinárodného únosu dieťaťa, z ktorého sa javí, že v konaniach o návrat existuje systematický problém, spočívajúci v prípustnosti dovolania a mimoriadneho dovolania v týchto veciach, čo môže viesť k popretiu základného účelu a podstaty konania podľa Haagskeho dohovoru. ESLP ďalej podotkol, že vrátenie veci všeobecným súdom ešte viac predĺžilo konanie, v dôsledku čoho počas dlhého obdobia absentovalo rozhodnutie o statuse detí. Takýto stav nemožno považovať za súladný s najlepším záujmom dieťaťa. Za

daných okolností ESLP dospel k záveru, že v predmetnom prípade SR nezabezpečila sťažovateľovi jeho právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života a konštatoval, že došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru.

IV.5.4 Prípád Hoholm proti Slovenskej republike²⁴

V prípade *Hoholm proti Slovenskej republike* ESLP posudzoval dĺžku konania o návrat dieťaťa podľa Haagskeho dohovoru. Konanie v tomto prípade začalo v decembri 2005 a právoplatne skončilo v decembri 2012. Počas konania bolo právoplatné rozhodnutie vo veci trikrát zrušené, raz na základe sťažovateľom úspešne podanej ústavnej sťažnosti a dvakrát v dôsledku využitia mimoriadneho dovolania matkou aj Generálnou prokuratúrou SR. Konanie o vydanie detí trvalo teda sedem rokov, počas ktorých bol prípad prerokovaný štyrikrát okresným a krajským súdom, dvakrát Najvyšším súdom SR a raz ústavným súdom. ESLP po preskúmaní sťažnosti dospel k záveru, že prípad nebol skutkovo ani právne zložitý a sťažovateľ k predĺženiu konania nijak neprispel. ESLP zdôraznil, že v prípadoch, ako je tento, je obzvlášť dôležité postupovať rýchlo, pretože inak sa vzťahy upravia samé plynutím času. Konštatoval preto, že dĺžka konania bola v rozpore s požiadavkami Dohovoru a právo sťažovateľa na prerokovanie veci v primeranej lehote bolo porušené.

IV.5.5 Prípád Mansour proti Slovenskej republike²⁵

V prípade *Mansour proti Slovenskej republike* sťažovateľ pred ESLP namietal podľa článku 8 Dohovoru, že súdy príslušné na konanie o výkon rozhodnutia nezabezpečili rešpektovanie jeho súkromného života. Tvrdil, že konanie o výkon rozhodnutia nariaďujúceho návrat zmarilo účel konania podľa nariadenia Brusel II bis a Haagskeho dohovoru, a že v dôsledku toho mu nebolo umožnené vykonávať jeho rodičovské práva po príliš dlhý čas. Sťažovateľom je slovenský štátny občan, ktorý sa v roku 2004 oženil so slovenskou štátnou občianskou a pár sa usadil v Írsku. Ich dve deti, narodené v rokoch 2006 a 2008 sú obe írskymi štátnymi občanmi. Dňa 6. januára 2011 matka odcestovala na Slovensko s oboma deťmi a odvtedy sa nevrátili do

²⁴ Rozsudok z 12. júla 2011.

²⁵ Rozsudok z 21. novembra 2018.

Írsko. V januári 2011 sťažovateľ začal konanie na slovenských súdoch o návrat svojich detí do Írska podľa nariadenia Brusel II bis a podľa Haagskeho dohovoru. Okresný súd Bratislava I a Krajský súd v Bratislave nariadili návrat detí do Írska ako do krajiny ich obvyklého pobytu. Vo februári 2012 sťažovateľ požiadal o výkon rozhodnutia tohto uznesenia, Okresný súd Michalovce sa teda pokúsil o dobrovoľný výkon rozhodnutia matkou. Konanie však bolo prerušené, nakoľko matka podala podnet na podanie mimoriadneho dovolania na Generálnu prokuratúru Slovenskej republiky. V auguste 2012 okresný súd opäť začal konať v konaní po tom, ako generálny prokurátor nezistil žiadne dôvody pre podanie mimoriadneho dovolania. Okresný súd následne v októbri 2012 konštatoval, že uznesenie nariaďujúce návrat nebolo vykonateľné a výkon rozhodnutia zastavil. Toto uznesenie bolo potvrdené Krajským súdom v Košiciach. Medzičasom podal sťažovateľ sťažnosť podľa článku 127 ústavy. Dňa 27. mája 2015 ústavný súd vyhlásil nález, v ktorom konštatoval, že Krajský súd v Košiciach porušil sťažovateľove práva podľa článku 6 ods. 1 (spravodlivosť) a článok 8 (rodinný život) Dohovoru. Ústavný súd zrušil napadnuté uznesenie a vrátil vec späť na krajský súd na nové rozhodnutie vo veci. Zároveň priznal sťažovateľovi 3 000 eur ako nemajetkovú ujmu a trovy konania. V apríli 2016 okresný súd odmietol výkon rozhodnutia ako neprípustný z dôvodu zistenia nových dôkazov v prípade. Toto rozhodnutie bolo potvrdené Krajským súdom v Košiciach. Medzitým, vo februári 2016, sťažovateľ podal druhú ústavnú sťažnosť, o ktorej ústavný súd v decembri 2016 rozhodol tak, že konštatoval porušenie práv sťažovateľa podľa článkov 6 ods. 1 a 8 Dohovoru neprimeranou dĺžkou konania, priznal mu 4 000 eur ako nemajetkovú ujmu a trovy konania. Sťažovateľ v októbri 2016 podal tretiu ústavnú sťažnosť, o ktorej v čase posudzovania prípadu ESLP nebolo ešte rozhodnuté. Vláda v prvom rade tvrdila, že sťažovateľ stratil status poškodenej osoby podľa článku 34 Dohovoru, nakoľko ústavný súd mu dvakrát priznal finančné zadosťučinenie. Taktiež tvrdila, že sťažnosť je predčasná, nakoľko o tretej ústavnej sťažnosti sťažovateľa nebolo stále rozhodnuté. Čo sa týka odškodnenia poskytnutého ústavným súdom ESLP uviedol, že individuálna sťažnosť podľa článku 127 ústavy je vo všeobecnosti prostriedkom nápravy, ktorý je potrebné vyčerpať pred podaním sťažnosti na ESLP, nakoľko tento prostriedok má preventívny aj kompenzačný charakter. Avšak v danom prípade mal ESLP za to, že výška finančného zadosťučinenia priznaná sťažovateľovi dvoma náleznami (3000 a 4000 eur z titulu nemajetkovej ujmy) nebola dostatočná a navyše tento prostriedok nápravy nebol ani preventívny, nakoľko uznesenie týkajúce sa nariadenia návratu detí je dodnes

nevykonané. Čo sa týka tretej ústavnej sťažnosti ESLP skonštatoval, že v dôsledku plynutia času je nepravdepodobné, že by rozhodnutie o nej mohlo zvrátiť existujúci status quo. Vzhľadom na uvedené sa ESLP nestotožnil s námietkami vlády týkajúcimi sa neprijateľnosti sťažnosti. Ďalej uviedol, že plynutie času bolo v tomto prípade pričítateľné žalovanému štátu. Konkrétnejšie, súdy vykonávajúce rozhodnutie tým, že nesprávne aplikovali hmotné právo a v dôsledku dĺžky konania, ktoré navyše prebiehalo v právnom rámci umožňujúcom využitie mimoriadnych prostriedkov nápravy problematickým spôsobom, umožnili, aby sa otázka návratu sťažovateľových detí do krajiny ich obvyklého pobytu vyriešila neschváleným a nekontrolovaným spôsobom, akým je plynutie času, a nie súdnym rozhodnutím. Podľa názoru ESLP preto konanie, ktoré žalovaný štát viedol za účelom návratu sťažovateľových detí do krajiny ich obvyklého pobytu, nespĺňalo požiadavky obsiahnuté v pozitívnom záväzku zabezpečiť sťažovateľovi jeho právo na rešpektovanie jeho rodinného života podľa článku 8 Dohovoru. Za zistené porušenie článku 8 Dohovoru ESLP priznal sťažovateľovi 10 000 eur z titulu nemajetkovej ujmy a 5 400 eur z titulu náhrady trov konania.

IV.6 Legislatívne zmeny

V súvislosti s touto problematikou sa na vnútroštátnej úrovni uskutočnilo niekoľko zmien v právnej úprave tak, aby táto zodpovedala štandardom uplatňovaným v judikatúre ESLP v oblasti medzinárodných rodičovských únosov detí. Aj tieto mali za následok, že Výbor ministrov Rady Európy ukončil sledovanie prípadu *Frisancho Perea* záverečnou rezolúciou CMRes/DH(2018)95 z 15. marca 2018, *Lopez Guió* záverečnou rezolúciou CM/ResDH(2016)231 zo 14. septembra 2016 a *Hoholm* záverečnou rezolúciou CM/ResDH(2016)236 zo 14. septembra 2016.

V nadväznosti na rozsudok *López Guió proti Slovenskej republike* z 3. júna 2014, bol s účinnosťou od 1. januára 2015 zmenený zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu SR, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov tak, aby bola fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá je alebo bola účastníkom napadnutého konania alebo konania, ktorého výsledkom bolo napadnuté rozhodnutie, upovedomená o ústavnej sťažnosti prijatej na ďalšie konanie a aby mala právo vyjadriť sa k sťažnosti (pozri § 51 ods. 2).

V marci 2015 bolo ako osobitný druh konania v OSP zavedené konanie o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní. Boli zavedené krátke procesné lehoty, vďaka čomu by mali súdy v týchto veciach rozhodovať urýchlene a bez prieťahov spôsobovaných procesným správaním účastníkov konania, ktorí často robia obštrukcie v konaní. Navyše, možnosť podať mimoriadny opravný prostriedok (vďaka ktorému mohlo dôjsť k zrušeniu právoplatných rozhodnutí a opätovne vrátiť vec na ďalšie rozhodovanie prvostupňovému alebo odvolaciemu súdu, čím sa konanie neúmerne predlžovalo) bola v týchto prípadoch vylúčená. Tieto legislatívne zmeny nadobudli účinnosť v januári 2016.

Nový Civilný mimosporový poriadok (ďalej „CMP“) účinný od 1. júla 2016 má vo svojich zásadách (článok 2 ods. 1) uvedené, že každé ustanovenie tohto zákona treba vykladať v súlade s Ústavou SR, verejným poriadkom, princípmi, na ktorých spočíva tento zákon, s medzinárodno-právnymi záväzkami SR, ktoré majú prednosť pred zákonom, judikatúrou ESLP a Súdneho dvora EÚ, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi vyjadrené a chránené. Podľa § 123 ods. 1 tohto zákona, súd v konaní o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní podľa osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je SR viazaná rozhoduje, či premiestnenie alebo zadržanie maloletého bolo neoprávnené a či je daný niektorý z dôvodov na nenariadenie návratu maloletého. Podľa § 123 ods. 2 súd vykonáva dokazovanie len v rozsahu potrebnom na zistenie skutočností podľa odseku 1. Berúc do úvahy už uvedené sú súdy v súlade s judikatúrou ESLP povinné v týchto konaniach zohľadňovať najlepší záujem dieťaťa, a teda nerozhodovať automaticky. Eliminujúce dôvody návratu maloletého do miesta bydliska druhého z rodičov podľa článku 13 Haagskeho dohovoru musia byť vnútroštátnymi súdmi zistené a objasnené natoľko dostatočne, aby hrozba vážneho nebezpečenstva fyzickej alebo duševnej ujmy, prípadne neznesiteľná situácia z prikázaného návratu, boli s čo najvyššou mierou pravdepodobnosti vylúčené. Podľa ESLP sú v tomto ohľade významné závery psychológa, väzba na matku, či čas strávený v dožiadanom štáte.

CMP a Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 207/2016 Z. z. z 27. júna 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých obsahujú aj ďalšie legislatívne zmeny majúce za cieľ zvýšenie

ochrany maloletých v občianskoprávnom konaní.²⁶ CMP osobitne zvyrazňuje, že súd koná v najlepšom záujme dieťaťa²⁷ a ak je to vhodné, informuje dieťa o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a veci samej. Súd je povinný zisťovať názor maloletého dieťaťa, pričom vyjadrenie názoru maloletého nie je podmienené vekovou hranicou ani rozumovou vyspelosťou, ale schopnosťou ho vyjadriť, a to primárne samostatne. Spôsob zisťovania názoru maloletého sa ponecháva na rozhodnutí súdu, zákon však predpokladá jeho prispôsobenie veku a vyspelosti maloletého. Zároveň sa posilňujú participatívne práva dieťaťa. Ak sa to neprieči účelu konania, je súd povinný maloletého informovať o prebiehajúcom konaní. Ide o taký postup súdu, ktorý umožňuje výmenu informácií, priestor pre dialóg medzi dieťaťom a dospelými na základe vzájomného rešpektu. Bude iba úlohou súdu zvoliť vhodný procesný úkon, primeraný rozumovej a vôľovej vyspelosti maloletého, ktorý mu umožní pochopiť význam a následky rozhodnutia v súdnom konaní.

Pokiaľ ide o výkon rozhodnutia od 1. júla 2016 musia sudy zisťovať, „či sa povinný podrobuje rozhodnutiu a či existujú ospravedlniteľné dôvody, pre ktoré sa povinný nemôže podrobovať rozhodnutiu“. Cieľom je korigovať doterajšiu prax niektorých súdov. Stávalo sa totiž, že sudy po podaní návrhu na výkon rozhodnutia automaticky pristupovali k sankciám a nútenému výkonu rozhodnutia bez predchádzajúceho skúmania dôvodov, prečo k výkonu nedošlo. Zároveň však treba poznamenať, že často tieto dôvody existujú nie na strane povinného, ale práve na strane oprávneného alebo samotného dieťaťa. V tomto ohľade opäť pripomíname judikatúru ESLP podľa ktorej najlepší záujem dieťaťa môže v závislosti na svojej povahe a závažnosti prevážiť nad záujmom rodiča. ESLP v tomto ohľade opakovane konštatoval, že článok 8 v žiadnom prípade neoprávňuje rodiča, aby žiadal prijatie takých opatrení, ktoré by poškodzovali zdravie a rozvoj dieťaťa.²⁸ S cieľom eliminovať už

²⁶ Pozri aj Dobrovodský, R. K postupom súdov pri výkone rozhodnutí vo veci maloletých. In: Súkromné právo. Roč. 1, č. 6-7 (2015), s. 33-46.

²⁷ Ku konceptu najlepšieho záujmu dieťaťa v slovenskej úprave porovnaj: Dobrovodský, R.: Ambície rodinnoprávnej úpravy platnej od 1.1.2016. In: Sociálna prevencia: deti, mládež a niektoré nežiaduce sociálne a sociálnopatologické javy. Roč. 11, č. 1 (2016), s. 4-6.

²⁸ Pozri aj Vyhlásenie zástupkyne SR pred ESLP k sankciám v súvislosti s výkonom práva styku rodiča s maloletým zverejnené na <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2081>.

opísaný nežiaduci stav v slovenskej súdnej praxi, ktorý vážne poškodzoval práva dieťaťa, ako aj povinného penalizovaného za situáciu, ktorú sám nezapríčinil musí súd od 1. júla 2016 po podaní návrhu na nariadenie výkonu rozhodnutia alebo po začatí konania, ktoré sa začína bez návrhu, pred vydaním uznesenia o nariadení výkonu rozhodnutia zisťovať, či sa povinný podrobuje rozhodnutiu a či existujú ospravedlniteľné dôvody, pre ktoré sa povinný nemôže podrobovať rozhodnutiu. Pri zisťovaní existencie ospravedlniteľných dôvodov súd zohľadňuje najmä správanie sa povinného pri plnení povinností a správanie sa oprávneného pri realizácii práv vyplývajúcich z rozhodnutia, ako aj správanie sa a názor maloletého. V tomto ohľade je súd povinný vykladať príslušné ustanovenia v súlade s citovanou judikatúrou ESLP.²⁹ Ak

²⁹ K tomu pozri aj nález III. ÚS 442/2017 z 21. novembra 2017. Ústavný súd v ňom *inter alia* uviedol: „38. Podľa § 3 ods. 2 vyhlášky pri zisťovaní existencie ospravedlniteľných dôvodov podľa odseku 1 súd zohľadňuje najmä správanie sa povinného pri plnení povinností a správanie sa oprávneného pri realizácii práv vyplývajúcich z rozhodnutia, ako aj správanie sa a názor maloletého. 39. Podľa § 3 ods. 5 vyhlášky ak súd zistí až po vydaní uznesenia o nariadení výkonu rozhodnutia, že existujú ospravedlniteľné dôvody podľa odseku 1, súd nepostupuje podľa § 379, 382 a 383 zákona a neuskutoční sa výkon rozhodnutia.

40. Zo sťažnosti, ako aj z predloženého súdneho spisu vyplýva, že okresný súd nevydal uznesenie o nariadení výkonu rozhodnutia a napriek tomu vyzval sťažovateľku ako povinnú na dobrovoľné plnenie povinnosti a následne jej uložil pokutu 1 000 €, keďže táto výzva zostala bezvýsledná. Došlo tak k porušeniu procesného predpisu, ktorý predpokladá vydanie uvedeného uznesenia pred alebo súčasne s úkonmi smerujúcimi k tomu, aby došlo k dobrovoľnému splneniu povinnosti. Navyše, proti uvedenému uzneseniu je podľa § 377 ods. 1 CMP prípustné odvolanie, a teda nevydaním tohto uznesenia sťažovateľka ako povinná nemohla využiť predmetný opravný prostriedok. Okresný súd jej tak znemožnil realizáciu tých procesných práv, ktoré jej dáva Civilný mimosporový poriadok, čím došlo k odňatiu možnosti konať pred súdom. 41. Zároveň je z podaní sťažovateľky, ako aj z predloženého súdneho spisu zjavné, že Krajský súd v Bratislave uznesením č. k. 11 CoP 86/2017-813 z 15. mája 2017 zrušil uznesenie okresného súdu č. k. 49 P 160/2015-306 z 5 mája 2016, ktorým bolo nariadené predbežné opatrenie o úprave styku otca s maloletou a ktoré bolo exekučným titulom, na základe ktorého bolo vedené konanie o výkon rozhodnutia o úprave styku s maloletou pod sp. zn. 47 Em 5/2016. Z uvedeného uznesenia Krajského súdu v Bratislave vyplýva, že uznesenie okresného súdu zrušil v dôsledku nepriaznivého zdravotného stavu maloletej. Ústavný súd v súvislosti s tým poukazuje aj na skutočnosť, že okresný súd v čase vydania napadnutého uznesenia mal k dispozícii dôkazy o nepriaznivom zdravotnom stave maloletej a o opakovanom odporúčaní detského psychiatra, aby sa maloletá nestretávala s otcom. Z uvedených skutočností je zjavné, že okresný súd sa pred vydaním napadnutého uznesenia dostatočne nezaoberal zisťovaním, či existujú ospravedlniteľné dôvody, pre ktoré sa povinný nemôže podrobovať rozhodnutiu v zmysle citovaných ustanovení vyhlášky. 42. Keďže vydaniu napadnutého uznesenia predchádzalo viacnásobné porušenie procesných predpisov s možným závažným dosahom vo vzťahu k záujmom maloletej, ústavný súd dospel k záveru, že napadnutým

súd konajúci vo veci výkonu rozhodnutia zistí, že možno existujúce ospravedliteľné dôvody odstrániť a plnenie rozhodnutia dosiahnuť účasťou na sociálnom poradenstve, psychologickom poradenstve alebo na inom odbornom poradenstve, povinnosť podrobiť sa poradenstvu možno nariadiť neodkladným opatrením. Neodkladné opatrenie možno nariadiť po predchádzajúcom posúdení vhodnosti a predpokladaného času trvania neodkladného opatrenia osobou, u ktorej sa má poradenstvo vykonať. Ak súd zistí až po vydaní uznesenia o nariadení výkonu rozhodnutia, že existujú ospravedliteľné dôvody výkon rozhodnutia sa neuskutoční. Súd na účely zistenia existencie dôvodov nepodrobenia sa rozhodnutiu môže nariadiť pojednávanie. Ak možno účel odkladu výkonu rozhodnutia dosiahnuť inak a vzhľadom na záujem oprávneného nie je vhodné výkon rozhodnutia odložiť, možno na účely ochrany maloletého pred ujmom nariadiť neodkladné opatrenie. Neodkladné opatrenie, z ktorého vyplýva povinnosť podrobiť sa sociálnemu poradenstvu, psychologickému poradenstvu alebo inému odbornému poradenstvu, sa nariadi po predchádzajúcom posúdení vhodnosti a predpokladaného času trvania neodkladného opatrenia osobou, ktorá má poradenstvo poskytnúť. V praxi sa ukázalo poradenstvo alebo mediácia ako veľmi dobrý prostriedok, ako sa vyhnúť „násilnému“ odoberaniu dieťaťa. Poradenstvo v praxi môže byť poskytované referátom poradensko-psychologických služieb oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, školským zariadením výchovného poradenstva alebo neštátnym akreditovaným zariadením. Podľa § 389 ods. 1 CMP môže súd odložiť výkon rozhodnutia aj bez návrhu, ak je život, zdravie alebo priaznivý vývoj maloletého výkonom rozhodnutia vážne ohrozený. Aj toto ustanovenie bolo reakciou na citovanú judikatúru ESLP, že článok 8 v žiadnom prípade neoprávňuje rodiča, aby žiadal prijatie takých opatrení, ktoré by poškodzovali zdravie a rozvoj dieťaťa.

Záver

Ako vyplýva z vyššie uvedených informácií, vnútroštátne súdy v konaniach o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní

uznesením v okolnostiach daného prípadu došlo k porušeniu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.“

nepostupujú vždy v súlade s judikatúrou ESLP k článkom 6 a 8 Dohovoru. Vzhľadom na uvedené pristúpil ústavný súd vo viacerých prípadoch k zrušeniu rozhodnutí všeobecných súdov, čím však došlo k neúmernému predĺženiu konania a k odsudzujúcim rozsudkom v Štrasburgu. Na niektoré problémy aplikačnej praxe musel zareagovať aj zákonodarca zmenou právnej úpravy. V súčasnosti je vytvorený adekvátny právny rámec na to, aby k porušovaniu práv účastníkov tohto konania nedochádzalo. Dôležité ja však, aby všeobecné súdy nerozhodovali automaticky, či mechanicky a brali do úvahy najlepší záujem dieťaťa, ktorý môže prevážiť nad záujmom rodičov. Judikatúra ESLP poukazuje v tomto ohľade na článok 13 Haagskeho dohovoru, ktorý umožňuje, aby dožiadaný štát nenariadil návrat dieťaťa, ak sa preukáže, že existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat vystaví dieťa fyzickej alebo duševnej ujme alebo ho inak privedie do neznesiteľnej situácie. Viaceré medializované prípady potvrdzujú, že opačný postup súdov môže mať veľmi negatívny dopad na ďalší psychický vývoj dieťaťa.³⁰ Na najlepší záujem dieťaťa je potrebné prihliadať aj pri výkone rozhodnutia. Aj v tomto ohľade je významným návodom pre vnútroštátne súdy judikatúra ESLP.

³⁰ Pozri napr. <https://www.noviny.sk/slovensko/119746-rozhovor-o-deti-mu-nejde-chce-zle-mne-tvrdi-matka>, <http://www.pluska.sk/regiony/stredne-slovensko/pani-andrea-39-nevzdava-pomoze-jej-europsky-sud-ludske-prava.html>, <https://www.noviny.sk/slovensko/123752-rozhodnute-ema-8-a-juliett-7-z-partizanskeho-ostavaju-u-matky>.

V VÝKLAD NARIADENIA Č. 650/2012 O DEDIČSKÝCH VECIACH V JUDIKATÚRE SÚDNEHO DVORA EÚ¹

Úvod

Dva roky po začatí uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2015 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej len „Nariadenie o dedičstve“), 12. októbra 2017 prišiel prvý rozsudok, v ktorom Súdny dvor EÚ dostal možnosť vyložiť ustanovenia nariadenia, rozsudok vo veci C-218/16 Kubicka. Položená prejudiciálna otázka sa týkala výkladu jednej z najzásadnejších otázok nariadenia – rozsahu výluky vecných práv a zápisov týchto práv do verejných registrov.

Krátko na to, 1. marca 2018 prišiel ďalší rozsudok so zásadným významom pre výklad Nariadenia o dedičstve, rozsudok vo veci C-558/16 *Mahnkopf*. Tento rozsudok sa primárne tiež týkal vecného rozsahu aplikácie Nariadenia o dedičstve, zároveň ale vykladá a kvalifikuje pojmy kľúčové nielen pre aplikáciu tohto nariadenia, ale tiež Nariadenia (EÚ) č. 2016/1103, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov (ďalej len „Nariadenie o majetkových režimoch manželov“).

Dedenie má komplexný charakter. Stretávajú sa v ňom prvky rodinného práva – povolenie k dedeniu na základe príbuzenského vzťahu, prvky práva majetkového – či už ide o vecné práva, alebo o osobitnú kategóriu majetkových vzťahov medzi manželmi. Tieto otázky sú upravené niekoľkými ďalšími nariadeniami.² Nariadenie o dedičstve sa tak stáva súčasťou systému, ktorý

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852

² Právomoc vo veciach rozvodu manželstva a vo veciach rodičovských práv a povinností (napr. zastupovanie maloletého dieťaťa v konaní) upravuje nariadenie č. 2201/2003 Brusel IIa, právomoc

musí byť vzájomne harmonický, aby nedochádzalo k zásadným problém pri jeho aplikácii. Dá sa preto očakávať, že interpretácia ustanovení Nariadenia o dedičstve bude mať nutne dopad i na ďalšie nariadenia upravujúce súvisiace otázky.³

Dedičské konania v Európskej únii majú po prijatí spoločného európskeho nariadenia zároveň potenciál stať sa učebnicou právnej komparatistiky. Aplikácia nariadenia, určovanie rozsahu jeho pôsobnosti, posudzovanie platnosti právnych úkonov *mortis causae* ako i samotnej voľby práva, povinnosť rešpektovať a prispôbiť cudzie vecné práva, budú vyžadovať, aby sa justičné orgány a príslušníci právnických povolání pôsobiaci v dedičských konaniach v členských štátoch oboznamovali s cudzou právnou úpravou, aby na základe jej analýzy vedeli prijať správne rozhodnutie, alebo správne radiť klientom.

V.1 Nariadenie o dedičstve a vecné práva

V.1.1 *Neznáme vecné práva v dedičskom konaní*

Účelom dedenia je prechod majetku (práv a povinností) poručiťľa na jeho dedičov. V centre záujmu dedičského práva sú preto vecné práva.⁴

V prípade dedičských konaní s cudzím prvkom sa môže stať, že právo aplikovateľné na dedenie nie je totožné s právnym poriadkom platným na území štátu, v ktorom sa nachádza majetok, ktorý je predmetom dedičstva. Ľahko sa tak môže stať, že na základe práva rozhodného pre dedenie je zriadené vecné právo, ktoré právny poriadok platný v mieste, kde sa nachádza majetok patriaci do dedičstva, nepozná. Obzvlášť zjavné je to v prípade

v otázkach vecných práv k nehnuteľnostiam upravuje nariadenie č. 1215/2012 Brusel Ia, právomoc a rozhodné právo vo veciach majetkových režimov manželov nariadenie č. 2016/1103 a právomoc vo veciach vyživovacej povinnosti nariadenie č. 4/2009.

³ Platí to ale i naopak. Na výklad Nariadenia o dedičstve môžu mať dopad i rozsudky SD EÚ interpretujúce nariadenia uvedené v poznámke č. 2. Vid' v tomto smere rozsudky vo veci C-294/15 *Mikolajczyk proti Czarniecka* a vo veci C-404/14 *Matoušková*.

⁴ Gandžalová, D. *Vývoj dedičského práva a jeho ďalšie smerovanie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2012, s. 104.

nehnutelností, ktoré svoj vecnoprávny štatút⁵ nemôžu meniť, okrem výnimočných okolností⁶. Vecné práva k nehnuteľnosti sa navyše spravidla registrujú vo verejných registroch, pričom nadobudnutie vecného práva k nehnuteľnosti môže byť podmienené zápisom do takéhoto verejného registra (napríklad § 4 a 5 slovenského zákona č. 162/1995 o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam).

Právo upraviť vo vlastnom právnom poriadku spoločenské vzťahy takým spôsobom, aký sa javí pre štát a jeho zákonodarcu najvhodnejším, vyplýva zo štátnej suverenity. Ťažko je preto možno očakávať, že by štát bol ochotný meniť príp. dopĺňať okruh vecných práv existujúcich podľa jeho právneho poriadku podľa toho, aké vecné práva vytvára cudzí právny poriadok aplikovateľný v konkrétnej situácii na dedenie.

Nariadenie o dedičstve preto vylučuje vecné práva z rozsahu svojej pôsobnosti. Presnejšie, z rozsahu vecnej pôsobnosti nariadenia sú vylúčené otázky povahy vecných práv [čl. 1 ods. 1 písm. k)] a otázky, či práva k nehnuteľnostiam alebo hnutelným veciam podliehajú zápisu do registra, plus dôsledky a účinky takéhoto zápisu resp. opomenutia zápisu [čl. 1 ods. 1 písm. k)]. To znamená, že ak slovenské právo pripisuje zápisu vlastníckeho práva nadobudnutého napríklad i dedením do registra – katastra nehnuteľností konštitutívny účinok, žiaden dedič sa nemôže stať vlastníkom nehnuteľnosti nachádzajúcej sa na našom území bez takéhoto zápisu a to i keby sa prechod vlastníctva na základe dedenia spravoval iným, cudzím právom, ktoré podobnú podmienku nepozná.⁷ Uvedené výluky ďalej hlbšie rozvádza odôvodnenie nariadenia, body 15 až 19.

Rámec vylúčenia vecných práv z rozsahu pôsobnosti nariadenia ďalej upresňujú článok 23 nariadenia a odôvodnenie č. 15 nariadenia. Článok 23 upravuje rozsah pôsobnosti práva rozhodného pre dedenie *lex successionis*. V zmysle jeho odseku 2 toto právo upravuje okrem iného i „e) prechod majetku,

⁵ Pod pojmom vecnoprávny štatút rozumieme právo rozhodné pre vecné práva k určitej veci, resp. skupine vecí. Štandardne, v podstate od dôb postglosátorov je týmto právom právo platné v mieste polohy vecí. Bližšie viď Csach, K.: *Vecné práva v medzinárodnom práve súkromnom a procesnom*. In: Csach, K., Gregová Širicová, Ľ., Júdová, E.. Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 137 a 138 a nasl.

⁶ Napríklad zmena hraníc štátu.

⁷ Porovnaj tiež § 7 slovenského zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.

práv a záväzkov tvoriacich časť dedičstva na dedičov, prípadne odkazovníkov (...):“.

Odôvodnenie č. 15 hovorí, že pri uplatňovaní nariadenia by nemal byť dotknutý obmedzený počet (numerus clausus) vecných práv, ktoré poznajú vnútroštátne právne poriadky niektorých členských štátov. Od členského štátu by sa nemalo požadovať uznanie vecného práva, ktoré sa vzťahuje na majetok nachádzajúci sa v uvedenom členskom štáte, pokiaľ jeho právo nepozná dané vecné právo. Inými slovami, skutočnosť že dedenie sa spravuje cudzím právom, a na základe tohto cudzieho práva vzniklo vecné právo neznáme právnomu poriadku miesta polohy veci, ktorá je predmetom dedičstva, nezaväzuje členský štát miesta polohy veci takéto cudzie právo inkorporovať do svojho právneho poriadku.

Aby ale oprávnená osoba (dedič, odkazovník) neprišla o svoje práva, neznáme vecné právo sa má prispôbiť najbližšiemu rovnocennému vecnému právu, existujúcemu v právnom poriadku členského štátu, v ktorom sa vec nachádza. Prispôbenie alebo adaptácia (v tomto článku budeme naďalej tieto pojmy používať ako synonymá) je jeden z klasických inštitútov medzinárodného práva súkromného.⁸ Tu je jeho použitie len osobitne upravené na účely nariadenia, podobne ako výhrada verejného poriadku alebo spätný a ďalší odkaz. Nariadenie v článku 31 v spojitosti s bodom 16 jeho odôvodnenia bližšie spresňuje, akými úvahami sa má orgán členského štátu pri výkone tohto prispôbenia riadiť.

V.1.2 Rozsudok SD EÚ vo veci C-218/16 Kubicka

Vo veci C-218/16 *Kubicka* mal Súdny dvor EÚ možnosť vyjadriť sa k rozsahu výluk uvedených v článku 1 ods. 2 písm. k) a l). Spornou otázkou v danom prípade bolo práve priznanie vecnoprávnych účinkov cudziemu právnomu inštitútu, existujúcemu podľa práva členského štátu rozhodného pre dedenie, ale neznámemu právnomu poriadku členského štátu, v ktorom sa dotknutý majetok nachádza.

⁸ Vid' Rozehnalová, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s 151 a nasl. V nadväznosti na prijatie nariadenia bol tento právny inštitút, i keď len pre situácie uznania a výkonu cudzích rozhodnutí, upravený i v slovenskom zákone č. 97/1963 Zb. o MPSaP v § 67a. Vid' tiež Júdová, E.: *Nová úprava adaptácie v Zákone č. 97/1963 Zb. o MPSaP*. In: Dny práva 2015. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl? Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 106-118.

V danej veci budúca poručiiteľka, pani Kubická, poľská štátna príslušníčka s obvyklým pobytom v Nemecku požiadala notára so sídlom v Poľsku o spísanie závetu. V závete žiadala zriadiť „vindikačný odkaz“ v prospech manžela, t.j. odkaz s priamym vecnoprávnym účinkom, na základe ktorého by odkazovník (manžel) nadobudol predmet odkazu ku dňu smrti poručiiteľky. Predmetom odkazu bol spoluvlastnícky podiel na nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v Nemecku. Nemecké právo ale pozná len „damnačný odkaz“, ktorý zakladá len nárok odkazovníka voči dedičom na vydanie odkazu. Cudzie vindikačné odkazy sú v Nemecku „adaptované“ (čl. 31 nariadenia č. 650/2012) na damnačné odkazy v zmysle nemeckého práva. Čo sa týka evidencie v pozemkovej knihe, v prípade priznania účinkov vindikačnému odkazu by mal byť zápis vlastníctva odkazovníka vykonaný priamo na základe závetu, zatiaľ čo v prípade odkazu s damnačným účinkom vykonávali nemecké príslušné orgány zápis na základe zmluvy o prechode vlastníckeho práva medzi dedičmi a odkazovníkom, prípadne na základe súdneho rozhodnutia, ktoré ju nahrádza.

Súdny dvor vo svojom rozsudku z 12. októbra 2017 odlišil vecné právo, ktoré je predmetom odkazu – vlastnícke právo a titul nadobudnutia tohto práva – odkaz s vindikačným účinkom. Skonštatoval, že predmetom vindikačného odkazu podľa poľského práva je vlastnícke právo, t.j. vecné právo, ktoré oba právne poriadky, poľský i nemecký, poznajú (bod 49 rozsudku). Následkom priznania účinkov vindikačnému odkazu teda nebude k majetku ležiacemu v Nemecku zriadené nové, cudzie vecné právo. Účel výluky v článku 1 ods. 2 písm. k), t.j. nezasahovať do *numerus clausus* vecných práv existujúcich podľa práva štátom, v ktorom sa majetok nachádza, tak nebude zasiahnutý.

Samotný vindikačný odkaz, ako dôvod nadobudnutia vecného práva z titulu dedenia, je inštitút dedičského práva, ktorý sa má spravovať právom rozhodným pre dedenie, v danom prípade právom poľským.

Otázky ale vyvolávala i formulácia ďalšej výluky z vecného rozsahu nariadenia, v článku 1 ods. 2 písm. l), týkajúcej sa zápisu práv k nehnuteľnostiam, alebo k hnutelným veciam do registra, vrátane právnych náležitostí takéhoto zápisu a účinkov zápisu alebo opomenutia zápisu. Ak nariadenie vylučuje z rozsahu svojej vecnej pôsobnosti právne náležitosti zápisu vecných práv do registra, znamená to, že je možné požadovať pre zápis do registra existenciu takého právneho titulu, ktorý môže zakladať nadobudnutie vecného práva podľa hmotného práva členského štátu, v ktorom sa verejný register vedie?

Detailne sa tejto otázke venoval generálny advokát Yves Bot vo svojich návrhoch zo 17. mája 2017 (body 52 až 60). Poukázal pritom najmä na odôvodnenia čísla 18 a 19 nariadenia. Pritom práve odôvodnenie č. 18 veľmi konkrétne pomenúva, čo všetko sa má posudzovať podľa práva platného v členskom štáte, v ktorom sa register vedie. Ide najmä o otázky, ktoré všetky dokumenty a informácie je potrebné predložiť, aby mohol byť zápis do registra vykonaný (na tento účel, ako sa uvádza v návrhoch AG i v rozsudku SD EÚ, je možné si vyžiadať dodatočné informácie alebo listiny i v prípade, ak má byť zápis do registra realizovaný na základe EOD) a o právo orgánov zodpovedných za vedenie registra overiť si, či vecné právo zosnulej osoby (poručiteľa), ktoré má prejsť v rámci dedenia, je skutočne právom zapísaným vo verejnom registri. V predmetnom prípade vo veci *Kubicka* bolo predmetom odkazu vlastnícke právo budúcej poručiťky, ktoré bolo ako také zapísané v nemeckom registri nehnuteľností.

Generálny advokát preto prišiel k záveru a Súdny dvor sa s jeho závermi stotožnil, že výluka v článku 1 ods. 2 písm. l) sa nemôže týkať podmienok nadobudnutia vecného práva, ktoré je predmetom zápisu do verejného registra. Tieto podmienky, ako už bolo uvedené, sa majú posudzovať podľa *lex successionis*, tak ako to stanovuje článok 23 ods. 2 písm. e) nariadenia.

Dosah tohto výkladu sa s veľkou pravdepodobnosťou nekončí pri Nariadení o dedičstve. Nariadenie č. 2016/1103 o majetkových režimoch manželov obsahuje takmer identicky formulované výluky v článku 1 ods. 2 písm. g) a h). Jediný rozdiel oproti článku 1 ods. 2 písmená k) a l) Nariadenia o dedičstve je spresnenie v písmene g) článku 1 ods. 2 Nariadenia o majetkových režimoch manželov, že z rozsahu pôsobnosti tohto nariadenia je vylúčená povaha vecných práv „vzťahujúcich sa na majetok“. Na účely zabezpečenia účinného užívania práv manželov k majetku v inom členskom štáte i toto nariadenie predvída prispôsobenie (adaptáciu) vecného práva na najbližšie domáce rovnocenné vecné právo (čl. 29 Nariadenia o majetkových režimoch manželov).⁹

⁹ Obdobné ustanovenia obsahuje tiež nariadenie (EÚ) č. 2016/1104 ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových dôsledkov registrovaných partnerstiev, v článku 1 ods. 2 písm. g) a h) –

Podobne znejú i odôvodnenia Nariadenia o majetkových režimoch manželov vzťahujúce sa k predmetným výlukám, konkrétne odôvodnenia č. 24 až 28. Nakoniec, horeuvedené ustanovenia boli v širokej miere inšpirované Nariadením o dedičstve, ako je možné vidieť i z legislatívneho uznesenia Európskeho parlamentu z 10. septembra 2013 k návrhu nariadenia o majetkových režimoch manželov.¹⁰ Domnievame sa preto, že môžeme vysloviť záver, že v súlade so závermi rozsudku vo veci C-218/16 *Kubicka* bude potrebné vykladať i výluku vecných práv a registrácie vecných práv z rozsahu vecnej pôsobnosti nariadenia č. 2016/1103 o majetkových režimoch manželov.

V.2 Nariadenie o dedičstve a manželské majetkové režimy

V.2.1 Vyporiadanie majetkového režimu manželov a dedičské práva pozostalého manžela

Otázkou vymedzenia vecného rozsahu nariadenia č. 650/2012, tentoraz prostredníctvom kvalifikácie právneho inštitútu nemeckého práva týkajúceho sa nároku pozostalého manžela na časť majetku po zosnulom manželovi, sa Súdny dvor EÚ zaoberal i vo veci C-558/16 *Mahnkopf*.

Otázky týkajúce sa majetkových práv vyplývajúcich z manželského zväzku a majetkových práv vyplývajúcich z právnych vzťahov, ktoré majú porovnateľné účinky (registrované partnerstvá), sú vylúčené z rozsahu pôsobnosti Nariadenia o dedičstve v zmysle jeho článku 1 ods. 2 písm. d). Právomoc, rozhodné právo a uznávanie a výkon rozhodnutí v týchto veciach sú predmetom úpravy samostatných nariadení: nariadenia (EÚ) č. 2016/1103, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov a nariadenia (EÚ) č. 2016/1104, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti

vylúčenie otázok povahy vecných práv a zápisu práv do registra z rozsahu pôsobnosti nariadenia a v článku 29 – prispôsobenie vecných práv.

¹⁰ Legislatívne uznesenie Európskeho parlamentu z 10. septembra 2013 o návrhu nariadenia Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov (COM(2011)0126 – C7-0093/2011 – 2011/0059(CNS)) (Mimoriadny legislatívny postup – konzultácia), dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0338+0+DOC+XML+V0//SK>.

právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových dôsledkov registrovaných partnerstiev. Vzhľadom na to, že tieto nariadenia boli prijaté v rámci posilnenej spolupráce, neuplatňujú sa vo všetkých členských štátoch.¹¹

Pritom otázka vyporiadania majetkového režimu manželov je veľmi často riešená práve v kontexte dedičského konania (napr. § 195 slovenského zák. č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok). V prípade *Mahnkopf* išlo o ustanovenie nemeckého práva § 1371 občianskeho zákonníka, ktoré obsahovalo osobitnú úpravu vyporiadania zákonného majetkového režimu manželov použiteľnú v prípade, ak tento majetkový režim zanikol z dôvodu smrti jedného z manželov.

Nariadenia č. 2016/1103 a 2016/1104 zohľadňujú situácie, keď spoločný majetkový režim zaniká z dôvodu smrti jedného z manželov a je vyporiadavaný v kontexte dedičského konania a spájajú právomoc vo veci dedičstva s právomocou vo veci vyporiadania majetkového režimu manželov (článok 4 nariadenia č. 2016/1103, článok 4 nariadenia č. 2016/1104). Je nutné podotknúť, že tieto ustanovenia sa uplatnia, len ak ide o súdy členského štátu.

Inak je to v prípade určenia rozhodného práva. Právo rozhodné pre dedenie sa určí podľa kolíznych noriem Nariadenia o dedičstve a je to buď právo obvyklého pobytu zosnulého v čase smrti, alebo právo štátu, ktorého bol zosnulý štátnym občanom, ak ho zosnulý zvolil v zmysle článku 22 Nariadenia o dedičstve. Právo rozhodné pre majetkový režim manželov je spravidla určované podľa kolízneho kritéria spoločného pre oboch manželov. Ak manželia nezvolili rozhodné právo, v zmysle nariadenia č. 2016/1103 je to subsidiárne právo štátu: a) v ktorom mali manželia prvý spoločný obvyklý pobyt po uzavretí manželstva, b) ktorého štátnymi príslušníkmi boli obaja manželia v čase uzavretia manželstva alebo c) ku ktorému mali obaja manželia najužšiu väzbu. Ak by vo veci rozhodoval slovenský súd, keďže Slovensko sa posilnenej spolupráce v oblasti majetkových režimov manželov nezúčastňuje, aplikoval by v súlade s §-om 21 zák. č. 97/1963 Zb. o MPSaP právo štátu ktorého sú obaja manželia štátnymi príslušníkmi, ak nemajú spoločnú štátnu príslušnosť, tak právo slovenské.

¹¹ Slovenská republika sa tejto posilnenej spolupráce nezúčastňuje.

Lahko preto môže prísť k situácii, keď je rozdielne právo aplikovateľné na určenie podielu pozostalého manžela na dedičstve a iné právo na určenie podielu pozostalého manžela na spoločnom majetku resp. majetku po zosnulom manželovi (v závislosti od toho, či vytvárali manželia spoločný majetok počas trvania manželstva, alebo mali režim oddeleného majetku). To ale môže viesť k absurdným situáciám, keď je pozostalý manžel buď znevýhodnený, alebo naopak neprímerane zvýhodnený oproti tomu, keby jeho majetkový podiel a podiel na dedičstve bol určovaný podľa jedného a toho istého právneho poriadku.

V medzinárodnom práve súkromnom je tento problém dlhodobo známy, spomínajú ho tak domáce, ako i zahraničné monografie venované medzinárodnému právu súkromnému.¹² Spomína ich i generálny advokát Maciej Szpunar vo svojich návrhoch vo veci C-558/16 *Mahnkopf*, body 54 až 58. Ako riešenie je spravídla navrhované práve prispôsobenie - adaptácia.¹³

V.2.2 Rozsudok SD EÚ vo veci C-558/16 *Mahnkopf*

Manželia, pán a pani Mahnkopf, mali v čase smrti pána Mahnkopfa obaja obvyklý pobyt v Nemecku. Ich vzájomné majetkové vzťahy sa spravovali zákonným majetkovým režimom oddeleného nadobúdania majetku s vyrovnaním prírastkov. V zmysle nemeckého občianskeho zákonníka (§ 1371), ak takýto manželský majetkový režim zanikne z dôvodu smrti jedného z manželov, vyrovnanie majetkového prírastku nadobudnutého počas trvania manželstva sa vykoná tak, že dedičský podiel pozostalého manžela sa zvýši o štvrtinu dedičstva.

Po smrti pána Mahnkopfa, jedinými dedičmi sa stali jeho manželka a syn. Podiel pani Mahnkopfovej na majetku zosnulého manželstva sa určil ako jedna štvrtina ktorú nadobudla ako zákonný dedič v prvej dedičskej skupine, plus jedna štvrtina o ktorú sa jej podiel zvýšil v súlade s vyššie uvedeným ustanovením nemeckého občianskeho zákonníka. Pani Mahnkopfová tak mala

¹² Kučera, Z., Pauknerová, M., Ružička, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 144 (příklad); Bogdan, M. *Private international law as component of the law of the forum: general course*. The Hague: Hague Academy of International Law, 2012. Collection of law lectures in pocketbook form, s. 309 a nasl.

¹³ Rozehnalová, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 152 a 153.

nárok na polovicu majetku zosnulého manžela, štvrtinu však z titulu dedenia a štvrtinu z titulu vyrovnania majetkového prírastku nadobudnutého počas trvania manželstva. Je potrebné spresniť že v tomto prípade sa tak dedenie po pánovi Mahnkopfovi, ako i majetkové vzťahy manželov, spravovali nemeckým právom.

Pani Mahnkopfová požiadala príslušný nemecký orgán o vydanie európskeho osvedčenia o dedičstve (čl. 62 a nasledujúce Nariadenia o dedičstve), ktoré hodlala predložiť vo Švédsku na účely zápisu vlastníckych práva jej, i syna, k nehnuteľnosti zosnulého nachádzajúcej sa vo Švédsku. Nemecké orgány si ale neboli isté, či môžu v európskom osvedčení o dedičstve (ďalej len EOD) uviesť i štvrtinu, o ktorú sa podiel manželky na majetku zosnulého manžela zvýšil z titulu vyrovnania majetkového prírastku nadobudnutého počas trvania manželstva.

Nemecký súd sa preto obrátil na Súdny dvor EÚ so sériou otázok v ktorých sa pýtal: 1) či je možné ustanovenie, akým je § 1371 nemeckého občianskeho zákonníka, zaradiť do rozsahu pôsobnosti Nariadenia o dedičstve (tzn. či je možné pod slovami „toto nariadenie sa vzťahuje na dedenie majetku zosnulých osôb“ uvedenými v čl. 1 ods. 1 nariadenia rozumieť i nadobudnutie podielu na majetku zosnulého manžela v dôsledku zániku zákonného majetkového režimu manželov z dôvodu smrti jedného z nich); ak nie, tak 2) či je možné uviesť v EOD celý podiel manželky vrátane zvýšenia v dôsledku vyrovnania majetkového prírastku; ak nie je možné ani to, 3) či je možné aspoň pre informáciu uviesť v EOD, aký je celý podiel pozostalého manžela na majetku zosnulého.¹⁴ Keďže Súdny dvor už na prvú otázku odpovedal kladne, ďalšími dvomi sa už nezaoberal.

Na úvod Súdny dvor štandardne pripomenul, že znenie ustanovenia práva Únie, ktoré neobsahuje nijaký výslovný odkaz na právo členských štátov s cieľom určiť jeho zmysel a rozsah pôsobnosti, si v zásade vyžaduje autonómny a jednotný výklad v celej Únii. Ďalej upozornil na formuláciu článku 1 ods. 1 nariadenia, už citovaného a článku 3 ods. 1 písm. a), ktoré pod pojem „dedenie“ na účely nariadenia zahŕňa všetky dôvody prechodu majetku, práv a povinností z dôvodu smrti nezávisle od toho, či ide o prechod na základe

¹⁴ Pre lepšiu prehľadnosť sú otázky uvádzané v skrátenej forme. Plné znenie prejudiciálnych otázok vid' bod 30 rozsudku SD EÚ vo veci C-558/16 Mahnkopf.

právneho úkonu *mortis causae*, alebo zo zákona, v spojitosti s odôvodnením č. 9 nariadenia upresňujúcim, že do rozsahu pôsobnosti nariadenia by mali patriť všetky občianskoprávne aspekty dedenia z dôvodu smrti.

Čo sa týka predmetného ustanovenia § 1371 nemeckého občianskeho zákonníka, Súdny dvor zdôraznil (body 39 a 40 rozsudku), že toto ustanovenie sa uplatní len v prípade zániku manželstva smrťou jedného z manželov. Stotožnil sa so závermi generálneho advokáta, že toto ustanovenie sa netýka rozdelenia majetkových práv medzi manželmi, ale práv pozostalého manžela na majetok, ktorý už je zahrnutý do pozostalosti. Vzhľadom na to je možné takéto ustanovenie považovať za pravidlo vnútroštátneho práva ktoré sa vzťahuje na otázky dedenia v zmysle článku 1 ods. 1 nariadenia. Takýto výklad je tiež v súlade s cieľmi európskeho osvedčenia o dedičstve, pretože len tak je možné uviesť v EOD úplnú informáciu o právach pozostalého manžela.

Pomerne strohé konštatovanie Súdneho dvora vychádza z detailnej analýzy generálneho advokáta Macieja Szpunara v jeho návrhoch prednesených 13. decembra 2017.

Podľa generálneho advokáta je potrebné jednotne odlišiť pôsobnosť nariadení č. 650/2012 o dedičstve, 2016/1103 o manželských majetkových režimoch a 1215/2012 Brusel Ia. Nariadenia by sa mali navzájom dopĺňať. Preto je potrebné vylúku otázok týkajúcich sa majetkových práv vyplývajúcich z manželského zväzku v článku 1 ods. 2 písm. d) Nariadenia o dedičstve vykladať v súlade s judikatúrou Súdneho dvora k paralelnému ustanoveniu Bruselského dohovoru a jeho nástupcu Nariadenia Brusel I, vylučujúcemu majetkové práva vyplývajúce z manželského zväzku z rozsahu pôsobnosti týchto noriem (body 87 až 90 návrhov GA).

Nariadenie č. 2016/1103 sa pritom bude vzťahovať najmä na vymedzenie majetkových práv, ktoré budú patriť do dedičstva, ale nie na otázky týkajúce sa určenia práv pozostalého manžela vo vzťahu k tomu, čo už patrí do dedičstva (bod 77 návrhov GA).¹⁵

Podľa generálneho advokáta pre kvalifikáciu predmetného ustanovenia § 1371 ods. 1 nemeckého občianskeho zákonníka má byť rozhodujúci účel tejto

¹⁵ Porovnaj tiež text odôvodnenia č. 18 nariadenia (EÚ) č. 2016/1103.

právnej normy. Aby stanovil tento účel, generálny advokát sa vysporiadal z celkovými okolnosťami a podmienkami pôsobenia tejto právnej normy v nemeckej právnej úprave (body 40 až 53 návrhov GA). Na základe toho postavil svoje závery na zisteniach že:

1. hlavným účelom § 1371 ods. 1 nie je rozdelenie majetku alebo vyporiadanie majetkového režimu manželov, ale skôr vymedziť postavenie pozostalého manžela, tým že stanovuje jeho podiel na dedičstve;
2. nie je tu priamy súvis medzi podielom pripadajúcim pozostalému manželovi a vzťahmi vyplývajúcimi priamo z manželstva, keďže toto ustanovenie sa uplatní bez ohľadu na to, či sú splnené predpoklady pre rozdelenie majetku podľa zákonnej úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi;
3. budúci poručiteľ môže jednostranne zabrániť uplatneniu tohto ustanovenia, tým že využije nástroje dedičského práva, konkrétne tým, že v závete vylúči pozostalého manžela z dedenia.

Na základe toho navrhol generálny advokát kvalifikovať predmetné ustanovenie na účely Nariadenia č. 650/2012 ako vzťahujúce sa na dedenie a nie na majetkový režim manželov.

Generálny advokát však vo svojich návrhoch v časti „Úvodné poznámky“ v bodoch 54 až 67 naznačuje, že táto kvalifikácia nemusí byť v budúcnosti v každej situácii braná ako neprekonateľná. V špecifickej situácii, o akú ide v prípadoch, keď by vzájomné uplatnenie iného práva pre vyporiadanie manželského majetkového režimu a iného práva pre dedenie po zosnulom manželovi viedlo k disharmonickým až absurdným výsledkom¹⁶, je možné podľa GA predvídať použitie nástrojov medzinárodného práva súkromného, najmä prispôbenie (adaptáciu) na úrovni kolízneho alebo hmotného práva, a na účely tohto individuálneho prípadu kvalifikovať prípadne i ustanovenie § 1371 nemeckého občianskeho zákonníka inak (bod 66 návrhov GA).

Túto možnosť by prípadne potvrdzovalo i znenie odôvodnenia č. 12 Nariadenia o dedičstve, ktoré hovorí, že prispôbením neznámych vecných práv, ktoré výslovne upravuje toto nariadenie, „by nemali byť dotknuté iné formy prispôbenia v rámci uplatňovania tohto nariadenia“.

¹⁶ Vid' diela citované v poznámke č. 12.

Podobný postup, ktorý by bez problémov fungoval pri aplikácii vnútroštátnych katalógov kolíznych noriem, ale na úrovni noriem európskeho MPS, komplikuje fakt, že kvalifikácia situácií, ako je tá, ktorá je predmetom úpravy zmieňovaného ustanovenia nemeckého občianskeho zákonníka, je základom pre vyriešenie otázky, či bude použité Nariadenie o dedičstve, alebo Nariadenie o majetkových režimoch manželov. Nie je preto možné pripustiť, že sa bude meniť podľa situácie a v nadväznosti na to sa budú od prípadu k prípadu meniť podmienky pre aplikáciu jedného alebo druhého nariadenia. Je skôr predvídateľné, že po určení rozhodného práva na základe kolíznych noriem v Nariadení o dedičstve a na základe kolíznych noriem aplikovateľných pre majetkové vzťahy manželov (pre niektoré členské štáty Nariadenie č. 2016/1103, pre iné vnútroštátne kolízne normy), bude súdny orgán¹⁷ rozhodujúci v danej veci ďalej pracovať či už s odkazom kolíznej normy, alebo s normami hmotného práva.¹⁸

Súdny dvor však do svojho rozsudku prebral iba malú časť zo záverov generálneho advokáta. Výslovne odkazuje len na body 78 až 93 a bod 102 návrhov GA. Využitie prispôsobenia v takých hraničných situáciách, aké sú zmienené vyššie, a vôbec záväznosť kvalifikácie určitej situácie ako otázky „dedenia“ alebo otázky „majetkových vzťahov manželov“ je tak do budúcnosti otvorená.

Záveru generálneho advokáta tiež veľa napovedajú i k obsahu a pôsobeniu európskeho osvedčenia o dedičstve. Generálny advokát odlišuje medzi skutočnosťami uvedenými v EOD, na ktoré sa vzťahuje domnienka správnosti v zmysle článku 69 Nariadenia o dedičstve, a skutočnosťami, ktoré sú uvedené v EOD čisto na informačné účely. Do prvej skupiny patria výlučne skutočnosti stanovené na základe rozhodného práva určeného podľa kolíznych noriem uvedených v Nariadení o dedičstve. Do druhej skupiny patria výlučne skutočnosti vyplývajúce z *lex successionis*, najmä tie, ktoré sú vymenované v článku 23 ods. 2 nariadenia, ale i ďalšie určené podľa článkov 24 až 28

¹⁷ Nariadenie o dedičstve chápe pojem „súd“ široko. Súdom môže byť na účely nariadenia i iný orgán alebo príslušník právnického povolania, ktorý má právomoc v dedičských veciach, vykonáva funkcie justičného orgánu, alebo koná na základe poverenia justičného orgánu ev. pod jeho kontrolou (bližšie viď článok 3 ods. 2 Nariadenia o dedičstve).

¹⁸ Adaptáciu je možné realizovať tak na úrovni hmotného, ako i kolízneho práva.

Nariadenia o dedičstve, akými sú prípustnosť a platnosť právnych úkonov pre prípad smrti, vrátane dedičskej zmluvy a platnosť vyhlásenia o prijatí alebo odmietnutí dedičstva (bod 100 návrhov GA).

Ak by teda štvrtinu majetku, o ktorý bol zvýšený podiel pozostalej manželky na dedičstve, nebolo možné považovať za majetok, ktorý pripadol manželke na základe ustanovení dedičského práva, informácia o tomto majetku uvedená v EOD by nemala dôkazné účinky podľa článku 69 Nariadenia o dedičstve a EOD by nemohol byť podkladom pre zápis vlastníctva manželky k nehnuteľnému majetku nachádzajúcemu sa vo Švédsku. Podľa názoru generálneho advokáta i Súdneho dvora EÚ by to mohlo ohroziť účinnosť európskeho osvedčenia o dedičstve. Záujem zabezpečiť účinnosť EOD a v spojitosti s tým i efektívne zaručiť práva dedičov (odôvodnenie 7 nariadenia o dedičstve) je tak spätne využívaný ako argument pre kvalifikáciu ustanovenia § 1371 ods. 1 nemeckého občianskeho zákonníka ako spadajúceho do oblasti dedičského práva.

V.3 Lekcia k výkladu Nariadenia o dedičstve

Oba rozsudky nám môžu veľa napovedať, akými zásadami sa bude riadiť výklad Nariadenia o dedičstve.

Prvým evidentným znakom je snaha Súdneho dvora EÚ o zabezpečenie čo najväčšej účinnosti európskeho nástroja upravujúceho cezhraničné dedenie. Toto ale nie je nový jav, Súdny dvor takto postupuje konštantne pri výklade právnych aktov prijímaných na účely úpravy cezhraničných právnych vzťahov, v rámci justičnej (súdnej) spolupráce v občianskych veciach.¹⁹

Z pohľadu Súdneho dvora i z pohľadu európskeho zákonodarcu je to totiž práve Nariadenie o dedičstve, ktoré „uľahčuje riadne fungovanie vnútorného trhu odstránením prekážok voľného pohybu osôb“ – odôvodnenie č. 7 nariadenia, opakovane citované v oboch rozsudkoch (bod 56 rozsudku *Kubicka*, bod 35 rozsudku *Mahnkopf*). Účinné uplatňovanie nariadenia tak zabezpečuje realizáciu jednej zo základných slobôd, na ktorých je EÚ budovaná, a to slobody pohybu osôb.

¹⁹ Napríklad rozsudok SD EÚ vo veci C-281/02 *Owusu*.

V odôvodnení č. 7 sú zároveň formulované i ciele nariadenia, ktoré budú podľa všetkého kľúčovým princípom pri interpretácii nariadenia.²⁰ Za dominantnú je možno v tomto smere považovať požiadavku, aby boli „efektívne zaručené práva dedičov a odkazovníkov, ďalších osôb s blízkym vzťahom k zosnulému, ako aj veriteľov poručiteľa“ a tiež požiadavku že „v európskom priestore spravodlivosti musia mať občania možnosť usporiadať svoje dedičstvo vopred“.

Táto požiadavka vedie napríklad v prípade *Kubicka nielen* k potrebe chápať výluku povahy vecných práv z rozsahu pôsobnosti nariadenia reštriktívne, ale i k tomu, že Súdny dvor pripustil prejudiciálnu otázku, ktorá bola do istej miery hypotetická, t.j. týkala sa budúceho problému. Dedičské konanie sa v danom prípade ešte nezačalo, poručiteľka nezomrela a problém uznateľnosti cudzieho vindikačného odkazu v Nemecku ešte nevyvstal.²¹ Avšak odpoveď na prejudiciálnu otázku umožní poručiteľke účinne si usporiadať svoje dedičstvo vopred a je tak spôsobilá posilniť právnu istotu zúčastnených osôb (bod 38 rozsudku *Kubicka*, bod 36 návrhov generálneho advokáta vo veci *Kubicka*).

I európske osvedčenie o dedičstve je zavedené na podporu realizácie týchto cieľov. EOD má umožniť dedičom, odkazovníkom, vykonávateľom závetu alebo správcom dedičstva ľahko a najmä účinne preukázať svoje postavenie a dovolať sa svojich práv v iných členských štátoch (odôvodnenie č. 68, článok 63 Nariadenia o dedičstve). Preto je potrebné v záujme dosiahnutia cieľov európskeho osvedčenia o dedičstve, aby osvedčenie obsahovalo úplnú informáciu o právach pozostalého manžela v súvislosti s pozostalosťou (bod 43 rozsudku *Mahnkopf*).

²⁰ Súdny dvor EÚ pri interpretácii aktov práva EÚ upravujúcich cezhraničné právne vzťahy, ale i práva EÚ ako takého kladie veľký dôraz na teleologický výklad, t.j. výklad s ohľadom na cieľ predpisov práva EÚ. Viď tiež Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. Academia Iuris, s. 65; Tichý, L., Arnold, R., Zemánek, J., Král, R., Dumbrovský, T. *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 239

²¹ Dovoľujeme si dokonca s trochou nadsázky povedať, že notársky zamestnanec, ktorý odmietol zriadiť závet podľa požiadaviek pani Kubickej, bol aktívny nad rozumnú mieru. Zákonnosť závetu posudzoval nielen podľa zákonných požiadaviek poľského práva ktorému podliehal, ale domýšľal (v podstate hypoteticky) dopady závetu do budúcnosti v kontexte cudzieho práva. I keď v tomto konkrétnom prípade to viedlo k zvýšeniu právnej istoty pani Kubickej, ktorá sa môže do budúcnosti spoľahnúť, že jej závet bude účinný, nemyslíme si, že takýto postup zo strany orgánov aplikácie práva by bol potrebný a zmysluplný.

Naďalej tiež platí tiež že pojmom uvedeným v nariadení je potrebné dať autonómny výklad. Pojmy, ktoré sú kľúčové pre aplikáciu nariadení upravujúcich cezhraničné právne vzťahy, Súdny dvor systematicky vykladá ako autonómne pojmy práva EÚ.²² Preto napríklad generálny advokát M. Szpunar v bode 32 svojich návrhov vo veci *Mahnkopf* uvádza: „Harmonizácia kolíznych noriem v rámci nariadenia č. 650/2012 (...) vedie k tomu, že túto otázku treba posúdiť v novom, doposiaľ neznámom kontexte. Pojmy, ktoré normotvorca Únie použil na účely vymedzenia oblasti pôsobnosti nariadenia č. 650/2012, majú totiž autonómnu povahu. To znamená, že kvalifikovanie takých noriem, akou je § 1371 ods. 1 BGB, vykonané v kontexte vnútroštátnych kolíznych noriem, nemôže byť smerodajné pre zodpovedanie prvej prejudiciálnej otázky.“

Pojem *dedenie majetku zosnulých osôb*, ako pozitívne vymedzenie rozsahu pôsobnosti nariadenia v článku 1 ods. 1, ako i samotný pojem *dedenie*, u ktorého jeho nezávislosť na vnútroštátnych definíciách zdôrazňuje skutočnosť, že je samostatne definovaný v článku 3 ods. 1 písm. a) nariadenia, sú určite takýmito pojmami kľúčovými pre uplatnenie Nariadenia č. 650/2012 ako takého. Súdny dvor v rozsudku *Mahnkopf* pri kvalifikácii ustanovenia nemeckého občianskeho zákonníka vlastne nezávisle interpretoval tieto pojmy.

Za jeden zo základných princípov, v súlade s ktorým je potrebné interpretovať ustanovenia Nariadenia o dedičstve, je potrebné považovať i princíp jednoty dedičského práva.

Tradične sú v medzinárodnom práve súkromnom rozoznávané dva prístupy k určovaniu rozhodného práva pre dedenie: tzv. jednotný systém, v terminológii slovenského a československého MPS – jednotný dedičský štatút a tzv. delený systém, v terminológii slovenského a československého MPS – rozštiepený dedičský štatút. Prvý systém podriaďuje dedenie celej pozostalosti jednému právnomu poriadku, zatiaľ čo ten druhý, tým že stanovuje iné kolízne kritérium pre dedenie hnutelných vecí a iné pre dedenie nehnuteľného

²² Bogdan, Michael. *Concise introduction to EU private international law*. Third edition. Groningen: Europa Law Publishing, 2016, s. 14, tiež s. 33. Viď tiež Kočišová, S., Siman, M. *Zjednocovanie pojmov civilného práva prostredníctvom výkladu Súdneho dvora Európskej únie*. In: Olomoucké dny soukromého práva, Juridicum Olomoucense o.p.s., 2018, s. 259.

majetku, vedie potenciálne k aplikácii viacerých právnych poriadkov na dedenie pozostalosti po jednom a tom istom poručiteľovi.²³

Nariadenie sa jednoznačne prikláňa na stranu jednotného systému aplikácie jedného právneho poriadku na dedenie celej pozostalosti, bez ohľadu na to či ide o veci hnutelné alebo nehnuteľné. Návrh nariadenia²⁴ v bode 4.3 označuje jednotný režim za výhodnejší a prospešnejší pre dotknuté osoby. Ako sa uvádza vo výklade k článku 16 návrhu, jednotný režim umožňuje poručiteľovi naplánovať spravodlivé rozdelenie svojho majetku – tzn. usporiadať dedičstvo vopred.

Obdobne i odôvodnenie č. 37 Nariadenia o dedičstve, ktoré uvádza, že z dôvodu právnej istoty a s cieľom predísť rozdeleniu dedičstva na niekoľko častí by sa malo rozhodným právom spravovať celé dedičstvo, t.j. všetok majetok tvoriaci dedičstvo bez ohľadu na povahu majetku, a to, kde sa majetok nachádza. Samotný text nariadenia v článku 21 používa slovné spojenie „rozhodným právom vo veci *celého* dedičstva“. Obdobne i článok 22 hovorí o voľbe práva pre dedenie *celého* dedičstva a takisto článok 23 upravujúci rozsah pôsobnosti ustanovuje, že právnym poriadkom určeným podľa článku 21 alebo článku 22 sa spravuje *celé* dedičstvo.

Súdny dvor EÚ použil princíp jednoty práva rozhodného pre dedenie ako ďalší z argumentov, z akého dôvodu by vindikačný odkaz podľa poľského práva nemal byť vylúčený z rozsahu pôsobnosti Nariadenia o dedičstve. Ak by sa totiž takáto výluka pripustila, viedlo by to k rozdeleniu dedičstva na niekoľko častí, čo nie je zlučiteľné s článkom 23 nariadenia a jeho cieľmi (bod 57 rozsudku vo veci C-218/16 *Kubicka*).

V.4 Ešte pár slov k voľbe práva podľa Nariadenia o dedičstve

Princíp jednoty dedičského práva, tak ako bol interpretovaný v rozsudku SD EÚ vo veci C-218/16 *Kubicka*, nabáda k záveru, že už samotný výber inštitútu

²³ Bližšie viď Csach, K., Gregová Širicová, L., Júdová, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 286.

²⁴ Návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia KOM (2009) 154 v konečnom znení.

dedičského práva vlastného právneho poriadku štátu, ktorého je poručiteľ občanom a ktorý právo štátu obvyklého pobytu poručiteľa nepozná, je možné považovať na účely nariadenia za voľbu práva.

Takúto možnosť vyslovene naznačuje odôvodnenie č. 39 nariadenia, keď hovorí, že voľba práva by sa mohla považovať za preukázanú právnym úkonom nakladania s majetkom pre prípad smrti napríklad vtedy, keď v ňom zosnulý uviedol odkaz na osobitné ustanovenia právneho poriadku štátu, ktorého je štátnym príslušníkom, alebo ak inak uviedol tento právny predpis. Všeobecne je akceptovaný záver, že nariadenie vzhľadom na formuláciu odôvodnenia č. 39 nariadenia i článku 22 ods. 2 nariadenia pripúšťa mlčky urobenú voľbu práva.²⁵

Článok 22 ods. 2 obsahuje dve varianty, ako formálne vyjadriť voľbu práva. Buď výslovne vo vyhlásení vo forme právneho úkonu nakladania s majetkom pre prípad smrti – poručiteľ môže teda zriadiť samostatnú listinu o voľbe práva, ktorá ale má náležitosti právneho úkonu *mortis causae*. Alebo voľba práva bude vyplývať z ustanovení právneho úkonu pre prípad smrti²⁶, tu bude ako vodítko zrejeme relevantné práve odôvodnenie nariadenia č. 39.

Každopádne ale i odôvodnenie č. 39 hovorí len o odkaze na osobitné ustanovenia právneho predpisu štátu, ktorého je osoba (poručiteľ) štátnym príslušníkom, a nie o odkaze na špecifický právny inštitút. Nie je teda jasné, či i táto alternatíva je prípustná. Keďže závet pani Kubickej pripravoval notársky zamestnanec, je pravdepodobné, že tento závet obsahoval odkaz na konkrétne ustanovenie poľského práva, ktoré upravuje vindikačný odkaz. Je ale možné si predstaviť, že keby tam takýto odkaz priamo na zákonné ustanovenie nebol, ale závet by

²⁵ Kohler, Ch. *L'autonomie de la volonté en droit international privé: Un principe universel entre libéralisme et étatismes*. Leiden: Brill - Nijhoff, 2013, s. 254. V odbornej literatúre sú však prezentované i opačné názory, viď Bergquist, U., Damascelli, D., Frimston, R., Lagarde, P., Odersky, F., Reinhart, B.. *EU regulation on succession and wills: commentary*. Köln: Otto Schmidt, 2015, s. 129. Je treba poznamenať že návrh nariadenia mlčky urobenú voľbu práva nepripúšťal, vyžadoval „výslovne urobené“ určenie rozhodného práva pre dedičstvo – článok 17 ods. 2 Návrhu Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia KOM (2009) 154 v konečnom znení.

²⁶ V znení korigenda k nariadeniu č. 650/2012 o 17. októbri 2014, Ú. v. EÚ L 299, 17.10.2014, s. 34-35.

obsahoval jednoznačne formulovaný vindikačný odkaz, bola by takto vyjadrená voľba práva považovaná za neplatnú? Potom by platnosť alebo neplatnosť voľby práva závisela na čisto formálnom kritériu, o ktorom by bežný poručiteľ, ktorý závet robí bez právnik, nemusel mať vedomosť.

Nezodpovedaná ale zostáva ešte jedna otázka. Čo ak by poručiteľ vo svojom závete zriadil inštitút dedičského práva, ktorý pozná právo štátu, v ktorom má obvyklý pobyt, ale nepozná ho právo štátu ktorého je občanom, a popri tom by výslovne zvolil ako právo rozhodné pre dedičstvo tento druhý právny poriadok? Alebo by využil inštitúty vlastné dedičskému právu dvoch rôznych štátov, pričom by sa jednalo o dva štáty, ktorých má dvojité občianstvo, alebo o štát, v ktorom má obvyklý pobyt, a štát, ktorého je občanom. Takýto prejav vôle by v zmysle nariadenia a princípu jednoty dedičského práva mal byť zrejme odmietnutý – tým myslím prejav vôle smerujúci k voľbe práva. Prejav vôle smerujúci k úprave dedenia by ale mal byť v záujme právnej istoty a rešpektovania vôle poručiteľa zrejme pripustený, tu bude ale najskôr na mieste adaptácia tých právnych inštitútov dedičského práva, ktoré poručiteľ zriadil v poslednej vôli, ale ktoré nie sú známe právu štátu, v ktorom má obvyklý pobyt.

Definitívnu odpoveď na všetky tieto otázky ale môže dať len judikatúra Súdneho dvora EÚ.

Záver

Interpretácia nariadenia č. 650/2012 o dedičstve v rozsudkoch C-218/16 *Kubicka* a C-558/16 *Mahnkopf* naznačujú, akými zásadami sa bude výklad nariadenia riadiť. Kľúčovými budú zrejme požiadavky efektívne zaručiť práva dedičov a odkazovníkov, ale i efektívne zaručiť rešpektovanie práva poručiteľa disponovať so svojim majetkom pre prípad smrti a ďalej princíp jednoty dedičského práva. Efektívne zabezpečenie práva dedičov a odkazovníkov znamená čo najširšie rešpektovanie práva rozhodného pre dedenie *lex successionis* a akýchkoľvek modalít úpravy dedičských vzťahov vykonaných podľa tohto práva. Znamená to tiež zabezpečiť, že európske osvedčenie o dedičstve bude mať naozaj účinky, ktoré mu pripisuje nariadenie a že bude platným dokladom, na základe ktorého sa budú môcť dedičia a odkazovníci ujať majetku, ktorý im pripadol v rámci dedenia.

V neposlednom rade tieto rozsudky potvrdzujú predpoklad, že výklad ustanovení nariadenia č. 650/2012 môžu mať relevantný dopad na výklad iných nariadení upravujúcich súvisiace veci, menovite a najmä ale nariadení o majetkových vzťahoch manželov č. 2016/1103 a majetkových dôsledkoch registrovaných partnerstiev č. 2016/1104. Rozsudok *Mahnkopf* v tomto smere zrejme spresňuje deliacu čiaru medzi tým, čo budeme považovať za otázku majetkových vzťahov manželov a čo za otázku dedenia.

VI OBCHODNÍ PODMÍNKY V EVROPSKÉM A MEZINÁRODNÍM KONTEXTU

Úvod

Užívání obchodních podmínek usnadňuje uzavírání smluv. Obsah smlouvy nemusí být v každém konkrétním případě jednotlivě opětovně sjednáván, postačí konsenzus obou stran na hlavních náležitostech smlouvy, jako je předmět dané smlouvy a cena. Takový postup je samozřejmě ekonomicky smysluplný a umožňuje masové uzavírání obchodů, charakteristické pro současný celosvětový podnikatelský sektor. Prostřednictvím obchodních podmínek, ve většině národních úprav a mezinárodních dokumentů všeobecných obchodních podmínek, mohou být do smlouvy začleněny dodatečná ustanovení, kterých se smluvní strany nechtějí vzdát. Prostřednictvím jednotné úpravy vícero smluv se také snižuje riziko spojené s problémy a spory ze smlouvy vyplývající. Všeobecné obchodní podmínky často konkretizují zákon, případně upravují otázky, které zákon buďto neupravuje nebo se jich dotýká jen okrajově.

V současném mezinárodním obchodu by se neměla realizovat praxe, kdy smluvní strany vyjednávají jednotlivé podmínky smlouvy zvlášť. Naopak by měly používat připravené obchodní podmínky, které se nabízejí v různých formách.¹ U všeobecných obchodních podmínek bývá upozorňováno jak na jejich klady, tak zápory. K jasným přednostem řadíme zejména posílení právní a ekonomické jistoty stran spojené s volbou rozhodného práva, racionalizaci a urychlení kontraktačního procesu, kdy může smlouva obsahovat pouze podstatné náležitosti, ostatní práva a povinnosti jsou upraveny v obchodních podmínkách. U smluv, které strany uzavírají opakovaně, lze zachytit a upravit nejčastěji se vyskytující rizika a problémy, používání všeobecných obchodních podmínek pak fakticky zlevňuje kontraktační proces a šetří stranám čas. Představují možnost doplnění obsahu právních předpisů v situacích, kdy

¹ Ramberg, J. *Interantional commercial transactions*. Stockholm : Kluwer Law International, 1998, s. 17.

právní úprava neřeší všechny otázky, na kterých by strany mohly mít zájem. Přesné vymezení práv a povinností jednotlivých stran může v konečném důsledku minimalizovat riziko sporu a ušetřit procesní náklady. Je třeba si dále uvědomit, že vést spor v zahraničí může být zdlouhavé, velmi nákladné a s nejistým výsledkem.

Mezi zápory používání všeobecných obchodních podmínek pak bývají nejčastěji uváděny aspekty omezení smluvní svobody, kdy strana, která nepřipustí změnu svých obchodních podmínek a je zpravidla ekonomicky silnější, dává smluvnímu partnerovi na výběr pouze mezi možnostmi smlouvu uzavřít, nebo neuzavřít. Zobecnění na všechny smlouvy, pokud smluvní strana bude používat určité všeobecné obchodní podmínky na všechny smlouvy týkající se stejného plnění i ve smlouvě, kde by bylo vhodnější upravit smlouvu s ohledem k jejímu specifickému předmětu a obsahu. Výhodnost pouze pro jednu stranu, která je ekonomicky silnější. Smluvní strany v praxi prosazují své všeobecné obchodní podmínky a nepřístupují na znění všeobecných obchodních podmínek druhé strany. Může sice nastat situace tzv. bitvy forem, čímž se myslí případy, kdy strany prosadí pro jednu smlouvu různé obchodní podmínky. Například jedna strana odešle návrh smlouvy druhé se svými všeobecnými obchodními podmínkami a ta jej přijme a přiloží své obchodní podmínky. Tato situace je nežádoucí a vhodnějším postupem by byla konzultace jednotlivých bodů všeobecných obchodních podmínek, které stranám nevyhovují a pokusit se najít kompromisní řešení.²

U těchto zmiňovaných nevýhod je však třeba konstatovat, že v mezinárodním obchodu nemůže být obchodníkům poskytována stejná ochrana jako u spotřebitelských smluv. Nemůže však jít ani o absolutní libovůli smluvních stran. Tato nebezpečí se snaží zmírňovat procesy formulování všeobecných obchodních podmínek skrze mezinárodní organizace, obecně však rizika a jistá platforma úskalí přetrvává.³

² Schmitthoff, C. Schmitthoff's export trade. The law and practice of international trade. London: STEVENS & SONS, 1986, s. 83.

³ Rozehnalová, N. *Standardizované formy uzavírání obchodních smluv v mezinárodním obchodě*. Brno: Masarykova univerzita, 1991, s. 33. Hajn, P., Bejček, J. *Jak uzavírat obchodní smlouvy*. 2. vydání. Praha: Linde, 2003.

K hlavním funkcím všeobecných obchodních podmínek pak řadíme zejména⁴ racionalizaci smluvního jednání. Strany jsou schopny si již předem připravit a prokonzultovat některé složité otázky, které by jinak smluvní jednání mohly prolongovat. Mohou také pozitivně působit psychologicky, kdy přispějí k odstranění stresu při jednání a obav z budoucího vývoje, které složitější jednání se zahraničním partnerem obvykle přináší. Umožňují překlenutí rozdílů mezi jednotlivými právními řády tím, že se všeobecné obchodní podmínky snaží nacházet řešení, která jsou přijatelná pro obchodníky z různých zemí, z různých právních oblastí a z různých ekonomických poměrů, působí všeobecné obchodní podmínky zejména ve směru k unifikaci.

VI.1 Vývoj a etablování všeobecných obchodních podmínek

Rozvoj všeobecných obchodních podmínek byl rychlý, pozornost a uplatnění zaznamenaly zejména v zámořské přepravě. Postupně doznávají změn nejen v oblasti obsahové a kvalitativní, ale také v oblasti subjektů, které je vypracovávají. V počátcích to byli jednotliví obchodníci, kteří vytvářeli obchodní podmínky, postupem času se však této činnosti ujaly také obchodní svazy. Ke dvěma výše uvedeným asociacím Waren Vereins der Hamburger Burse a London Corn Trade Association můžeme doplnit například Silk Association of America a Bremer Baumwollbörse, které vytvářejí již celé sborníky obchodních podmínek.⁵

V právní úpravě vztahů v mezinárodním obchodu hraje významnou roli také tzv. unifikace, čímž zjednodušeně rozumíme cílenou globální nebo regionálně integrační činnost států, která směřuje ke sjednocení právních úprav. V počátcích všeobecných obchodních podmínek a formulářového práva jako celku nebyl nejprve unifikaci přikládán větší význam. Také na počátku 20. století, kdy docházelo k velkému rozvoji všeobecných obchodních podmínek a vůbec používání formulářů v mezinárodním obchodu nebyl unifikaci přikládán větší význam, a to zřejmě s ohledem na její malý dosah. Význam procesu unifikace začínal být akcentován až počátkem šedesátých let 20. století v souvislosti s prudkým nástupem procesu evropské integrace.

⁴ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 235.

⁵ Blíže k tomu na <https://baumwollboerse.de/informationen/download/>.

V současné době si tedy asi jen těžko dokážeme představit v mezinárodním obchodním styku a jeho podnikatelském prostředí existenci bez všeobecných obchodních podmínek. Takové konstatování v úvodu uspokojí jak odbornou veřejnost, tak podnikatelský sektor. Realita, teorie a judikatura představují ovšem další roviny, které se v prostředí mezinárodního obchodu a mezinárodního obchodního styku navzájem protínají a v jednotlivých úrovních jejich střetu vznikají oblasti předpokládající zodpovězení otázek spojených s obhajitelností a udržitelností jednotlivých klausulí všeobecných obchodních podmínek před dotčenými národními soudy, s kontrolními aspekty realizovanými vůči všeobecným obchodním podmínkám v mezinárodním obchodním styku a s ochrannými aspekty práva všeobecných obchodních podmínek v mezinárodním obchodním styku. Význam všeobecných obchodních podmínek je samozřejmě spojen se vzestupem mezinárodního obchodu, vázaným na intenzitu globalizace světového obchodu a požadavky co možná nejvyšší jednoduchosti a standardizace v rámci postupů vázaných mezinárodním obchodem. Formulované klausule vznikaly především tam, kde vznikala požadavek na mnohočetné uzavírání smluv.

Všeobecné obchodní podmínky v mezinárodním právu soukromém, a tedy v mezinárodním obchodu souvisí bezpochyby se soutěží jednotlivých právních řádů v případech, kdy pro smluvní strany připadá do úvahy volba rozhodného práva. Vhodný právní řád, respektive soutěž právních řádů, existuje minimálně stejně tak dlouho jako tzv. „bitva propagačních materiálů“, když Společnost pro právo v Anglii a Walesu přišla v roce 2001 s propagačním materiálem, který hovořil o tom, že Anglie a Wales jsou jurisdikce vhodné volby,⁶ který byl doplněn úvodem lorda kancléře, jenž hrdě hlásil, že lidé přicházejí realizovat své obchody do této země, protože nabízí flexibilní a spolehlivý právní systém. Zdůrazňováno bylo zejména hospodářské zaměření anglického práva. Odezva na sebe nenechala dlouho čekat a Německý svaz právníků vydal v roce 2008 propagační materiál s názvem „Právo made in Germany“⁷ a v této

⁶ The Law Society of England and Wales. *England and Wales: The jurisdiction of choice* [online]. eversheds-sutherland.com, 2007 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <<http://www.eversheds-sutherland.com/documents/LawSocietyEnglandAndWalesJurisdictionOfChoice.pdf>>.

⁷ Bundesnotarkammer, Bundesrechtsanwaltskammer U.A. *Law – Made in Germany* [online]. lawmadeingermany.de, 2012 [cit. 1.7.2017]. Dostupné na <http://www.lawmadeingermany.de/Law_Made_in_Germany.pdf>.

propagační materii němečtí právníci zdůrazňují, že německé právo je přehledné, spolehlivé systematické a vedoucí k právní jistotě.⁸

Mimo nesnadnou úlohu najít pro podnikatelské subjekty tu nejvhodnější právní úpravu a nejpřísnější právní řád je taktéž nesmírně důležité popsat aspekty řádného procesu začlenění všeobecných obchodních podmínek, kontroly s tímto procesem související a důsledky aplikace povolaných právních norem. Zatímco podle některých studií popularita konkrétních právních řádů klesá⁹, jiné právní řády z hlediska své popularity získávají na oblibě.¹⁰ Se sledovanou problematikou ovšem, jak již bylo výše nastíněno, souvisí také mezinárodní unifikovaná právní úprava, i když poslední dobou bývá Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (VU) na základě formulářových smluv z hlediska své aplikace často takzvaně odvolena¹¹, uplatnění bezpochyby nachází také. V evropském měřítku je zřejmé, že všeobecné obchodní podmínky představují významnou součást obchodního styku B2B¹² a podle některých názorů dokonce nastoupily na místo obchodních zvyků.¹³

Co je důvodem k této významově neoddiskutovatelné pozici? V tomto místě se dostáváme k ekonomickému pojetí všeobecných obchodních podmínek, kdy podnikatelé, kteří své smluvní podmínky standardizují, šetří nejen čas, ale s tím související náklady. Současná ekonomická situace tedy přístup a užití všeobecných obchodních podmínek takřka vynucuje. Prostřednictvím všeobecných obchodních podmínek je částečně garantováno to, že vůle podnikatele bude správným způsobem komunikována prostřednictvím jeho

⁸ Tamtéž, s. 6.

⁹ Srovnej například Westphalen, F. G.. Wider die angebliche Unattraktivität des AGB-Rechts. *Betriebs Berater*, 2011, s. 195, Jahn, J. Zerstörte Vertragsfreiheit!? *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 7. 2. 2012, s. 9, Ewer, W. Unternehmen unter Kontrolle. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18. 1. 2012, s. 19.

¹⁰ Management Circle. *Schweizer Recht im Anlagenbau* [online]. Managementcircle.de, 2017 [cit. 1.7.2017]. Dostupné na <<http://www.managementcircle.de/seminar/schweizer-recht-im-anlagenbau.html>>.

¹¹ Stoffels, M. *AGB-Recht*. 2. vydání. München: C. H. Beck, 2009, s. 25a násl.

¹² Merz, H. Massenvertrag und allgemeine Geschäftsbedingungen. In Rechts-, Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultät der Universität Freiburg Schweiz (Eds.). *Festgabe für Wilhelm Schönenberger zum 70. Geburtstag am 21. September 1968*. Freiburg: Universität Freiburg, 1968, s. 137.

¹³ Müller, W., Griebeler, C., Pfeil, J. Für eine maßvolle AGB-Kontrolle im unternehmerischen Geschäftsverkehr. *Betriebs Berater*, 2009, s. 2658 - 2665.

obchodních zástupců. Dále se prostřednictvím použití všeobecných obchodních podmínek snižuje také případné budoucí procesní riziko na minimum.¹⁴ Všeobecné obchodní podmínky nalézají své uplatnění také v otázkách, které nejsou adekvátním způsobem řešeny zákonnou cestou. Ať už se jedná o mezery a „odbřemenění“ dispozitivního práva či mezery v mezinárodních úmluvách, všeobecné obchodní podmínky usnadňují jednání mezi smluvními stranami.

Spolu s běžnými ustanoveními všeobecných obchodních podmínek se dnes v mezinárodním obchodu do smlouvy dostávají hodnotové záležitosti, které přímo se smlouvou nesouvisí a které dříve ve všeobecných obchodních podmínkách nebyly vůbec uváděny. Dochází tak k jevu, kdy samotná smlouva je opravdu krátkým dokumentem, který obsahuje jen tzv. podstatné náležitosti a všechna ostatní práva a povinnosti jsou obsažena ve všeobecných obchodních podmínkách.

VI.2 Vybrané mezinárodní prameny a soubory pravidel

V letech 1980 až 2003 bylo realizováno rozpracování a sestavení pravidel Principles of European Contract Law - PECL, vztahujících se k obchodnímu právu, které bylo navázáno taktéž na soukromoprávní aktivitu. Odpovědná byla za tuto práci Komise pro evropské smluvní právo, které předsedal Ole Lando. Často se v této souvislosti hovoří o nyní již známé Landově komisi a Landových principech. Tato komise byla sestavena z vědců z členských zemí EU a zároveň i z hlediska svého složení také ze zástupců, kteří pracovali na pravidlech UNIDROIT.¹⁵

Pracovní skupina proklamovala ambici vytvořit Evropský komerční kodex, jakési jednotné obchodní právo pro Evropu a to již v roce 1976 ve Florenci.¹⁶

¹⁴ Bauer, W. B. Der Schutz vor unbilligen Allgemeinen Geschäftsbedingungen (AGB) im schweizerischen Recht. 3. vydání. Zürich: Schulthess, 1977, s. 10.

¹⁵ Srov. k tomu Zimmermann, R. Die „Principles of european Contract Law“, Teil I. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1995, č. 4, s. 480.

¹⁶ Zimmermann, R. Die „Principles of european Contract Law“, Teil I. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1995, č. 4, s. 480; Zimmermann, R. Konturen des neuen Europäischen Vertragsrechts. *JuristenZeitung*, 1995, 50 roč., č. 10, s. 477; Bonell, M. *International Restatement of Contract law – The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. 3. vydání. New York: Ardsley, 2005, s. 335.

PECL je prostý pouhé prezentace již existující právní úpravy a přebírá pravidla, která jsou z hlediska svého významu důležitá pro evropské právní poměry a také pro tyto právní poměry nejvhodnější.¹⁷ Výstupem legislativních prací je soubor pravidel vztahujících se na *de lege ferenda* perspektivu EU a na druhé straně také soubor pravidel s výrazně širší oblasti aplikovatelnosti při porovnání s UPICC, které se vztahovaly jen na obchodní závazkové poměry, přičemž PECL se vztahuje na veškeré smluvní evropské právo.¹⁸ Dalším primárním cílem samotných prací bylo také položení základních principů evropského smluvního kodexu. Zároveň měl být PECL také podkladem pro výklad unifikovaného práva a směrnici pro národního zákonodárce. Podstatným významným prvkem byl také přínos pro uchopení a snad také pochopení *lex mercatoria* v kontextu rozhodčího řízení s cizím prvkem.¹⁹ PECL se dělí na 3 části, které byly postupně vypracovány v letech 1995, 1999 a 2003.

DCFR - Draft Common Frame of Reference, vznikl v letech 2004 až 2009 za účasti rekordních 8 pracovních skupin.²⁰ Tyto pracovní skupiny složené z týmu pracujících na Evropském soukromém kodexu, analytickém zpracování existujících soukromoprávních předpisů v rámci ES a také s týmu pracujících na evropském pojišťovacím smluvním právu se podíleli na finální podobě DCFR, které jsou díky mnohočetné skupinové práci při jejich přípravě označovány také jako „Principle Drafting Groups“.²¹ Pracovní skupiny byly v roce 2005 spojeny do programu Excellence network.²² Analytický tým se poté pokusil představit „Všeobecné principy evropského smluvního práva“,

¹⁷ Lando, O. Principles of European Contract Law: An Alternative or a Precursor of European Legislation. *Rabels Zeitschrift*, 1992, roč. 56, č. 2, s. 261.

¹⁸ Michaels, R. Privatautonomie und Privatmodifikation - Zu Anwendbarkeit und Geltung allgemeiner Vertragsprinzipien. *Rabels Zeitschrift*, 1998, roč. 62, s. 582.

¹⁹ Lando, O. Principles of European Contract Law: An Alternative or a Precursor of European Legislation. *Rabels Zeitschrift*, 1992, roč. 56, č. 2, s. 269.

²⁰ Leible, S. Was tun mit dem gemeinsame Referenzrahmen für das europäische Vertragsrecht? - Plädoyer für ein optionales Instrument. *Betriebs Berater*, 2008, s. 1471.

²¹ Schulte-Nölke, H. Die Zwecke des gemeinsamen europäischen Kaufrecht: Marktförderung und Verbraucherschutz. In Hahn, J.-U. *Gemeinsames Europäisches Kaufrecht. Moderner Ansatz oder praxisferne Vision?* München: C. H. Beck, 2012, s. 10. 25-32

²² Joint Network on European private law na European Commission. *COPECL Report Summary* [online]. cordis.europa.eu, 3. 10. 2012 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <http://cordis.europa.eu/result/rcn/51949_en.html>.

a proto jsou často označovány také jako CoPECL.²³ Celkové náklady pro vypracování DCFR se pohybovaly v hodnotách přesahujících 11 milionů EUR.²⁴ V roce 2009 byla vydána úplná edice spolu s definicemi a komentáři a poznámkovými aparátem. DCFR má plnit velmi důležité funkce, mezi něž patří zprostředkování právně komparativní platformy. Zároveň má komentované vydání umožnit širší a hlubší poznatky o jednotlivých národních právních úpravách v zkoumané oblasti. Dále slouží jako celkově referenční rámec pro judikaturu v rámci členských států také pro lepší orientaci ve zkoumané problematice. Soud tak může zohledňovat nejen právní úpravu, ale také vývoji judikatury v ostatních členských zemích, aniž by bylo nutné vynakládat prostředky za znalecká stanoviska.²⁵ DCFR by měl mít zároveň funkci usnadňující řešení jednotlivých případů prostřednictvím implementace do výuky na vědecké práce v rámci členských států. Zároveň měl DCFR připravit výchozí bod pro společné evropské obchodní právo, jehož iniciace byla Evropskou komisí spuštěna v roce 2011.

V říjnu 2011 předložila Komise EU návrh nařízení Parlamentu a Rady CESL. Tento nástroj byl zamýšlen jako fakultativní pramen úpravy, určený pro mezinárodní obchod v rámci EU. Od počátku přípravy tohoto materiálu se musel vyrovnat s úctyhodným protivníkem v pozitivním slova smyslu - Vídeňskou úmluvou OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží - VU, která taktéž upravuje mezinárodní obchod a prodej zboží ve vztazích mezi obchodníky. VU se zrodila v Evropě a Evropa se připravovala na implementaci jednotného právního rámce pro koupi zboží v EU, ovšem i za jejími hranicemi. VU nicméně prokázala za období své platnosti a působnosti, že je nástrojem, který splnil účel, pro který byl vytvořen. Jako globální nástroj konkuruje mnoha regionálním unifikacím obchodního práva. A konkuruje úspěšně. Spojené státy se pokusily o svoji regionální unifikaci prostřednictvím Jednotného obchodního zákoníku - UCC.²⁶ V Africe byla přijata unifikovaná

²³ K tomu blíže tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Schulte-Nölke, H. Ziele und Arbeitsweisen von stady GROUP und Aki-GROUP bei der Vorbereitung des DCFR. In Schmitt Kessel, M. *Der gemeinsame Referenzrahmen. Entstehung, Inhalte, Anwendung*. München: C. H. Beck, 2009, s. 15.

²⁶ Legal Information Institute. *Uniform Commercial Code* [online]. law.cornell.edu [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <<https://www.law.cornell.edu/ucc>>.

podoba adoptované modifikace VU pod zkratkou OHADA²⁷ spolu s adaptací příslušného common law. I přes existenci těchto unifikčních snah se prokázalo, že VU představuje jedinečný projekt, který z hlediska globálního potlačuje regionální unifikace do pozadí.

VU nejenže potlačovala snahy o regionální unifikace díky své kompromisní a akceptovatelné struktuře, ale také se prokazatelně zvyšoval její potenciál i aplikace a implementace v rámci judikatury členských států. V současné době by praktická relevance VU byla těžko zpochybňována kteroukoliv tradiční demokracií. 78 členských států a každoročně vzrůstající počet rozhodnutí státních soudu, konformních s Vídeňskou úmluvou její význam prokazují. Její praktický význam je ovšem jen jednou z důležitých stránek. VU se stala zároveň i modelem pro národní a mezinárodní legislativu ve vztahu ke smluvnímu právu a k obchodování s mezinárodním prvkem. VU se stala tváří globalizace pozitivním slova smyslu, důkazem toho že unifikace pravidel mezinárodního práva obchodního může být úspěšná.²⁸ Paradoxně ve světle tohoto úspěchu zejména v Evropě, kde je VU aplikována nejvíce, byla z hlediska regionálních integračních oblastí připravována nová evropská unifikční platforma.

Regionální unifikční aktivity, ať již ve Spojených státech, Austrálii nebo Africe, ve větší míře vycházejí z VU, kterou částečně nebo víceméně přejímají. EU se pokusila za této situace připravit vlastní nástroje pro unifikaci norem obchodního práva na regionální úrovni - CESL. Tento nástroj byl připravován jako dobrovolný, upravující vztahy mezi obchodníky a spotřebiteli a obchodníky a malými a středními podniky. Od počátku byl také tento nástroj vystaven otázkám interakce s Vídeňskou úmluvou, nezbytností a potřebnosti své vlastní existence, byl vystaven otázce, zdali je vůbec potřebný.

Prostřednictvím zveřejnění návrhu Evropské komise k nařízení o společném evropském obchodním právu bylo dosaženo zdánlivě dalšího stupně unifikace

²⁷ Organization for the Harmonization of Business Law in Africa. *Index* [online]. ohada.org, 2017 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <<http://www.ohada.org/index.php>>.

²⁸ Srov. k tomu Flesh Eurobarometer 320. *European contract law in business-to-business transactions. Analytical report 2011* [online]. ec.europa.eu, 2011 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_320_en.pdf> s. 15 a Flesh Eurobarometer 321. *European contract law in consumer transactions. Analytical report of 2011* [online]. ec.europa.eu, 2011 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_321_en.pdf>, s. 19.

evropského soukromého práva. S argumentací nutnosti větší svázanosti fragmentovaného stavu právní úpravy, upravené jen díky směrnicím a harmonizační tendencím, byl připravován unifikační krok jednotné právní úpravy, přičemž její povaha počítala se zachováním a nedotčením obchodně právních předpisů na národní úrovni. Krátce po prezentaci návrhu Komise se zvedla nevídaná vlna nesouhlasných, podpůrných, ale hlavně emotivních připomínek, které byly zaměřeny na otázky základních principů mezinárodního práva soukromého ve vztahu ke CESL, jeho mezerovitosti a nedostatečnou strukturovaností tohoto nástroje, potřebnou revizí a reflexí v rámci spotřebitelského práva, otázky dobrovolné aplikovatelnosti a vhodnosti či četnosti volby CESL. Mimo oblast kompetenčního rámce Komise v kontextu přípravy samotné normy, která byla také dlouhou dobu kritizována, byla negativně vnímána oblast věcné působnosti ve vztahu k předpokládané aplikovatelnosti nařízení na mezinárodní kupní smlouvy. Podle některých názorů odporovala tato úprava jednomu z důležitých účelů evropských unifikační trendu - hlubší integraci vnitřního trhu, a posouvala CESL pouze do konkurenčního rámce s Vídeňskou úmluvou.²⁹

Kritizován byl také nekompatibilní režim CESL s mezinárodním právem soukromým a normami evropského mezinárodního práva soukromého. Zejména vztah CESL k římskému nařízení Řím I předpokládal principiálně neobvyklou konstrukci, kdy by přístup k pravidlům CESL byl možný jen tehdy, pokud by jinak rozhodným právem v kontextu nařízení Řím I bylo právo členského státu EU. Taková právní úprava by nebyla v souladu s principem transparentnosti a navíc by nezohledňovala dostatečně vztah, ve kterém signifikantní roli sehrává volba práva jako hraniční určovatel.³⁰

²⁹ Basedow, J. An EU Law for Cross-Border Sales Only, Its Meaning and Implication in Open Markets. In Bonell, M.I., Holle, M.-L., Nielsen, P. (Eds.). *Liber Amicorum Ole Lando*. Copenhagen: DJØF Publishing, 2012, s. 27-44; Doralt, W. De quelques conditions de succès d'un instrument optionnel en droit européen des contrats. *Revue des Contrats*, 2011, č. 4, s. 1313-1342; Martens, S. A. E. In Knopf für den Binnenmarkt? Oder Vollharmonisierung durch den "Blue Button"? *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union*, 2010, č. 5, s. 215-218.

³⁰ Fornasier, M. "28." versus "2. Regime" – Kollisionsrechtliche Aspekte eines optionalen europäischen Vertragsrechts. *Rebels Zeitschrift*, 2012, roč. 76, s. 401-442; Kleinschmidt, J. Stellvertretung, IPR und ein optionales Instrument für ein europäisches Vertragsrecht. *Rebels Zeitschrift*, 2011, roč. 75, s. 497-540; Rösler, H. Rechtswahl und optionales Vertragsrecht in der EU. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2011, s. 1.

Kritizovány byly ovšem i další normy CESL. Jako nedostatečné byly hodnoceny aspekty úpravy projevu vůle, předpokladů náležitého plnění prostřednictvím třetích osob, otázky kombinací kupní smlouvy a smluv o službách, které jsou s koupí spojeny. Markantní a také kritizované bylo propojení existujících nástrojů mezinárodního obchodu jako jsou výše uvedené Principy evropského smluvního práva PECL, principy UNIDROIT – Principy mezinárodních kupních smluv pod zkratkou UPICC, dále principy *acquis communautaire* – ACQP, stejně jako Draft Common Frame of Reference DCFR.³¹

Vzhledem k tomu, že evropské obchodní právo je obsahově neúplné, bylo nevyhovující také to, že předpokládaný nástroj v podobě nařízení vykazoval mezery u otázek zastoupení, odstoupení, započtení, přechodu či převodu vlastnického práva. Nařízení se nevěnovalo otázkám daleko více citlivým, jako je ochrana nezletilých, zákaz diskriminace, protiprávnost a další. Při takovémto rozsahu neúplnosti nebyla dána možnost doplnění mezer prostřednictvím národního práva, jako tomu je u VU.³²

Po rozsáhlých diskuzích na odborné úrovni, akademické úrovni a institucionální úrovni Evropský parlament na začátku roku 2014 přijal návrh nařízení s mnohočetnými návrhy na změny v samotném textu. Paradoxně ještě na jaře téhož roku Evropská komise úspěšně komunikovala s Evropským parlamentem ve vztahu k navrženým změnám v textu nařízení. Ovšem nová Evropská komise prosinci téhož roku oznámila stažení návrhu na zřízení a přehodnocení celého unifikačního rámce do oblasti digitální agendy. Předpokladem bylo vytvoření nástroje pod označením CESL 2, Evropská komise předpokládala

³¹ Zimmermann, R. Perspektiven des künftigen österreichischen und europäischen Zivilrechts. Zum Verordnungsvorschlag über ein Gemeinsames Europäisches Kaufrecht. *Juristische Blätter*, 2012, č. 134, s. 2-22; Illmer, M. Related Services in the Commission Proposal for a Common European Sales Law Com(2011) 635 Final: Much ado about Nothing? *European Review of Private Law*, 2013, roč. 21, č. 1, s. 131-204, nebo Martens, S. A. E. Die Regelung der Willensmängel im Vorschlag für eine Verordnung über ein Gemeinsames Europäisches Kaufrecht. *Archiv für die zivilistische Praxis*, 2011, roč. 211, s. 845-885.

³² Sdělení Komise Evropskému Parlamentu, Radě, Evropskému Hospodářskému a Sociálnímu Výboru a Výboru Regionů ze dne 16. 12. 2014 COM(2014) 910 final; Djordjevic, M. Art. 4 para. 41. In Kröll, S., Mistelis, L., Perales V. P. (Eds.). *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) Commentary*. München: C. H. Beck/ Hart, 2011; Magnus, U. Wiener UN-Kaufrecht (CISG). Art. 6 para. 47. In Staudinger, J. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einföhrungsgesetz und Nebengesetzen*. Berlin: Magnus, 1994.

modifikovaný návrh, umožňující úpravu elektronického obchodu a jeho úpravy v rámci digitálního vnitřního trhu. Takový nástroj měl navázat na zlepšené a propracovaná ustanovení CESL. V úvahu ovšem přicházely také výraznější změny a orientace na rámec harmonizační, kterým by postupně v průběhu několika měsíců byl přikládán důležitější význam, snad proto, že k nové úpravě byl ze strany odborné veřejnosti nejvíce akcentován důraz upuštění od dispozitivního charakteru celého nástroje – míněno bylo ovšem nařízení.³³

Později bylo na základě stažení návrhu nařízení rozhodnuto o alternativě směřující do digitální agendy. Neuskutečnilo se předložení přepracovaného materiálu v podobě opatření CESL 2, i když modifikované na smlouvy uzavřené prostřednictvím internetu. Nebylo realizováno unifikování evropského smluvního práva pro realizaci prodeje digitálního obsahu rámci obchodu online. Realizována byla varianta harmonizační, zaměřená na spotřebitele, zákazníka a digitální síť. Tato poslední realizována varianta překvapivě přináší také obtíže, které byly kritizovány již při realizaci CESL. Zároveň neřeší otázku, která byla deklarována k řešení, tedy unifikaci v rámci obchodu s movitými věcmi. Tato problematika měla být dále rozpracována se zaměřením na evropské VOP spolu se změnami článku 6 odstavec 2 nařízení Řím I, novelizaci článku 6 odstavec 2 nařízení Řím I a v souvislosti s posílením principu původu výrobku. Dále měly být práce soustředěny na přepracování směrnice č. 83/2011 k ochraně spotřebitele, a to vše za předpokladu dlouhodobého dobrovolného harmonizačního procesu, doprovázeného zohledněním DCFR – Draft Common Frame of Reference a ostatních výše zmíněných dokumentů.³⁴

Kritizovaný a přepracovávání návrh normy CESL obsahoval ustanovení týkající se obecné problematiky smluvního práva, kontraktace, platnosti ustanovení, interpretace závazku. Směrnice nic takového neobsahují a pravděpodobně ani obsahovat nemohou. Víceméně se jeví jako další předpis na ochranu spotřebitele - Directive on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content (COM/2015/0634). Představuje nástroj pro

³³ Srov. v Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the online and other distance sales of goods ze dne 9. 12. 2015, COM(2015) 635 final.

³⁴ Blíže k dalším procesům v Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content ze dne 9. 12. 2015, COM(2015) 634 final.

harmonizaci obchodu prostřednictvím internetu v kontextu ochrany spotřebitele, v žádném případě nepředstavuje náhradu za pozastavenou myšlenku realizace nařízení CESL. Stejně tak další směrnice COM/2015/0635 má dosáhnout maxima harmonizace a nebude a není v žádném případě náhradou za nařízení CESL. I když obsahuje některá ustanovení odvozená od textu CESL, kdo by očekával předpis přinášející evropské smluvní právo, bude zklamaný. Zklamání nebudou samozřejmě ti, kteří neschvalovali žádnou z forem evropského smluvního práva a negovali jakékoliv přípravné práce CESLU. Radovat se ovšem nemohou, jelikož návrhy obou směrnic jsou z hlediska svých dopadů na národní státy daleko intenzivnější, než samotný text nařízení. Vzhledem k výše uvedenému dobrovolnému použití nařízení jsou směrnice ve vztahu k národnímu smluvnímu právu invazivnější. Zatímco CESL by ponechalo smluvní právo členských států nedotčené, obě směrnice budou předpokládat změny ve smluvním právu členských států, a to až do rozsahu úplné harmonizace. Mimo tyto aspekty obsahují návrhy směrnic mnohé nesrovnalosti, protimluvy, výkladové problematické úseky, terminologické pochybení.³⁵

Pokud by se tedy hodnotil současný stav, možná je vhodné vrátit zpět k v úvodu prezentovaným regionálním unifikačním aktivitám, které se do značné míry inspirovaly textem VU a byly doplněny regionálními aktuálními aspekty. Zároveň je nutno konstatovat, že odložení nařízení CESL jasně prezentuje současný stav síly integračního procesu, respektive jeho slabosti a oddálení základního cíle.

VI.3 Všeobecné obchodní podmínky a UPICC

Principy UPICC obsahují v čl. 2. 1. 19 definici všeobecných obchodních podmínek. Podle tohoto ustanovení se jedná o pravidla, která byla připravena předem pro obecné a opakované užití ze strany jedné smluvní strany a která mají být použita bez jejich další změny prostřednictvím ujednání s protistranou.

³⁵ Blíže k tomu v Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the online and other distance sales of goods ze dne 9. 12. 2015, COM(2015) 635 final, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content ze dne 9. 12. 2015, COM(2015) 634 final, s. 14.

Tato definice samozřejmě není dokonalá. Nejprve je nutno zastavit se nad významem slovního spojení „předem připravené podmínky“. České právo v tomto smyslu výslovně nepojednává o předem připravených podmínkách, ale z textu dotčených ustanovení občanského zákoníku lze tuto skutečnost dovozovat.³⁶ Tento předpoklad je ovšem v mnoha právních řádech tak široce vykládán, že se v důsledku výkladů nedostaneme k žádným významným rozdílům. Forma, ve které jsou podmínky připraveny, není tedy rozhodná, jako příklad bývá často uváděna prezentace v elektronické formě. Co se týče přípravy, mělo by se jednat o proces znamenající či představující duševní činnost při přípravě samotných podmínek.³⁷

Obtížnější je výklad, či vyhodnocení požadavku pojmu všeobecného a opakovaného užití prostřednictvím jedné strany. Směrodatným je v tomto směru opět odpovídající úmysl při uzavírání smlouvy.³⁸ Prostřednictvím jedné strany zvyrazňuje vázanost na úmysl právě té ze stran smlouvy užití takové podmínky. Úmysl, který by byl prokazatelně vázán na neutrální třetí osobu připravující či předkládající všeobecné obchodní podmínky v kontextu UPICC na rozdíl od české a německé úpravy nepostačí.³⁹

Všeobecné znamená spojení se všemi smlouvami, pro které jsou tyto ujednání koncipována a u kterých mají být do budoucna použity. S ohledem na takovýto výklad se jeví označení VOP lepším, než prosté o „obchodní podmínky“. U opakovaného použití vyvstávají ovšem logické otázky spojené s tímto vymezením. Opakovat znamená v souladu s významem slova něco přímo vícekrát realizovat, tedy v tomto kontextu použít. Takový postup by byl realizován již při druhém „uzavření smlouvy za použití totožných všeobecných

³⁶ Srovnej k tomu § 1751 odst. 3, dále § 1752 odst. 1 občanského zákoníku.

³⁷ UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract 2010* [online]. unidroit.org, 2010 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>, čl. 2. 1. 19, kom. 2. Dále shodně UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract 2016*, dostupné na <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

³⁸ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. (eds.). *Commentary On The UNIDROIT Principles Of International Commercial Contracts (UUPICC)*. Londýn: Oxford Publishing, 2009, art 2.1.19 marg. č. 2.

³⁹ Srov. český občanský zákoník § 1751 odst. 3 a dále k tomu Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. (eds.). *Commentary On The UNIDROIT Principles Of International Commercial Contracts (UUPICC)*. Londýn: Oxford Publishing, 2009, art 2.1.19 marg. č. 2.

obchodních podmínek“. I přes rozdílné komentáře rozdíl některých národních právních úprav je možné se tomuto názoru přiklonit.⁴⁰

Všeobecné obchodní podmínky by měly být jednou ze stran použity bez jejich spolukonstruování s protistranou. Potíže působí termín *negociace*, který je v originálním textu obsažen, neboť ani přes mnohé diskuze při přípravě samotného předpisu nebylo možné rozlišovat mezi projednáním, ujednáním či sjednáním v této souvislosti.⁴¹

Vzhledem k tomu, že je tento předpis určen podnikatelům a nejde ho použít na spotřebitelské obchody, je možné také opomenout tento nedostatečný výklad či informace k termínu souvisejícímu se samotnou *negociací*. Nebude tedy napříště důležité, zda se jedná o ujednání, sjednání či projednávání. Každý z těchto postupů bude postačující k tomu, aby byla taková ujednání vyňata z působnosti čl. 9. 1. 19 UPICC.⁴²

Oproti tomu je nutné vzít v úvahu názory, které odkazují na jiné dotčené předpisy, jako například DCFR v kontextu dikce „*kteří nebyli individuálně sjednány*“. A pokud k tomu přistoupíme ještě jako k podmínce, že adresát všeobecných obchodních podmínek neměl mít možnost obsah těchto podmínek ovlivnit, můžeme si významu slova *negociace* vyložit odpovídajícím způsobem.⁴³

VI.4 Všeobecné obchodní podmínky a PECL

PECL pracuje s pojmy individuálně, dle sjednaných podmínek stejně tak jako s označením všeobecné obchodní podmínky. O všeobecných obchodních podmínkách se hovoří v čl. 2:209 v souvislosti s kolizí všeobecných

⁴⁰ SPRUß, Ch.. Die Einbeziehung allgemeiner Geschäftsbedingungen im deutschen Recht unter besonderer Berücksichtigung des europäischen Rechts und des UN-Kaufrechts. Frankfurt: Peter Lang, 2010, s. 580.

⁴¹ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. (eds.). *Commentary On The UNIDROIT Principles Of International Commercial Contracts (UUPICC)*. Londýn: Oxford Publishing, 2009, marg. č. 3.

⁴² Spruß, Ch. Die Einbeziehung allgemeiner Geschäftsbedingungen im deutschen Recht unter besonderer Berücksichtigung des europäischen Rechts und des UN-Kaufrechts. Frankfurt: Peter Lang, 2010, s. 580.

⁴³ Pfeiffer, T. Non-Negotiated Terms. In Schulze, R. (ed.). *Common Frame of Reference and Existing EC Contract Law*. Mnichov: Sellier, 2009, s. 190.

obchodních podmínek, zatímco v ostatních ustanoveních je odkazováno na individuálně nesjednané podmínky. PECL definuje v čl. 2:209 odstavci třetím všeobecné obchodní podmínky jako podmínky, které jsou dopředu sjednány, pro neurčitý počet smluv určitého charakteru a které nebyly stranami individuálně sjednány. PECL dále pracuje s pojmy „předem“ a „formulovaný“. Diskutabilní zůstává, zdali je vždy nutno považovat písemné vyhotovení podmínky, či zda může jít pouze o široce vykládanou, na duševní bázi založenou činnost.

Hlediska PECL je problematická otázka požadavku na „neurčitý počet smluv“. Z této dílky lze odvodit, že se nemůže jednat pouze o jednu smlouvu, u které mají být užity. Navíc je nutno přistupovat k tomuto znění s ohledem na počet zamýšlených smluv a nikoliv smluv skutečně realizovaných. Není zřejmé, proč došlo k volbě termínu „indefinite“, s největší pravděpodobností se jednalo o snahu vyjádřit fakt, že se má jednat o vznik vícero obdobných právních poměrů. Takové slovní spojení ovšem v rámci tak důležitého předpisu značně komplikuje situaci, neboť při doslovném výkladu významu neumožňuje stanovení užití všeobecných obchodních podmínek pro konkrétní - omezený počet smluv.⁴⁴

PECL pracuje dále se slovním spojením vázanými na individuálně nesjednané podmínky, neobsahuje ovšem žádnou definici takového postupu, tedy stanovení, kdy nejsou podmínky individuálně sjednány. Definici ovšem obsahuje oficiální komentář k PECL. Komentáře čl. 4:110 PECL hovoří o tom, zda dotčené ujednání bylo či nebylo „výslovně předmětem jednání mezi stranami smlouvy“ a to nezávisle na tom, zda v důsledku takového jednání bylo ujednání v konečné podobě obsahově změněno.⁴⁵ Rozhodné tedy je, zda měly obě smluvní strany možnost ovlivnit obsah jednotlivých podmínek nebo ne.⁴⁶

⁴⁴ Porovnej k tomu Draft Common Frame Reference (dále DCFR), viz. Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)* [online].ec.europa.eu, 2009 [cit. 1. 7. 2017]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf> článek II.-1:109.

⁴⁵ Bar, Ch., Zimmermann, R. *Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts Teile I und II*. Mnichov: Sellier, 2002, komentář k čl. 4:110.

⁴⁶ Wolf, M. Willensmängel und sonstige Beeinträchtigungen der Entscheidungsfreiheit in allgemeinem Vertragsrecht. In Basedow, J. (ed.). *Europäisches Versicherungsvertragsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, s. 114.

VI.5 Všeobecné obchodní podmínky v DCFR a v CESL – nerealizovaném nařízení EU

Nejen DCFR, ale také jejich studie proveditelnosti rozlišují mezi všeobecnými obchodními podmínkami a individuálně nesjednanými podmínkami. Specifické rysy a vlastnosti všeobecných obchodních podmínek jsou sice relevantní, ale zejména pro jejich použití či zakotvení⁴⁷ je kladen důraz na požadavek všeobecnosti a absence ujednání pro jednotlivé případy.⁴⁸

Všeobecná obchodní podmínka by tedy měla být ve smyslu překladu termínu „standard term“ formulována předem pro vícero transakcí, směřující vůči odlišným stranám a navíc by neměla být individuálně sjednána stranami dotčeného kontraktu. Diskutabilní termín představuje v tomto kontextu slovní spojení „several transactions“ a jeho formulace. Oproti výše uvedenému a zmíněným předpisům umožňuje překlad tohoto pojmu vícero významu, kdy se může jednat o několikero, mnohé, vícero transakcí.

Asi nejpraktičtější je užívat překladu mnohé. Pokud se ovšem zaměříme na dikci, která je zakotvena v PECL, mnohé je určitě slabší vymezení než spojení neurčité množství. Pokud porovnáme národní právní úpravou - dikci občanského zákoníku a srovnáme zahraniční právní úpravy výše zmiňované „velký počet a větší počet osob“, dostačujícím počtem by mohlo být tři a více smluv. Význam DCFR a studie proveditelnosti ovšem spočívá v definici situace, za které se nejedná o individuální sjednání obchodních podmínek.

Stejně jako u předchozích zmíněných předpisů se jedná o situaci, kdy zohledňujeme, zda protistrana mohla ovlivnit obsah podmínek samotných. Příjemce všeobecných obchodních podmínek musel tedy skutečně mít možnost takovou podmínku změnit, kdy DCFR hovoří o negociaci ve smyslu nabídnutí skutečné příležitosti pro změnu daných podmínek.⁴⁹ Taková situace může

⁴⁷ Srov. k tomu čl. 9-9:103 DCFR, čl. 86 studie proveditelnosti, dostupné na http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfir_outline_edition_en.pdf

⁴⁸ Pfeiffer, T Hintergrund und Entstehung der Regeln über nicht ausgehandelte Klauseln in den Acquis Principles und im Entwurf eines gemeinsamen Referenzrahmens. In Dammann, J., Grunsky, W., Pfeiffer, T. (eds.). *Gedächtnisschrift für Manfred Wolf*. Mnichov: C. H. Beck, 2011, s. 119.

⁴⁹ Pfeiffer, T. Non-Negotiated Terms. In Schulze, R. (ed.). *Common Frame of Reference and Existing EC Contract Law*. Mnichov: Sellier, 2009, s. 190.

samozřejmě nastat jen za předpokladu konkrétní kvality a významu jednání mezi oběma dotčenými stranami. Samozřejmě také předpokládá připravenost uživatele všeobecných obchodních podmínek předložit tyto podmínky ke kontrole protistraně. To, co je ovšem specifické pro ustanovení DCFR, je skutečnost, že nepracuje s definicí všeobecných obchodních podmínek, ale spíše s jejich charakteristickými znaky „individuálně nesjednaných podmínek“.

Návrh nařízení obsahuje ve svém čl. 2 písm. d) definici standardní smluvních podmínek. Navázáno či odkazováno na tuto definici příliš v nařízení není.⁵⁰ Standardními smluvními podmínkami jsou podle nařízení ustanovení smlouvy, které byly předem připravené, určené pro vícero právních poměrů a také vícero smluvních stran v souladu s čl. 7 návrhu nařízení nebyly individuálně smluvními stranami sjednány. V návrhu nařízení se v anglické verzi setkáváme s termínem „drafted“ a v německém překladu nařízení se slovem „verfasst“. Stejně tak, jako již v prezentovaných případech, je zde stanoven požadavek určení pro podmínky vícero právních jednání či právních poměrů. Z hlediska dikce návrhu nařízení nebylo patrně dostačující uzavírat smlouvy se všeobecně obchodními podmínkami pouze s jednou stranou, případně jedním obchodním partnerem.⁵¹

Nařízení samo o sobě nepředstavuje vysvětlení situace, ve které by se jednalo o individuálně nesjednané podmínky, nýbrž odkazuje v této souvislosti na definici všeobecných obchodních podmínek a na přílohu číslo I⁵². Podle čl. 7 této přílohy je ustanovení smlouvy nesjednáno individuálně, pokud bylo předloženo jedné ze stran smlouvy a druhá ze stran nebyla ve stavu ovlivnit jejich obsah. Tento koncept odpovídá úpravě ve DCFR.⁵³

Opět je tedy směrodatné, zda měl adresát podmínek možnost ovlivnit jejich obsah. Doplňujícím faktem či skutečností je však konstatování, že výběr použitelných podmínek s více v úvahu připadajících nástrojů není možné považovat za individuální projednání. Dále z výkladu nařízení vyplývá, že

⁵⁰ Srov. čl. 7 odst. 3 a čl. 39 nařízení CESL.

⁵¹ Westphalen, F. Das optionale Europäische Kaufrecht - Eine Chance für Verbraucher und Unternehmer? *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* 2011, č. 42, s. 1987.

⁵² Westphalen, F. AGB-rechtliche Reformbestrebungen und das Europäische Kaufrecht. *Neue Juristische Online-Zeitschrift*, 2012, č. 13, s. 442, 441-449.

⁵³ Čl. 84 a 85 DCFR.

nepostačí paušální projednání smlouvy a pro individuálně projednané podmínky je nutno projít každou jednotlivou podmínku zvlášť.⁵⁴ Jednotlivá ustanovení jsou víceméně identická s DCFR. Stejně jako u tohoto předpisu, tak také u návrhu nařízení je k definici individuálně nesjednaných podmínek připojena podmínka předložení těchto podmínek.⁵⁵

Normy, které zde byly prezentovány, pracují především s individuálně nesjednanými podmínkami, méně často s termínem všeobecných obchodních podmínek. Částečně je situace řešena prostřednictvím dílce k obsahové kontrole. Důvod k tomuto stavu můžeme spatřovat především ve směrnici 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, tato ovšem také nehovoří o všeobecných obchodních podmínkách, ale užívá termínu individuálně nesjednané podmínky. Pokud existují definice všeobecných obchodních podmínek, jejich jádro odpovídá myšlence, že nemusí nezbytně nutně existovat ve fyzické podobě, nicméně před uzavřením smlouvy postačí jakákoliv podoba jejich přípravy, zejména pokud by se jednalo o přípravu elektronickou. Rozličné aspekty lze nalézt k zakotvení podmínky mnohočetného použití všeobecných obchodních podmínek. Národní právní úpravy a výše přestavěné předpisy často odlišují v nárocích na vícečetné použití. Zatímco v některých národních právních úpravách postačí i úmysl třetí osoby použít obchodní podmínky pro větší množství kontraktu, většina zmíněných předpisů požaduje tento úmysl od jedné ze smluvních stran.

Závěr

Je tedy zřejmé, že jak širí problematiku, tak také význam problematiky samotné je pro mezinárodní obchodní vztahy možné doložit. V rámci jednotlivých národních úprav se setkáváme s odlišnými definicemi všeobecných obchodních podmínek a v kontextu mezer mezinárodních úmluv je otázkou, zda národní právní řády mohou tyto mezery vyplnit. Problematika všeobecných obchodních

⁵⁴ Möslin, F. Kontrolle vorformulierter Vertragsklauseln. In Schmidt-Kessel, M. (ed.). *Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission*. Mnichov: Sellier, 2012, s. 268.

⁵⁵ Möslin, F. Kontrolle vorformulierter Vertragsklauseln. In Schmidt-Kessel, M. (ed.). *Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission*. Mnichov: Sellier, 2012, s. 269.

podmínek je významná nejen z hlediska praktického i právního analytického přístupu, ale také z hlediska ekonomického přínosu a významu tohoto institutu. Jejich uplatnění dochází totiž nejen u mezinárodní kupní smlouvy mezi podnikateli, ale také v rámci spotřebitelských právních poměrů, tedy ve vztazích mezi spotřebiteli a podnikateli. Otázky spojené s uplatněním všeobecných obchodních podmínek a jinými regulovaných oblastí souvisí s rozličnými možnostmi a způsoby placení, dodání, přechodu nebezpečí a omezení či vyloučení odpovědnosti.

Jak již bylo pojednáno výše, vzhledem k tomu, že otázky spojené s touto problematikou nespádají pouze do vnitrostátního právního pojetí, ale také do mezinárodního a přeshraničního, vnímání mnoha právních poměrů, je otázka existence a hodnocení VOP spojena s přístupem aplikovatelného práva či právního řádu, jehož součástí povětšinou bývá právě zmíněné úmluva VU.⁵⁶ Tato mezinárodní úmluva byla ratifikována fakticky všemi vyspělými státy mimo Spojené království.⁵⁷

Významnou roli hrají samozřejmě četné úpravy vypracované v rámci aktivit mezinárodních organizací a institucí, jako jsou principy mezinárodních obchodních smluv UPICC, pokus o formování evropského závazkového práva prostřednictvím principů evropského smluvního práva PECL a samozřejmě také otázky spojené s DCFR. Všechny tato dílčí počiny jsou výsledky dlouhodobé tendence harmonizačních a komparativní prací v rozličných vědeckých a praktických komisích, přičemž označení reformě principu do značné míry směřuje k tomu, že se nejedná o právní řád ani právní řády, ale spíše základní pravidla předmětné problematiky.⁵⁸

Modifikace v rámci EU, spojené se unifikací a harmonizací, přinesly značný pokrok v oblasti kolizní problematiky pro smluvní či mimosmluvní

⁵⁶ Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 1. září 1981. *pod č. 160/1991 Sb.*

⁵⁷ V současné době úmluvu ratifikovala takřka 80 států, aktuální stav je možno vysledovat na webových stránkách úmluvy UNCITRAL. *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Vienna, 1980) (CISG)* [online] [uncitral.org](http://www.uncitral.org), 2017 [cit. 1.7.2017]. Dostupné na <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980cisg.htm>

⁵⁸ Srovnej Zimmermann, R. Die „Principles of European Contract Law“, Teil I. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1995, č. 4, s. 731; Zimmermann, R. Konturen des neuen Europäischen Vertragsrechts. *JuristenZeitung*, 1995, roč. 50, č. 10, s. 477.

závazky, případně pro otázky spojené s problematikou výživního, rozvodu manželství a dědického práva.⁵⁹ V souvislosti s tímto unifikačním trendem poslední dobou tendovala také otázka rozvoje v rámci materiálního práva a s ní související problematika evropského soukromoprávního kodexu. Současně je negativní vývoj v Evropské integraci ovšem příznačný pro stagnaci a neúspěch v takovýchto snahách. Nepřestává se hovořit o kodifikaci evropského soukromého práva také v souvislosti s výzvami, které Evropský parlament adresoval Evropské komisi.⁶⁰ Vývoj v rámci Evropské komise nejenže stagnoval, ale byl dokonce přerušen a s ohledem na dosavadní politický vývoj nahrazen směřováním mimo rámec unifikační do rámce harmonizačního.⁶¹ S ohledem na tento vývoj není vhodné spoléhat na úpravu otázek spojených se všeobecnými obchodními podmínkami v rámci evropského práva a jeho unifikačního dopadu.⁶²

⁵⁹ Například nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (tzv. Nařízení Brusel I), Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (tzv. Nařízení Brusel IIa), nařízení EP a Rady (ES) č. 864/2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím II) a nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím I).

⁶⁰ Official Journal of the European Communities č. C 158,400 a 1994 č. C 205/518.

⁶¹ HESSELINK, M. How to Opt into the Common European Sales Law? Brief Comments on the Commissions Proposal for a Regulation. *European Review of Private Law*, 2012, roč. 20, č. 1, s. 196.

⁶² Schmidt-Kessel, M. Der Vorschlag der Kommission für ein optionales Instrument- ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission. München: Sellier European Law Publishers, 2012, s. 1-27.

VII LIMITÁCIA VOĽBY PRÁVA V CEZHRANIČNÝCH B2C VZŤAHOCH¹

Úvod

Problematika cezhraničného e-commerce je vysoko aktuálna, predovšetkým v kontexte vybudovania jednotného digitálneho trhu, ktorý patrí medzi prioritné ciele Európskej únie (ďalej ako „EÚ“)². Na využitie plného potenciálu cezhraničného e-commerce je potrebné najskôr odstrániť existujúce bariéry, ktoré spomaľujú jeho napredovanie. V súvislosti s uvoľnením potenciálu cezhraničného e-commerce je dôležité zdôrazniť, že práve ochrana spotrebiteľa patrí medzi najdôležitejšie oblasti politiky EÚ, keďže je nevyhnutným predpokladom správneho fungovania vnútorného trhu. EÚ vedomá si tejto skutočnosti sa neustále snaží zvyšovať úroveň ochrany spotrebiteľa.

Podľa práva EÚ sa autonómia vôle strán považuje za základné právo nevyhnutné na riadne fungovanie vnútorného trhu.³ Súdny dvor EÚ svojou judikatúrou potvrdil, že autonómia vôle strán je významná pre voľný pohyb tovaru, služieb, osôb a kapitálu.⁴ Svoje nezastupiteľné miesto má táto zásada nepochybne aj v medzinárodnom práve súkromnom. Prejavom autonómie vôle zmluvných strán v medzinárodnom práve súkromnom je predovšetkým voľba práva, ktorým sa bude spravovať zmluvný záväzok, či voľba súdu, ktorý bude mať právomoc na riešenie prípadných sporov medzi stranami. Autonómia vôle

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-14-0852.

² V rámci jednotného digitálneho trhu je zabezpečený voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu, v rámci ktorého môžu jednotlivci a podniky bezproblémovo využívať a vykonávať on-line činnosti podľa pravidiel spravodlivej hospodárskej súťaže a s vysokou úrovňou ochrany osobných údajov a spotrebiteľov bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo miesto pobytu.

³ Bělohávek, A. J.: *Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 586.

⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 24. januára 1991, C-339/89, Alsthom Atlantique SA v. Compagnie de Construction Mécanique SA, ECLI:EU:C:1991:28, I-107 a nasl.

strán sa považuje za pilier európskeho systému kolíznych noriem v oblasti záväzkov.⁵ Je nepochybné, že voľba práva dominuje ako základná možnosť regulácie záväzkov zo zmlúv, ktoré obsahujú medzinárodný prvok. Cieľom autonómie slobodnej voľby práva je maximálna právna istota a prevencia pred vznikom sporov a práve voľba práva umožňuje nastoliť logický režim s vysokou mierou predvídateľnosti rozsahu subjektívnych práv⁶.

V rámci záväzkových vzťahov však majú niektoré zmluvné typy, medzi ktoré patria aj spotrebiteľské zmluvy, osobitné postavenie, keďže v nich vystupuje do popredia otázka ochrany slabšej strany záväzkového vzťahu⁷. Práve zásada ochrany slabšej strany zásadne modifikuje autonómiu vôle strán pri výbere rozhodného práva, ako aj pri výbere fóra.

VII.1 Ochrana spotrebiteľa v cezhraničných B2C vzťahoch

S rozvojom internetu a prehlbujúcou sa globalizáciou svetovej ekonomiky sa objem cezhraničných B2C transakcií neustále zvyšuje. Dôsledkom tohto vývoja je aj zvyšujúci sa počet cezhraničných sporov a s tým súvisiace procesnoprávne, ako aj kolízne aspekty. S ohľadom na zásadu autonómie vôle majú strany v B2C vzťahu možnosť dohodnúť si právo rozhodné pre tento vzťah. Dôležitým aspektom, ktorý musí byť zohľadnený vo vzťahoch B2C, je práve ochrana spotrebiteľa.

So spotrebiteľom je neodmysliteľne spojená zásada ochrany tzv. slabšej zmluvnej strany. V národnom práve, ako aj v práve EÚ v zásade platí princíp rovnosti subjektov súkromnoprávneho vzťahu. Práve vplyv únievého práva a najmä judikatúry Súdneho dvora EÚ však výrazne modifikuje tradičný ústavný princíp rovnosti strán, a to práve prostredníctvom doktríny ochrany slabšej strany. Ide o zásadu, ktoré je v súčasnosti spojená najmä so zmluvným právom a predstavuje určitý odklon, ktorý má za cieľ vyvážiť nerovnaké

⁵ Preambula k nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), bod (11).

⁶ Bělohávek, A. J.: *Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 587.

⁷ Bližšie pozri: Lysina, P., Ďuriš, M., Haťapka, M. a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 283.

postavenie slabšej strany formou poskytnutia konkrétnej, pozitívnymi opatreniami zvýšenej právnej ochrany.⁸

Spotrebiteľské právo upravuje niektoré vzťahy existujúce v trhovej ekonomike, konkrétne vzťahy medzi podnikateľmi a tými, ktorým podnikatelia ponúkajú svoje výrobky a služby, teda so spotrebiteľmi.⁹ Vzťah spotrebiteľa a podnikateľa však nie je rovnovážnym vzťahom a strany v ňom nevystupujú s rovnakou ekonomickou silou. Spotrebiteľ má v uvedenom zmluvnom vzťahu znevýhodnenú pozíciu, ktorá spočíva najmä v menšom množstve informácii ohľadom služieb či výrobku, ktoré nakupuje, nedostatočnej informovanosti ohľadom vlastných práv či princípov fungovania trhu, marketingových postupov alebo konkurenčných ponukách. Podnikateľ je v tomto smere považovaný za profesionála, ktorý je skúsenejší vo svojom odbore, disponuje znalosťami týkajúcimi sa ponúkaných produktov, ako aj trhu a vo väčšine prípadov má aj viac ekonomických prostriedkov na pokrytie nákladov na právne poradenstvo. Predaj tovarov a služieb je dnes často spojený s uzatváraním štandardizovaných, formulárových zmlúv, pričom spotrebiteľ nemôže ovplyvniť ich obsah. V týchto prípadoch obchodník stanovuje podmienky zmluvy a spotrebiteľ nemá možnosť individuálne rokovať s obchodníkom o jednotlivých ustanoveniach predmetných adhézných zmlúv.¹⁰

Uvedené osobitosti spotrebiteľských vzťahov, ktoré spočívajú vo faktickej nerovnosti účastníkov a ktoré vyvolávajú potrebu ochrany poskytovanú kvalifikovaným spôsobom jednému z účastníkov zmluvných záväzkových vzťahov, sa vo vzťahoch s medzinárodným prvkom ešte významne znásobujú.¹¹ Môžeme povedať, že čím viac sa odbúravajú hranice pre obchodovanie v rámci jednotného digitálneho trhu, tým viac je spotrebiteľ vystavený pôsobeniu medzinárodných prvkov, a teda aj množstvu iných právnych poriadkov. Práve z tohto dôvodu je potrebné poskytnúť spotrebiteľovi zvláštnu ochranu, a to v zásade dvoma spôsobmi. Jednou

⁸ Števček, M., Dulak, A., Bajánková, J., Fečík, M., Sedlačko, F., Tomašovič, M. a kol.: *Občiansky zákonník I. § 1-450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 439.

⁹ Drgoncová, J.: *Spotrebiteľské právo v Slovenskej republike a v Európskej únii*. Šamorín: Heuréka, 2007, s. 13.

¹⁰ Fekete, I.: *Občiansky zákonník, komentár*. Bratislava: Epos, 2007, s. 26.

¹¹ Bělohávek, A. J.: *Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 997.

z foriem je unifikácia hmotnoprávnej úpravy, ktorá sa v podmienkach EÚ realizuje prostredníctvom smerníc, ktoré sa implementujú do národných poriadkov členských štátov rôznym spôsobom a v rôznej miere. Druhý spôsob poskytovania ochrany sa uskutočňuje pomocou kolíznych metód medzinárodného práva súkromného, ktoré korigujú možné pôsobenie rozhodného práva iného, než práva štátu obvyklého pobytu spotrebiteľa, pri zohľadnení úrovne ochrany spotrebiteľa poskytovanej v rámci takto do úvahy prichádzajúcich právnych poriadkov.¹²

V súvislosti s voľbou rozhodného práva, v súkromnoprávných vzťahoch s medzinárodným prvkom, je to predovšetkým nariadenie Rím I¹³ (ďalej ako „nariadenie“), ktoré určuje rozhodné právo pre zmluvné záväzky. Článok 6 nariadenia sa vzťahuje na zmluvy uzavreté medzi spotrebiteľom a obchodníkom. Nariadenie v čl. 6 ods. 1 definuje spotrebiteľa ako fyzickú osobu, ktorá uzaviera zmluvu na účel, ktorý sa môže považovať za patriaci do oblasti mimo jej predmetu činnosti alebo výkonu povolania, pričom podnikateľ je osoba, ktorá pri uzavieraní zmluvy koná v rámci svojho predmetu činnosti alebo výkonu povolania. Uvedenou definíciou nariadenie stanovuje, že sa ustanovenia článku 6 nariadenia vzťahujú na zmluvné vzťahy B2C.

VII.2 Voľba práva v cezhraničných B2C vzťahoch

Voľba práva predstavuje jeden zo spôsobov určenia rozhodného práva v rámci súkromnoprávných vzťahov s cudzím prvkom. Ide o dispozíciu zmluvných strán vlastným prejavom vôle určiť, ktorým právnym poriadkom sa bude spravovať ich zmluvný záväzkový vzťah. Voľba práva je dominantným hraničným určovateľom pri riešení konfliktu právnych poriadkov v záväzkových vzťahoch s cudzím prvkom. V niektorých prípadoch však štát realizuje svoje ochranné pôsobenie a zasahuje do súkromnoprávneho vzťahu aj na úrovni kolíznych pravidiel, ktoré regulujú voľbu práva.

¹² Tamtiež, str. 998.

¹³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky.

VII.2.1 Konceptie voľby práva

V súvislosti s možnosťou zmluvných strán zvoliť si rozhodné právo pre ich záväzkový vzťah je otázkou, či sú zmluvné strany nejakým spôsobom pri výbere práva limitované alebo si môžu zvoliť akýkoľvek právny poriadok. Z tohto dôvodu je nutné rozlišovať viaceré koncepcie regulujúce túto voľbu práva.

Základnou koncepciou regulácie zmluvných vzťahov je koncepcia neobmedzenej voľby práva, ktorá vyplýva najmä z dispozitívneho charakteru noriem súkromného práva. V zmysle zásady zmluvnej autonómie si môžu zmluvné strany v rámci zmluvy dohodnúť čokoľvek, pokiaľ to nie je zákonom zakázané. Zásada autonómie vôle je teda východiskom koncepcie neobmedzenej voľby práva aj pri výbere konkrétneho právneho poriadku, ktorým sa bude spravovať zmluvný záväzkový vzťah s cudzím prvkom. Neobmedzená voľba rozhodného práva je charakteristická vopred nestanovenými možnosťami výberu rozhodného práva. Z koncepcie neobmedzenej voľby práva vychádza aj slovenská vnútroštátna úprava, konkrétne § 9 zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších právnych predpisov (ďalej ako „ZMPSP“), podľa ktorého sa účastníci zmluvy môžu dohodnúť, akým právnym poriadkom sa bude spravovať ich vzájomný majetkový vzťah, pričom tak môžu urobiť aj mlčky, avšak nesmie byť pochybnosť o prejavenej vôli.¹⁴ Neobmedzená voľba rozhodného práva však môže byť limitovaná v rámci aplikačného výsledku, a to jednak imperatívnymi normami, ako aj verejným poriadkom daného štátu. V súvislosti s ochranou spotrebiteľa ako slabšej strany zmluvného vzťahu sa neobmedzená kolízna voľba javí ako nevyhovujúci model, keďže je možné očakávať, že obchodník bude pri voľbe rozhodného práva preferovať právo, ktoré pozná.

V opozícii k neobmedzenej voľbe práva stojí koncepcia obmedzenej voľby práva. Hlavným argumentom podporovateľov uvedenej koncepcie je, že pokiaľ je voľba práva koncipovaná ako neobmedzená, môže to mať negatívny následok, a to že účastníci zmluvných záväzkových vzťahov sa budú práve cestou voľby práva uchýľovať k obchádzaniu zákazov obsiahnutých v práve,

¹⁴ Určité obmedzenie predstavuje § 9 ods. 3 ZMPSP ktorý stanovuje, že ak si účastníci spotrebiteľskej zmluvy zvolili právo, ktoré poskytuje spotrebiteľovi menšiu ochranu jeho práv ako slovenský právny poriadok, ich vzťahy sa spravujú slovenským právnym poriadkom.

ktoré by inak malo byť aplikované.¹⁵ Z tohto dôvodu preto možnosť obmedzenej voľby práva predstavuje určitý kompromis obmedzenia, keďže na jednej strane rešpektuje autonómiu vôle zmluvných strán, ktoré si môžu zvoliť rozhodné právo, avšak na druhej strane stanovuje vopred určené limity, v rámci ktorých môžu zmluvné strany voľbu rozhodného práva uskutočniť. Väčšinou pôjde o právo štátu, ktorý má s daným spotrebiteľským vzťahom relatívne úzku väzbu. Príkladom obmedzenej voľby práva je nemecký právny poriadok, ktorý stranám v oblasti rodinnoprávných vzťahov umožňuje uskutočniť výber z právnych poriadkov, ktoré zákon dopredu vymenúva.¹⁶ Príkladom obmedzenej voľby práva je aj čl. 5 a čl. 7 nariadenia Rím I. Uvedené články obsahujú špecifické kolízne pravidlá pre úzky okruh vzťahov, a to zmluvy o preprave cestujúcich a poisťné zmluvy. Aj v týchto prípadoch je stranám umožnené zvoliť si rozhodné právo, avšak len v rámci vopred určených právnych poriadkov (napr. právny poriadok obvyklého pobytu cestujúceho alebo obvyklého pobytu prepravcu).

Okrem vyššie spomenutých koncepcií voľby práva sa vyskytujú aj prípady, kedy voľba práva nie je možná. Jedná sa o úplnú výnimku zo zásady autonómie vôle, kedy si strany nemôžu zvoliť rozhodné právo pre svoj zmluvný spotrebiteľský vzťah. Príkladom je švajčiarsky spolkový zákon o medzinárodnom práve súkromnom, ktorý vo svojom čl. 120 ods. 2 výslovne vylučuje voľbu rozhodného práva pre spotrebiteľské zmluvy.¹⁷ V prípade zákazu voľby práva teda stanovuje jednostranná kolízna norma konkrétny právny poriadok. V prípade už spomenutého švajčiarskeho spolkového zákona o medzinárodnom práve súkromnom je to štát obvyklého pobytu spotrebiteľa.¹⁸ Úplný zákaz voľby práva na jednej strane síce prináša vysokú

¹⁵ Lysina, P., Ďuriš, M., Hařapka, M. a kol.: *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 272.

¹⁶ Lysina, P., Štefanková, N., Ďuriš, M., Števček, M.: *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom*. Komentár. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 54.

¹⁷ Článok 120 ods. 2 Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG), Verträge mit Konsumenten: Eine Rechtswahl ist ausgeschlossen.

¹⁸ Článok 120 ods. 1 IPRG: Verträge über Leistungen des üblichen Verbrauchs, die für den persönlichen oder familiären Gebrauch des Konsumenten bestimmt sind und nicht im Zusammenhang mit der beruflichen oder gewerblichen Tätigkeit des Konsumenten. Je takisto potrebné, aby táto zmluva spadala do rozsahu týchto činností. V tomto vyhlásení sa takisto pripomína, že „len skutočnosť, že internetová stránka je dostupná, nie je dostatočná na uplatnenie

predvídateľnosť aplikácie práva, avšak v súvislosti s ekonomickými dôsledkami môže viesť k zhoršeniu situácie na trhu vzhľadom na fakt, že zahraničných obchodníkov môže odrádzať nutnosť analyzovať cudzí právny poriadok, resp. v ňom môžu vidieť neprijateľné riziká.

Ďalšou z koncepcií regulácie voľby práva je koncepcia materializovanej voľby práva, v rámci ktorej zákonodarca zasahuje do súkromnoprávneho vzťahu. Na rozdiel od predošlých prípadov, kedy sa zásah realizoval v samotnom kolíznom riešení, v prípade materializovanej voľby práva je tento zásah vykonaný až v aplikačno-interpretáčnej fáze riešenia konkrétneho prípadu.¹⁹ Prameňom zakotvujúcim materializovanú voľbu práva je aj nariadenie Rím I. V B2C vzťahoch je síce voľba práva možná, avšak nemôže viesť k zhoršeniu ochrany, ktorú spotrebiteľovi poskytujú kogentné ustanovenia práva inak rozhodného, teda právneho poriadku štátu jeho obvyklého pobytu. V prípade materializovanej voľby práva je teda stanovená určitá hranica účinkov zvoleného práva, v tomto prípade obmedzenie v podobe minimálnych štandardov vyplývajúcich z hmotnoprávnych predpisov štátu obvyklého pobytu spotrebiteľa, čím sa do čisto kolízneho predpisu dostáva samotný hmotnoprávny prvok charakterizujúci úroveň práv a povinností účastníka právneho vzťahu, a teda voľba práva je obmedzená prostredníctvom hmotnoprávnych kvalifikátorov.²⁰ V súvislosti s ochranou spotrebiteľa mu uvedená koncepcia poskytuje najvyššiu ochranu, avšak pre samotného obchodníka už tento stav nie je až taký priaznivý. Určenie rozhodného právneho poriadku totiž prináleží súdu, keďže zvolený právny poriadok sa aktivizuje iba v prípade, ak poskytuje spotrebiteľovi vyšší štandard ochrany.

článku 15. Na jeho uplatnenie sa vyžaduje, aby stránka navyše podnecovala na uzatváranie zmlúv na diaľku a aby k uzatvoreniu takejto zmluvy na diaľku skutočne aj došlo. V tomto smere skutočnosť, v akom jazyku je táto stránka, alebo v akej peňažnej mene uvádza údaje, nie je relevantná.“

¹⁸ Rozsudok Súdneho dvora zo 7.12.2010, C-585/08 a C-144/09, Peter Pammer v. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG a Hotel Alpenhof GesmbH v. Oliverovi Hellerovi, ECLI:EU:C:2010:740, ods. 75-83.

¹⁹ Halla, S.: *Ochrana spotrebiteľa prostredníctvom limitácie voľby práva – je kolízna unifikácia dostatočná?* K niektorým vývojovým otázkam mezinárodného práva súkromného, edition: Vyd. 1, year: 2013, s. 165.

²⁰ Bělohávek, A. J.: *Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1058.

VII.2.2 *Nariadenie Rím I*

Koncepcia materializovanej voľby práva je vyjadrená práve v nariadení Rím I. Predmetné nariadenie obsahuje prepracovanú osobitnú úpravu spotrebiteľských zmlúv. V čl. 6 ods. 1 nariadenia je definovaná spotrebiteľská zmluva ako zmluva uzavretá fyzickou osobou na účel, ktorý sa môže považovať za patriaci do oblasti mimo jej predmetu činnosti alebo výkonu povolania (ďalej len „spotrebiteľ“), s inou osobou, ktorá koná v rámci svojho predmetu činnosti alebo výkonu povolania (ďalej len „podnikateľ“), sa spravuje právnym poriadkom krajiny obvyklého pobytu spotrebiteľa za predpokladu, že podnikateľ vykonáva svoju obchodnú alebo podnikateľskú činnosť v krajine obvyklého pobytu spotrebiteľa alebo akýmkoľvek spôsobom smeruje takú činnosť na túto krajinu alebo niekoľko krajín vrátane tejto krajiny a zmluva patrí do rozsahu tejto činnosti.

V súvislosti s definovaním, čo všetko spadá pod smerovanie obchodnej a podnikateľskej činnosti, je relevantná judikatúra Súdneho dvora EÚ k výkladu ustanovenia článku 15 odsek 1 písm. c) nariadenia Rady č. 44/2001 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Brusel I)²¹, na ktoré odkazuje priamo nariadenie Rím I v bode (24) odôvodnenia.²²

²¹ Odkazy na nariadenie Brusel I sa v zmysle čl. 80 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Brusel I bis) považujú za odkazy na nariadenie Brusel I bis.

²² Bod (24) odôvodnení nariadenia Rím I stanovuje, že: „Súlad s nariadením (ES) č. 44/2001 vyžaduje jednak, aby sa použil pojem „smerovaná činnosť“ ako podmienka na uplatnenie normy ochrany spotrebiteľa a aby sa tento pojem vykladal rovnako v nariadení (ES) č. 44/2001 a v tomto nariadení, keďže v spoločnom vyhlásení Rady a Komisie týkajúcom sa článku 15 nariadenia (ES) č. 44/2001/ES sa upresňuje, že na to, aby sa mohol uplatniť článok 15 ods. 1 písm. c) „nestačí, aby spoločnosť smerovala svoje činnosti do členského štátu, v ktorom má spotrebiteľ bydlisko, alebo do viacerých členských štátov, medzi ktorými je tento členský štát. Je takisto potrebné, aby táto zmluva spadala do rozsahu týchto činností.“ V tomto vyhlásení sa takisto pripomína, že „len skutočnosť, že internetová stránka je dostupná, nie je dostatočná na uplatnenie článku 15. Na jeho uplatnenie sa vyžaduje, aby stránka navyše podnecovala na uzatváranie zmlúv na diaľku a aby k uzatvoreniu takejto zmluvy na diaľku skutočne aj došlo. V tomto smere skutočnosť, v akom jazyku je táto stránka, alebo v akej peňažnej mene uvádza údaje, nie je relevantná.“

Súdny dvor EÚ k otázke smerovania obchodnej alebo podnikateľskej činnosti uviedol²³, že podnikateľ musí prejavíť vôľu nadviazať obchodné vzťahy so spotrebiteľmi v jednom alebo viacerých ostatných členských štátoch, medzi ktorými sa nachádza aj členský štát, na ktorého území má spotrebiteľ bydlisko. Preto treba preskúmať, pokiaľ ide o zmluvu uzavretú medzi podnikateľom a daným spotrebiteľom, či pred prípadným uzavretím zmluvy s týmto spotrebiteľom existovali okolnosti preukazujúce, že podnikateľ zamýšľal obchodovať so spotrebiteľmi s bydliskom v ostatných členských štátoch vrátane toho, na ktorého území má bydlisko tento spotrebiteľ, v tom zmysle, že bol pripravený uzatvárať zmluvy s týmito spotrebiteľmi. Medzi takéto skutočnosti nepatrí zmienka na internetovej stránke o adrese elektronickej pošty alebo geografickej adrese ani uvedenie jeho telefonických kontaktných údajov bez medzinárodnej predvoľby. Uvedenie takýchto informácií nenaznačuje, že podnikateľ smeruje svoju činnosť do jedného alebo viacerých ostatných členských štátov, keďže tento druh informácií je v každom prípade nevyhnutný na to, aby mohol spotrebiteľ s bydliskom na území členského štátu, v ktorom má podnikateľ sídlo, kontaktovať tohto podnikateľa. Medzi skutočnosti umožňujúce určiť, či je činnosť „smerovaná do“ členského štátu, na ktorého území má spotrebiteľ bydlisko, patria všetky výslovné prejavy vôle oslovovať spotrebiteľov z tohto členského štátu. Medzi množstvo výslovných prejavov takejto vôle podnikateľa patrí aj zmienka, že podnikateľ poskytuje svoje služby alebo tovar v jednom alebo viacerých menovite uvedených členských štátoch. Takisto tam patrí vynaloženie výdavkov na odkazové služby u prevádzkovateľa internetového vyhľadávača, aby sa spotrebiteľom s bydliskom v rôznych členských štátoch uľahčil prístup na stránku podnikateľa, čo rovnako preukazuje existenciu takejto vôle. Charakterizovanie činnosti „smerovanej do“ ostatných členských štátov však nezávisí výlučne od existencie takto zrejmych skutočností. Spôsobilosť preukázať existenciu činnosti „smerovanej do“ členského štátu bydliska spotrebiteľa majú ostatné skutočnosti, prípadne vzájomne skombinované. Podľa Súdného dvora EÚ sú to nasledujúce okolnosti, ktorých zoznam však nie je vyčerpávajúci, medzinárodná povaha predmetnej činnosti, ako sú určité turistické služby,

²³ Rozsudok Súdného dvora zo 7.12.2010, C-585/08 a C-144/09, Peter Pammer v. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG a Hotel Alpenhof GesmbH v. Oliverovi Hellerovi, ECLI:EU:C:2010:740, ods. 75-83

uviedenie telefonických kontaktných údajov s medzinárodnou predvoľbou, používanie doménového mena prvej úrovne, ktorá je iná ako prvá úroveň členského štátu, v ktorom má podnikateľ sídlo, napríklad „.de“, alebo používanie neutrálnych doménových mien prvej úrovne, ako je „.com“ alebo „.eu“, opis trasy cesty z jedného alebo viacerých ostatných členských štátov do miesta poskytovania služby, ako aj zmienka o medzinárodnej klientele tvorenej klientmi s bydliskom v rôznych členských štátoch, predovšetkým uvedením vyjadrení takýchto klientov.

Všeobecným kritériom vyjadreným v článku 6 nariadenia je teda krajina obvyklého pobytu spotrebiteľa. Ak by však neboli splnené vyššie spomenuté podmienky, určí sa rozhodné právo pre zmluvu medzi podnikateľom a spotrebiteľom buď podľa čl. 3 nariadenia, ktoré upravuje voľbu rozhodného práva alebo podľa čl. 4 nariadenia, ktoré upravuje rozhodné právo pri absencii voľby.

Ak by však aj zmluva spĺňala podmienky stanovené v čl. 6 ods. 1 nariadenia, môžu si zmluvné strany zvoliť iné rozhodné právo v zmysle ods. 2 tohto článku nariadenia. Takáto voľba rozhodného práva však nesmie zbaviť spotrebiteľa ochrany, ktorú mu poskytujú také ustanovenia, od ktorých sa nemožno odchýliť dohodou podľa práva, ktoré by v prípade absencie voľby bolo na základe čl. 6 ods. 1 rozhodným. Voľba rozhodného práva teda nesmie zbaviť spotrebiteľa ochrany, ktorú mu poskytujú kogentné normy štátu obvyklého pobytu spotrebiteľa. Súd teda posudzuje predovšetkým štandard ochrany poskytovaný spotrebiteľovi v štáte jeho obvyklého pobytu podľa tamajších predpisov a tento štandard potom posudzuje so spotrebiteľskou ochranou podľa rozhodného práva zvoleného zmluvnými stranami.

V rámci EÚ vyplýva kogentná úprava ochrany spotrebiteľa predovšetkým zo smernice o právach spotrebiteľov²⁴, smernice o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách²⁵, ako aj zo smernice o určitých aspektoch

²⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES (Text s významom pre EHP).

²⁵ Smernica Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách.

predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar.²⁶ Uvedené smernice síce stanovili určitý harmonizačný rámec v oblasti ochrany spotrebiteľa v rámci EÚ, avšak odlišne prísna implementácia štandardov týchto smerníc do príslušných vnútroštátnych právnych poriadkov má za následok značné množstvo rozdielov.²⁷ Ustanovenia, ktoré týkajú určenia rozhodného práva pre spotrebiteľské zmluvy, či už voľbou alebo na základe obvyklého pobytu spotrebiteľa, sa nepoužijú v prípadoch stanovených v čl. 6 ods. 4 nariadenia.

Záver

Autonómia vôle zmluvných je vyjadrená aj pri regulácii cezhraničných B2C vzťahov. Jej prejavom je predovšetkým právo zmluvných strán zvoliť si rozhodné právo, ktorým sa bude spravovať ich zmluvný záväzok. Voľba práva v prípade B2C vzťahov však nie je neobmedzená, nakoľko naráža na ďalšiu významnú zásadu, ktorou je práve zásada ochrany slabšej strany - spotrebiteľa. V prípade ochrany spotrebiteľa v cezhraničných B2C vzťahoch ide o materializovanú voľbu práva. Nariadenie Rím I teda umožňuje voľbu rozhodného práva v cezhraničných B2C vzťahoch, avšak takáto voľba práva nemôže viesť k zhoršeniu ochrany, ktorú spotrebiteľovi poskytujú kogentné ustanovenia práva inak rozhodného, teda právneho poriadku štátu jeho obvyklého pobytu. V prípade cezhraničných B2C vzťahov je teda autonómia zmluvných strán limitovaná v prospech ochrany spotrebiteľa. Materializovaná voľba práva vyvoláva v aplikačnej praxi viaceré zložité otázky, s ktorými je konfrontovaný nielen národný súd, ale aj samotné strany B2C vzťahu. Dôležitou je v tomto smere práve judikatúra Súdneho dvora EÚ, ktorá výrazným spôsobom zvyšuje právnu istotu strán, ktoré vstupujú do takýchto vzťahov za obdobných okolností. Napriek tomu otázkou zostáva, či je voľba rozhodného práva v spotrebiteľských veciach naozaj tou najvhodnejšou cestou.

²⁶ Smernica 1999/44/ES Európskeho parlamentu a Rady z 25. mája 1999 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar.

²⁷ Bělohávek, A. J.: *Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1059.

VIII K VYBRANÝM OTÁZKÁM OCHRANY SPOTŘEBITELE PŘED NEKALÝMI OBCHODNÍMI PRAKTIKAMI

Úvod

Právní úprava zajišťující ochranu spotřebitele před nekalými obchodními praktikami není nová, přesto jsou s ní spojeny určité dosud plně nezodpovězené otázky. Cílem tohoto příspěvku je na některé z nich nalézt odpovědi, a to ve světle rozhodnutí českých vrcholných soudů týkajících se ochrany spotřebitele.¹ Tematicky bude příspěvek zaměřen především na pojetí průměrného a zvláště zranitelného spotřebitele a na vymezení obchodníka.

Ochrana spotřebitele před nekalými obchodními praktikami je v právu České republiky zajišťována především zákonem č. 634/1992 Sb. zákon o ochraně spotřebitele (dále jen „ZOS“). V § 4 ZOS jsou beneficianti této úpravy rozdělení na průměrné spotřebitele a spotřebitele zvláště zranitelné, přičemž toto ustanovení plně přejímá úpravu obsaženou v unijní směrnici 2009/25/ES² (dále jen „SNOP“), a to v podstatě bez obsahových změn.

Při implementaci unijní směrnice do českého práva byly provedeny pouze drobné úpravy kosmetického rázu, které věcně nijak nemění unijní vzor. Plně převzetí unijní úpravy českým zákonodárcem samozřejmě představuje jednu z přípustných možností implementace směrnice. Zároveň ale tento postup ponechává prostor pro otázky stejně, jako je ponechává samotná SNOP.

¹ K pojetí spotřebitele z perspektivy Slovenska viz např. Lazíková, J., Rumanovská, E. The Notion of Consumer in the EU Law. *Agrárne právo EÚ*. 2016, roč. V, č. 2.

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách).

VIII.1 Pojem průměrného spotřebitele

Prvotní otázku představuje již samo vymezení průměrného spotřebitele. Česká úprava přirozeně musí reflektovat pojetí úpravy unijní. Výsledkem je normativní, nikoliv empirické, pojetí spotřebitele. Jestliže tedy soudní dvůr EU definuje spotřebitele „jako člověka přiměřeně vyspělého, pozorného, obezřetného, který dovede rozlišovat, pokud jsou mu poskytnuty dostatečné informace,“³ a posouzení provádí v kontextu celé Unie, nikoliv jen dotčeného státu,⁴ tak i český Nejvyšší soud obdobně konstatuje, že „[h]ledisko průměrného spotřebitele bere v úvahu spotřebitele, který má dostatek informací a je v rozumné míře pozorný a opatrný s ohledem na sociální, kulturní a jazykové faktory (jak je vykládáno Soudním dvorem EU).“⁵

Z uvedeného vyplývá, že průměrný spotřebitel je kategorií relační, funkční a značně abstraktní, slušelo by se ale též podle mého soudu dodat, že také kategorií ve své podstatě umělou a odtrženou od běžného reálného života. To v konečném důsledku znamená, že ten, vůči němuž se jednání obchodníkov⁶ poměřuje, se svými kvalitami nemusí shodovat se skutečně dotčeným spotřebitelem. Z pohledu praktického toto pojetí také znamená, že prostřednictvím obecné ochrany spotřebitele mnohdy nelze zajišťovat ochranu osobám, které by si jí s ohledem na své „kvality“ zasluhovaly a které nedosahují požadované průměrnosti. Lítost či soucit soudce s konkrétním dotčeným spotřebitelem totiž nesmí převážet nad formálním pojetím spotřebitele vyplývajícím z právní úpravy.

Další praktický dopad výše řečeného v soudním řízení je ten, že posouzení spotřebitele v konkrétní věci není předmětem skutkového dokazování, neboť se jedná o otázku právní. Uvedené potvrzuje Krajský soud v Praze ve svém rozhodnutí, které se týkalo postihu obchodníka za reklamu na konkrétní vozidlo, které již ale bylo dávno prodáno. Zatímco obchodník namítal, že jeho

³ Hajn, P. *Komunitární a české právo proti nekalé soutěži*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2010. s. 27.

⁴ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 2. února 1994. *Verband Sozialer Wettbewerb eV proti Clinique Laboratoires SNC a Estée Lauder Cosmetics GmbH*. Věc C-315/92. odst. 21.

⁵ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2013 sp. zn. 23 Cdo 3845/2012.

⁶ Pro tento článek jsem zvolil terminologii unijní. České právo používá pojem podnikatel. Jeho použití se nevyhneme v závěru tohoto příspěvku.

praktika nebyla s to ovlivnit chování průměrného spotřebitele, Krajský soud konstatoval, „že koncept průměrného spotřebitele je objektivizovaným pojmem, který nemá přímý odraz v reálném světě (nelze jej ztotožnit s konkrétní osobou), nelze proto již z principu provést (a tedy ani žádat) přímý důkaz ovlivnění takového spotřebitele. Závěr o ovlivnění průměrného spotřebitele je tudíž odvozeným skutkovým závěrem zakládajícím se na důkazech o podobě sporné obchodní praktiky a eventuálních podpůrných důkazech o tom, že konkrétní spotřebitelé takovou praktikou ovlivnění byli, s přihlédnutím k obecně známým poznatkům o sociálních, kulturních a jazykových charakteristikách charakterizujících spotřebitele v daném místě, čase a odvětví.“⁷ Podobně i Nejvyšší soud v již citovaném rozhodnutí konstatoval, že „[ž]ádný důkaz týkající se hlediska průměrného spotřebitele nemusí být v řízení proveden, tuto otázku posuzuje výhradně soud.“⁸

Skutkovou otázkou a tedy věcí posouditelnou znaleckým posudkem je naproti tomu vlastní povaha nekalé obchodní praktiky a jejího vlivu na spotřebitele. To ostatně potvrzuje i judikatura Soudního dvora, podle kterého právo Evropské unie „nevylučuje možnost, v situaci, kdy má vnitrostátní soud zvláštní obtíže při posuzování klamavé povahy určitého prohlášení nebo popisu, použít jako vodítko pro své usuzování, za podmínek stanovených v jeho vnitrostátním právu, spotřebitelský průzkum nebo znalecký posudek.“⁹ To otvírá cestu znaleckým posudkům například z oblasti behaviorálních věd.¹⁰ V tomto kontextu je proto nutné chápat i výše uvedené rozhodnutí českých soudů, v nichž se vymezovaly vůči dokazování znalcem.

Na straně druhé ale toto pojetí spotřebitele v případech nekalých obchodních praktik představuje dle mého soudu menší problém ve srovnání například s tím, jak se takové pojetí spotřebitele restriktivně projevuje v oblasti ochrany

⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 22. října 2015 sp. zn. 45 A 25/2013-65.

⁸ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2013 sp. zn. 23 Cdo 3845/2012.

⁹ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 16. července 1998. Gut Springenheide GmbH a Rudolf Tusky proti Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt - Amt für Lebensmittelüberwachung. Věc C-210/96. ECLI:EU:C:1998:369.

¹⁰ Srov. Purnhagen, K. More Reality in the CJEU's Interpretation of the Average Consumer Benchmark – Also More Behavioural Science in Unfair Commercial Practices? *European Journal of Risk Regulation*, 2017, 8, s. 437 a násl.

spotřebitele ve fázi kontraktace, a to vynucenou limitací smluvní svobody.¹¹ S ohledem na povahu nekalých obchodních praktik bude totiž míra spotřebitelem nevyžádaného a potenciálně též nechtěného omezování¹² spotřebitele i obchodníka, byť jistě bohužel míněná, malá.¹³

Důsledkem tohoto pojetí průměrného spotřebitele v judikatuře Soudního dvora EU a potažmo i českého Nejvyššího soudu je také to, že je ochrana poskytována i těm, kteří o ni nejenže nestojí, ale kteří si ji možná ani nemusí zasluhovat. Výchozí předpoklad „hodného spotřebitele“ a „zlého obchodníka“ totiž neplatí vždy a za všech okolností.¹⁴ V konečném důsledku je tím popírán účel spotřebitelského práva, poskytnou ochranu tomu, kdo si ji v důsledku svého slabšího postavení potřebuje.

Na straně druhé je výhodou tohoto abstraktního a normativního pojetí to, že obchodník nemusí svou strategii přizpůsobovat vždy konkrétnímu spotřebiteli. Standardizace jeho jednání uzpůsobená hledisku průměrného spotřebitele dává určitou perspektivu nezvyšování nákladů spojených s prodejem zboží či služeb spotřebitelům, které by patrně při individualizovaném přístupu vůči jednotlivým spotřebitelům obchodník nejspíše musel nést.

VIII.2 Změna v osobě spotřebitele

Druhou otázkou, kterou česká i unijní úprava nijak neřeší, je možnost jejího dopadu na obchodníkovu jednání tehdy, změní-li se postavení druhé strany, a to tak, že se osobou, která v obchodních praktikách jedná za účelem, který nelze považovat za provozování jejího obchodu, živnosti nebo řemesla anebo

¹¹ Viz limity smluvní svobody vyplývající například ze směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

¹² A nejen nevyžádaného, ale i nezbyvatelného s ohledem na kogentní povahu ustanovení chránících spotřebitele.

¹³ Lze si totiž představit situaci, kdy spotřebitel rád omezí některá svá práva, např. právo odstoupit v případě distanční smlouvy, výměnou např. za nižší cenu zboží.

¹⁴ K možnostem, jakými spotřebitelé mohou zneužívat svého právního postavení viz např. Sehnálek, D. The disputable scope of EU competence to regulate consumer law. In Ana Vlahek, Matija Damjan. *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*. Lublaň: GV Založba, 2017. s. 223-234.

za výkonu jejího svobodného povolání stane spotřebitelem někdo, kdo jím dříve nebyl, nebo naopak spotřebitel toto své postavení ztratí. Jakkoliv obě tyto situace nejsou příliš pravděpodobné, vyloučit je zcela nelze.

Nejen právní úprava, ale také judikatura Soudního dvora EU i českých vrcholných soudů v tomto ohledu potřebné odpovědi neposkytuje. Domnívám se nicméně, že v předchozích odstavcích naznačené formální pojetí spotřebitele znamená, že taková změna musí vést též ke změně hodnocení příslušné klamavé praktiky. Ztráta postavení spotřebitele totiž povede k tomu, že příslušná praktika přestane spadat do působnosti ZOS, resp. SNOP, naopak získání takového postavení aplikaci této úpravy umožní.

Z pohledu praktického bude mít taková změna vliv především na možnost následného využití některého ze spotřebitelům přiznávaných benefitů jako je např. varianta mimosoudního řešení sporů. Stejně tak bude mít tato otázka dopad na otázku určení rozhodného práva či sudiště v situacích s mezinárodním prvkem.¹⁵ Naopak jsem toho názoru, že taková změna nezpůsobí vyvinění tam, kde již k protiprávnímu jednání v rozporu s tím, co stanoví ZOS, došlo.

VIII.3 Pojem zvlášť zranitelného spotřebitele

D. Ondřejová¹⁶ a J. Bejček¹⁷ poukazují na další úskalí normativně pojatého spotřebitele. Poměrně vysoké nároky stanovené judikaturou vyplývající z požadavku průměrnosti a racionality totiž mohou představovat síto, které bude pro řadu osob, které by v něm z pohledu sledovaného účelu měly být zachyceny, jelikož by ochranu zasluhovaly, bohužel až příliš průchozí. Potřebné pomoci ze strany práva se jim tak nedostane. Generální snížení požadavků a s tím spojené zvýšení úrovně ochrany spotřebitele by však na

¹⁵ Srov. rozhodnutí Soudního dvora ze dne 25. ledna 2018. Maximilian Schrems v. Facebook Ireland Limited. Věc C-498/16.

¹⁶ Ondřejová, D., Sehnálek, D. Nekalosoutěžní reklama a nekalé obchodní praktiky v české i evropské právní úpravě a judikatuře. Praha: LEGES, 2018. s. 200.

¹⁷ Bejček, J. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 150.

straně druhé mohlo mít vedlejší nechtěný efekt v podobě negativního dopadu na podnikatelské prostředí v rámci vnitřního trhu.¹⁸

Na toto v zásadě slepé pojetí průměrného spotřebitele právní úprava reaguje zavedením již zmiňované kategorie zvlášť zranitelných spotřebitelů. Ta rozšiřuje ochranu o ty spotřebitele, kteří by za normálních okolností ochrannou síť průměrného spotřebitele propadli. Zvlášť zranitelný spotřebitel přitom není zvláštním druhem spotřebitele průměrného, ale samostatně stojící kategorií,¹⁹ dlužno dodat, že opět normativní povahy.

Vyšší standardy kladené na obchodní praktiky jsou stanoveny s ohledem na průměrného člena určité skupiny zvlášť zranitelných spotřebitelů definované podle taxativně vymezených kritérií, kdy na rozdíl od skupin tvořených průměrnými spotřebiteli musí být tato skupina jednoznačně vymežitelná. Tento požadavek představuje zřetelnou snahu ochránit obchodníka před pro něj jinak negativními důsledky požadavku zvýšené ochrany. Takto například v případě týkajícím se televizní reklamy na oplatku značky Fidorka²⁰ Nejvyšší správní soud posuzoval praxi výlučně ve vztahu k dětem mladším 15 let. Zároveň fakt, že právě tato skupina byla dotčena, Nejvyšší správní soud dovodil na základě vysílacích časů této reklamy.²¹ Reklama, která by u jiné skupiny spotřebitelů (např. osob starších 15 let) byla přípustná, byla v kontextu cílové skupiny shledána protiprávní.

Vymezení konkrétní skupiny zvlášť zranitelných spotřebitelů může být mnohdy problematické. Právní úprava obsažená ve SNOP i v ZOS je obecná, což rozhodně nemá být výtkou, naopak. Umožňuje tím totiž zohledňovat rozmanitost konkrétních situací, které v praxi mohou nastat. Rizikem je ovšem různorodé posuzování téhož ze strany různých soudů. Uvedené lze v české judikatuře demonstrovat na rozdílných rozhodnutích Nejvyššího správního

¹⁸ Purnhagen, K. More Reality in the CJEU's Interpretation of the Average Consumer Benchmark – Also More Behavioural Science in Unfair Commercial Practices? *European Journal of Risk Regulation*, 2017, 8, s. 440.

¹⁹ Srov. Ondřejová, D., Sehnálek, D. Nekalosoutěžní reklama a nekalé obchodní praktiky v české i evropské právní úpravě a judikatuře. Praha: LEGES, 2018. s. 204.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 23.3.2005, čj. 6 As 16/2004-90.

²¹ Naopak za relevantní Nejvyšší soud nepovažoval nedostatek souvislosti dané reklamy s dětskými programy.

soudu a Nejvyššího soudu. Z rozhodnutí druhého uvedeného soudu totiž vyplývá, že by spotřebitel poptávající služby pohřební společnosti mohl být průměrným spotřebitelem, a tedy nikoliv zvláště zranitelným spotřebitelem, neboť „[h]ledisko průměrného spotřebitele“, který má dostatek informací a je v rozumné míře pozorný a opatrný, s ohledem na sociální, kulturní a jazykové faktory (jak je vykládáno Evropským soudním dvorem), je rozhodně nutno brát v úvahu také v daném případě. V reklamě zboží či služeb běžné potřeby již téměř každý spotřebitel očekává určité reklamní přehánění a nadsázku, jimž neuvěří; v případech vyhledávání pohřební služby bude úsudek současného „průměrného zákazníka“ podobný, přestože se spotřebitel nachází v poněkud citlivější situaci. Nároky spotřebitelů na pohřební služby se mohou v konkrétních případech lišit, např. někteří zákazníci se budou rozhodovat při své volbě pohřebních služeb pouze podle nízkých cenových hladin (v daném případě by tedy mohla být zvýhodněna žalobkyně a nikoli subjekt uvedený příkladmo v letáku žalované, tj. její konkurent), jiní zase na základě sdělení či doporučení od jiného pozůstalého (i v takovém případě by mohla být zvýhodněna žalobkyně, pokud své služby této doporučující osobě dříve poskytla), příp. podle jiných kritérií. V řízení nebylo prokázáno, že by jednáním žalované došlo k jakékoliv nekalé obchodní praxi, ...“.²²

Naproti tomu Nejvyšší správní soud konstatoval, že spotřebitel poptávající pohřební služby „je obvykle v postavení, kdy nedisponuje všemi potřebnými informacemi, aby dokázal posoudit, zda jsou vyúčtované služby oprávněné či nikoli. Uvedené rozdělení převozu na dílčí úkony, zdánlivě samostatné, celou věc dále zatemňuje a pohřebním službám umožňuje účtovat i položky, jejichž povahu laický spotřebitel nedokáže identifikovat; to vše za situace, kdy jsou jeho rozhodovací schopnosti obvykle podstatně ztíženy.“ Z toho lze dovodit, že postavení zvláště zranitelného spotřebitele mu přísluší.

Společně je oběma soudům to, že se shodly na dostatečně určitém vymezení dotčené skupiny spotřebitelů. Již ale nenalezly shodu, zda této skupině náleží vyšší ochrana, či nikoliv. Rozpor mezi rozhodnutími obou soudů je ovšem podle mého soudu vysvětlitelný a obhajitelný odlišným skutkovým stavem obou případů. Zatímco Nejvyšší soud posuzoval situaci týkající se reklamy distribuované prostřednictvím reklamních letáků, Nejvyšší správní soud řešil

²² Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2007 sp. zn. 32 Odo 229/2006.

případ, kdy byly spotřebiteli účtovány služby spojené s převozem zemřelého klamavým způsobem a nadto v rozsahu, který spotřebitel nebyl povinen hradit, jelikož je hrazen z veřejného zdravotního pojištění. Postavení obou spotřebitelů pro bylo značně odlišné. V prvním případě měl prostor proto, aby zvážil své požadavky, ve druhém byl postaven před hotovou (a protiprávní) věc.

Druhá úroveň ochrany je obchodníkovi zajišťována skrze požadavek rozumného zvážení dopadů jeho jednání na zvláště zranitelné spotřebitele.

Třetí úroveň ochrany obchodníka je zajišťována tím, že jeho praktiky nelze posuzovat absolutně, ale mohou být relativizovány a tedy ospravedlněny zohledněním praxe běžného a oprávněného reklamního přehánění.

Oba důvody společně Nejvyšší správní soud aplikoval v již citovaném rozhodnutí týkajícím se oplatky Fidorka, v němž konstatoval, že „[n]adsázku či reklamní přehánění, ..., je třeba jistě obecně v rámci přesvědčovacích kampaní připustit. Míra jejich přípustnosti však musí být vždy posuzována ve vztahu k adresátům, kteří mohou být takovou přesvědčovací kampaní zasaženi, k jejich věku, schopnostem nadsázku odhalit a k sekundárním důsledkům přesahujícím rámec jejich spotřebitelského chování, které může jejich vzor coby hlavní postava spotu, na němž je přesvědčovací kampaň založena, následně vyvolat.“

VIII.4 Pojem obchodníka

Otázkou, která zde vyvstává, je, zda i pojetí obchodníka má být normativní povahy. Domnívám se, že ano. Tedy, i v tomto případě nebude rozhodné, jaké důsledky daný konkrétní obchodník mohl být s ohledem na své kvality schopen očekávat u svého jednání vůči spotřebiteli. Nebude proto podle mého názoru rozdíl mezi soudním posuzování určité praktiky, které se dopustila velká korporace, která disponuje dostatečnými prostředky na to, aby profesionálně a předem vyhodnotila možné dopady svého jednání, a jednání, kterého se dopustil malý obchodník bez takových možností.

Zajímavá v tomto kontextu nicméně je také otázka, zda při posuzování obchodníkovy schopnosti zvážit dopady svého jednání hraje roli to, zda se určité praktiky dopustil v rámci hlavního předmětu své činnosti, nebo při něčem, co je z hlediska jeho podnikání vedlejší či dokonce zcela okrajové. Argumentace Nejvyššího správního soudu v rozhodnutí 3 As 176/2014-32 by

totiž naznačovala, že takové rozlišování smysl má. Tento soud totiž posuzoval jednání obchodníka v oblasti pohřebnictví a konstatoval, že „pohřební služba, jakožto profesionál v oboru, musí vědět, jaké úkony s převozem bezprostředně souvisí a proč a jakým způsobem převoz vykázat.“²³ A *contrario* by proto bylo možno dovozovat, že pokud by daná činnost nebyla předmětem hlavní činnosti obchodníka, pak by příslušný obchodník potřebné vědět nemusel. Domnívám se ale, že tato interpretace uvedeného rozhodnutí není správná, jelikož směrnice žádné takové omezení nepředpokládá (na rozdíl od zvláště zranitelných spotřebitelů, kde se s různými skupinami pracuje). Uvedený argument byl proto podle našeho názoru použit pouze pro zdůraznění závěrů Nejvyššího správního soudu v dané věci.

Třetí důvod zmiňovaný v předešlé části byl aplikován v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze čj. 3 Cmo 380/2005, který konstatoval, že „Reklama není totéž, co obchodní nabídka, a jejím účelem je vzbudit pozornost a zaujmout co největší počet adresátů. Proto je zpravidla pro ni užito stručné a na první pohled upoutávající jednoduché (zvláště pak v případech reklamy v televizi a na billboardech, o kterou zde jde) reklamní sdělení vyznačující se určitou mírou nadsázky či přehánění. Pokud taková prezentace obsahuje i odkazy na podrobné informace a způsob, jak je získat, není důvod spatřovat v tomto sdělení pro jeho ‚zkratkovitost‘ možnost klamání spotřebitele, způsobilost uvést jej v omyl...“²⁴ Tento přístup je pochopitelný. Striktnější požadavky by prakticky mohly znemožnit reklamu jako takovou, a je otázkou, zda by to bylo v konečném důsledku spotřebiteli ku prospěchu. S ohledem na funkce, které reklama plní,²⁵ se domnívám, že nikoliv.

Další otázka, která mne napadá, je dopad ochrany zajišťované ZOS a SNOP na stále čtenější situace využívání platform typu Airbnb, Aukro, eBay apod. Pokud jde o samotnou platformu, tak je její podnikatelské postavení podle mého soudu nesporné a dopad výše uvedené legislativy zřejmý. Problémem jsou ale poskytovatelé služeb, kteří těchto platform využívají. Zpravidla se

²³ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 7.4.2015, čj. 3 As 176/2014 – 32.

²⁴ Viz Hajn, P. Generální klauzule proti nekalé soutěži dle NOZ. *REKODIFIKACE & PRAXE*. 2003, č. 13.

²⁵ Zde mám na mysli především funkci informační, která mimo jiné posiluje tržní prostředí a znamená, že reklama má v konečném důsledku protržní charakter. Konkurenční prostředí je přitom obecně pro spotřebitele výhodné.

totiž formálně nejedná o podnikatele přesto, že jinak veškeré znaky podnikatelské činnosti naplňují²⁶ a svou činností i profesionalitou zavedeným obchodníkům přímo konkurují. Otázkou tedy je, zda i jejich jednání lze podříditi stejným požadavkům, jaké dopadají na obchodníky. Judikatura Soudního dvora EU i českých soudů se zatím tomuto problému nevěnuje.²⁷

Definice obchodníka obsažená v ZOS říká, že jím je „fyzická nebo právnická osoba, jež v obchodních praktikách spadajících do oblasti působnosti této směrnice jedná za účelem, který lze považovat za provozování jejího obchodu, živnosti nebo řemesla anebo výkonu jejího svobodného povolání, a kdokoli, kdo jedná jménem obchodníka nebo v jeho zastoupení.“ Z této definice požadavek existence veřejnoprávního povolení nutně nevyplývá. Rozhodný je naopak účel jednající osoby, tedy faktický stav. Toto pojetí podle mého soudu konvenuje též účelu celé SNOP, který má zajistit mimo jiné korektní hospodářskou soutěž²⁸ a umožňuje nazírat i na profesionálně jednající neobchodníky tak, jako by pro potřeby SNOP a ZOS obchodníky skutečně byli. Je rovněž v souladu s rámcovým cílem sledovaným unijní politikou ochrany spotřebitele tak, jak je zakotven v článku 169 SFEU. Opačný závěr může naproti tomu vést ke snížení ochrany spotřebitele, neboť pro něj může být obtížné v praxi rozlišit, kdo obchodníkem je, a kdo nikoliv.

Upozorňuji ovšem, že toto pojetí nelze absolutizovat, ale vždy bude nutné individuální posouzení činnosti profesionálně jednajícího neobchodníka.²⁹ Jistou oporou pro tento způsob výkladu by mohla být též česká úprava v § 420

²⁶ Tzn. provozují činnost, která vykazuje znaky podle § 2 zákona č. 455/1991 Sb., zákona o živnostenském podnikání. Jejich činnost tedy je soustavná, provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku.

²⁷ Již ovšem existuje rozhodnutí týkající se podnikatelské povahy samotné platformy. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 20. prosince 2017. Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain, SL. Věc C-434/15. ECLI:EU:C:2017:981.

²⁸ Srov. odst. 8 preambule SNOP.

²⁹ Obdobně Soudní dvůr EU posuzoval situaci týkající se úpravy obsažené ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES ze dne 25. května 1999 o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží kdy byl spotřebitel zastoupen vůči jinému spotřebiteli podnikatelem. I zde převážil účel úpravy nad formálním přístupem k věci. Závěry z tohoto rozhodnutí pro odlišný skutkový stav ovšem do námi sledované přenositelné nejsou. Viz rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 9. listopadu 2016. Sabrina Wathelet v. Garage Bietheres & Fils SPRL. Věc C-149/15. ECLI:EU:C:2016:840.

zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, na kterou ZOS v definici podnikatele odkazuje.³⁰ Existence podnikatelského oprávnění je v oblasti českého soukromého práva kritériem sekundárním, zatímco rozhodujícím je to, jak se určitá osoba v právním styku fakticky chová.³¹

Závěr

Normativní pojetí spotřebitele v unijním právu a odvozeně též v právu českém na první pohled zpochybňuje spotřebitelské právo jako takové. Zajišťuje totiž ochranu i těm, kteří ji nepotřebují. A to za cenu omezování možností chování obchodníka v hospodářské soutěži. Limitována je též smluvní svoboda. Na straně druhé má toto pojetí i své výhody, jelikož umožňuje obchodníkovi předvídat požadavky právní úpravy a své jednání standardizovat právě podle obecného normativního modelu spotřebitele. Normativní pojetí spotřebitele též eliminuje nutnost vypracovávání znaleckých posudků ve spotřebitelských sporech, příslušné závěry si soud musí učinit sám. To nicméně nevylučuje znalecké posudky zadávané za účelem posouzení charakteru a dopadů obchodníkovy jednání. Rovněž pojetí obchodníka je normativní povahy. Přestože by se mohlo na základě rozhodnutí český soudů jevit, že opak je pravdou, vlastnosti, kvality a profesionalita konkrétního obchodníka nejsou určující z pohledu aplikace pravidel chránících spotřebitele před nekalými obchodními praktikami. Jisté pochybnosti ovšem vyvstávají tehdy, pokud se takových praktik dopustí osoba, která de iure postavení podnikatele nemá a sama by tako mohla být za spotřebitele považována v situaci, kdy de facto podnikatelskou aktivitu vykonává a hospodářské soutěže s jinými obchodníky se účastní. Domnívám se, že i takovou osobu je za obchodníka nutno považovat, vždy ovšem na základě individuálního posouzení její situace. Unijní úprava takto široce interpretovatelná lze, zejména přihlédne-li se k jejímu účelu. Totéž platí i pro úpravu českou.

³⁰ Viz v § 2 odst. 1 písm. b) ZOS.

³¹ Viz důvodová zpráva k § 420 až 422 zákona č. 89/1990 Sb.

IX LIMITY OCHRANY SLABŠEJ STRANY V KONTEXTE AKTUÁLNEJ JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EÚ¹

Úvod

Pravidlá upravujúce právomoc súdov v občianskych a obchodných sporoch sú zjednotené na úrovni Európskej únie v súčasnom nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach² (ďalej len „nariadenie Brusel Ia“). Pokiaľ ide o jednotlivé druhy právomocí, citované nariadenie Brusel Ia stanovuje pravidlá výlučnej právomoci (čl. 24 nariadenia Brusel Ia), explicitnej a implicitnej voľby právomoci (čl. 25 a 26 nariadenia Brusel Ia), obligatórnej právomoci (čl. 10 až 23 nariadenia Brusel Ia), všeobecnej právomoci (čl. 4 až 6 nariadenia Brusel Ia), alternatívnej a osobitnej právomoci (čl. 7 až 9 nariadenia Brusel Ia).

Na účely analyzovanej judikatúry je relevantnou najmä tzv. obligatórna právomoc upravená v čl. 10 až 23 nariadenia Brusel Ia. Cieľom zavedenia citovaného druhu právomoci je ochrana slabšieho účastníka v konaní, pričom in concreto pôjde o oblasti poistenia, spotrebiteľských zmlúv a pracovno-právnych vzťahov.³ Na základe znenia príslušných ustanovení nariadenia Brusel Ia regulujúcich obligatórnu právomoc je možné identifikovať určité spoločné prvky týchto ochranných pravidiel. Ustanovenia upravujúce obligatórnu právomoc teda majú prednosť pred všeobecným pravidlom pre

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

² Ú. v. EÚ L 351, 2012, s. 1.

³ Slabšia strana zmluvy je chránená i v oblasti určenia rozhodného práva. Pozri bližšie Júdová, E.: Obmedzenie voľby práva v zmluvách so slabšou stranou, spôsob prekonania diskriminácie slabšej strany?. In: Jurčová, M., Oľšovská, A., Štefanko, J. (eds): Diskriminácia v zmluvnom práve. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015, s. 227-236.

určenie právomoci podľa bydliska alebo sídla pasívne legitimovaného subjektu. Pravidlá ustanovené v časti nariadenia Brusel Ia viažucej sa k obligatórnej právomoci sa líšia v závislosti od toho, či podáva žalobu silnejšia alebo slabšia strana (teda spotrebiteľ, poistenec alebo zamestnanec).

Vo vzťahu k situácii, keď je aktívne legitimovaným subjektom slabšia strana, je potrebné zdôrazniť, že táto môže spravidla žalovať v mieste svojho bydliska, resp. disponuje možnosťou výberu, na rozdiel od silnejšej strany, ktorá je povinná žalovať slabšiu stranu výlučne v mieste jej bydliska. Vo vzťahu k aplikácii predmetných ustanovení je taktiež potrebné ozrejmiť, že tieto je možné uplatniť aj v prípade, že silnejšia strana nemá bydlisko, pobočku, zastúpenie alebo inú organizačnú zložku v členskom štáte EÚ.

Nedodržanie pravidiel týkajúcich sa právomoci v poisťných veciach a pri spotrebiteľských zmluvách je dôvodom pre neuznanie rozsudku, čo len podčiarkuje relevanciu tohto typu právomoci a taktiež relevanciu potreby jej korektného určenia. Nad rámec možno na účely ozrejmenia vzťahu obligatórnej právomoci k iným typom právomocí v zmysle nariadenia Brusel Ia uviesť, že v prípade, ak existuje obligatórna právomoc, dohoda o voľbe právomoci (tzv. prorogácia) je možná v zásade až po vzniku sporu. Pokiaľ ide o podriadenie sa právomoci resp. implicitnú právomoc, ani táto nie je vylúčená existenciou obligatórnej právomoci. V ostatných prípadoch je však potrebné aplikovať výlučne obligatórnu právomoc.

S ohľadom na vyššie uvedené v príspevku priblížime vybrané aktuálne rozhodnutia Súdneho dvora, z ktorých je možné badať snahu Súdneho dvora o určenie limitov v oblasti ochrany slabšej strany najmä s poukazom na potrebu reštriktívneho výkladu určitých pojmov a s tým spojenej takpovediac striktnej aplikácie ustanovení viažucich sa k možnosti využitia osobitnej právomoci príslušného súdu.

IX.1 Rozsudok Schrems

V rozsudku Schrems⁴ sa Súdny dvor zaoberal prejudiciálnymi otázkami podanými zo strany rakúskeho vnútroštátneho súdu, ktorých predmetom bol

⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 25. januára 2018, C-498/16, ECLI:EU:C:2018:37.

výklad čl. 15 a čl. 16 nariadenia Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach⁵ (ďalej len „nariadenie Brusel I“). Uvedené články 15 a 16 nariadenia Brusel I obsahovali ustanovenia upravujúce právomoc vo veciach spotrebiteľských zmlúv.

Od roku 2008 bol pán Schrems používateľom sociálnej siete Facebook, pričom túto využíval výlučne na súkromné účely pod pseudonymom. V roku 2010 používal pán Schrems jeden facebookový účet výlučne na svoje súkromné účely, ako je výmena fotografií, chatovanie a zdieľanie príspevkov s priateľmi. Okrem uvedeného však neskôr od roku 2011 používal pán Schrems Facebook aj prostredníctvom ním registrovanej a skoncipovanej facebookovej stránky, prostredníctvom ktorej informoval používateľov o svojom postupe proti spoločnosti Facebook Ireland, o svojich prednáškach, účastiach na panelových diskusiách a svojich vystúpeniach v médiách, ako aj o vyhlasovaní verejných zbierok a propagácii svojich kníh. Pán Schrems v roku 2011 podal proti spoločnosti Facebook Ireland 23 sťažností na írsku komisiu na ochranu osobných údajov.

V tejto súvislosti vo vzťahu k jeho činnosti zameranej proti údajným porušeniam ochrany údajov vydal pán Schrems knihy, pričom súčasne prednášal a to čiastočne aj za odplatu, najmä u komerčných usporiadateľov, ďalej registroval množstvo internetových stránok, akými sú blogy, online petície, crowdfundingové stránky zamerané na právne kroky proti spoločnosti Facebook Ireland. Okrem uvedeného pán Schrems založil združenie na účely uplatňovania základného práva na ochranu údajov, pričom súčasne si nechal postúpiť nároky od 25 000 ľudí z celého sveta, aby ich ďalej uplatnil pred vnútroštátnym súdom. Predmetné združenie bolo neziskovou organizáciou, ktorej cieľom bolo aktívne uplatňovanie základného práva na ochranu údajov, ďalej výkon potrebných sprievodných informačných a mediálnych činností, ako aj politická agitácia. Cieľom združenia bola finančná podpora pilotných prípadov vedených vo verejnom záujme proti spoločnostiam, ktoré potenciálne ohrozovali základné právo na ochranu údajov. Okrem toho sa prostredníctvom združenia mali financovať aj nevyhnutné náklady spojené s jeho činnosťou, v dôsledku čoho sa mali zbierať, spravovať a vyplácať finančné príspevky.

⁵ Ú. v. ES L 12, 2001, s. 1; Mim. vyd. 19/004, s. 42.

V nadväznosti na uvedené pán Schrems podal na rakúsky vnútroštátny súd rozsiahle žaloby, týkajúce sa najmä určenia postavenia Facebook Ireland, spracovania údajov pána Schremsa touto spoločnosťou a ďalej týkajúce sa náhrady škody a bezdôvodného obohatenia. V tejto súvislosti pán Schrems tvrdil, že v danom prípade uplatňuje jednak svoje vlastné nároky, ako aj nároky siedmich ďalších zmluvných partnerov Facebook Ireland, ktorí majú tiež postavenie spotrebiteľa s bydliskom v Rakúsku, Nemecku a Indii, pričom tieto ich nároky boli pánovi Schremsovi postúpené na účely jeho žaloby proti spoločnosti Facebook Ireland na rakúskom vnútroštátnom súde. Uvedený súd má podľa pána Schremsa medzinárodnú právomoc z titulu postavenia ako súd vo veciach spotrebiteľských zmlúv v zmysle čl. 16 ods. 1 nariadenia Brusel I, čo spoločnosť Facebook Ireland namietala.

Vnútroštátny súd zamietol žalobu pána Schremsa, pričom uvedené odôvodnil tým, že pokiaľ pán Schrems používa Facebook aj na účely svojho podnikania alebo povolania, nemôže sa odvolávať na právomoc súdu vo veciach spotrebiteľských zmlúv, pričom vo vzťahu k postúpeným nárokom tento súd uvádza, že súdna právomoc vzťahujúca sa osobne na postupcu neprechádza na postupníka. Odvolací súd čiastočne zmenil uznesenie prvostupňového súdu v časti, v ktorej vyhovel žalobným návrhom, ktoré sa týkali zmluvy osobne uzavretej medzi pánom Schremsom a Facebook Ireland, pričom však zamietol žalobu vo zvyšku, týkajúcom sa postúpených nárokov s odôvodnením, že právomoc súdu vo veciach spotrebiteľských zmlúv bola vyhradená pánovi Schremsovi, ktorý uplatňoval svoje vlastné nároky. V nadväznosti na uvedené sa pán Schrems nemohol úspešne odvolávať na druhú časť článku 16 ods. 1 nariadenia Brusel I vo vzťahu k uplatneniu postúpených nárokov. Obaja účastníci konania podali proti tomuto rozhodnutiu opravný prostriedok na najvyšší súd, pričom tento uviedol, že ak bol pán Schrems označený ako „spotrebiteľ“, konanie muselo byť začaté vo Viedni, pričom uvedené rovnako platí aj pre konania vo veci nárokov spotrebiteľov s bydliskom vo Viedni, čo by nepredstavovalo pre Facebook Ireland ďalšiu podstatnú záťaž. Tento súd však uvádza, že nemožno s dostatočnou istotou zodpovedať otázku, do akej miery sa môže spotrebiteľ, ktorý si nechá postúpiť nároky iných spotrebiteľov na účely ich spoločného uplatnenia, odvolávať na právomoc súdu vo veciach spotrebiteľských zmlúv.

V nadväznosti na uvedené sa tak vnútroštátny súd rozhodol predložiť prejudiciálne otázky týkajúce čl. 15 nariadenia Brusel I in concreto či sa má tento vykladať tak, že spotrebiteľ stráca toto postavenie „ak po dlhšom

používání súkromného facebookového účtu v súvislosti s uplatnením svojich nárokov vydáva knihy, čiastočne má aj platené prednášky, prevádzkuje internetové stránky, zbiera finančné príspevky na uplatnenie nárokov a nechá si postúpiť nároky viacerých spotrebiteľov za záruku, že po odpočítaní trov konania im bude poskytnutý eventuality úspech z konania“⁶ a čl. 16 nariadenia Brusel I in concreto či sa má tento vykladať tak, že „spotrebiteľ v jednom členskom štáte môže popri vlastných nárokoch vyplývajúcich zo spotrebiteľskej zmluvy uplatniť na súde podľa miesta svojho bydliska zároveň aj podobné nároky iných spotrebiteľov s bydliskom v tom istom členskom štáte/v inom členskom štáte alebo/v treťom štáte, ak mu boli tieto nároky postúpené zo spotrebiteľských zmlúv uzavretých s tým istým žalovaným, v tej istej právnej súvislosti a ak postúpenie nespadá do výkonu podnikania alebo povolania žalobcu, ale slúži spoločnému uplatneniu nárokov“.⁷

Súdny dvor úvodom zdôraznil, že založenie právomoci súdu podľa bydliska žalovaného predstavuje všeobecné pravidlo, pričom len výnimočne môže dôjsť k inej situácii a to k takej, kedy môže mať alebo má mať právomoc súd v inom mieste než v mieste bydliska žalovaného, pričom k takejto výnimočnej situácii môže dôjsť len v taxatívne vymedzených prípadoch. S ohľadom na uvedené je tak potrebné na tieto účely aplikovať reštriktívny výklad a teda nemožno pristúpiť k výkladu, ktorý by mal za následok, že by sa pravidlá, ktoré je potrebné spĺňať na účely možnosti aplikácie takýchto výnimiek mali vykladať spôsobom, ktorý by presahoval rámec prípadov výslovne stanovených dotknutým nariadením, t. j. v tomto prípade nariadením Brusel I.⁸

Ďalej v rámci odôvodnenia Súdny dvor upozornil na skutočnosť, že za predpokladu, že pojmy používané v rámci nariadenia Brusel I najmä s prihliadnutím na pojmy, ktoré sú obsahom čl. 15 ods. 1 nariadenia Brusel I, sa majú vykladať autonómnym spôsobom, a to za použitia systematického a teleologického výkladu nariadenia Brusel I, aby sa dosiahla jeho jednotná aplikácia vo všetkých členských štátoch EÚ vo vzťahu k zabezpečeniu dodržania cieľov sledovaných normotvorcom EÚ v oblasti spotrebiteľských zmlúv, ako aj vnútorný súlad práva EÚ, je potrebné zohľadniť pojem

⁶ Rozsudok Schrems, bod 24.

⁷ Rozsudok Schrems, bod 24.

⁸ Pozri rozsudok Schrems, bod 27.

„spotrebiteľ“ obsiahnutý aj v iných právnych predpisoch práva EÚ. V nadväznosti na uvedené tak Súdny dvor spresnil, že pojem „spotrebiteľ“ treba v zmysle dotknutých čl. 15 a 16 nariadenia Brusel I vykladať reštriktívnym spôsobom, a to s poukazom na postavenie takejto osoby, ktorým táto disponuje v konkrétnej zmluve a to aj s ohľadom na povahu a cieľ takej zmluvy. Nemožno teda vykladať tento pojem na základe subjektívnej situácie takej osoby, pričom treba pripomenúť, že jedna a tá istá osoba sa môže na jednej strane v rámci niektorých plnení považovať za spotrebiteľa a na druhej strane v rámci niektorých iných plnení za hospodársky subjekt. Na základe uvedeného teda Súdny dvor konštatoval, že pod osobitný režim zavedený nariadením Brusel I v oblasti ochrany spotrebiteľa ako slabšieho účastníka zmluvy možno subsumovať len zmluvy uzavreté mimo a nezávisle od akéhokoľvek podnikania alebo povolania, pričom tieto zmluvy majú jediný cieľ, ktorým je uspokojiť vlastnú súkromnú spotrebu jednotlivca, a teda takáto ochrana nie je odôvodnená v prípade zmluvy, ktorej účelom je výkon podnikania alebo povolania.⁹

S ohľadom na vyššie uvedené sa tak osobitné pravidlá právomoci podľa čl. 15 až 17 nariadenia Brusel I uplatnia, iba v prípade ak je účelom zmluvy uzavretej medzi príslušnými zmluvnými stranami použitie tovaru alebo služby a to inak než na podnikateľskú činnosť či výkon povolania. V nadväznosti na uvedené Súdny dvor upresňuje, že za určitých okolností je možné dovoľávať sa ustanovení čl. 15 až 17 nariadenia Brusel I aj pokiaľ by osoba uzavrela zmluvu na účely súvisiace s jej podnikaním alebo povolaním iba v časti, pričom v ostatku by zmluva s podnikaním alebo výkonom povolania nesúvisela avšak to len v prípade, ak by spojenie medzi touto zmluvou a výkonom podnikania alebo povolania dotknutej osoby bolo tak slabé, že by bolo okrajové, čo znamená, že by malo v rámci plnenia, na ktoré bola daná zmluva uzavretá z celkového pohľadu iba zanedbateľnú úlohu.¹⁰

Vo vzťahu ku konkrétnym skutkovým okolnostiam daného prípadu Súdny dvor pripomína, že prináleží zistiť vnútroštátnemu súdu, či pán Schrems a Facebook Ireland sú skutočne viazaní jednou alebo viacerými zmluvami, ktoré sledujú rozličné účely, avšak s ohľadom na vyššie uvedené treba pripomenúť, že ani prípadné prepojenie na základe zmluvy medzi facebookovým

⁹ Pozri rozsudok Schrems, body 28 až 30.

¹⁰ Pozri rozsudok Schrems, body 31 a 32.

účtom a facebookovou stránkou nebráni posúdeniu postavenia pána Schremsa ako spotrebiteľa s ohľadom na zásady pripomenuté vyššie, najmä na potrebu reštriktívneho výkladu. V tomto konkrétnom prípade treba taktiež prihliadnuť na skutočnosť, že pokiaľ ide o virtuálne sociálne siete, ktoré sú určené na dlhodobé používanie, treba vziať do úvahy aj neskorší vývoj využitia týchto služieb. Uvedené však znamená, že dotknutá osoba, ktorá využíva takéto služby sa môže dovolávať postavenia spotrebiteľa, len ak používanie týchto služieb najmä na súkromné účely, na ktoré pôvodne uzavrel zmluvu, nenadobudlo následne povahu v podstate výkonu podnikania alebo povolania.¹¹

Pojem „spotrebiteľ“ je definovaný ako protiklad pojmu „hospodársky subjekt“, a teda nezávisí od vedomostí a informácií, ktoré má táto osoba skutočne k dispozícii. Vo vzťahu k odborným znalostiam, ktoré takáto osoba môže nadobudnúť v oblasti, do ktorej patria dané služby a jej angažovanosti na účely zastupovania práv a záujmov používateľov týchto služieb, tieto nemôžu takejto osobe upierať postavenie „spotrebiteľa“ v zmysle čl. 15 nariadenia Brusel I. Pokiaľ by bol aplikovaný výklad pojmu „spotrebiteľ“, ktorý by uvedené vylučoval, malo by to za následok bránenie účinnej ochrane práv, ktorou spotrebiteľia disponujú voči svojim zmluvným partnerom. S ohľadom na uvedené treba teda čl. 15 nariadenia Brusel I vykladať v tom zmysle, že používateľ súkromného facebookového účtu nestráca postavenie „spotrebiteľa“ v zmysle citovaného článku z dôvodu, že vydáva knihy, prednáša, prevádzkuje internetové stránky, zbiera finančné príspevky a nechá si postúpiť nároky viacerých spotrebiteľov na účely ich uplatnenia na súde.¹²

Vo vzťahu k pravidlám právomoci uvedeným v oddiele 4 kapitoly II nariadenia Brusel I, teda pravidlám aplikovateľným vo veciach spotrebiteľských zmlúv, tieto predstavujú výnimku tak zo všeobecného pravidla právomoci, založenej podľa členského štátu, na území ktorého má sídlo alebo bydlisko žalovaný, ako aj z pravidla osobitnej právomoci v zmluvných veciach, tak ako ustanovuje čl. 5 bod 1 nariadenia Brusel I, v zmysle ktorého má právomoc súd podľa miesta zmluvného plnenia. Tieto pravidlá sa teda s ohľadom na ich výnimočný charakter musia vykladať reštriktívne. Súdny dvor v tejto súvislosti pripomína, že nakoľko osobitný postup ustanovený čl. 15 a nasl. nariadenia Brusel I má za

¹¹ Pozri rozsudok Schrems, body 36 až 38.

¹² Pozri rozsudok Schrems, body 39 až 41.

cieľ ochranu spotrebiteľa ako ekonomicky slabšieho a právne menej skúseného účastníka zmluvy, než je jeho zmluvná protistrana, spotrebiteľ je chránený výslovne iba vtedy, ak je v konaní osobne žalobcom alebo žalovaným. Z uvedeného dôvodu, preto osoba v postavení žalobcu, ktorá však sama nie je zmluvnou stranou dotknutej spotrebiteľskej zmluvy, nemôže mať nárok na právomoc súdu vo veciach spotrebiteľských zmlúv, pričom uvedený výklad sa musí uplatniť aj vo vzťahu k spotrebiteľovi, ktorému boli postúpené nároky od iných spotrebiteľov.¹³

Pravidlá právomoci aplikovateľné pre oblasť spotrebiteľských zmlúv v zmysle čl. 16 ods. 1 nariadenia Brusel I sa teda uplatnia len na žalobu podanú spotrebiteľom proti druhému účastníkovi zmluvy, čo nevyhnutne predpokladá uzavretie zmluvy medzi spotrebiteľom a predmetným obchodníkom. Postúpenie pohľadávok nemá teda samé osebe vplyv na určenie právomoci, avšak právomoc iných, ako výslovne stanovených súdov, nemôže byť založená sústredením viacerých nárokov u jedného žalobcu.

Ustanovenia nariadenia Brusel I týkajúce sa osobitnej právomoci je preto vykladať v tom zmysle, že túto právomoc nie je možné aplikovať na takú žalobu spotrebiteľa, v ktorej tento uplatňuje popri svojich vlastných nárokoch aj podobné nároky postúpené inými spotrebiteľmi, a to bez ohľadu na ich bydlisko.

IX.2 Rozsudok Hofsoe

V rozsudku Hofsoe¹⁴ sa Súdny dvor zaoberal prejudiciálnou otázkou podanou zo strany rakúskeho vnútroštátneho súdu, ktorej predmetom bol výklad čl. 11 ods. 1 písm. b) a čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia.

V Nemecku došlo k dopravnej nehode, ktorú spôsobila nemecká štátna príslušníčka, ktorá mala uzatvorené poistenie zodpovednosti za škodu so spoločnosťou LVM, pričom pri tejto dopravnej nehode bolo poškodené motorové vozidlo fyzickej osoby s bydliskom v Poľsku. V nadväznosti na túto nehodu majiteľ poškodeného motorového vozidla uzatvoril zmluvu o prenájme náhradného vozidla na dobu neurčitú, pričom výška nájomného predstavovala

¹³ Pozri rozsudok Schrems, body 43 a 44.

¹⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 31. januára 2018, C-106/17, ECLI:EU:C:2018:50.

približne 47,50 eura na deň a s ohľadom na celkovú dobu trvania prenájmu celkové náklady na prenájom dosiahli sumu vo výške približne 3 465 eur. Odškodnenie priznané spoločnosťou LVM bolo však len do výšky približne 665 eur. Na účely získania rozdielu medzi priznanou sumou odškodnenia a celkovými dosiahnutými nákladmi uzatvoril majiteľ poškodeného vozidla zmluvu o postúpení pohľadávky, ktorou svoj nárok na náhradu škody postúpil pánovi Hofsoemu, ktorý vykonáva svoju podnikateľskú činnosť v Poľsku. Pán Hofsoe v rámci tejto svojej činnosti na základe zmluvného postúpenia pohľadávky uplatňoval voči poisťiteľom nárok na náhradu škody, ktorý by inak prislúchal poškodenému.

Na základe vyššie uvedenej zmluvy o postúpení pohľadávky tak pán Hofsoe podal žalobu na okresný súd v Poľsku, pričom touto sa domáhal v prvom rade toho, aby súd žalovanej spoločnosti LVM uložil z titulu náhrady škody povinnosť zaplatiť sumu vo výške približne 2 800 eur, ktorá zodpovedá zvyšnej sume zaplatenej za prenájom náhradného vozidla. Právomoc súdu pán Hofsoe určil na základe bydliska poškodeného, čo samozrejme spoločnosť LVM spochybnila s odôvodnením, že pojem „poškodený“ v zmysle čl. 11 ods. 2 nariadenia Brusel I sa má vykladať doslovne, teda tak, že pán Hofsoe ju ako postupník pohľadávky poškodeného nemôže žalovať na poľskom súde. Okresný súd v Poľsku však svoju právomoc uznal, v nadväznosti na čo spoločnosť LVM podala odvolanie, pričom tvrdila, že pán Hofsoe podľa nej nie je poškodeným v pravom zmysle slova, ale osobou, ktorá sa v rámci svojej podnikateľskej činnosti zaoberá uplatňovaním nárokov na náhradu škody voči poisťiteľom.

Vnútroštátny súd sa v nadväznosti na vyššie uvedené domnieval, že pôsobnosť *ratione personae* založená právomoci súdu podľa čl. 11 ods. 1 písm. b) nariadenia Brusel Ia v prejednávanej veci závisí od výkladu pojmu „poškodený“ v zmysle čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia, keďže právomoc vnútroštátneho súdu by vznikla len za predpokladu, že pojem „poškodený“ zahŕňa osobu vykonávajúcu podnikateľskú činnosť v oblasti poistenia, postupníka pohľadávky na náhradu škody, ktorá pôvodne patrila priamo poškodenému voči poisťiteľovi motorového vozidla, ktorým bola spôsobená dopravná nehoda. V tejto súvislosti treba poukázať aj na vnútroštátne ustanovenia, v zmysle ktorých s pohľadávkou prechádzajú na nadobúdateľa všetky súvisiace práva. Javí sa teda ako otázne, či za týchto podmienok by postúpenie pohľadávky nemalo zahŕňať aj postúpenie možnosti podať žalobu na súd podľa *forum actoris*. Takýto výklad by podľa vnútroštátneho súdu prispieval

k splneniu cieľa ochrany slabšieho účastníka, ktorý je základom osobitných noriem právomoci uplatniteľných v oblasti poistenia.

V nadväznosti na uvedené sa tak vnútroštátny súd rozhodol predložiť prejudiciálnu otázku týkajúcu sa odkazu na čl. 11 ods. 1 písm. b) nariadenia Brusel Ia obsiahnutého v čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel I nis *in concreto* či sa má tento vykladať tak, že „... fyzická osoba, ktorej podnikateľská činnosť okrem iného spočíva v uplatňovaní nárokov na náhradu škody voči poisťiteľom na základe zmluvy o postúpení pohľadávky od priamo poškodeného, môže uplatniť túto pohľadávku podaním žaloby voči poisťiteľovi zodpovednosti za škodu osoby zodpovednej za dopravnú nehodu so sídlom v inom členskom štáte ako v členskom štáte bydliska poškodeného, na súde členského štátu bydliska poškodeného?“¹⁵

Podľa Súdneho dvora je účelom vnútorného odkazu obsiahnutého v čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia pridať do zoznamu aktívne legitimovaných subjektov uvedeného v čl. 11 ods. 1 písm. b) tohto nariadenia osoby, ktorým vznikla ujma, a to takým spôsobom aby bol okruh týchto osôb obmedzený len na osoby, ktorým vznikla ujma priamo. Okruh týchto osôb je teda potrebné rozšíriť o dedičov poisteného, ako aj o zamestnávateľa, ktorý ďalej vyplácal mzdu svojmu zamestnancovi počas jeho práceneschopnosti spôsobenej zraneniami, ktoré utrpel pri dopravnej nehode. Cieľom ustanovení oddielu 3 kapitoly II nariadenia Brusel Ia regulujúcich právomoc vo veciach poistenia je chrániť slabšieho účastníka prostredníctvom pravidiel právomoci, ktoré sú spôsobilé chrániť jeho záujmy lepšie v porovnaní so všeobecnými normami právomoci, pričom taktiež postupník práv priamo poškodenej osoby, ktorú možno považovať za slabšieho účastníka, by mal mať možnosť využiť osobitné normy súdnej právomoci v zmysle čl. 11 ods. 1 písm. b) v spojení s čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia.¹⁶

V tejto súvislosti však Súdny dvor konštatoval, že s ohľadom na výnimočný charakter osobitnej právomoci, ktorá predstavuje výnimku zo zásady právomoci súdu v mieste bydliska žalovaného, treba v takýchto prípadoch uplatňovať reštriktívny výklad. Ochrana poskytovaná čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia

¹⁵ Rozsudok Hofsoe, bod 32.

¹⁶ Pozri rozsudok Hofsoe, body 37 až 39.

vzhľadom na čl. 11 ods. 1 písm. b) nariadenia Brusel Ia nemožno teda rozšíriť na osoby, voči ktorým nie je táto ochrana zdôvodnená. Dôvod pre osobitnú ochranu neexistuje medzi podnikateľskými subjektmi v odvetví poisťovníctva, keďže vo vzťahu k týmto nemožno predpokladať, že niektorý z nich sa nachádza v slabšom postavení vo vzťahu k druhému. S prihliadnutím na skutkové okolnosti daného prípadu teda pánovi Hofsoe, ktorý podnikal v oblasti uplatňovania nároku z pohľadávok na poistné plnenie ako postupník, nemožno priznať nárok na osobitnú ochranu, ktorou je forum actoris.¹⁷

Za daných skutkových okolností je zrejmé, že prejednáváná vec sa týka vzťahov medzi podnikateľskými subjektmi a nemá žiaden vplyv na procesné postavenie účastníka, ktorý je považovaný za slabšieho. Okolnosť vzťahujúca sa na rozsah činnosti pána Hofsoa, t. j. skutočnosť, že túto vykonáva len v malom rozsahu neodôvodňuje postavenie pána Hofsoa ako „slabšieho účastníka“, v dôsledku čoho by mohol spadať pod pojem „poškodený“ v zmysle čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia. Malo by to totiž za následok ohrozenie právnej istoty a bolo by v rozpore s cieľom nariadenia Brusel Ia, ktorým je zabezpečenie jednoduchej predvídateľnosti noriem súdnej právomoci. S ohľadom na uvedené je preto potrebné uplatniť taký výklad čl. 13 ods. 2 nariadenia Brusel Ia v spojení s čl. 11 ods. 1 písm. b) nariadenia Brusel Ia, v zmysle ktorého sa na tieto ustanovenia nemôže odvolávať fyzická osoba, ktorej podnikateľská činnosť spočíva najmä v uplatňovaní nárokov na náhradu škody voči poisťiteľom a ktorá na základe zmluvy o postúpení pohľadávky uzavretej s účastníkom dopravnej nehody uplatňuje túto pohľadávku podaním žaloby na určenie zodpovednosti za škodu voči poisťiteľovi osoby zodpovednej za dopravnú nehodu so sídlom v inom členskom štáte ako v členskom štáte bydliska poškodeného, na súde členského štátu bydliska poškodeného.¹⁸

Záver

Z vybranej aktuálnej judikatúry vo veciach Schrems a Hofsoe, ktorá úzko súvisí s ochranou slabšej strany v prípadoch spotrebiteľských a poisťeneckých vecí, vyplýva, že hoci má byť ochrana slabšej strany zabezpečená v čo možno

¹⁷ Pozri rozsudok Hofsoe, body 40 až 43.

¹⁸ Pozri rozsudok Hofsoe, body 44 až 46.

najväčšej možnej miere, neznamená to, že ustanovenia týkajúce sa osobitnej právomoci príslušného súdu sa majú vykladať extenzívne.

Uvedené ustanovenia je potrebné vykladať striktné, v dôsledku čoho dochádza k stanoveniu limitov uvedenej ochrany slabšej strany v spore, aby nedochádzalo k účelovému zneužívaniu uplatňovania týchto ustanovení, ktoré majú túto ochranu slabšej strany zabezpečiť.

V tomto smere možno tvrdenie týkajúce sa účelového zneužívania ustanovení nariadenia do určitej miery prirovnať k výkladovej zásade práva Únie spočívajúcej v zákaze zneužitia práva, za ktoré sa považuje každé úmyselné konanie právneho subjektu, ktorý s cieľom získať výhodu vyplývajúcu z úniovej normy, vytvorí umelým spôsobom podmienky pre jej získanie.¹⁹

¹⁹ Pozri v tomto zmysle napríklad rozsudky Súdneho dvora zo 14.12.2000, Emsland-Stärke, C-110/99, Zb. s. I-11569, bod 38; z 3.3.1993, General Milk Products, C-8/92, Zb. s. I-779, body 21 a 22; a z 11.10.1977, Cremer, 125/76, Zb. s. 1593, body 12 a 21.

X PRIPOMIENKY K NAVRHOVANÝM ZMENÁM NARIADENÍ O DORUČOVANÍ PÍ SOMNOSTÍ A SPOLUPRÁCI PRI VYKONÁVANÍ DÔKAZOV¹

Úvod

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 z 13. novembra 2007 o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností v občianskych a obchodných veciach v členských štátoch² (ďalej len „nariadenie o doručovaní písomností“) a nariadenie Rady (ES) č. 1206/2001 z 28. mája 2001 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach³ (ďalej len „nariadenie o spolupráci pri vykonávaní dôkazov“) sú výsledkom vykonávania právomocí Únie v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, ktorý je založený na zásadách vzájomnej dôvery a vzájomného uznávania rozsudkov.

Ide o kľúčové nariadenia konkrétne z oblasti cezhraničnej súdnej spolupráce medzi členskými štátmi prijaté na základe článku 81 Zmluvy o fungovaní EÚ. Prvé uvedené nariadenie stanovuje jednotný postup pre doručovanie písomností z jedného členského štátu do druhého členského štátu, pričom zahŕňa aj minimálne štandardy ochrany práva na obhajobu, a teda zabezpečuje prístup k súdu a spravodlivému súdному procesu, keďže napríklad v prípade, keď návrh na začatie konania nie je riadne doručený, ide o najčastejšie uvádzaný dôvod odmietnutia uznania a výkonu meritórneho súdneho rozhodnutia. Druhé uvedené nariadenie vytvára systém pre priame dožiadania pri zaobstarávaní a vykonávaní dôkazov a stanovuje pravidlá týkajúce sa formy a obsahu takých dožiadaní.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-14-0852.

² Ú. v. EÚ L 324, 2007, s. 79.

³ Ú. v. ES L 174, 2001, s. 1.

Dňa 31. mája 2018 Európska komisia uverejnila návrhy na zmeny a doplnenia legislatívnych nariadení o doručovaní písomností a vykonávaní dôkazov: a) návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1393/2007 z 13. novembra 2007 doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností v občianskych a obchodných veciach v členských štátoch⁴ a b) návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1206/2001 z 28. mája 2001 doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností v občianskych a obchodných veciach v členských štátoch⁵.

Cieľom navrhovanej právnej úpravy je zatriktívniť a posilniť súdnu spoluprácu v civilných cezhraničných veciach v Európskej únii, aby bol prístup k súdnej ochrane pre subjekty menej nákladný a efektívnejší. Nižšie uvádzame najvýznamnejšie zmeny ustanovení uvedených nariadení a dôvody, ktoré k týmto zmenám viedli.

X.1 Všeobecné pripomienky k navrhovanej právnej úprave

Podľa odhadov ekonomickej štúdie týkajúcej sa posúdenia dopadu nástrojov justičnej spolupráce v civilných veciach z roku 2018⁶ má cezhraničný dosah približne 3,4 milióna občianskych a obchodných sporov, v ktorých prichádza do úvahy uplatnenie nariadení o doručovaní písomností a spolupráci pri vykonávaní dôkazov. Okrem toho doručovanie písomností je rozšírené aj na mimosúdne písomnosti (napr. v prípade notárskych konaní).

Podľa zistení Európskej komisie pri komunikácii je využívanie informačných technológií v niektorých krajinách stále obmedzené. Vo väčšine členských štátov je elektronické podanie na súdy obmedzené alebo neexistuje a vo významnom rozsahu sa elektronické podania využívajú iba v dvanástich krajinách Únie.⁷ Kontakty medzi príslušnými súdnymi orgánmi členských štátov prebiehajú teda väčšinou iba v tlačenej forme, čo zvyšuje výdavky

⁴ COM(2018) 379 final, 2018/0204 (COD).

⁵ COM(2018) 378 final, 2018/0203 (COD).

⁶ Zmluva spoločnosti Deloitte s Európskou komisiou č. JUST/2017/JCOO/FW/CIVI/0087 (2017/07).

⁷ Pozri dostupné tlačové správy Európskej komisie: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3991_fr.pdf, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3932_fr.htm

a znižuje efektivitu konaní. Rovnako sa iba ojedinele používa videokonferencia na výsluch osôb v iných členských štátoch, ktorá predstavuje priamy spôsob vykonávania dôkazov. Okrem toho sa pravidelne stáva, že sa nedodržiavajú lehoty uvedené v nariadeniach o doručovaní písomností (30 dní) a spolupráci pri vykonávaní dôkazov (90 dní).

Vzhľadom na identifikované nedostatky oboch nariadení počas ich účinnosti boli navrhnuté zmeny a doplnenia, ktoré sa týkajú používania elektronického zasielania dokumentov a akejkolvek komunikácie medzi súdnymi orgánmi členských štátov, zavedenia moderných metód vykonávania dôkazov, akými je okrem iného aj videokonferencia pri výsluchu osôb, ustálenie výkladu pojmu „súd“, a zaručenia rovnocenných štandardov ochrany práv účastníkov konania, ako aj riadneho výkonu súdnictva a dodržiavania stanovených lehôt.

Hoci sú vyššie uvedené zmeny a doplnenia nariadení o spolupráci pri vykonávaní dôkazov a doručovaní písomností schvaľované v riadnom legislatívnom postupe Európskym parlamentom aj Radou, v novelizovaných nariadeniach budú uvedené splnomocnenia pre Európsku komisiu na prijímanie delegovaných aktov, ktorými sa môžu meniť nepodstatné časti novelizovaných nariadení, predovšetkým formuláre uvedené v ich prílohách. Komisia získala takú právomoc prijímať delegované akty Únie na základe Lisabonskej zmluvy na základe súčasného článku 290 Zmluvy o fungovaní EÚ.

Delegované akty sú všeobecne záväznými nelegislatívnymi aktmi (nariadenia alebo smernice), ktoré prijíma Komisia na základe výslovného splnomocnenia uvedeného v základnom legislatívnom akte, ktorý musí výslovne stanoviť ciele, obsah, rozsah a trvanie splnomocnenia a môže stanoviť ďalšie podmienky: že Európsky parlament alebo Rada môžu kedykoľvek odvolať splnomocnenie a/alebo že delegovaný akt môže nadobudnúť účinnosť iba v prípade, ak Európsky parlament alebo Rada nevznesú žiadne námietky v lehote stanovenej základným legislatívnym aktom. Delegované akty môžu dopĺňať alebo meniť iba nepodstatné prvky legislatívneho aktu, nie jeho základné prvky a označujú sa v názve ako „delegované“.⁸

Keďže oblasť priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je spoločnou právomocou Únie a členských štátov, je nevyhnutné, aby prijímanie nových

⁸ Pozri bližšie čl. 290 Zmluvy o fungovaní EÚ.

úniových predpisov v tejto oblasti bolo dostatočne odôvodnené aj z hľadiska dodržania zásad subsidiarity a proporcionality.

Zásada subsidiarity je založená na kritériách komparatívnej účinnosti a pridanej hodnoty konania Únie. Prvé kritérium vyžaduje porovnanie prostriedkov a nástrojov na dosiahnutie cieľov, ktorými disponujú Únia a členské štáty, aby bolo možné zhodnotiť ich relatívnu účinnosť (tzv. test komparatívnej účinnosti). Druhé kritérium skúma, či na úniovej úrovni možno dosiahnuť sledovaný cieľ lepšie, ako by ho dosiahli členské štáty samotné (tzv. test úniovej pridanej hodnoty).

V tejto súvislosti je potrebné v každom konkrétnom prípade napríklad porovnať ekonomické náklady konania na úrovni Únie a na úrovni členských štátov, ďalej skúmať, či sledovaný cieľ má nadnárodný aspekt, ktorý nemožno uspokojujúco dosiahnuť samostatnými vnútroštátnymi právnymi úpravami, či by konanie na vnútroštátnej úrovni nebolo v rozpore s požiadavkami zakladajúcich zmlúv alebo by ním nedošlo k poškodeniu spoločných záujmov členských štátov, prípadne či konanie na úrovni Únie neprinesie vďaka rozsahu účinkov jasné výhody oproti konaniu na vnútroštátnej úrovni, a. i.

Zásadu subsidiarity možno v tomto prípade odôvodniť predovšetkým nedostatočným vývojom digitalizácie súdnictva v členských štátoch, ktoré je bez potrebných úniových predpisov pomalým procesom v porovnaní s úrovňou používania moderných technológií v bežných domácnostiach.

Pokiaľ ide o zásadu proporcionality, úniový normotvorca sa obmedzuje takmer iba na konštatovanie, že neprekračuje rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie stanovených cieľov, ktoré je v podstate iba zopakovaním definície zásady proporcionality, ktorá je uvedená v článku 5 ods. 4 Zmluvy o fungovaní EÚ.

X.2 Zmeny nariadenia o spolupráci pri vykonávaní dôkazov

Pokiaľ ide o nariadenie o spolupráci pri vykonávaní dôkazov, navrhovaná právna úprava definuje pojem „súd“ použitý v tomto nariadení tak, že zahŕňa nielen klasické súdy, ale tiež akýkoľvek súdny orgán členského štátu, ktorý je príslušný na vykonávanie dôkazov. Podľa dôvodovej správy k tomuto nariadeniu má tento pojem v takom prípade zahŕňať napríklad aj notárov.

Dožiadania a iná komunikácia sa majú po novom zasielať povinne elektronicky prostredníctvom decentralizovaného IT systému vytvoreného zo vzájomne prepojených vnútroštátnych IT systémov, ktoré umožnia bezpečnú a spoľahlivú cezhraničnú výmenu informácií medzi vnútroštátnymi IT systémami. Na elektronickú komunikáciu medzi súdnymi orgánmi členských štátov sa uplatní aj nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES⁹, najmä pokiaľ ide o zaručenú elektronickú pečať a zaručený elektronický podpis.

Použitie iného ako povinného elektronického spôsobu komunikácie medzi súdnymi orgánmi členských štátov, napríklad prostredníctvom listovej zásielky, bude možné iba z dôvodu nepredvídateľného a výnimočného výpadku uvedeného decentralizovaného IT systému alebo z iných výnimočných dôvodov, pričom v takom prípade je potrebné použiť najrýchlejší možný spôsob akceptovaný dožiadaným členským štátom. Za iný výnimočný dôvod možno považovať napríklad zaslanie vzorky DNA ako dôkazu.

Pokiaľ dožadujúci súd nedostane do 30 dní od zaslania dožiadania informáciu, či bolo dožiadanie prijaté, platí, že dožiadanie bolo prijaté.

Ďalej sa posilňuje využívanie videokonferencie ako dôkazného prostriedku. Ak sa má vykonať dôkaz výsluchom osoby, ktorá je svedkom, stranou v konaní alebo znalcom a ktorá má bydlisko v inom členskom štáte, môže dožadujúci súd vykonať dôkaz priamo sám prostredníctvom videokonferencie v priestoroch dožiadaného súdu, v prípade že použitie takej technológie považuje za vhodné vzhľadom na okolnosti veci a že dožiadaný súd má na to potrebné technické vybavenie. Používaním videokonferencie by malo dôjsť k významnému zníženiu nákladov, ktoré sa odhadujú na 400 až 800 eur v prípade jedného fyzického výsluchu oproti 100 eur v prípade jednej videokonferencie.

Podľa navrhovaných zmien a doplnení budú môcť výsluch osoby vykonávať na území iného členského štátu okrem súdnych orgánov aj diplomatickí a konzulárni zástupcovia členského štátu, ktorého je táto osoba štátnym príslušníkom, a to bez predchádzajúceho zaslania žiadosti o priame vykonanie

⁹ Ú. v. EÚ L 257, 2014, s. 73.

dôkazu, avšak bez toho, aby tým zasahovali do prebiehajúcich konaní v členkom štáte, ktorý zastupujú.

Digitálny dôkaz vykonaný v členskom štáte v súlade s jeho právnym poriadkom nebude možné odmietnuť ako dôkaz v inom členskom štáte iba z dôvodu jeho digitálnej povahy.

X.3 Zmeny nariadenia o doručovaní písomností

Pokiaľ ide o nariadenie o doručovaní písomností, systém doručovania prostredníctvom tzv. prijímajúcich a odosielačích orgánov podľa dostupných štúdií Komisie nefunguje dostatočne rýchlo a účinne v porovnaní so systémom haagskeho doručovania, ako sa predpokladalo pri počiatočnom prijímaní tohto nariadenia.

Prijímajúce a odosielačie orgány členských štátov totiž vo všeobecnosti používajú tradičné spôsoby komunikácie bez nových technológií, hoci článok 2 ods. 2 nariadenia o doručovaní písomností je formulovaný voľne a uvádza sa v ňom, že odosielanie písomností možno vykonať „akýmkoľvek vhodným spôsobom“. Doručovanie poštou predstavuje síce tradičný spôsob doručovania, avšak je najmenej spoľahlivé a okrem toho je nákladné. Nariadenie o doručovaní písomností v tejto súvislosti rozširuje spôsoby doručovania o elektronické doručovanie, čím by sa v celej Únii malo ušetriť odhadom približne 50 miliónov eur ročne.

Ďalej sa posilňuje právo na obranu napríklad tým, že lehota, počas ktorej môže adresát doručovanú písomnosť vrátiť prijímajúcemu orgánu z dôvodu, že nie je napísaná alebo preložená do úradného jazyka prijímajúceho štátu alebo do jazyka, ktorému rozumie, sa predlžuje na dva týždne.

Nariadenie o doručovaní písomností sa má po novom v prípade súdnych písomností vzťahovať na všetky prípady, keď má adresát bydlisko v inom členskom štáte, než je členský štát, v ktorom prebieha súdne konanie. Týmto spresnením oproti súčasnému definovaniu pôsobnosti nariadenia sa má zabrániť obchádzaniu tohto nariadenia tým, že súdne orgány niektorých členských štátov na základe vnútroštátnou legislatívou dovolených alternatívnych alebo fiktívnych metód doručenia doručujú písomnosti v štáte pôvodu adresáta a nie v štáte jeho bydliska napriek tomu, že majú informáciu

o zahraničnej adrese adresáta, v dôsledku čoho dochádza k porušovaniu procesných práv strany konania.

Na druhej strane môžu členské štáty po doručení žaloby (resp. vo všeobecnosti akéhokoľvek návrhu na začatie konania aj v nesporovom konaní) uložiť žalovanému povinnosť stanoviť si zástupcu na účely doručovania v štáte, v ktorom sa vedie súdne konanie. Okrem toho môže strana konania tiež súhlasiť s doručovaním súdnych písomností aj elektronickým spôsobom. Pokiaľ si strana konania nestanoví uvedeného zástupcu na doručovanie ani nesúhlasí s elektronickým doručovaním, možno na doručovanie uplatniť lex fori. To sa však môže stať až po doručení návrhu na začatie konania, ktorého doručenie sa považuje z hľadiska dodržania práva na obhajobu za najdôležitejšie v celom konaní, a preto je potrebné osobitne klásť dôraz na to, aby mal žalovaný možnosť oboznámiť sa so začatím konania jednotným spôsobom stanoveným v tomto nariadení bez možnosti uplatnenia odlišných vnútroštátnych predpisov. Lex fori môžu teda členské štáty uplatniť až na doručovanie ďalších písomností v súdnom konaní, ktoré sa už nepovažujú za také významné ako samotná žaloba.

Nariadenie o doručovaní písomností sa naďalej nebude uplatňovať v prípade, že nie je známa adresa osoby, ktorej sa má písomnosť doručiť, avšak s výnimkou nižšie uvedených pravidiel o povinnosti členských štátov poskytnúť pomoc pri zisťovaní adresy adresáta, ktoré sa uplatnia práve v prípade zisťovania adresy tejto osoby.

Členské štáty budú povinné poskytnúť pomoc pri zisťovaní miesta pobytu adresáta v inom členskom štáte, a to aspoň jedným z troch alternatívnych spôsobov: a) súdna pomoc pri zisťovaní adresy adresáta písomnosti na žiadosť súdu členského štátu, na ktorom sa vedie konanie, b) sprístupnenie domácich registrov verejnosti prostredníctvom Európskeho portálu elektronickej justície, alebo c) poskytnutie podrobných informácií o dostupných spôsoboch zisťovania adries osôb v rámci Európskej justičnej siete v občianskych a obchodných veciach.

Podobná povinnosť poskytovania pomoci medzi členskými štátmi, a to pri zisťovaní údajov o banke a účte dlžníka, existuje už aj v prípade nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 655/2014 z 15. mája 2014 o zavedení

konania týkajúceho sa európskeho príkazu na zablokovanie účtov s cieľom uľahčiť cezhraničné vymáhanie pohľadávok v občianskych a obchodných veciach¹⁰.

Podobne ako v prípade nariadenia o vykonávaní dôkazov, aj v prípade nariadenia o doručovaní má výmena písomností medzi odosielajúcimi a prijímajúcimi orgánmi členských štátov prebiehať elektronicky cez decentralizovaný IT systém vytvorený zo vzájomne prepojených vnútroštátnych IT systémov, ktoré umožnia bezpečnú a spoľahlivú cezhraničnú výmenu informácií medzi vnútroštátnymi IT systémami. Podobne použitie iného ako povinného elektronického spôsobu komunikácie medzi súdnymi orgánmi členských štátov bude možné iba z dôvodu nepredvídateľného a výnimočného výpadku uvedeného decentralizovaného IT systému alebo z iných výnimočných dôvodov.

Doručovanie prostredníctvom poštových služieb bude možné iba doporučeným listom so zjednoteným potvrdením o doručení (návratkou), ktoré bude uvedené v prílohe nariadenia, čo by malo odstrániť problémy s nejednotným a nesprávnym vyplňaním potvrdení o doručení. Bez ohľadu na právo štátu pôvodu sa doručenie poštou bude považovať za platné aj vtedy, keď sa písomnosť doručí na domácu adresu adresáta dospelej osobe, ktorá žije s adresátom v spoločnej domácnosti alebo je zamestnancom adresáta a ktorá má oprávnenie a chce písomnosť prevziať.

Pri priamom doručovaní sa nebude vyžadovať doterajšie preukazovanie právneho záujmu na doručení. Navrhované nariadenie zväzda okrem súčasných spôsobov doručovania aj elektronické doručovanie za podmienok dodržania vyššie citovaného nariadenia č. 910/2014 o elektronickej identifikácii, pokiaľ adresát výslovne súhlasil s týmto spôsobom doručovania v priebehu súdneho konania.

Záver

Efektívna cezhraničná súdna spolupráca v Európskej únii má významný vplyv na to, ako občania a podnikateľské subjekty Únie pri cezhraničných sporoch

¹⁰ Ú. v. EÚ L 189, 27.6.2014, s. 59.

vnímajú fungovanie justície a právneho štátu, ktoré sú jedným z predpokladov riadneho fungovania vnútorného trhu Únie.

Možno konštatovať, že uvedené zmeny a doplnenia nariadenie o doručovaní písomností a nariadenie o spolupráci pri vykonávaní dôkazov môžu podporiť právnu istotu a zrýchliť a zjednodušiť rozhodovanie cezhraničných sporov za predpokladu, že členské štáty budú schopné na základe vysokej jednorazovej investície digitalizovať súdnictvo v miere nevyhnutnej na využívanie moderných metód v prípade oboch uvedených nariadení. Uvedené moderné elektronické spôsoby doručovania by mali v konečnom dôsledku podporiť aj uznávanie a výkon rozhodnutí v členských štátoch, ktorý podľa nariadení Únie v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach často závisí od riadneho doručenia samotného návrhu na začatie konania.

Na druhej strane pri využívaní navrhovaných opatrení digitalizácie a modernizácie súdnictva bude potrebné dodržiavať pravidlá ochrany osobných údajov pri elektronickej výmene dokumentov medzi súdmi členských štátov, čo si zrejme vyžiada významné dodatočné náklady pri zavádzaní takých cezhraničných elektronických systémov.¹¹

¹¹ V tejto súvislosti treba poukázať aj na úniové rozpočtové programy, z ktorých môžu členské štáty čerpať finančné prostriedky spojené s digitalizáciou súdnictva potrebnou na uplatňovanie navrhovaných zmien a doplnení citovaných nariadení. Okrem programu Justice sa môžu členské štáty uchádzať o finančné prostriedky najmä zo špecializovaného programu Connecting Europe Facility, ktorý podporuje budovanie úniovej infraštruktúry vrátane IT projektov na uľahčenie cezhraničnej komunikácie medzi orgánmi členských štátov a ich občanmi. Samotný viacročný finančný rámec Európskej únie na roky 2021-2027 zahŕňa až 3 miliardy eur na podporu digitálnej infraštruktúry Únie.

XI ANALÝZA ROZSUDKOV SÚDNEHO DVORA EÚ TÝKAJÚCICH SA NARIADENIA BRUSSEL IIA A NARIADENIA V DEDIČSKÝCH VECIACH¹

Úvod

Nižšie sú analyzované tri rozsudky Súdneho dvora EÚ týkajúce sa notárskej činnosti. Prvý rozsudok Súdneho dvora EÚ sa zaoberá výkladom čl. 1 ods. 1 písm. b) a čl. 1 ods. 3 písm. f) nariadenia Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností. Druhý rozsudok Súdneho dvora EÚ sa zaoberá výkladom pojmov uvedených v čl. 12 ods. 3 písm. b) vyššie uvedeného nariadenia. Posledný rozsudok Súdneho dvora EÚ sa naproti tomu zaoberá výkladom čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve.

XI.1 Právomoc súdu na schválenie dohody o vysporiadaní dedičstva uzavretej opatrovníkom maloletých detí

Súdny dvor EÚ sa vo svojom rozsudku Matoušková² zaoberá otázkou, či schválenie dohody o vysporiadaní dedičstva uzavretej opatrovníkom maloletých detí za tieto deti predstavuje opatrenie týkajúce sa výkonu rodičovských práv a povinností v zmysle článku 1 ods. 1 písm. b) nariadenia Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

² Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 6. októbra 2015, C-404/14, ECLI: EU:C:2015:653.

a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 (ďalej len „nariadenie“ alebo „nariadenie Brusel Ila“), alebo opatrenie týkajúce sa dedičstva v zmysle článku 1 ods. 3 písm. f) nariadenia, ktoré je vylúčené z rozsahu jeho pôsobnosti.

XI.1.1 Skutkový stav

Městský soud v Brně rozhodnutím z 27. apríla 2010 začal konanie o dedičstve po pani Martinusovej, zomrelej 8. mája 2009 v Holandsku. Vykonaním úkonov v konaní o dedičstve bola poverená ako súdna komisárka notárka Marie Matoušková. Súdna komisárka zistila, že zomrelá bola občiankou Českej republiky, bydliskom v čase smrti v Brne (Česká republika). Manžel zomrelej a ich dve maloleté deti (ďalej len „dedičia“) mali bydlisko v Holandsku.

Na účely zabránenia prípadným stretom záujmov medzi dedičmi Městský soud v Brně ustanovil podľa českých právnych predpisov „kolízneho opatrovníka“ na zastupovanie záujmov maloletých detí. Účastníci konania uviedli, že v Holandsku nebolo vedené žiadne dedičské konanie.

Dňa 14. júla 2011 uzavreli dedičia dohodu o vysporiadaní dedičstva. Městský soud v Brně rozhodnutím z 10. augusta 2011 určil obvyklú cenu majetku zomrelej, výšku dlhov a čistú hodnotu dedičstva.

Dňa 2. augusta 2012 pozostalý manžel v notárskom dedičskom konaní uviedol nové skutočnosti, a to, že zomrelá mala v čase smrti bydlisko v skutočnosti v Holandsku a v Českej republike mala len vedený evidovaný pobyt, ktorý nezodpovedal skutočnosti. Ďalej upozornil na dedičské konanie, ktoré už prebehlo v Holandsku a predložil o tom potvrdenie zo 14. marca 2011. M. Matoušková predložila opatrovníckemu súdu dohodu o vysporiadaní dedičstva na schválenie, keďže dvaja účastníci tejto dohody boli maloletými deťmi.

Uvedený opatrovnícky súd vrátil spis M. Matouškovej bez vecného vybavenia s odôvodnením, že maloleté deti žijú dlhodobo mimo Českej republiky, pričom uviedol, že sa nemôže vyhlásiť za nepríslušný, ani postúpiť vec na Nejvyšší soud na účely určenia miestne príslušného súdu. Za týchto okolností sa M. Matoušková 10. júla 2013 obrátila priamo na Nejvyšší soud so žiadosťou o určenie miestne príslušného súdu, ktorý bude rozhodovať o schválení dohody o vysporiadaní dedičstva v predmetnej veci.

Tento súd sa domnieva, že je potrebný výklad nariadenia č. 2201/2003 Súdnym dvorom, keďže predmetné schválenie je opatrením určeným na ochranu záujmov maloletých a môže patriť do rozsahu pôsobnosti tohto nariadenia. Takéto opatrenie prijaté v rámci dedičského konania však môže byť tiež kvalifikované ako opatrenie týkajúce sa dedičstva a ako také môže byť vylúčené z rozsahu pôsobnosti uvedeného nariadenia podľa jeho článku 1 ods. 3 písm. f).

Za týchto okolností Nejvyšší soud rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku: „Pokiaľ je za maloletého jeho opatrovníkom uzavretá dedičská dohoda, ktorá k svojej platnosti vyžaduje schválenie súdu, ide zo strany súdu o opatrenie v zmysle článku 1 ods. 1 písm. b) alebo o opatrenie v zmysle článku 1 ods. 3 písm. f) nariadenia č. 2201/2003?“

XI.1.2 Výrok rozhodnutia

Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000, sa má vykladať v tom zmysle, že schválenie dohody o vysporiadaní dedičstva uzavretej opatrovníkom maloletých detí za tieto deti predstavuje opatrenie týkajúce sa výkonu rodičovských práv a povinností v zmysle článku 1 ods. 1 písm. b) tohto nariadenia patriace do rozsahu pôsobnosti tohto nariadenia, a nie opatrenie týkajúce sa dedičstva v zmysle článku 1 ods. 3 písm. f) uvedeného nariadenia, ktoré je vylúčené z rozsahu jeho pôsobnosti.

XI.1.3 Komentár

Súdny dvor sa v danom prípade venoval pôsobnosti nariadenia Brusel IIa. Prejudiciálna otázka, ktorá bola v tejto veci podaná, mala rozhodnúť, či možno aplikovať čl. 1 ods. 1 písm. b) nariadenia na schválenie dedičskej dohody, ktorá je za maloletého uzatvorená opatrovníkom a ktorá ku svojej platnosti vyžaduje schválenie súdu, alebo naopak aplikovať čl. 1 ods. 3 písm. f) tohto nariadenia.

Keďže maloleté osoby nie sú plne spôsobilé na právne úkony, je potrebné, aby boli pri uzatváraní dedičskej dohody zastúpené opatrovníkom. Takéto

opatrenie má za cieľ chrániť najlepší záujem maloletých osôb. Zároveň sa týka výlučne spôsobilosti fyzickej osoby na právne úkony.

Hoci potreba schváliť dedičskú dohodu vznikla v rámci dedičského konania, Súdny dvor konštatoval, že túto skutočnosť nemožno považovať za určujúcu pre zaradenie tohto opatrenia do dedičského práva v zmysle čl. 1 ods. 3 písm. f) nariadenia. Súd dôvodil, že potreba získať schválenie opatrovníckeho súdu je priamym dôsledkom osobného stavu a spôsobilosti maloletých osôb a predstavuje opatrenie na ochranu dieťaťa spojené so správou, udržiavaním alebo nakladaním s jeho majetkom v rámci výkonu rodičovských práv a povinností.

Súdny dvor si vo svojom odôvodnení dopomohol aj výkladom nariadenia Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej iba „nariadenie č. 650/2012“), ktoré v čase vydania rozsudku bolo síce platné, ale nie účinné (pozn. nariadenie č. 650/2012 nadobudlo účinnosť 17. augusta 2015). Napriek tomu, že nariadenie č. 650/2012 sa má uplatňovať na celé dedičské konanie, v zmysle čl. 1 ods. 2 písm. b) tohto nariadenia, je z jeho rozsahu pôsobnosti výslovne vylúčená právna spôsobilosť fyzických osôb a ich spôsobilosť na právne úkony. Nariadenie č. 650/2012 upravuje iba dedičskú spôsobilosť a spôsobilosť osoby, ktorá robí právny úkon nakladania s majetkom pre prípad smrti.

Výklad súdneho dvora v tejto veci je navyše v súlade s jeho doterajšou judikatúrou. Súdny dvor sa snaží zabrániť akémukoľvek prekrývaniu právnych noriem, ktoré sú obsiahnuté v právnych aktoch EÚ, a tiež právnemu vákuu.

V nadväznosti na vyššie uvedené súd konštatoval, že schválenie dohody o vyporiadaní dedičstva uzavretej opatrovníkom maloletej osoby, patrí do pôsobnosti nariadenia v zmysle čl. 1 ods. 1 písm. b) a predstavuje tak opatrenie týkajúce sa výkonu rodičovských práv a povinností a nie opatrenie týkajúce sa dedičstva v zmysle článku 1 ods. 3 písm. f) nariadenia, ktoré je vylúčené z rozsahu jeho pôsobnosti.

XI.2 Právomoc súdu členského štátu na schválenie odmietnutia dedičstva v mene maloletého dieťaťa

Súdny dvor EÚ sa vo svojom rozsudku Saponaro³ zaoberá výkladom pojmov „prijatie dohody o právomoci výslovne či iným jednoznačným spôsobom“, „všetci účastníci konania prijali právomoc súdov v čase začatia konania“ a „najlepší záujem dieťaťa“, ktoré sú uvedené v čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia Brusel IIa.

XI.2.1 Skutkový stav

Pán Saponaro a pani Xylinová konajúci v mene ich maloletého dieťaťa, gréckeho štátneho príslušníka, podali návrh na Eirinodikeio Lerou (zmierovací sudca v Leroze, Grécko) na schválenie odmietnutia dedičstva po starom otcovi z matkinej strany (ďalej len „poručiteľ“) tohto dieťaťa.

Poručiteľ zomrel 10. mája 2015 bez toho, aby zanechal závet. V čase svojho úmrtia mal bydlisko v Grécku. Dedičstvo pozostávalo z automobilu a člnu, ktoré sa nachádzajú v Grécku a ich celková hodnota bola 900 eur. Okrem toho poručiteľ bol odsúdený za spáchanie trestného činu podvodu v štádiu pokusu a jeho dedičia sa vystavujú nebezpečenstvu, že by ich mohla obeť žalovať v sporovom konaní o náhradu škody.

Práve z tohto dôvodu sa manželka poručiteľa a jeho dcéry, t. j. konkrétne stará matka, matka a teta maloletého dieťaťa už vzdali dedičstva a otec spolu s matkou tohto dieťaťa podali návrh na schválenie odmietnutia dedičstva v mene tohto dieťaťa, ktoré je ďalším dedičom v poradí.

Pán Saponaro a pani Xylinová, ako aj ich maloleté dieťa majú obvyklý pobyt v Ríme (Taliansko).

Eirinodikeio Lerou (zmierovací sudca v Leroze) sa pýta na právomoc gréckych súdov pri rozhodovaní o návrhu podanom rodičmi, a najmä na možnosť dohody o právomoci na základe článku 12 ods. 3 nariadenia č. 2201/2003.

³ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 19. apríla 2018, C-565/16, ECLI:EU:C:2018:265.

Za týchto podmienok Eirinodikeio Lerou (zmierovací sudca v Lerose) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku:

„Má sa na účel platnosti dohody o právomoci podľa článku 12 ods. 3 písm. b) nariadenia č. 2201/2003 vychádzať z predpokladu, že v prípade návrhu na schválenie odmietnutia dedičstva, ktorý na grécky súd podali rodičia maloletého dieťaťa s obvyklým pobytom v Taliansku:

- a) rodičia jednoznačným spôsobom prijali dohodu o právomoci samotným podaním návrhu na schválenie právneho úkonu na grécky súd;
- b) [prokurátor] je jedným z účastníkov konania, ktorí musia v čase začatia konania súhlasiť s dohodou o právomoci, a to vzhľadom na skutočnosť, že podľa gréckej právnej úpravy je zo zákona plnoprávnym účastníkom predmetného konania, a
- c) dohoda o právomoci je v záujme dieťaťa, vzhľadom na to, že dieťa má spolu s rodičmi, ktorí sú navrhovateľmi, obvyklý pobyt v Taliansku, kým posledný pobyt poručiteľa pred jeho smrťou, ako aj jeho majetok, ktorý je predmetom dedičstva, sa nachádzajú na území Grécka?“

XI.2.2 Výrok rozhodnutia

V situácii ako vo veci samej, keď rodičia maloletého dieťaťa, ktorí majú rovnaký obvyklý pobyt ako toto dieťa v jednom členskom štáte, podali v jeho mene návrh na schválenie odmietnutia dedičstva na súde iného členského štátu, článok 12 ods. 3 písm. b) nariadenia Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000, sa má vykladať v tom zmysle, že:

- podanie predložené spoločne rodičmi dieťaťa na súde podľa ich výberu predstavuje jednoznačné prijatie právomoci tohto súdu danými rodičmi,
- prokurátor, ktorý je podľa vnútroštátneho práva plnoprávnym účastníkom konania, je aj účastníkom konania v zmysle článku 12 ods. 3 písm. b) nariadenia č. 2201/2003. Námietka tohto účastníka konania proti výberu súdu, ktorý má právomoc, rodičmi dieťaťa po momente, keď sa na uvedenom súde začalo konanie, bráni uznaniu, že došlo k akceptovaniu voľby právomoci všetkými účastníkmi konania v tomto momente. V prípade neexistencie takej námietky možno súhlas tohto účastníka konania považovať za implicitný a podmienku prijatia dohody o právomoci

- výslovne alebo iným jednoznačným spôsobom zo strany všetkých účastníkov konania v čase jeho začatia možno považovať za splnenú a
- okolnosť, že bydlisko poručiťa v čase jeho úmrtia, jeho majetok, ktorý je predmetom dedičského konania, a dlhy dedičstva sa nachádzali v členskom štáte, v ktorom sa nachádza zvolený súd, umožňuje – v prípade nedostatku dôkazov preukazujúcich, že by dohoda o právomoci mohla mať nepriaznivý vplyv na situáciu dieťaťa – domnievať sa, že takáto dohoda o právomoci je v najlepšom záujme dieťaťa.

XI.2.3 Komentár

Súdny dvor sa v danom prípade zaoberal súdnou spolupracou v občianskych veciach. Konkrétne sa venoval výkladu čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 (ďalej iba „nariadenie“).

Rodičia maloletého dieťaťa s obvyklým pobytom v Taliansku podali na grécky súd návrh na odmietnutie dedičstva v mene maloletého. Prejudiciálna otázka, ktorá bola v tejto veci podaná, mala za úlohu potvrdiť resp. vyvrátiť tri hypotézy: a) samotné podanie návrhu na schválenie odmietnutia dedičstva v mene maloletého možno považovať za jednoznačný spôsob prijatia dohody o právomoci rodičmi, b) prokurátor, ktorý je podľa gréckej právnej úpravy účastníkom predmetného konania, je účastníkom aj v zmysle čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia, c) dohoda o právomoci je v záujme dieťaťa, ak má toto spoločne s rodičmi obvyklý pobyt v Taliansku, avšak posledný pobyt poručiťa, ako aj jeho majetok a dlhy, ktoré sú predmetom dedičstva, sa nachádzajú na území Grécka.

Predtým, ako sa Súdny dvor venoval výkladu čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia, bolo treba preskúmať, či sa toto nariadenie vôbec uplatní na určenie súdu, ktorý má právomoc v danej situácii konať. Situácia totiž spadá do rámca dedenia a podľa čl. 1 ods. 3 písm. f) nariadenia sa toto nariadenie nevzťahuje na otázky dedenia.

Súdny dvor už raz rozhodol (rozsudok zo 6. októbra 2015, Matoušková, C-404/14, EU:C:2015:653), že hoci potreba schváliť dedičskú dohodu vznikla v rámci dedičského konania, túto skutočnosť nemožno považovať za určujúcu pre zaradenie tohto opatrenia do dedičského práva v zmysle čl. 1 ods. 3 písm.

f) nariadenia. Potreba získať schválenie opatrovníckeho súdu je tak priamym dôsledkom osobného stavu a spôsobilosti maloletých osôb a predstavuje opatrenie na ochranu dieťaťa spojené so správou, udržiavaním alebo nakladaním s jeho majetkom v rámci výkonu rodičovských práv a povinností.

V súlade s vyššie uvedeným rozhodnutím ako aj doterajšou judikatúrou Súdny dvor konštatoval, že návrh na odmietnutie dedičstva v mene maloletého dieťaťa sa týka osobného stavu a právnej spôsobilosti osoby, a preto nepatrí do dedičského práva, ale oblasti rodičovských práv a povinností.

Následne Súdny dvor určil, že prejudiciálna otázka sa konkrétne týka výkladu troch pojmov „prijatie dohody o právomoci výslovne či iným jednoznačným spôsobom“, „všetci účastníci konania prijali právomoc súdov v čase začatia konania“ a „najlepší záujem dieťaťa“, ktoré sú uvedené v čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia a preto sa rozhodol poskytnúť osobitný výklad ku každému z nich.

K prvému pojmu „prijatie dohody o právomoci výslovne či iným jednoznačným spôsobom“ Súdny dvor uviedol, že čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia vyžaduje, aby existencia dohody o voľbe právomoci medzi všetkými účastníkmi konania bola preukázaná výslovne alebo iným jednoznačným spôsobom. Ďalej uviedol, že ak obaja rodičia maloletého dieťaťa podali spoločný návrh na tom istom súde, prejavili tým svoj spoločný úmysel obrátiť sa na tento súd a teda svoj súhlas s voľbou súdu, ktorý má právomoc a preto treba toto prijatie považovať za „jednoznačné“ v zmysle nariadenia.

K druhému pojmu „všetci účastníci konania v čase začatia konania“ sa Súdny dvor vyjadril, že je potrebné preskúmať, či prokurátor, ktorý je účastníkom konania podľa gréckeho práva, je aj účastníkom konania v zmysle čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia. Súdny dvor konštatoval, že v súlade s doterajšou judikatúrou sa tento pojem musí vykladať doslovne. Normotvorca Únie sa rozhodol pre výraz zahŕňajúci všetkých účastníkov konania v zmysle vnútroštátneho práva, a preto možno konštatovať, že prokurátor, ktorý má podľa gréckeho práva postavenie účastníka konania v konaniach ako vo veci samej a ktorý zastupuje záujmy dieťaťa, predstavuje účastníka konania aj v zmysle čl. 12 ods. 3 písm. b) nariadenia.

K tretiemu a zároveň poslednému pojmu „najlepší záujem dieťaťa“ Súdny dvor uviedol, že podmienka, že využitie dohody o právomoci nemôže v žiadnom prípade byť v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa, sa musí overiť v každom jednotlivom prípade. Dohoda o právomoci nemôže mať nepriaznivý

vplyv na situáciu dotknutého dieťaťa. Súdny dvor dôvodil, že v predmetnej veci malo maloleté dieťa štátnu príslušnosť k členskému štátu, v ktorom sa nachádzal zvolený súd, navyše tam bolo aj posledné bydlisko poručiteľa, ako aj jeho majetok a dlhy, ktoré boli predmetom dedičského konania. Súdny dvor dospel k záveru, že tieto prvky posilňujú prepojenie medzi dieťaťom a členským štátom, v ktorom sa nachádza zvolený súd, a dávajú tomuto súdu dobré predpoklady pre posúdenie kontextu odmietnutia dedičstva v mene dieťaťa. Vzhľadom k tomu, že vnútroštátny súd ani prokurátor, ktorý je povinný chrániť najlepšie záujmy dieťaťa neuviedli nič, z čoho by vyplývalo, že podanie návrhu na súd zvolený rodičmi by malo akýkoľvek zásah do záujmu dieťaťa, dospel Súdny dvor k rozhodnutiu, že podmienka týkajúca sa zohľadnenia najlepšieho záujmu dieťaťa je v tomto prípade splnená.

XI.3 Rozsah pôsobnosti nariadenia (EÚ) č. 650/2012

Súdny dvor EÚ sa vo svojom rozsudku Kubicka⁴ zaoberá rozsahom pôsobnosti nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej iba „nariadenie“). Konkrétne sa venuje výkladu čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nariadenia.

XI.3.1 Skutkový stav

Pani Kubická, poľská štátna príslušníčka s bydliskom vo Frankfurte nad Odrou (Nemecko), uzavrela manželstvo s nemeckým štátnym príslušníkom. Z toho zväzku sa narodili dve, ešte maloleté deti. Manželia sú spoluvlastníkmi, každý v jednej polovici, pozemku vo Frankfurte nad Odrou, na ktorom je postavený ich rodinný dom. Pani Kubická sa obrátila na notársky úrad so sídlom v Słubiciach (Poľsko) s cieľom zriadiť svoj závet.

Pani Kubická si priala do svojho závetu vložiť vindikačný odkaz, ktorý je poľským právom dovolený, v prospech svojho manžela, a ktorého predmet je jej spoluvlastnícky podiel na spoločnej nehnuteľnosti, ktorá sa nachádza vo

⁴ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 12.10.2017, C-218/16, ECLI: EU:C:2017:755

Frankfurte nad Odrou. Pokiaľ ide o zvyšnú časť vecí tvoriacich jej dedičstvo, praje si zachovať zákonné nástupníctvo, na základe ktorého manžel a deti budú dediť rovným dielom.

Výslovne vylúčila uplatnenie jednoduchého odkazu (damnačného odkazu) upraveného v článku 968 Občianskeho zákonníka, keďže taký odkaz by spôsobil problémy súvisiace so zastupovaním jej maloletých detí, ktoré sú oprávnenými osobami, a viedol by aj k dodatočným nákladom.

Dňa 4. novembra 2015 zástupca notárky odmietol vykonať notársky úkon spočívajúci v zriadení závetu obsahujúceho vindikačný odkaz, ako požadovala pani Kubická, z dôvodu, že zriadenie závetu obsahujúceho taký odkaz je v rozpore s nemeckými právnymi predpismi a judikatúrou z oblasti vecných práv a zápisu vlastníckych práv v katastri nehnuteľností, ktoré treba zohľadniť v zmysle článku 1 ods. 2 písm. k) a l), ako aj článku 31 nariadenia č. 650/2012, a že taký úkon je teda v rozpore s právom.

Spresnil, že v Nemecku možno odkazovníka zapísať do katastra nehnuteľností iba na základe notárskej zmluvy o prechode vlastníckeho práva k nehnuteľnosti medzi dedičmi a odkazovníkom. Cudzie vindikačné odkazy sú v Nemecku cestou takzvaného prispôsobenia upravené na damnačné odkazy podľa článku 31 nariadenia č. 650/2012. Tento výklad vyplýva z odôvodnení nemeckého zákona, ktorým bolo zmenené vnútroštátne právo v súlade s ustanoveniami nariadenia č. 650/2012 [Internationales Erbrechtsverfahrensgesetz (zákon o medzinárodnom dedičskom konaní) z 29. júna 2015, BGBl. I, s. 1042].

Dňa 16. novembra 2015 podala pani Kubická na základe článku 83 notárskeho poriadku príslušnému notárovi sťažnosť proti rozhodnutiu, ktorým bolo odmietnuté zriadiť závet obsahujúci uvedený vindikačný odkaz. Tvrdila, že ustanovenia nariadenia č. 650/2012 treba vykladať autonómne a že v podstate žiadne z jeho ustanovení neodôvodňuje obmedziť rozhodné dedičské právo takým spôsobom, ktorý by ospravedlňoval neuznanie vecných účinkov vindikačného odkazu.

Z dôvodu, že sťažnosti, ktorú podala pani Kubická na notárskom úrade, nebolo vyhovené, podala pani Kubická žalobu na Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim (Krajský súd Gorzów Wielkopolski, Poľsko).

Vnútroštátny súd sa domnieva, že podľa článku 23 ods. 2 písm. b) a e), ako aj článku 68 písm. m) nariadenia č. 650/2012 sa na vindikačný odkaz vzťahuje rozhodné dedičské právo, avšak pýta sa, v akom rozsahu môže právo

uplatniteľné v mieste, kde sa nachádza nehnuteľnosť, ktorá je predmetom tohto odkazu, obmedziť vecné účinky vindikačného odkazu, ktoré sú stanovené zvoleným dedičským právom.

Vzhľadom na to, že na základe článku 1 ods. 2 písm. k) nariadenia č. 650/2012 je „povaha vecných práv“ vylúčená z rozsahu pôsobnosti nariadenia, nemôže vindikačný odkaz, ktorý stanovuje dedičské právo, zakladať vecné práva, ktoré lex rei sitae odkázanej veci nepozná. Treba však určiť, či to isté ustanovenie tiež z oblasti pôsobnosti tohto nariadenia vylučuje možné dôvody nadobudnutia vecných práv. V tejto súvislosti sa vnútroštátny súd domnieva, že otázka nadobudnutia vecných práv vindikačným odkazom spadá výlučne do pôsobnosti rozhodného dedičského práva. Poľská právna náuka zastáva v tejto oblasti rovnaké stanovisko, avšak v dôvodovej správe k návrhu zákona o medzinárodnom dedičskom práve, ktorým sa menia ustanovenia týkajúce sa osvedčenia o dedičstve a niektoré ďalšie ustanovenia [Gesetzesentwurf der Bundesregierung, BT-Drs. 17/5451 zo 4. marca 2015], upravuje, že nemecké právo nemusí v rámci nariadenia č. 650/2012 uznať vindikačný odkaz vydaný na základe závetu zriadeného podľa práva iného členského štátu.

Vnútroštátny súd sa s odkazom na článok 1 ods. 2 písm. l) rovnakého nariadenia tiež pýta, či môže mať právo uplatniteľné na registre práv k nehnuteľnostiam alebo hnutelným veciam vplyv na dedičskoprávne následky odkazu. V tejto súvislosti spresňuje, že ak sa uzná, že odkaz vyvoláva vecné účinky v oblasti dedenia, právo členského štátu, v ktorom je tento register vedený, by slúžilo len na to, aby zapísalo následky dedičskoprávneho nadobudnutia a nemalo by žiadny vplyv na nadobudnutie ako také.

Z toho dôvodu sa tento súd domnieva, že výklad článku 31 nariadenia č. 650/2012 tiež závisí od toho, či členský štát, v ktorom sa vec, ktorá je predmetom odkazu, nachádza, môže alebo nemôže spochybniť vecný účinok tohto odkazu, ktorý vyplýva zo zvoleného dedičského práva.

Za týchto okolností Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim (Krajský súd Gorzów Wielkopolski) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku:

„Majú sa článok 1 ods. 2 písm. k) a l) alebo článok 31 nariadenia [č. 650/2012] vykladať v tom zmysle, že umožňujú odmietnuť uznanie vecných účinkov vindikačného odkazu (legatum per vindicationem), ktorý je stanovený v rozhodnom dedičskom práve, ak sa odkaz týka vlastnickeho práva

k nehnuteľnosti, ktorá sa nachádza v členskom štáte, ktorého právo nepozná inštitút odkazu s priamym vecným účinkom?“

XI.3.2 Výrok rozhodnutia

Článok 1 ods. 2 písm. k) a l), ako aj článok 31 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve sa majú vykladať v tom zmysle, že bránia tomu, aby orgán členského štátu odmietol uznať vecné účinky vindikačného odkazu, ktorý je stanovený v rozhodnom dedičskom práve, ktoré si poručiteľ zvolil na základe článku 22 ods. 1 tohto nariadenia, pokiaľ dôvodom tohto odmietnutia je to, že tento odkaz sa týka vlastnickeho práva k nehnuteľnosti, ktorá sa nachádza v tom členskom štáte, ktorého právo nepozná inštitút odkazu s priamym vecným účinkom k okamihu začatia dedičského konania.

XI.3.3 Komentár

Súdny dvor sa v danom prípade zaoberal pôsobnosťou vyššie uvedeného nariadenia v dedičských veciach. Konkrétne sa venoval výkladu čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 tohto nariadenia.

V danom prípade si chcela pani Aleksandra Kubicka (ďalej iba „p. Kubicka“), poľská štátna príslušníčka s obvyklým pobytom v Nemecku, nechať zriadiť závet v podobe verejnej listiny na notárskom úrade so sídlom v Poľsku, ktorý mal obsahovať ustanovenie o zvolení poľského dedičského práva za rozhodné právo a ktorého súčasťou mal byť vindikačný odkaz, týkajúci sa nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v Nemecku. Notársky úrad odmietol zriadenie takéhoto závetu s poukazom, že vindikačný odkaz, ktorý je poľským právom dovolený, je zároveň v rozpore s nemeckými predpismi, ktoré treba zohľadniť v zmysle čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nariadenia.

Prejudiciálna otázka, ktorá bola v tejto veci podaná, mala za úlohu zodpovedať, či sa majú čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nariadenia vykladať v tom zmysle, že umožňujú odmietnuť uznanie vecných účinkov vindikačného odkazu, ktorý je stanovený v rozhodnom dedičskom práve, ak sa odkaz týka

vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ktorá sa nachádza v členskom štáte, ktorého právo nepozná inštitút odkazu s priamym vecným účinkom.

Predtým, ako sa Súdny dvor venoval výkladu čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nariadenia, bolo treba preskúmať, či je táto prejudiciálna otázka vôbec prípustná. Nemecká a maďarská vláda totiž namietli jej neprípustnosť z dôvodu, že je hypotetická.

Nemecká vláda sa domnievala, že dôvody, pre ktoré by malo byť zriadenie predmetného závetu protiprávne, jasne z rozhodnutia vnútroštátneho súdu nevyplývajú. Súdny dvor argumentoval, že podľa poľského práva je notár povinný odmietnuť vykonať notársky úkon aj vtedy, keď je tento v rozpore s právom. Ďalej dôvodil, že poľské súdy musia považovať ustanovenia závetu upravujúce vindikačný odkaz, ktoré sú z dôvodu ich právnej konštrukcie neúčinné, za v rozpore s právom. Keďže poľskému súdu prináležalo overiť s prihliadnutím na nariadenie odôvodnenosť odmietnutia notára vykonať notársky úkon, bol potrebný pre rozhodnutie v konaní vo veci samej výklad čl. 1 ods. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nariadenia. Maďarská vláda sa domnievala, že otázka sa týka sporu, ktorý zatiaľ nevznikol, pretože poručiťka nezomrela a nemeckému orgánu, ktorý je zodpovedný za vedenie katastra nehnuteľností, nebol podaný príslušný návrh týkajúci sa predmetnej nehnuteľnosti. Súdny dvor argumentoval, že z odôvodnenia 7. nariadenia vyplýva, že jeho cieľom je umožniť občanom usporiadať svoje dedičstvo vopred. V súlade s vyššie uvedeným Súdny dvor rozhodol, že prejudiciálna otázka je prípustná.

Následne Súdny dvor špecifikoval, že prejudiciálna otázka sa konkrétne týka zodpovedania, či sa majú článok 1 ods. 2 písm. k) a l), ako aj článok 31 nariadenia vykladať v tom zmysle, že bránia tomu, aby orgán členského štátu odmietol uznať vecné účinky vindikačného odkazu, ktorý je stanovený v rozhodnom dedičskom práve, ktoré si poručiťel zvolil na základe čl. 22 ods. 1 nariadenia, pokiaľ dôvodom tohto odmietnutia je to, že tento odkaz sa týka vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ktorá sa nachádza v tom členskom štáte, ktorého právo nepozná inštitút odkazu s priamym vecným účinkom k okamihu začatia dedičského konania. Súdny dvor sa rozhodol poskytnúť osobitný výklad ku každému ustanoveniu.

K čl. 1 ods. 2 písm. k) nariadenia Súdny dvor uviedol, že týmto ustanovením je z rozsahu pôsobnosti nariadenia vylúčená „povaha vecných práv“. Ďalej podotkol, že toto ustanovenie sa týka kvalifikácie majetku a práva a určenia výsad držiteľa týchto práv a rozsah jeho pôsobnosti sa týka tiež existencie

a počtu vecných práv v právnom poriadku členských štátov. Súdny dvor konštatoval, že v prejednávanom prípade stanovujú vindikačný odkaz podľa poľského práva, ako aj damnačný odkaz podľa nemeckého práva podmienky prechodu vlastníctva majetku, teda vecného práva, ktoré oba dotknuté právne poriadky poznajú. Priamy prechod vlastníckeho práva prostredníctvom vindikačného odkazu sa totiž týka výlučne podmienok prechodu tohto vecného práva v prípade smrti poručiteľa, ktorý má toto nariadenie umožniť, na rozdiel od čl. 1 ods. 2 písm. k) nariadenia, ktorý sa takých podmienok prechodu netýka. V súlade s vyššie uvedeným Súdny dvor rozhodol, že čl. 1 ods. 2 písm. k) nariadenia sa má vykladať v tom zmysle, že bráni odmietnutiu uznania vecných účinkov vindikačného odkazu, ktoré uplatnením dedičského práva zvoleného poručiťom taký odkaz vyvoláva k okamihu začatia dedičského konania, členským štátom, ktorého právny poriadok nepozná inštitút vindikačného odkazu.

K čl. 1 ods. 2 písm. l) nariadenia Súdny dvor uviedol, že týmto ustanovením je z rozsahu pôsobnosti nariadenia vylúčený zápis práv k nehnuteľnostiam alebo hnutelným veciam do registra vrátane právnych náležitostí takéhoto zápisu a účinky zápisu alebo opomenutia zápisu takýchto práv do registra. Ďalej podotkol, že toto ustanovenie sa týka iba zápisu práv k nehnuteľnostiam alebo hnutelným veciam do registra vrátane právnych náležitostí takéhoto zápisu a účinkov zápisu alebo opomenutia zápisu takýchto práv do registra a podmienky nadobudnutia takých práv nefigurujú medzi oblasťami vylúčenými z pôsobnosti tohto nariadenia na základe tohto ustanovenia. Súdny dvor podložil svoju argumentáciu tiež čl. 23 nariadenia, ktorého znenie zabraňuje rozdeliť dedičstvo na niekoľko častí. V súlade s vyššie uvedeným Súdny dvor rozhodol, že čl. 1 ods. 2 písm. l) nariadenia sa má vykladať v tom zmysle, že bráni odmietnutiu uznania vecných účinkov vindikačného odkazu, ktoré uplatnením vybraného rozhodného dedičského práva tento odkaz vyvoláva k okamihu začatia dedičského konania, v členskom štáte, ktorého právny poriadok inštitút vindikačného odkazu nepozná.

K čl. 31 nariadenia Súdny dvor uviedol, že toto ustanovenie sa netýka podmienok prechodu vecných práv, ale iba rešpektovania obsahu vecných práv a prebratia týchto vecných práv právnym poriadkom členského štátu, v ktorom sa uplatňujú. Súdny dvor konštatoval, že v prejednávanej veci je vecné právo, ktoré chcela p. Kubická previesť prostredníctvom vindikačného odkazu vlastníckym právom, ktoré nemecké právo nesporne pozná. Vzhľadom k tomu, že vecné právo, ktoré prechádza na základe vindikačného odkazu, je

vlastníckym právom, ktoré je uznané v nemeckom práve, nie je tak potrebné uskutočniť prispôsobenie podľa čl. 31 nariadenia. V súlade s vyššie uvedeným Súdny dvor rozhodol, že čl. 31 nariadenia sa má vykladať v tom zmysle, že bráni odmietnutiu uznania vecných účinkov vindikačného odkazu, ktoré uplatnením vybraného rozhodného dedičského práva tento odkaz vyvoláva k okamihu začatia dedičského konania, v členskom štáte, ktorého právny poriadok inštitút vindikačného odkazu nepozná.

Záver

Táto práca sa snažila poukázať na skutočnosť, že európske právo má veľký význam aj v oblasti notárskej činnosti, hoci to nie je na prvý pohľad zrejmé. Mnohí slovenskí notári si so svojou činnosťou spájajú iba nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve, keďže s účinnosťou tohto nariadenia bolo pre notárov spojených viacero prednášok a školení. Netreba však zabúdať, že toto nariadenie nie je jediné, ktoré je pre výkon notárskej činnosti dôležité. Aj preto je na mieste, aby slovenskí notári venovali európskemu právu väčšiu pozornosť, keďže toto zasahuje široké spektrum ich činnosti v dnešnej globálnej dobe.

ZÁVER

Autori predloženej monografie, venujúci sa naplno medzinárodnému právu súkromnému na Slovensku, sú presvedčení, že aj nimi analyzované inštitúty sú základným a nevyhnutným predmetom budúcej rekonštrukcie slovenskej legislatívy, a to inšpirujúc sa aj podnetnými analýzami a skúsenosťami kolegov z Českej republiky.

V súčasnej realite sú pritom „národné“ právne predpisy v tomto odvetví len normy „ultima ratio“, či normy subsidiárne, ak ustanovenia práva EÚ nemožno aplikovať pre nedostatok územnej, časovej či najmä osobnej pôsobnosti.

Ako sme uviedli, rozhodujúci posun v tomto právnom odvetví nastal prijatím Amsterdamskej zmluvy z roku 1997, ktorá zakotvila jasný nový cieľ EÚ: zachovať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a práva, v ktorom je zabezpečený voľný pohyb osôb. Vzájomné uznávanie súdnych (a mimosúdnych) rozhodnutí v rámci EÚ pritom tvorí základný kameň súdnej spolupráce tak vo veciach občianskych a obchodných, ako aj trestných. Je skutočnosťou, že na podklade viacerých aktuálnych rozhodnutí Súdneho dvora prechádza zásada vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí v členských štátoch EÚ krízou a novým vymedzením (tieto rozhodnutia Súdneho dvora EÚ sú v čase vydania tejto monografie len očakávané, najmä C-216/18 PPU, Artur Celmer a C-404/15 a C-659/15 PPU, Pál Aranyosi a Robert Căldăraru, a nie je rozhodujúce, že sa týkajú trestných rozhodnutí).

Medzinárodné právo súkromné Európskej únie prechádza nielen z uvedeného dôvodu turbulentným vývojom. Navyše toto právne odvetvie nie je samostatné, ale je previazané aj s ostatnými odvetviami, a to najmä sekundárnymi aktmi v oblasti voľného pohybu pracovníkov i osôb všeobecne (poukázali sme na „kontroverznú“ smernicu 96/71/ES Európskeho parlamentu a Rady zo 16. decembra 1996 o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb).

Špecifickým problémom medzinárodného práva súkromného je aj právomoc a následne cezhraničné uznávanie neodkladných (predbežných) opatrení. Pri rozbere právomoci sme poukázali na rozdiel medzi právomocou súdu v konaní o veci samej a právomocou súdu pre nariadenie predbežných opatrení. Účinky predbežných opatrení sú spravidla obmedzené na územie štátu, ktorého súd ich vydal (princíp teritoriality). Vychádza sa z toho, že právomoc vydať predbežné

opatrenie má aj súd toho štátu, ktorý nemá právomoc konať vo veci samej, a preto nie je potrebné, aby mali predbežné opatrenia cezhraničné účinky a zúčastňovali sa voľného obehu rozhodnutí. Slovenské normy pripúšťajú len uznanie a výkon cudzích rozhodnutí vo veci samej [§ 64 písm. c) ZMPSaP]. Nariadenie Brusel Ia podľa čl. 2 písm. a) však umožňuje, aby predmetom uznávania a výkonu medzi členskými štátmi boli nielen konečné rozhodnutia vo veci, ale aj také predbežné opatrenia, ktoré spĺňajú dve kumulatívne podmienky. Po prvé, nariadil ich súd, ktorý má právomoc rozhodovať vo veci samej, a po druhé, nejde o opatrenie, ktoré bolo nariadené bez predvolania žalovaného na súd, ibaže by bolo žalovanému doručené pred začatím jeho výkonu.

Tiež sme konštatovali, že citlivú problematiku predstavuje oblasť rodinného práva a civilného uznávania statusu manželských či partnerských vzťahov (zväzkov). Súdny dvor EÚ v roku 2018 uviedol, že povinnosť členského štátu uznať manželstvá osôb rovnakého pohlavia uzavreté v inom členskom štáte v súlade s právom tohto štátu, len na účely priznania odvodeného práva na pobyt štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, sa nedotýka inštitúcie manželstva v tomto prvom členskom štáte, ktorá je definovaná vnútroštátnym právom a spadá do právomoci členských štátov. Z tejto povinnosti uznania nevyplýva, že uvedený členský štát musí upraviť vo svojom vnútroštátnom práve inštitúciu manželstva medzi osobami rovnakého pohlavia. Obmedzuje sa však na povinnosť uznať takéto manželstvá uzavreté v inom členskom štáte v súlade s právom daného štátu, a to len na účely uplatnenia práv, ktoré týmto osobám vyplývajú z práva Únie.

V oblasti rodičovských únosov sme ďalej uviedli, že vnútroštátne súde v konaniach o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní nepostupujú vždy v súlade s judikatúrou ESJP k článkom 6 a 8 Dohovoru. Dôležité je, aby všeobecné súde nerozhodovali automaticky, či mechanicky, ale aby brali do úvahy najlepší záujem dieťaťa, ktorý môže prevážiť nad záujmom rodičov. Judikatúra ESJP poukazuje v tomto ohľade na článok 13 Haagskeho dohovoru, ktorý umožňuje, aby dožiadaný štát nenariadil návrat dieťaťa, ak sa preukáže, že existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat vystaví dieťa fyzickej alebo duševnej ujme alebo ho inak privedie do neznesiteľnej situácie. Na najlepší záujem dieťaťa je potrebné prihliadať aj pri výkone rozhodnutia. Aj v tomto ohľade je významným návodom pre vnútroštátne súde judikatúra ESJP.

V úvode publikácie sme naznačili trendy právnej úpravy a prístupu súdnictva k rozhodovaniu cezhraničných sporov. Ide o dôsledok rozšírenej zásady voľby práva a voľby súdu, ktoré sú výsledkom revidovaného nariadenia Brusel I (platí totiž, že prorogačnú doložku k súdom EÚ môžu zmluvné strany uzavrieť bez akéhokoľvek spojenia s územím EÚ) a Haagskeho dohovoru, resp. nariadení Rím I a Rím II.

Zistili sme, že autonómia vôle zmluvných strán je vyjadrená aj pri regulácii cezhraničných B2C vzťahov. Jej prejavom je predovšetkým právo zmluvných strán zvoliť si rozhodné právo, ktorým sa bude spravovať ich zmluvný záväzok. Voľba práva v prípade B2C vzťahov však nie je neobmedzená, nakoľko naráža na ďalšiu významnú zásadu, ktorou je práve zásada ochrany slabšej strany – spotrebiteľa. V prípade ochrany spotrebiteľa v cezhraničných B2C vzťahoch ide o materializovanú voľbu práva. Nariadenie Rím I teda umožňuje voľbu rozhodného práva v cezhraničných B2C vzťahoch, avšak takáto voľba práva nemôže viesť k zhoršeniu ochrany, ktorú spotrebiteľovi poskytujú kogentné ustanovenia práva inak rozhodného, teda právneho poriadku štátu jeho obvyklého pobytu. V prípade cezhraničných B2C vzťahov je teda autonómia zmluvných strán limitovaná v prospech ochrany spotrebiteľa.

Sehnálek v predloženej monografii konštatuje, že normatívne poňatie spotrebiteľa v práve EÚ a odvodené tiež v práve českom na prvý pohľad spochybňuje spotrebiteľské právo ako také. Zaisťuje totiž ochranu aj tým, ktorí ju nepotrebujú. A to za cenu obmedzovania možností správania obchodníka v hospodárskej súťaži. Limitovaná je tiež zmluvná sloboda. Na druhej strane má toto poňatie aj svoje výhody, pretože umožňuje obchodníkovi predvídať požiadavky predpisov a svoje konanie štandardizovať práve podľa všeobecného normatívneho modelu spotrebiteľa.

Na uvedené úvahy nadväzuje aj rozbor aktuálnej judikatúry Súdneho dvora vo veciach Schrems a Hofsoe, ktorá úzko súvisí s ochranou slabšej strany v prípadoch spotrebiteľských a poisťeneckých vecí. Autorská dvojica Siman a Kočišová konštatuje, že hoci má byť ochrana slabšej strany zabezpečená v čo možno najväčšej možnej miere, neznamená to, že ustanovenia týkajúce sa osobitnej právomoci príslušného súdu sa majú vykladať extenzívne. Uvedené ustanovenia je potrebné vykladať striktné, v dôsledku čoho dochádza k stanoveniu limitov uvedenej ochrany slabšej strany v spore, aby nedochádzalo k účelovému zneužívaniu uplatňovania týchto ustanovení, ktoré majú túto ochranu slabšej strany zabezpečiť.

Analyzovali sme v tejto súvislosti aj postavenie a úpravu obchodných podmienok v európskom a medzinárodnom kontexte. Problematika všeobecných obchodných podmienok je významná nielen z hľadiska praktického i právneho analytického prístupu, ale aj z hľadiska ekonomického prínosu a významu tohto inštitútu. Ich uplatnenie dochádza totiž nielen u medzinárodnej kúpnej zmluvy medzi podnikateľmi, ale ako uvádza Malacka, aj v rámci spotrebiteľských právnych pomerov, teda vo vzťahoch medzi spotrebiteľmi a podnikateľmi. Otázky spojené s uplatnením všeobecných obchodných podmienok a iných regulovaných oblastí súvisia s rozličnými možnosťami a spôsobmi platenia, dodania, prechodu nebezpečenstva a obmedzenia alebo vylúčenia zodpovednosti.

Nemožno na legislatívnej úrovni nespozorovať trend posilniť rozhodovanie cezhraničných obchodných sporov štátnymi súdmi. V publikácii sme venovali pozornosť aj vzťahu súdneho a rozhodcovského konania na uvedenom podklade. Konštatujeme, že rozhodcovské konanie je vylúčené z vecnej pôsobnosti revidovaného nariadenia Brusel Ia, podobne ako tomu bolo v prípade nariadenia Brusel I a Bruselského dohovoru, a to ustanovením článku 1 ods. 2 písm. d), ktorého znenie sa od roku 1968 nezmenilo.

Toto ustanovenie však spôsobovalo v aplikačnej praxi viaceré problémy, najmä vyvolávalo otázku, aké spory sú z vecnej pôsobnosti tohto nariadenia vylúčené, konkrétne, či ide len o vylúčenie rozhodcovského konania a rozhodcovských rozhodnutí ako takých, alebo sú vyňaté všetky spory, pre ktoré strany platne uzavreli rozhodcovskú zmluvu ako aj súdne rozhodnutia, ktoré boli vydané súdmi členských štátov v prípadoch, pre ktoré strany platne uzavreli rozhodcovskú zmluvu. Vo všeobecnosti panovala zhoda aspoň v tom, že súdne konania, ktoré majú vo vzťahu s rozhodcovskému konaniu pomocný charakter, najmä menovanie rozhodcu, stanovenie miesta rozhodcovského konania alebo predĺženie lehoty na vydanie rozhodcovského rozhodnutia, sú z vecnej pôsobnosti nariadenia Brusel Ia vylúčené. Na viaceré sporné otázky poskytla odpoveď judikatúra Súdneho dvora, ktorý okrem iného konštatoval, že pri určení, či spor, o ktorom sa vedie konanie na súde členského štátu, spadá do rozsahu pôsobnosti Bruselského dohovoru, je potrebné vziať do úvahy len predmet tohto sporu. Pokiaľ svojím predmetom, akým je napríklad menovanie rozhodcu, spor spadá mimo rozsah pôsobnosti dohovoru, existencia procesnej námietky, o ktorej musí súd rozhodnúť, aby vyriešil tento spor, nemôže, bez ohľadu na to, aký je jej obsah, odôvodniť uplatnenie Bruselského dohovoru.

Revidované nariadenie Brusel Ia vo vzťahu k rozhodcovskému konaniu prináša nový recitál 12 preambuly a pridáva ustanovenie čl. 73 ods. 2 nariadenia Brusel Ia, ktoré vyvoláva viaceré otázky, na ktoré poskytujeme právnej praxi odpovede.

Právnej teórii a praxi poskytujeme tiež prvé priblíženie interpretácie nariadenia č. 650/2012 o dedičstve v rozsudkoch C-218/16, Kubicka a C-558/16, Mahnkopf, ktoré naznačujú, akými zásadami sa bude výklad nariadenia riadiť. Kľúčovými budú zrejme požiadavky efektívne zaručiť práva dedičov a odkazovníkov, ale i efektívne zaručiť rešpektovanie práva poručiteľa disponovať so svojím majetkom pre prípad smrti a ďalej princíp jednoty dedičského práva. V neposlednom rade tieto rozsudky potvrdzujú predpoklad, že výklad ustanovení nariadenia č. 650/2012 môže mať relevantný dopad na výklad iných nariadení upravujúcich súvisiace veci, menovite a najmä však nariadení o majetkových vzťahoch manželov č. 2016/1103 a majetkových dôsledkoch registrovaných partnerstiev č. 2016/1104. Rozsudok Mahnkopf v tomto smere zrejme spresňuje deliacu čiaru medzi tým, čo budeme považovať za otázku majetkových vzťahov manželov a čo za otázku dedenia.

V súvislosti s aplikáciou nariadenia č. 650/2012 o dedičstve, ktorému je nutné venovať zvýšenú pozornosť, predkladáme aj rozbor ďalších rozhodnutí Súdneho dvora.

V samotnom závere si dovoľujeme vysloviť presvedčenie, že nielen právna teória, ale aj právna prax nájde v predkladanej publikácii odpovede na viaceré aktuálne otázky, a predovšetkým bude podnetom pre iniciáciu slovenského zákonodarcu pre prijatie efektívnych ustanovení pre riadnu implementáciu noriem európskeho medzinárodného práva súkromného, s primeraným zohľadnením sociálnych, kultúrnych a najmä ekonomických záujmov.

BIBLIOGRAFIA

BAR, Ch., ZIMMERMANN, R.: Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts Teile I und II. Mnichov: Sellier, 2002, komentář k čl. 4:110

BASEDOW, J.: An EU Law for Cross-Border Sales Only, Its Meaning and Implication in Open Markets. In BONELL, M., HOLLE, M.-L., NIELSEN, P. (Eds.). *Liber Amicorum Ole Lando*. Copenhagen: DJØF Publishing, 2012, s. 27-44

BAUER, W. B.: Der Schutz vor unbilligen Allgemeinen Geschäftsbedingungen (AGB) im schweizerischen Recht. 3. vydání. Zürich: Schulthess, 1977, s. 10

BEJČEK, J.: Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka. Brno: Masarykova univerzita, 2016

BĚLOHLÁVEK, A. J.: Římska úmluva a Nařízení Řím I. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2009

BERGQUIST, U., DAMASCELLI, D., FRIMSTON, R., LAGARDE, P., ODESKY, F., REINHARTZ, B.: EU regulation on succession and wills: commentary. Köln: Otto Schmidt, 2015.

BOGDAN, M.: Private international law as component of the law of the forum: general course. The Hague: Hague Academy of International Law, 2012. Collection of law lectures in pocketbook form.

BOGDAN, M.: Concise introduction to EU private international law. Third edition. Groningen: Europa Law Publishing, 2016.

BURDOVÁ, K.: Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a Slovenská republika. In: *Míľníky práva v stredo európskom priestore 2017*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017.

BONELL, M.: International Restatement of Contract law – The UNIDROIT Principles of International Commercial Contacts. 3. vydání. New York: Ardsley, 2005, s. 335

CAMILLERI, S.: Recital 12 of the recast regulation: a new hope? In: *International and comparative law quarterly*, vol. 62

CARDUCCI, G.: Notes on the EUCJ's ruling in Gazprom : West Tankers is unaffected and anti-suit injunctions issued by arbitral tribunals are not governed by EU Regulation 44/2001. In: *Arbitration International*, roč. 32, č. 1, s. 111-123

CSACH, K., GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, Ľ., JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.

DJORDJEVIC, M.: Art. 4 para. 41. In KRÖLL, S., MISTELIS, L., PERALES VISCASILLAS, P., (Eds.). *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) Commentary*. München: C. H. Beck/ Hart, 2011

DOBROVODSKÝ, R.: Ambície rodinnoprávnej úpravy platnej od 1.1. 2016. In: *Sociálna prevencia: deti, mládež a niektoré nežiaduce sociálne a sociálnopatologické javy*. Roč. 11, č. 1 (2016), s. 4-6

DOBROVODSKÝ, R.: Europeizácia a internacionalizácia rodinného práva in: Lazar, J. a kol.: *Občianske právo hmotné*. Bratislava: Iuris Libri, 2018, s. 248 a nasl.

DOBROVODSKÝ, R.: K postupom súdov pri výkone rozhodnutí vo veci maloletých. In: *Súkromné právo*. Roč. 1, č. 6-7 (2015), s. 33-46

DORALT, W.: De quelques conditions de succès d'un instrument optionnel en droit européen des contrats. *Revue des Contrats*, 2011, č. 4, s. 1313-1342

DRLIČKOVÁ, K.: Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Edice S, řada teoretická Právnické fakulty MU, č. 443.

DRGONCOVÁ, J.: *Spotrebiteľské právo v Slovenskej republike a v Európskej únii*. Šamorín. Heuréka, 2007.

EWER, W.: Unternehmen unter Kontrolle. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18. 01. 2012

FEKETE, I.: *Občiansky zákonník, komentár*. Bratislava. Epos, 2007.

FORNASIER, M.: "28." versus "2. Regime" – Kollisionsrechtliche Aspekte eines optionalen europäischen Vertragsrechts. *Rabels Zeitschrift*, 2012, roč. 76, s. 401-442

GANDŽALOVÁ, D.: Vývoj dedičského práva a jeho ďalšie smerovanie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2012.

GRUNSKY, W., PFEIFFER, T. (eds.): Gedächtnisschrift für Manfred Wolf. Mnichov: C. H. Beck, 2011

HAJN, P., BEJČEK, J.: Jak uzavírat obchodní smlouvy. 2. vydání. Praha: Linde, 2003

HAJN, P.: Komunitární a české právo proti nekalé soutěži. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2010

HAJN, P.: Generální klauzule proti nekalé soutěži dle NOZ. REKODIFIKACE & PRAXE. 2003, č. 13

HALLA, S.: Ochrana spotrebiteľa prostredníctvom limitácie voľby práva – je kolízna unifikácia dostatočná? K některým vývojovým otázkám mezinárodního práva soukromého, edition: Vyd. 1, year: 2013. s. 155-172.

HARTLEY, T.C.: The Brussels I regulation and arbitration. In: International and Comparative law Quarterly, 63 (4), s. 843-866

HESELINK, M.: How to Opt into the Common European Sales Law? Brief Comments on the Commissins Proposal for a Regulation. European Review of Private Law, 2012, roč. 20, č. 1

ILLMER, M.: Related Services in the Commission Proposal for a Common European Sales Law Com(2011) 635 Final: Much ado about Nothing? European Review of Private Law, 2013, roč. 21, č. 1
KLEINSCHMIDT, J.: Stellvertretung, IPR und ein optionales Instrument für ein europäisches Vertragsrecht. Rabels Zeitschrift, 2011, roč. 75

JAHN, J.: Zerstörte Vertragsfreiheit!?. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 7. 2. 2012

JENARD, P., MOLLER, G.: Správa k Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16.9.1988, Ú. v. 1990, C 189/57

JÚDOVÁ, E.: Rozhodnutie SD ES West Tankers – je rozhodcovské konanie naozaj vylúčené z rozsahu nariadenia Brusel I.? In: Mířníky práva v stredoeurópskom priestore 2009, 2. časť. - Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 200., s. 592-607

JÚDOVÁ, E.: Obmedzenie voľby práva v zmluvách so slabšou stranou, spôsob prekonania diskriminácie slabšej strany?. In: Jurčová, M., Olšovská, A., Štefanko, J. (eds): *Diskriminácia v zmluvnom práve*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015, s. 227-236

KINDLER, P.: Torped actions and arbitration. In: Pocar, F., Viarengo, I., Villata, F.C. (eds.): *Recasting Brussels I. Proceedings of the Conference Held at the University of Milan on November 25-26, 2011*, Padova: Cedam, 2012, s. 57-70

KOHLER, CH.: *L'autonomie de la volonté en droit international privé: Un principe universel entre libéralisme et étatismes*. Leiden: Brill - Nijhoff, 2013.

KOČIŠOVÁ, S., SIMAN, M.: Zjednocovanie pojmov civilného práva prostredníctvom výkladu Súdneho dvora Európskej únie. In: *Olomoucké dny soukromého práva, Iuridicum Olomoucense o.p.s.*, 2018, s. 259

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RUŽIČKA, K. A KOL.: *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015.

KYSELOVSKÁ, T.: Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In *Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings*. 1. vyd. Brno: Masaryk Univeristy, 2009.

LANDO, O.: *Principles of European Contract Law: An Alternative or a Precursor of European Legislation*. *Rabels Zeitschrift*, 1992, roč. 56, č. 2

LEANDRO, A.: Towards a new interface between Brussels I regulation? In: *Journal of International Dispute settlement*, 2015, 6, s. 188-201

LEIBLE, S.: Was tun mit dem gemeinsame Referenzrahmen für das europäische Vertragsrecht? - Plädoyer für ein optionales Instrument. *Betriebs Berater*, 2008

LYSINA, P.: Forum shopping v medzinárodnom práve súkromnom EÚ. In: *Mířníky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 174-181

LYSINA, P., ĎURIŠ, M., HAŤAPKA, M. a kol.: *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016.

- LYSINA, P., ŠTEFANKOVÁ, N., ĎURIŠ, M., ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012.
- MAGNUS, U.: Wiener UN-Kaufrecht (CISG). Art. 6 para. 47. In STAUDINGER, J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Berlin: Magnus, 1994
- MANGUS, U., Mankowski, P. (eds.): Brussels Ibis Regulation. Commentary Kolín: Verlag, 2016
- MARTENS, S. A. E.: Die Regelung der Willensmängel im Vorschlag für eine Verordnung über ein Gemeinsames Europäisches Kaufrecht. Archiv für die zivilistische Praxis, 2011, roč. 211
- MERZ, H.: Massenvertrag und allgemeine Geschäftsbedingungen. In Rechts-, Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultät der Universität Freiburg Schweiz (Eds.). Festgabe für Wilhelm Schönenberger zum 70. Geburtstag am 21. September 1968. Freiburg: Universität Freiburg, 1968
- MICHAELS, R.: Privatautonomie und Privatmodifikation - Zu Anwendbarkeit und Geltung allgemeiner Vertragsprinzipien. Rabels Zeitschrift, 1998, roč. 62
- MOSES, M.: Arbitration/Litigation interface: The Europe debate. In: Northwestern Journal of International Law and Business, vol. 13, č. 1
- MÖSLEIN, F.: Kontrolle vorformulierter Vertragsklauseln. In SCHMIDT-KESSEL, M. (ed.). Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission. Mnichov: Sellier, 2012
- MÜLLER, W., GRIEBELER, C., PFEIL, J. Für eine maßvolle AGB-Kontrolle im unternehmerischen Geschäftsverkehr. Betriebs Berater, 2009
- ONDREJOVÁ, D., SEHNÁLEK, D.: Nekalosoutěžní reklama a nekalé obchodní praktiky v české i evropské právní úpravě a judikatuře. Praha: LEGES, 2018
- PAUKNEROVÁ, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. Academia Iuris.
- PINKOVÁ, M.: K rozsudku Velkéj komory ESJP vo veci X. v. Lotyšsko, Justičná revue, 66, 2014, č. 4, s. 539-547

PIROŠÍKOVÁ, M.: Medzinárodné rodičovské únosy detí a judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Zo súdnej praxe. Roč. 22, č. 4 (2017), s. 153-160

PFEIFFER, T.: Hintergrund und Entstehung der Regeln über nicht ausgehandelte Klauseln in den Acquis Principles und im Entwurf eines gemeinsamen Referenzrahmens. In DAMMANN, J.,

PFEIFFER, T.: Non-Negotiated Terms. In SCHULZE, R. (ed.). Common Frame of Reference and Existing EC Contract Law. Mnichov: Sellier, 2009

PURNHAGEN, K.: More Reality in the CJEU's Interpretation of the Average Consumer Benchmark – Also More Behavioural Science in Unfair Commercial Practices? In: European Journal of Risk Regulation, 2017, č. 8

RAISER, L.: Das Recht der Allgemeinen Geschäftsbedingungen. Bad Homburg: Gentner, 1961 RAMBERG, J.: Interantional commercial transactions. Stockholm : Kluwer Law International, 1998

RÖSLER, H.: Rechtswahl und optionales Vertragsrecht in der EU. Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 2011

ROZEHNALOVÁ, N.: Instituty českého mezinárodního práva soukromého. Praha: Wolters Kluwer, 2016.

ROZEHNALOVÁ, N.: Právo mezinárodního obchodu. 2 vydání. Praha: ASPI, 2006

ROZEHNALOVÁ, N.: Standardizované formy uzavírání obchodních smluv v mezinárodním obchodě. Brno: Masarykova univerzita, 1991

SEHNÁLEK, D.: The disputable scope of EU competence to regulate consumer law. In: Ana Vlahek, Matija Damjan. Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju. Lublaň: GV Založba, 2017

SCHMIDT-KESSEL, M.: Der Vorschlag der Kommission für ein optionales Instrument- ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission. München: Sellier European Law Publishers, 2012

SCHMITTHOFF, C.: Schmitthoff's export trade. The law and practice of international trade. London: STEVENS & SONS, 1986

SCHULTE-NÖLKE, H.: Die Zwecke des gemeinsamen europäischen Kaufrecht: Marktförderung und Verbraucherschutz. In HAHN, J.-U. Gemeinsames Europäisches Kaufrecht. Moderner Ansatz oder praxisferne Vision? München: C. H. Beck, 2012,

SCHULTE-NÖLKE, H.: Ziele und Arbeitsweisen von stady GROUP und Aki-GROUP bei der Vorbereitung des DCFR. In SCHMITT KESSEL, M. Der gemeinsame Referenzrahmen. Entstehung, Inhalte, Anwendung. München: C. H. Beck, 2009

SIMAN, M.: Európske úpadkové právo. In: Obchodné právo. Roč. 6, č. 1-2 (2005).

SIMAN, M., SLAŠŤAN, M.: Právo Európskej únie : inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou. 1. vydanie. Bratislava : EUROIURIS - Európske právne centrum, 2012.

SPRUß, C.: Die Einbeziehung allgemeiner Geschäftsbedingungen im deutschen Recht unter besonderer Berücksichtigung des europäischen Rechts und des UN-Kaufrechts. Frankfurt: Peter Lang, 2010

STOFFELS, M.: AGB-Recht. 2. vydání. München: C. H. Beck, 2009

VOGENAUER, S., KLEINHEISTERKAMP, J. (eds.): Commentary On The UNIDROIT Principles Of International Commercial Contracts (UUPICC). Londýn: Oxford Publishing, 2009, art 2.1.19

ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Občiansky zákonník I. § 1-450. Komentár. Praha. C. H. Beck, 2015.

TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T.: Evropské právo. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011.

WESTPHALEN, F. G.: Wider die angebliche Unattraktivität des AGB-Rechts. Betriebs Berater, 2011

WESTPHALEN, F.: AGB-rechtliche Reformbestrebungen und das Europäische Kaufrecht. Neue Juristische Online-Zeitschrift, 2012, č. 13

WESTPHALEN, F.: Das optionale Europäische Kaufrecht - Eine Chance für Verbraucher und Unternehmer? Zeitschrift für Wirtschaftsrecht 2011, č. 42

WOLF, M.: Willensmängel und sonstige Beeinträchtigungen der Entscheidungsfreiheit in elgemeinem Vertrassrecht. In BASEDOW, J. (ed.). Europäisches Versicherungsvertragsrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002

ZIMMERMANN, R.: Die „Principles of european Contract Law“, Teil I. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, 1995, č. 4

ZIMMERMANN, R.: Perspektiven des künftigen österreichischen und europäischen Zivilrechts. Zum Verordnungsvorschlag über ein Gemeinsames Europäisches Kaufrecht. Juristische Blätter, 2012, č. 134

AUTORSKÝ KOLEKTIV

Miroslav Slašťan, doc. JUDr. PhDr., PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského, Slovenská asociácia európskeho práva

Miroslava Vozáryová, JUDr., PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

Katarína Burdová, JUDr., PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

Kristián Csach, doc. JUDr., PhD., LL.M.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity, Justičná akadémia Slovenskej republiky

Marica Pirošíková, JUDr.

zástupkyňa Slovenskej republiky pred ESEP, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

Elena Júdová, JUDr., PhD.

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie

Michal Malacka, JUDr. Mag. iur., PhD., MBA

Právnická fakulta Univerzity Palackého, Katedra mezinárodního a evropského práva

Lea Mezeiová, Mgr.

Právnická fakulta Univerzity Komenského, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

Peter Rakovský, Mgr.

Právnická fakulta Univerzity Komenského, Katedra finančného práva

David Sehnálek, doc. JUDr., PhD.

Právnická fakulta Masarykovej univerzity, Katedra mezinárodního a evropského práva

Michael Siman, doc. JUDr. PhDr. Ing., PhD., D.E.A.

Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, Ústav medzinárodného a európskeho práva

Simona Kočíšová, Mgr.

Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, Ústav medzinárodného a európskeho práva

Dominika Böhmová, JUDr.

Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, Ústav medzinárodného a európskeho práva

Názov:

Aktuálne otázky európskeho medzinárodného práva súkromného

Vydavatelia:

Justičná akadémia Slovenskej republiky

Suvorovova 5/C, 902 01 Pezinok

www.ja-sr.sk

a

Slovenská asociácia európskeho práva, o. z.

Na Vřšku 6, 811 01 Bratislava

www.saep.sk

1. vydanie, Pezinok 2018

Počet strán: 200

Počet výtlačkov: 300

Formát: A5

© Justičná akadémia Slovenskej republiky,
Slovenská asociácia európskeho práva, o. z.

ISBN: 978-80-973158-0-1

EAN 9788097315801

Táto monografia bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

Justičná akadémia Slovenskej republiky
Suvorovova 5/C
902 01 Pezinok
Slovenská republika
www.ja-sr.sk
akademia@ja-sr.sk

ISBN: 978-80-973158-0-1

EAN:

9788097315801

APVV